

2011/2012

Social tryghed i de nordiske lande

Omfang, udgifter og finansiering

nososko

Nordisk Socialstatistisk Komité 55:2013

Social tryghed i de nordiske lande 2011/12

Social tryghed i de nordiske lande 2011/12

Omfang, udgifter og finansiering

Social tryghed i de nordiske lande 2011/12

Omfang, udgifter og finansiering

Version 55:2013

© Nordisk Socialstatistisk Komité 2013

Udgivet af Nordisk Socialstatistisk Komité (NOSOSKO)

Artillerivej 5, DK 2300 København S

Tlf. +45 32 68 51 48

E-mail: mail@nom-nos.dk

Website: nowbase.org

Redaktør: Jesper Munk Marcussen

Layout og grafik: Lene Kokholm

ISBN 978-87-90248-62-8

Forord

Nordisk Socialstatistisk Komité (NOSOSKO) er en permanent komité under Nordisk Ministerråd. Komitéen har til formål, dels at koordinere de nordiske landes statistik på det sociale område, dels at foretage sammenlignende udredninger og beskrivelser af de sociale tryghedsforanstaltningers indhold og omfang.

Komitéen er sammensat således, at hvert land har tre repræsentanter og et antal suppleanter. Formandskabet går på skift mellem landene hvert tredje år. I perioden 2011-2013 er det Finland, der har formandskabet.

NOSOSKO offentliggør sine resultater vedrørende den løbende udvikling i de sociale forhold i rapporten Social tryghed i de nordiske lande. I 2005 blev Færøerne fuldyldigt medlem af komitéen, og data for Færøerne indgår i publikationen fra og med 2003-udgaven.

Da alle nordiske lande som følge af deres EU-medlemskab eller som deltagere i EØS-samarbejdet er forpligtet til at indrapportere data om social sikring til EUs statistiske kontor, EUROSTAT, har NOSOSKO valgt at følge opstillingerne og definitionerne i EUROSTATs nomenklatur, ESSPROS.

Rapportens data er de senest tilgængelige i foråret 2013, dvs. data fra 2012, hvor det er muligt, og ellers fra 2011. Lovgivningsmæssigt og med hensyn til satser for ydelserne refereres der til den gældende lovgivning og satserne i 2012.

I forbindelse med udfærdigelsen af rapporten har NOSOSKO nedsat en redaktionsgruppe til at bistå Komitéens sekretariat med arbejdet. Desuden har en arbejdsgruppe vedrørende typetilfælde og indkomstdistribution bidraget med beregninger. På www.nom-nos.dk findes en oversigt over NOSOSKOs medlemmer og arbejdsgrupper.

Denne udgave af rapporten er kun tilgængelig elektronisk på NOSOSKOs hjemmeside sammen med supplerende informationer.

Sekretariatsleder Jesper Munk Marcussen, NOSOSKOs sekretariat, er redaktør af Social tryghed i de nordiske lande, 2011/12.

Indholdsfortegnelse

Kort introduktion til begreber anvendt i bogen	7
Kapitel 1. Ændringer i den nordiske socialpolitik i 2011 og 2012	8
Kapitel 2. Befolkning og indkomstfordeling	17
Kapitel 3. Familier og børn	29
Kapitel 4. Arbejdsløshed	61
Kapitel 5. Sygdom	86
Kapitel 6. Ældre, funktionshæmmede og efterlevende	109
Kapitel 7. Boligydelser	170
Kapitel 8. Andre sociale ydelser	178
Kapitel 9. De sociale udgifter	193
Bilag 1. Metode	214
Bilag 2. Grundlaget for reguleringen af de sociale ydelser	224
Bilag 3. Den nordiske socialpolitik	227
Bilag 4. Yderligere informationer	231
Publikationer udgivet af NOSOSKO	233

Symboler anvendt i tabellerne:

Oplysninger foreligger ikke	..
Tal kan ifølge sagens natur ikke forekomme	.
Mindre end halvdelen af den anvendte enhed	0 eller 0,0
Nul	-

Kort introduktion til begreber anvendt i bogen

Denne introduktion er tænkt som en kort indføring i centrale begreber, der skal gøre det lettere at bruge bogen. En udførlig beskrivelse af metoder findes i Bilag 1.

Sociale hændelser

En stor del af bogen er opbygget omkring en række sociale hændelser – fødsel, arbejdsløshed, sygdom, funktionshæmning og alderdom. De enkelte kapitler beskriver regler og sociale ydelser i forbindelse med disse hændelser.

Kompensationsgrad i typetilfælde

For hver af de sociale hændelser, er der beregnet kompensationsgrad i typiske tilfælde. Kompensationsgraden forstås som indkomst efter den sociale hændelse i procent af indkomst før den sociale hændelse – f.eks. hvor meget tjener man ved arbejdsløshed i forhold til, hvor meget man tjente, før man blev arbejdsløs.

Typetilfældene benævnes efter husstandens størrelse. Det kan således f.eks. være erstatningsniveau for en enlig uden børn ved arbejdsløshed, eller et par med to børn ved sygdom.

Ved fødsel anvendes ækvivaleret kompensationsgrad – her tages hensyn til husstandens størrelse, fordi husstanden er større efter fødslen.

AW

Typetilfældene er desuden gradueret efter indtjening før den sociale hændelse. Her anvendes begrebet *Average Wage Earner*, forkortet AW. AW er defineret som den gennemsnitlige indkomst for en lønarbejder. Erstatninger beregnes ved indtjening af forskellige procentsatser af AW. Således er AW 67% en lønindkomst (før den sociale hændelse) på 67% af AW.

Disponibel indkomst i KKP

Kompensationsgraden kan anvendes til at sammenligne de sociale ydelser i forhold til lønindtjening. Men da det grundlæggende lønniveau varierer mellem landene, anvendes også købekraftpariteter, forkortet KKP. KKP er et udtryk for købekraften for hver enkelt valuta. Disponibel indkomst omregnet til KKP kan således bruges til at sammenligne købekraften i de sociale ydelser. Vi anvender EU-standardens KKP-Euro, hvor den samlede købekraft for EU er sat til 1.

Også her anvendes i visse tilfælde ækvivalerede data, hvor der tages hensyn til husstandens størrelse, for at kunne sammenligne forhold for forskellige husstandstyper.

Kapitel 1

Ændringer i den nordiske socialpolitik i 2011 og 2012

DANMARK

Økonomi: Dansk økonomi er stadig mærket af den internationale afmatning. Væksten var i 2011 på 1,1 pct. mens den i 2012 var negativ med -0,5 pct. I 2013 ventes BNP at vokse med 0,5 pct., og i 2014 ventes den at vokse med 1,6 pct. Beskæftigelsen faldt fra 2011 til 2012 med 7.000 personer. Gennem de seneste år har beskæftigelsen dog ligget på et niveau omkring 2,8 mio. antal beskæftigede. Gennem 2013 og 2014 ventes beskæftigelsen først at falde svagt for derefter at stige gradvist i takt med, konjunkturerne langsomt forbedres. Ledigheden målt i pct. af arbejdsstyrken (jf. EU-definition) var stort set uændret i 2011 og 2012 med 7,7 pct. Ledigheden ventes at falde med 0,4 pct.point. i 2013 til 7,3 pct., og det ventes, at den falder med yderligere 0,3 pct.point i 2014 til 7,0 pct. Inflationen faldt fra 2,7 pct. i 2011 til 2,4 pct. i 2012. I 2013 ventes en inflation på 0,9 pct., hvorefter det ventes, at inflationen vil stige til 1,4 pct. i 2014.

Underskuddet på de offentlige finanser steg fra 35 mia. DKK i 2011 til 78 mia. DKK i 2012. Stigningen i underskuddet fra 2011 til 2012 skal bl.a. ses i sammenhæng med efterlønsudbetalinger, der skønnes at øge underskuddet med 1 pct. af BNP i 2012. Underskuddet ventes at udgøre 23 mia. DKK (1,2 pct. af BNP) i 2013 og 31,1 mia. DKK (1,6 pct. af BNP) i 2014. Underskuddene ventes dermed at blive nedbragt til under tre procent af BNP. Underskuddene afspejler blandt andet, at opbremsningen i den internationale økonomi stadig svækker udsigterne for dansk økonomi.

Socialpolitik/velfærdspolitik: I 2012-2013 er der sket mange ændringer på det social- og beskæftigelsespolitiske område. Der er blandt andet gennemført en række større reformer såsom en førtidspensionsreform i 2012. De væsentligste ændringer beskrives herunder.

Som led i udmøntningen af aftalen om finansloven for 2012, blev de lave ydelser i kontanthjælpssystemet (herunder starthjælpen, loftet over kontanthjælpen, 225 timers-reglen og introduktionsydelsen) afskaffet med virkning fra primo 2012. Ligeledes er loftet over børne- og ungeydelsen blevet afskaffet.

I marts 2012 blev en midlertidig forlængelse af dagpengeperioden og ret til ferie for modtagere af kontanthjælp og særlig ydelse mv. vedtaget, med det formål at hjælpe de personer, der i andet halvår af 2012 stod til at miste retten til dagpenge.

Endeligt er en ny indfasning af dagpengereformen fra 2010 blevet vedtaget, hvilket indebærer, at den særlige uddannelsesydelse forlænges frem til udgangen af

2013, og at der i forlængelse heraf indføres en midlertidig arbejdsmarkedsydelse. Den midlertidige arbejdsmarkedsydelse udfases gradvist frem mod 2. halvår 2016.

Fra den 1. juli 2012 forhøjes loftet over ydelsen for tabt arbejdsfortjeneste ved pasning af handicappede børn i hjemmet, så der ved pasning på fuld tid udbetales maksimalt 27.500 kr. (2012-niveau) om måneden mod tidligere 20.241 kr. (2012-niveau).

På det sociale serviceområde, blev regeringens forslag vedrørende ledsagelse til børn og unge mellem 12 og 15 år med nedsat funktionsevne vedtaget i marts 2012 med ikrafttræden umiddelbart herefter. Lovændringen giver børn og unge inden for målgruppen mulighed for ledsagelse i op til 15 timer om måneden til at deltage i selvvalgte aktiviteter uden for hjemmet. Hermed får de øgede muligheder for at leve et ungdomsliv på lige fod med andre børn og unge. Ordningen er en udvidelse af en eksisterende ordning for unge mellem 16 og 18 år.

Endvidere er en række initiativer, der udspringer af Barnets Reform fra 2011, iværksat fra juli 2012, som skal styrke kommunernes indsats over for udsatte børn og unge ved at give bedre mulighed for at få adgang til udsatte familiers hjem, hvis der er alvorlig mistanke om mistrivsel med henblik på at sikre, at udsatte børn og unge får hjælp i tide. Endvidere styrkes reglerne for mellemkommunale underretninger, der sker en udvidelse af SSD-samarbejdet, hvor fagpersoner på tværs af afgrænsede sektorer har mulighed for at drøfte bekymringer om et konkret barn. Der gennemføres en styrkelse af Folketingets Ombudsmand samt Børnerådets talsmandsfunktion.

Som led i udmøntningen af finanslovsaftalen for 2013 er en række socialpolitiske ændringer vedtaget. Blandt andet er der sket ændringer i børnetilskudsloven og i lov om en børne- og ungeydelse, således at børn af selvvalgte eneforsørgere fra og med 2014 kan modtage særligt børnetilskud på lige fod med børn af andre eneforsørgere, uanset om eneforsørgerrollen er frivillig eller ej. Derudover er der sket en tilpasning af optjeningsprincippet for ret til børne- og ungeydelse og børnetilskud gældende fra januar 2013. Det betyder, at flygtninge undtages fra optjeningsprincippet, og at perioder med bopæl eller beskæftigelse i Grønland og Færøerne sidestilles med perioder med bopæl eller beskæftigelse i Danmark i relation til optjeningsprincippet.

Herudover er der også blevet indført mulighed for øget tilskud til tandpleje for økonomisk vanskeligt stillede og hjælp til betaling af husleje for udsættelsestruede lejere. Hjælpen skal dog være midlertidig, og kan derfor ikke indgå som en permanent hjælp til huslejen.

Endelig vedtog Folketinget i december 2012 forslag til lov om ændring af lov om en aktiv beskæftigelsesindsats, lov om ansvaret for og styringen af den aktive beskæftigelsesindsats, lov om aktiv socialpolitik, lov om social pension og flere andre love, reform af førtidspension og fleksjob, herunder indførelse af ressourceforløb, rehabiliteringsteams, flekslønstilskud m.v., som trådte i kraft d. 1. januar 2013. Der er tale om en grundlæggende reform af hele førtidspensions- og fleksjobområdet. Med de nye regler søges indsatsen for at forebygge førtidspension styrket, og der kan som udgangspunkt ikke tilkendes førtidspension til personer under 40 år. For at forebygge tilkendelse af førtidspension tilbydes ressourceforløb, der består af en individuelt tilrettelagt helhedsorienteret og tværfaglig indsats. Reglerne om fleksjob er

desuden ændret, så også personer med en lille restarbejdsevne får mulighed for at blive visiteret til fleksjob og dermed undgå førtidspension. Rehabiliteringsteam i kommunerne og ressourceforløb målrettet den enkelte borger bliver kernen i den nye indsats.

Organisatoriske ændringer: Over perioden 1. oktober 2012 til 1. marts 2013 er der gennemført en større administrativ samling af visse kommunale myndighedsopgaver på det sociale område i den nyetablerede myndighed Udbetaling Danmark. Der er fastsat regler om den fremtidige administration på sagsbehandlingsområder, hvor afgørelserne hovedsageligt træffes på baggrund af objektive kriterier. Samlingen i Udbetaling Danmark omfatter de større ydelsesområder folkepension, boligstøtte, barsels dagpenge, børnetilskud, børne- og ungeydelse sat udbetaling/opkrævning af forskudsvisse børnebidrag m.v. Dertil kommer udbetalinger af førtidspensioner, idet tilkendelser af førtidspensioner fortsat ligger i kommunerne.

Pr. 1. juni 2013 overføres de myndighedsopgaver, der indtil da var forankret i Pensionsstyrelsen, til Udbetaling Danmark. Det drejer sig blandt andet om behandling af konkrete sager om dansk pension i udlandet og udenlandsk pension i Danmark, behandling af sager om social sikring, ved arbejde i udlandet samt deltagelse i forhandlinger om udarbejdelse og gennemførelse af aftaler om social sikring med andre lande. Pensionsstyrelsen nedlægges herefter.

Endelig er der i 2012 indgået en ny aftale om ny struktur for statsforvaltningerne. Den nye struktur omfatter bl.a. en forenkling af klagestrukturen på det sociale område og beskæftigelsesområdet.

FÆRØERNE

Økonomi: Færøsk økonomi er i vækst og der er flere tegn på at samfundet er ved at fode sig i den økonomiske krise. BNP er vokset med 2-3 % de senere år, og denne udvikling ventes at fortsætte. Arbejdsløsheden på Færøerne har i kriseårene ikke nået samme højder, som tilfældet er i de andre nordiske lande, og siden højdepunktet omkring 7% i 2011 er arbejdsløsheden faldet til nuværende 4,7%.

Til gengæld er det færøske samfund berørt af en lille men regelmæssig fraflytning, der er karakteristisk for randområder, og det kan have haft betydning for den generelt lave arbejdsløshed blandt især unge de senere år. Det erkendes som en betydelig udfordring for det færøske samfund, at få særligt den yngre del af befolkningen til at flytte tilbage efter år med uddannelse og arbejde i udlandet.

Socialpolitik/velfærdspolitik: Med virkning fra 1. januar 2013 er indført lovgivning med det formål at styrke arbejdsmarkedstilknytningen for personer, der af forskellige årsager har været marginaliseret i forhold til arbejdsmarkedet. Lov om arbejdsfremmende tiltag har betydet ændring af revalideringsydelser og ordningen vedrørende beskyttet arbejde. I tilknytning til dette er der samtidig indført faste ydelser til kontanthjælpsmodtagere, så ydelserne i større grad af afhængige af forsørgerpligt og alder frem for behovsprøvning.

Der er gennemført ændringer på boligområdet for personer med handicap, hvilket har betydet at flere bofællesskaber og centre til handicappede og personer med sær-

lige behov er under opførelse. For børn og unge med særlige behov er aflastningscenter og ungdomspensionat under etablering.

Ny lov om tvungen opsparing til pension er vedtaget og denne træder i kraft 1. januar 2014. Loven indebærer at alle personer over 21 år skal spare en vis procentdel af skattepligtig indkomst op i private pensionsfonde hjemmehørende på Færøerne. Lønindtægt og indkomsterstattende ydelser udgør hovedelementer i opsparingsgrundlaget, medens enkeltkompensationer og førtidspensionsydelse er undtaget opsparingskravet.

På sygedagpengeområdet er sket flere ændringer. Blandt andet en udvidet ret til sygedagpenge til barnets 2. sygedag, for forældre med børn under 14 år. For førtidspensionister er sket en stramning der indebærer, at rettighedsperioden til sygedagpenge efter 1. januar 2013 er halveret til 20 dag. Samtidig er retten til sygedagpenge for modtagere af højeste førtidspension bortfaldet.

Organisatoriske ændringer: En sammenlægning af socialforvaltningen (Almannastovan) og landsdækkende tjenesteordning indenfor hjemmepleje og institutioner (Nærverkið) er gennemført og den sammenlagte virksomhed kaldes Almannaverkið. Hensigten har været at etablere en forvaltningsenhed, der kan varetage borgerens behov i forbindelse med udbetaling kontantydelse og administration af serviceydelser. Den ny organisation er opdelt i virksomhedsområder, der afspejler borgeren forskellige behov. Ældreplejen er fortsat i en selvstændig enhed, da det er hensigten at dette område skal overdrages til kommunerne i 2014.

FINLAND

Økonomi: Enligt förhandsuppgifter minskade bruttonationalproduktens volym år 2012 med 0,8 procent

År 2013 förutspås bruttonationalprodukten minska med 0,4 %, och därefter öka med 1,2-1,9 procent per år.

Tillväxten av sysselsättning blev långsammare år 2012, och sysselsättningsgraden förblev på nästan samma nivå som året innan. Arbetslöshetsgraden bland ungdomar i åldern 15-24 år sjönk till 19 procent men är ännu hög. I de övriga åldersgrupperna förblev arbetslöshetsgraden nästan oförändrad. Antalet långtidsarbetslösa personer fortsatte att öka.

De sociala utgifterna var år 2012 uppskattningsvis 60 miljarder euro, vilket är med beaktande av inflation tre procent mer än året innan. Utgifterna ökade också i relation till bruttonationalprodukten, och BNP-förhållandet var nästan 31 procent.

Socialpolitik/välfärdsolitik: Regeringen har i sitt program som ett av de tre prioriteringsområdena fastställt det tväradministrativa åtgärdsprogrammet för att minska social utslagning, fattigdom och hälsoproblem. Detta program som pågår hela regeringsperioden skapar en permanent verksamhetsmodell genom vilken åtgärder för att främja välfärd och hälsa samt minska ojämlikhet integreras i allt samhällsligt beslutsfattande. Programmet utgör en paraply för de över 30 spetsprojekt som stöder dess mål.

Statsrådet har godkänt det nationella utvecklingsprogrammet för social- och hälsovården (Kaste-programmet) för åren 2012-2015. Detta program är huvudprogrammet

för social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsområde, som består av sex delprogram och innehåller de centrala målen för utveckling av social- och hälsovården och medel för att uppnå dessa. Målet för Kaste-programmet är att skillnaderna i befolkningens välfärd och hälsa ska minska och strukturerna och tjänsterna inom social- och hälsovården ska ordnas på ett klientorienterat sätt.

Lagen om stödjande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre (s.k. äldreservicelagen) stadfästes i slutet av 2012, och lagen träder i kraft 1.7.2013. Lagen stärker äldre personers rätt att få kvalitativa social- och hälsovårdstjänster och deras möjligheter att påverka.

Förslag av arbetsgruppen som berett en helhetsreform av socialvårdslagstiftningen har färdigställts. Dessa omfattar ett förslag till en ny socialvårdslag samt en plan för att revidera speciallagstiftningen och annan lagstiftning som är förknippad med socialvård.

Statsrådet fattade år 2012 ett principbeslut om tryggheten av individuellt boende och tjänster för utvecklingsstörda personer. Avsikten är att gradvis avveckla institutionsvården för utvecklingsstörda personer så att den efter år 2020 ersätts med individuella tjänster i vanliga boendemiljöer.

Som en del av förbättrad grundtrygghet höjdes arbetslöshetsdagpenningen och utkomststödet i början av 2012. Den höjda grunddagpenningen inom utkomstskyddet för arbetslösa förbättrade också de inkomstrelaterade arbetslöshetsförmånerna. Behovsprövningen i fråga om arbetsmarknadsstödet har ändrats så att sökandens makes inkomster fr.o.m. 1.1.2013 inte längre har påverkat arbetsmarknadsstödet storlek. Beredningen av ändringar i lagen om utkomstskydd för arbetslösa pågår fortfarande. Avsikten är att förenkla lagstiftningen och öka incitamenten.

En av regeringens spetsprojekt är samhällsgarantin för unga, som syftar till att främja sysselsättningen och förebygga social utslagning bland unga. Målet är att skapa realistiska möjligheter att avlägga en examen efter grundstadiet och hitta en arbetsplats för alla ungdomar. Samtidigt ska man se till att unga inte hamnar i inaktivitet under långa perioder. Ungdomsgarantin, som trädde i kraft vid ingången av 2013, innebär att alla unga under 25 år och nyutexaminerade under 30 år erbjuds en arbets-, praktik-, studie-, ungdomsverkstads- eller rehabiliteringsplats senast inom tre månader från det att de anmält sig som arbetslösa arbetssökande. Ungdomsgarantin omfattar också en utbildningsgaranti, som garanterar en utbildningsplats för alla ungdomar som nyligen slutfört den grundläggande utbildningen.

Organisatoriska ändringar: Ansvaret för styrningen av dagvård och småbarnsfostran överfördes vid ingången av 2013 till undervisnings- och kulturministeriet. I och med överflyttningen av förvaltningsområdet är dagvården inte mera en socialtjänst. Förmaner som hör till dagvårdssystemet (stöd för hemvård av barn och stöd för privat vård) administreras dock fortfarande inom social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsområde.

Beredningen av lagstiftning som gäller ordnande, utveckling och tillsyn av social- och hälsovården har framskridit som en omfattande helhet. Ansvaret för att ordna social- och hälsovårdstjänster fastställs utifrån kommunens invånarantal i enlighet med enhetliga riktlinjer i hela landet. Social- och hälsovårdstjänster kan ordnas av kommu-

ner, områden på basnivå och social- och hälsovårdsområden. Tjänsterna ordnas i regel enligt modellen med ansvarskommuner. Tjänster kan produceras av kommunala och privata aktörer, precis som i dag. Alla kommuner deltar i finansieringen av social- och hälsovårdstjänsterna. Varje social- och hälsovårdsområde hör till ett specialupptagningsområde (erva). Det finns fem specialupptagningsområden i Finland. Beredning av en lag om ordnande av social- och hälsovården inleds omedelbart, och lagen kommer att träda i kraft 2015.

ISLAND

Økonomi: I år 2012 var den økonomiske vækst i Island lidt mindre sammenlignet med år 2011, og inflationen er gået lidt op på samme tid. Island har befundet sig i lavkonjunktur fra starten af den økonomiske krise i oktober 2008, men i året 2012 var den økonomiske vækst 1,6 pct. sammenlignet med 3,1 pct. i år 2011. Inflationen var lidt højere i år 2012, 4,8 pct. i gennemsnit sammenlignet med 4,0 pct. i år 2011 og 5,4 pct. i år 2009. I år 2013 forventes inflationen at være 3,5 pct.

BNP forventes at vokse med 1,7 pct. i 2013, hvilket er næsten det samme som i 2012. Usikkerhed efter krisen har gjort at økonomien er vokset meget langsomt og privatforbrug er vokset langsomt pga. højt gældsniveau blandt islandske familier og firmaer og usikkerhed i økonomien. Investeringsniveauet har været meget lavt og forventes ikke at vokse meget i år 2013.

Island har traditionelt haft lav arbejdsløshed selv i sammenligning med de andre nordiske lande. Arbejdsløsheden ændrede sig enormt efter finanskrisen i 2008, fra at være 1 pct. eller lavere, til 8 pct. i år 2009 da den var højest. Arbejdsløsheden er langsomt faldet igen, og i år 2012 var den i gennemsnit 6 pct., efter 7,4 pct. i 2011. Arbejdsløsheden ser ud til at være på vej ned, selvom den endnu er vældig høj sammenlignet med, hvad man har været vant til i Island. Arbejdsløsheden er faldet i alle aldersgrupper i 2012. Selvom arbejdsløsheden endnu er højest i aldersgruppen 24 år og yngre er den faldet med 1 pct. fra 2011. Der var ingen forskel procentvis mellem arbejdsløshed for kvinder og mænd i 2012. Arbejdsløshed er højere i Reykjavik og hovedstadsregionen, end i andre deler i landet, og mennesker med lav uddannelse er hovedparten af de, som er uden arbejde. Mange projekter og programmer er blevet lanceret i samarbejde med kommuner, fagforeninger og arbejdsmarkedets parter for at modvirke arbejdsløshed og til uddannelse.

Velfærdsvagten blev opsat efter krisen, for at overvåge velfærd og se hvilken indflydelse krisen har på familier og individer. En særlig fokus er på børn og familier, og de som har det værst. Velfærdsvagten publicerer „sociale indikatorer“ som måler den sociale og helsemæssige status i landet, og skal være barometer på velfærd i Island. Hagstofa Islands (Islands Statistik) har ansvar for opbevaring og opdatering af indikatorerne, mens Velfærdsministeriet publicerer dem på årlig basis og så ofte som muligt. Man bruger de „sociale indikatorer“ som et vigtigt socialpolitisk redskab, som skal publiceres regelmæssigt på linje med økonomiske indikatorer.

Regeringens handlingsplan om initiativer for at lette gældsbyrden for individer og familier efter finanskrisen består af en kombination af generelle rettelser og nye specielle løsninger. Et særligt embede, ombudsmand for debitorer (Umboðsmaður skuldara), arbejder specielt med individer og familier med stor gæld. Det er gået

meget langsomt efter krisen med at mindske gældsbyrden hos familier og individer, hvad der forklarer den lavere efterspørgsel i Island.

Leveomkostninger i Island har været stigende de sidste år målt på pristallet og på trods af lønstigninger er realindkomsten faldet med 0,1 pct. mellem 2011 og 2012.

Socialpolitik/velfærdspolitik: I år 2012 blev alle sociale ydelser forhøjet med 3,9 pct. for at følge pristallet. Ellers var der ikke store ændringer i velfærdssystemet i 2012, men en arbejdsgruppe under Velfærdsministeriet har arbejdet med forslag til reform af pensionssystemet, og de første ændringer vil ske 1. august 2013, hvorefter pensionisters og invalidepensionens grundtillæg fra Trygdeetaten ikke vil være forringet pga. betalinger fra pensionskasser, og pensionister vil have større mulighed for anden indkomst, uden at det fører til reduceret pensionstillægget.

Arbejdsgruppen skal i 2013 fortsætte sit arbejde hen mod et enklere pensionssystem uden så mange forringelser pga. anden indkomst, så der vil sikkert ses forandringer i slutningen af 2013 eller begyndelsen af 2014. På grund af ny regering i juni 2013, er det ikke helt klart hvornår arbejdet vil fortsætte.

Organisatoriske ændringer: Island fik en ny regering i juni 2013 og Velfærdsministeriet, som har haft med velfærd og sundhed at gøre, har nu fået to ministre, en for velfærd og en for sundhed, selvom der stadigvæk er kun et ministerium: Velfærdsministeriet. Minister for velfærd har med socialpolitik at gøre.

NORGE

Økonomi: Mens veksten hos våre handelspartnere er beskjedent og usikkerheten stor, preges norsk økonomi av markert oppgang. Norsk økonomi gikk inn i 2013 med mindre ledig kapasitet enn det så ut til i midten av 2012. Oppgangen understøttes av høy oljepris og lav rente. Arbeidsinnvandringen er høy, sysselsettingen har vokst og arbeidsledigheten er fortsatt stabil og lav. På bakgrunn av lønnsoppgjørene våren 2013, er det i Revidert nasjonalbudsjett 2013 anslått en lønnsvekst på 3,5 pst., klart høyere enn lønnsveksten hos våre handelspartnere. Samtidig er prisstigningen lav, noe som trekker kjøpekraften opp. Lave renter og bedring i kjøpekraften bidrar til økt etterspørsel fra husholdningene. Både privat forbruk og boligpriser øker. Kontrasten er stor til situasjonen for de fleste av våre handelspartnere.

Sterk oppgang i etterspørselen fra husholdningene og fra oljevirkomheten har bidratt til å øke BNP for Fastlands-Norge med 2,5 pst. i 2011 og 3,5 pst. i 2012 og hele Norges BNP med henholdsvis 1,2 og 3,2 pst. Veksten i BNP for Fastlands-Norge anslås til 2,6 pst. i år og 3,0 pst. i 2014.

Oppgangen i norsk økonomi de siste årene gjenspeiles i god vekst i sysselsettingen og lav og stabil arbeidsledighet. Ved første kvartal 2013 var yrkesdeltakelse på 70,9 pst., 2.680.000 personer, en økning på 24.000 personer, men en nedgang på 0,5 prosentpoeng fra året før. Nedgangen i yrkesdeltakelsen henger sammen med at befolkningsveksten har vært sterkere enn veksten i arbeidsstyrken. For samme periode er 2.583.000 personer sysselsatt, en økning på 12.000 personer fra året før. På samme tid er 98.000 personer arbeidsledige, opp fra 86.000 i første kvartal året før.

Sosialpolitikk/velferdspolitikk: Et sentralt mål for myndighetene er å legge til rette for et inkluderende arbeidsliv der alle kan delta. Samarbeidet mellom myndighetene og partene i arbeidslivet om et mer inkluderende arbeidsliv er et viktig virkemiddel for å oppnå overordnede mål i sysselsettings-, arbeidsmiljø- og inkluderingspolitikken. En forsterket intensjonsavtale om et mer inkluderende arbeidsliv, med felles innsats for å forebygge og redusere sykefraværet og styrke inkluderingen. Avtalen går ut i desember 2013.

Nytt pensjonssystem trådte i kraft fra 2011. Det nye systemet skal trygge framtidens pensjoner og bidra til å sikre bærekraften i den norske velferdsstaten. Reformen legger til rette for en individuelt tilpasset overgang mellom arbeid og pensjon. Man kan ta ut hel eller delvis pensjon fra 62 år til 75 år. I tillegg er det lagt fram forslag i mai 2011 til ny uføretrygd og alderspensjon til uføre og ble vedtatt av Stortinget samme år. Det nye systemet skal etter planen iverksettes i 2015.

Organisatoriske endringer: Arbeids- og velferdsforvaltningen ble i årene 2006-2009 reorganisert, kalt NAV-reformen. Hovedmålet for organisasjonsreformen var at flere skal være i arbeid eller aktiv virksomhet, og at færre skal ha trygd eller stønad som hovedkilde for forsørgelse. I tillegg var en mer brukervennlig, samordnet og effektiv forvaltning også sentrale mål med reformen. Det pågår i perioden 2007 til 2013 en evaluering av reformen, både en prosess- og effektevaluering. Resultater fra effektevalueringen vil først foreligge på slutten av evalueringsperioden.

SVERIGE

Økonomi: Under 2012 och första halvåret 2013 ökade BNP betydligt svagare än under 2011. Svensk produktion är starkt beroende av export vilken har utvecklats ovanligt svagt de senaste åren på grund av den långsamma återhämtningen i omvärlden. Osäkerhet kring eurokrisens upplösning har också bidragit till att inhemsk efterfrågan utvecklats svagt eftersom svenska hushåll och företag har hållit tillbaka både konsumtion och investeringar.

BNP förväntas stiga med 1,1 procent under 2013, och ta ytterligare fart igen under 2014. Anledningen är att osäkerheten kring eurokrisen förväntas minska och de svenska hushållen är då rustade för att öka sin konsumtion. På grund av det nuvarande låga kapacitetsutnyttjandet kan även produktionen öka snabbt när efterfrågan ökar.

I genomsnitt 4 672 000 personer i åldern 15-74 år var sysselsatta under 2012, vilket är en ökning med 29 000 personer jämfört med 2011. Största ökningen skedde bland utrikes födda. Kvinnorna stod för den största ökningen, med 23 000 fler sysselsatta. Även arbetslösheten ökade under 2012, vilket beror på att antal personer i arbetskraften ökat, främst personer 65-74 år. I genomsnitt var 7,7 procent av arbetskraften arbetslösa under 2012, vilket är en ökning med 0,2 procentenheter jämfört med 2011. Under 2013 har antalet sysselsatta ökat ytterligare till 4 716 000 personer under andra kvartalet. Arbetslösheten uppgick till 8,7 procent under andra kvartalet 2013. Då sysselsättningen förväntas fortsätta öka i samma takt, medan antal i arbetskraften förväntas minska något beräknas arbetslösheten minska något under 2014.

Socialpolitik/välfärdsolitik: Efter många år med minskande antal sjukpenningdagar, steg antalet ersättningsdagar med sjukpenning år 2011 och ökningen fortsatte även år 2012. Även första halvåret 2013 ökar antalet sjukpenningdagar. Att antalet sjukpenningdagar ökar år 2011 och 2012 är bland annat en följd av att tidsgränser har införts i sjukförsäkringen. Tidsgränserna innebär att många lämnade sjukförsäkringen under 2010. En stor andel av de utförsäkrade återgick till sjukskrivning med sjukpenning efter tre månader, vilket leder till att antalet personer med sjukpenning ökar 2011 och 2012.

Antalet helårsekvivalenter vilka försörjdes med sociala ersättningar och bidrag såsom sjukpenning, sjuk- och aktivitetsersättning, arbetsmarknadsstöd och ekonomiskt bistånd har minskat stadigt under hela 2000-talet (bortsett från år 2009). En helårsekvivalent motsvarar en person som försörjs med full ersättning ett helt år, dvs. två personer som varit arbetslösa i ett halvt år var blir en helårsekvivalent tillsammans.

År 2011-2012 var antalet i stort sett oförändrat, antalet ökade med 0,4 procent. Antalet med sjukpenning har minskat stadigt sedan år 2002 men denna trend vände 2011 och 2012 ökade antalet för andra året i rad. Under 2013 väntas antalet helårsekvivalenter öka då endast antalet med sjuk- och aktivitetsersättning väntas minska.

De totala transfereringarna till hushållen har minskat sedan 2009, men väntas öka igen 2012 med drygt 4,5 procent. Det är pensionsutbetalningarna som står för den kraftigaste ökningen på grund av hög inflation och ett högt inkomstindex, samtidigt som antalet pensionärer ökar. Utgifterna för arbetslöshet ökar något då de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna ökar. Transfereringarna till hushållar förväntas fortsätta att öka även 2013.

Högekostnadsskyddet för både besök inom öppenvården och läkemedel har ökat från och med 1 januari 2012. Högekostnadsskyddet inom öppenvården höjs med 200 kronor till 1100 kronor och högekostnadsskyddet för läkemedel höjdes med 400 kronor till 2200 kronor.

Samtliga pensionärer som har bostadstillägg får sedan 1 januari 2012 170 kronor mer per månad. Även pensionärer som tidigare haft något för hög inkomst för att få bostadstillägg kommer nu vara berättigade till upp till 170 kronor per månad i bostadstillägg.

Från och med 1 januari 2012 kan båda föräldrarna ta ut föräldrapenning samtidigt i 30 dagar under barnets första levnadsår.

Även vissa regler för att bestämma nivån på bostadsbidraget för hushåll utan eller med barn har ändrats så att de är mer fördelaktiga för bidragstagaren.

Organisatoriska ändringar: En ny myndighet, Statens servicecenter, har inrättats 1 juni 2012. Myndigheten har till uppgift att efter överenskommelse med myndigheter under regeringen tillhandahålla tjänster som gäller administrativt stöd åt myndigheterna. Syftet med den nya myndigheten är att minska administrationskostnaderna med ökade eller bibehållen kvalitet för myndigheterna. Verksamheten finansieras med avgifter från de anslutna myndigheterna.

Kapitel 2

Befolkning og indkomstfordeling

Link til supplerende information:

[EUROSTAT - database](#)

[EU-SILC database](#)

Tabel 2.1 Samlet fertilitetskvotient i EU, Færøerne, Island og Norge 2011

Danmark	1,75	Belgien	1,81	Italien	1,40	Slovakiet	1,45
Færøerne	2,27	Bulgarien	1,51	Letland	1,34	Slovenien	1,56
Finland	1,83	Cypern	1,35	Litauen	1,76	Spanien	1,36
Island	2,02	Estland	1,52	Luxemburg	1,52	Storbritannien	1,96
Norge	1,88	Frankrig	2,01	Malta	1,49	Tjekkiet	1,43
Sverige	1,90	Grækenland	1,42	Polen	1,30	Tyskland	1,36
		Holland	1,76	Portugal	1,35	Ungarn	1,23
		Irland	2,05	Rumænien	1,25	Østrig	1,42

Kilde: EUROSTAT; Færøernes Statistik 5-årigt gennemsnit

Befolkning

Befolkningernes sammensætning er noget forskellig fra land til land, hvilket har betydning, både når det gælder pasningsbehovet for småbørn, aktiviteter for børn og unge, størrelsen og alderssammensætningen af de arbejdsløse, antallet af alderspensionister og behovet for omsorg og pleje i de ældste aldersklasser.

Den samlede fertilitetskvotient, som ses ovenfor i tabel 2.1, har været relativt stabil i de seneste år i de nordiske lande, med de højeste fertilitetskvotienter på Færøerne og i Island.

Samtidig er antallet af personer i de ældste aldersklasser øget i alle landene og dermed også behovet for omsorg og pleje. Der er dog markante forskelle både fra land til land og mellem de to køn. Det gælder for alle landene, at der i de ældste aldersklasser er flest kvinder, hvilket medfører at mange ældre kvinder lever alene i de sidste år af deres liv.

Blandt de nordiske lande har Sverige og Finland den ældste befolkning, mens Island og Færøerne har den yngste.

Udviklingen i fertiliteten, den forventede middellevetid og migrationen fremgår af tabel 2.3. Det skal bemærkes, at der er forskelle med hensyn til de forudsætninger, som de enkelte lande lægger til grund for beregningen af tallene i tabel 2.3. Af figur

2.1 fremgår udviklingen af de nordiske befolkninger frem til 2050 ud fra de nationale befolkningsfremskrivninger.

Tabel 2.2 Middelfolketallet efter køn og alder 2012

	Danmark		Færøerne		Finland		Island		Norge		Sverige	
	1.000	Pct.	1.000	Pct.	1.000	Pct.	1.000	Pct.	1.000	Pct.	1.000	Pct.
<i>Mænd</i>												
0-6 år	230	8	2	10	216	8	16	10	223	9	406	9
7-17 "	383	14	4	16	336	13	23	15	351	14	582	12
18-24 "	252	9	2	10	240	9	16	10	238	9	467	10
25-49 "	928	33	8	32	879	33	54	34	892	35	1.593	34
50-64 "	534	19	5	18	567	21	28	18	466	19	880	19
65-79 "	360	13	3	11	335	13	15	9	267	11	632	13
80- "	85	3	1	3	87	3	7	4	80	3	186	4
I alt	2.771	100	25	100	2.660	100	160	100	2.517	100	4.746	100
<i>Kvinder</i>												
0-6 år	218	8	2	9	207	8	17	10	212	8	385	8
7-17 "	365	13	4	16	321	12	24	15	334	13	551	12
18-24 "	242	9	2	9	230	8	17	11	227	9	445	9
25-49 "	914	32	7	30	840	31	55	34	845	34	1532	32
50-64 "	535	19	4	18	578	21	29	18	451	18	873	18
65-79 "	394	14	3	11	398	14	14	9	291	12	677	14
80- "	147	5	1	6	179	7	5	3	142	6	312	7
I alt	2.816	100	23	100	2.754	100	161	100	2.501	100	4.773	100
<i>Mænd og Kvinder</i>												
0-6 år	448	8	5	10	423	8	32	10	435	9	791	8
7-17 "	748	13	8	16	657	12	47	15	686	14	1.133	12
18-24 "	494	9	5	9	470	9	34	11	465	9	912	10
25-49 "	1.842	33	15	31	1.719	32	109	34	1.736	35	3.125	33
50-64 "	1.069	19	9	18	1.145	21	57	18	917	18	1.752	18
65-79 "	755	14	5	11	733	14	30	9	558	11	1.308	14
80- "	232	4	2	4	266	5	11	4	222	4	498	5
I alt	5.587	100	48	100	5.414	100	321	100	5.019	100	9.519	100

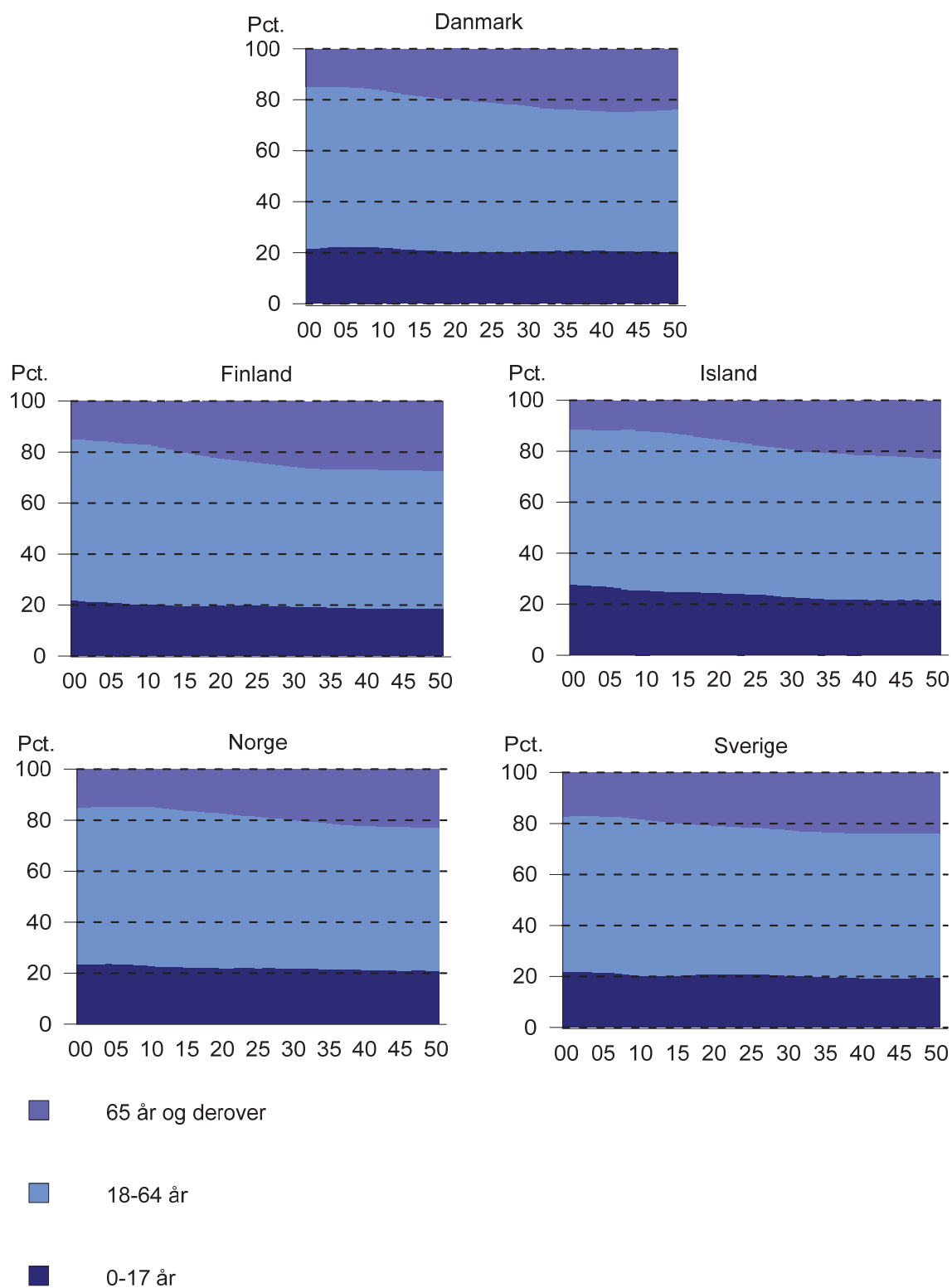
Tabel 2.3 Oversigt over forudsætningerne for befolkningsfremskrivningen for de nordiske lande

	Danmark ¹⁾		Færøerne		Finland		Island		Norge		Sverige	
	2012	2050	2012	2050 ²⁾	2012	2050	2012	2050	2012	2050	2012	2050
<i>Middellevetid</i>												
- Mænd	77,9	85,8	79,6	..	77,5	85,7	80,7	86,7	79,4	84,8	79,9	85,7
- Kvinder	81,9	87,9	84,6	..	83,4	89,9	83,8	88,1	83,4	88,0	83,5	87,9
Fertilitetskvotient	1,7	1,9	2,4	..	1,8	1,8	2,1	2,0	1,9	1,9	1,9	1,9
Antal fødte børn i 1.000	58	68	0,6	..	59,0	62,0	4,6	4,9	60,0	76,0	113	131
Netto migration i 1.000	24	8	-0,3	..	17	17	0	1	47	12	51	16

1 Kun fertilitet for personer med dansk oprindelse

2 Datagrundlag under befolkningsfremskrivning er ikke tilgængeligt for Færøerne

Figur 2.1 Middelfolketallet procentvis fordelt på aldersgrupper 2000-2012 og fremskrivning 2012-2050

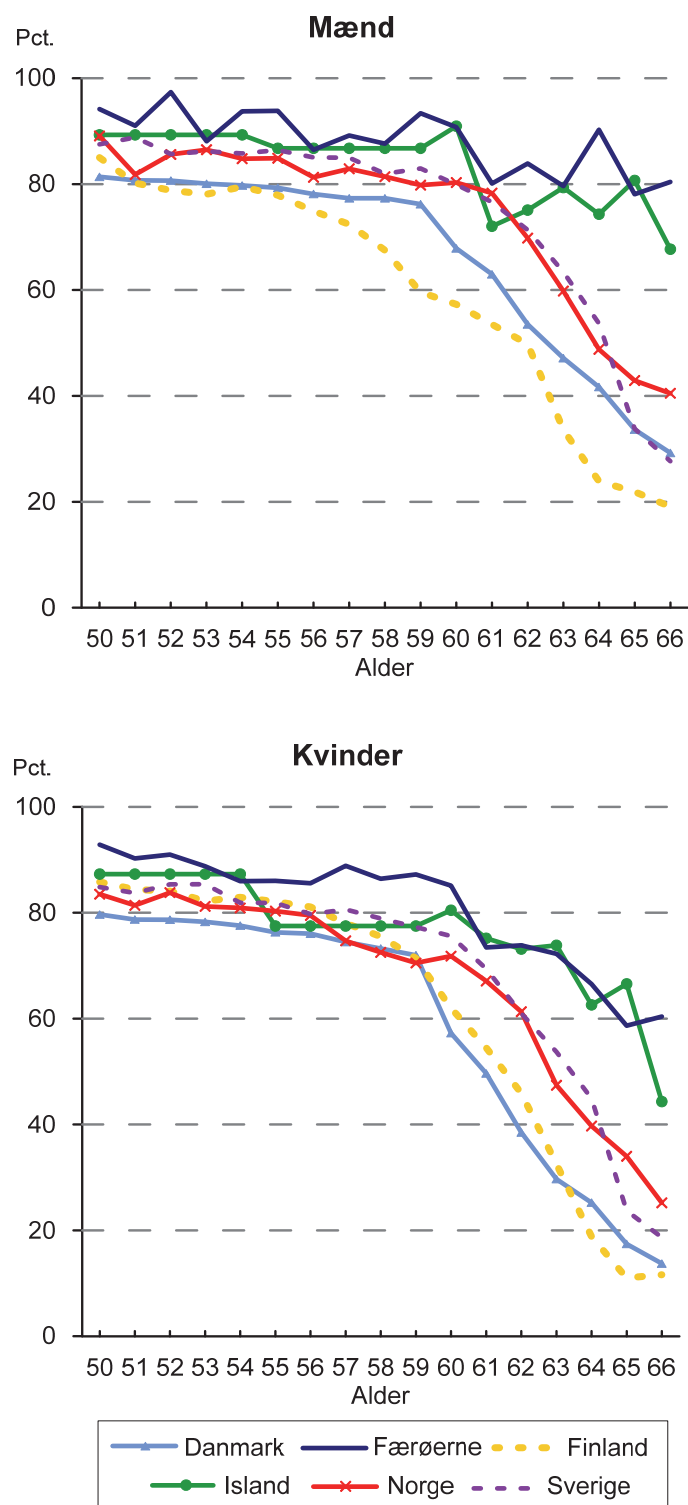
Tidlig tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet

Det som spiller en betydelig rolle i forhold til udgifterne til de ældre og de funktionshæmmede er især, hvor lang tid de erhvervsaktive forbliver på arbejdsmarkedet.

Figur 2.2 viser beskæftigelsesgraden for mænd og kvinder i alderen 50-66 år i 2012, og figur 2.3 og 2.4 viser udviklingen i beskæftigelsen for henholdsvis 60- og 64-årige mænd og kvinder i perioden 2000 til 2012.

Som det ses af Figur 2.2, har mændene generelt set en højere beskæftigelsesgrad end kvinderne. For både mænd og kvinder falder beskæftigelsesfrekvensen markant med alderen i alle de nordiske lande. Der er dog også store forskelle mellem landene. Forklaringer skal hovedsageligt søges i forskellige erhvervsstrukturer med deraf følgende konsekvenser for lønmodtagernes helbred, forskelle i arbejdsløsheden. Væsentligt er også forskelle i de muligheder der findes for at trække sig tidligt tilbage fra arbejdslivet med offentlige indkomsterstattende ydelser, herunder den gældende pensionsalder i de forskellige lande.

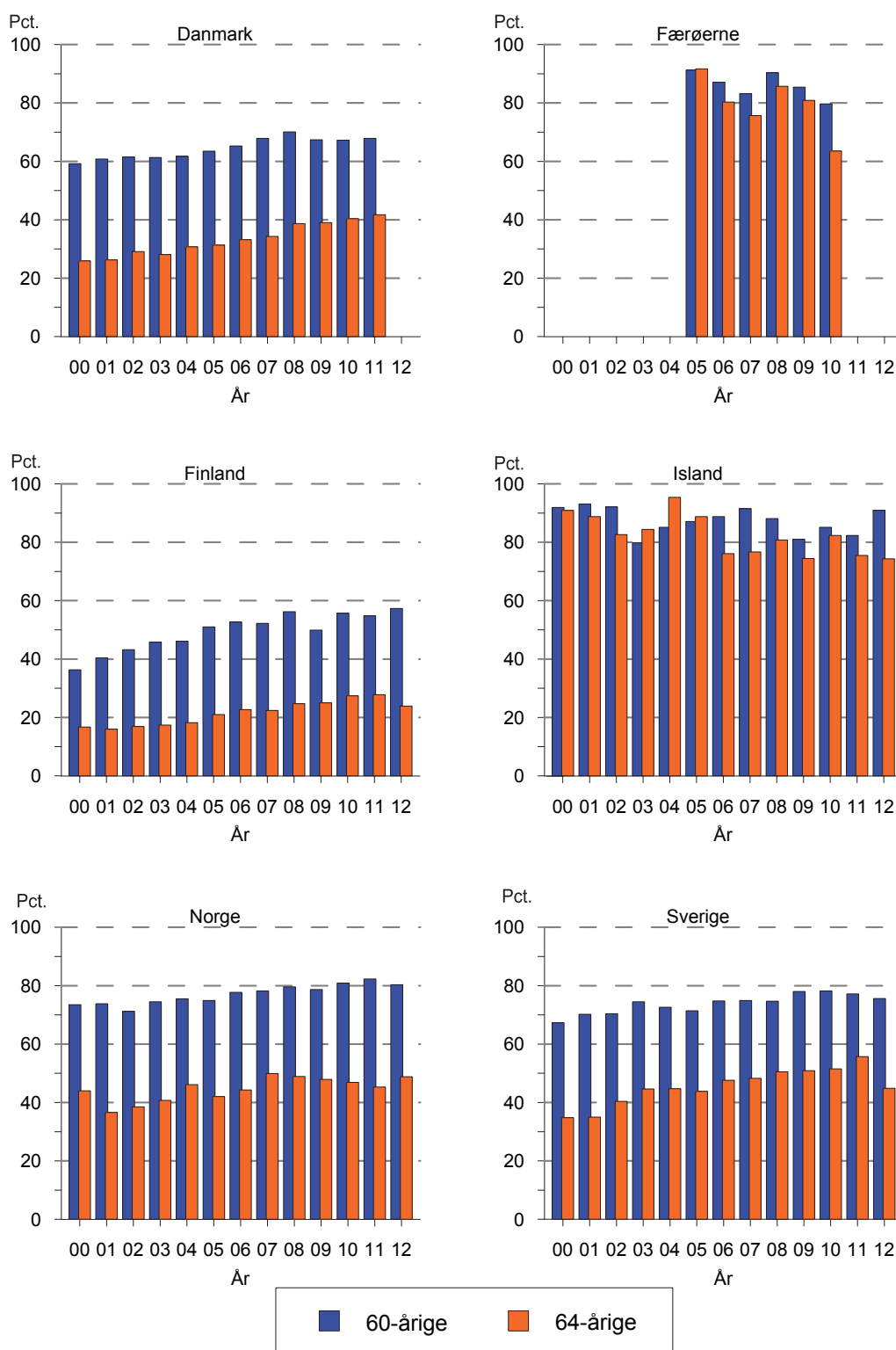
Figur 2.2 Personer i beskæftigelse i pct. af befolkningen. Fordeling efter alder og køn 2012¹⁾

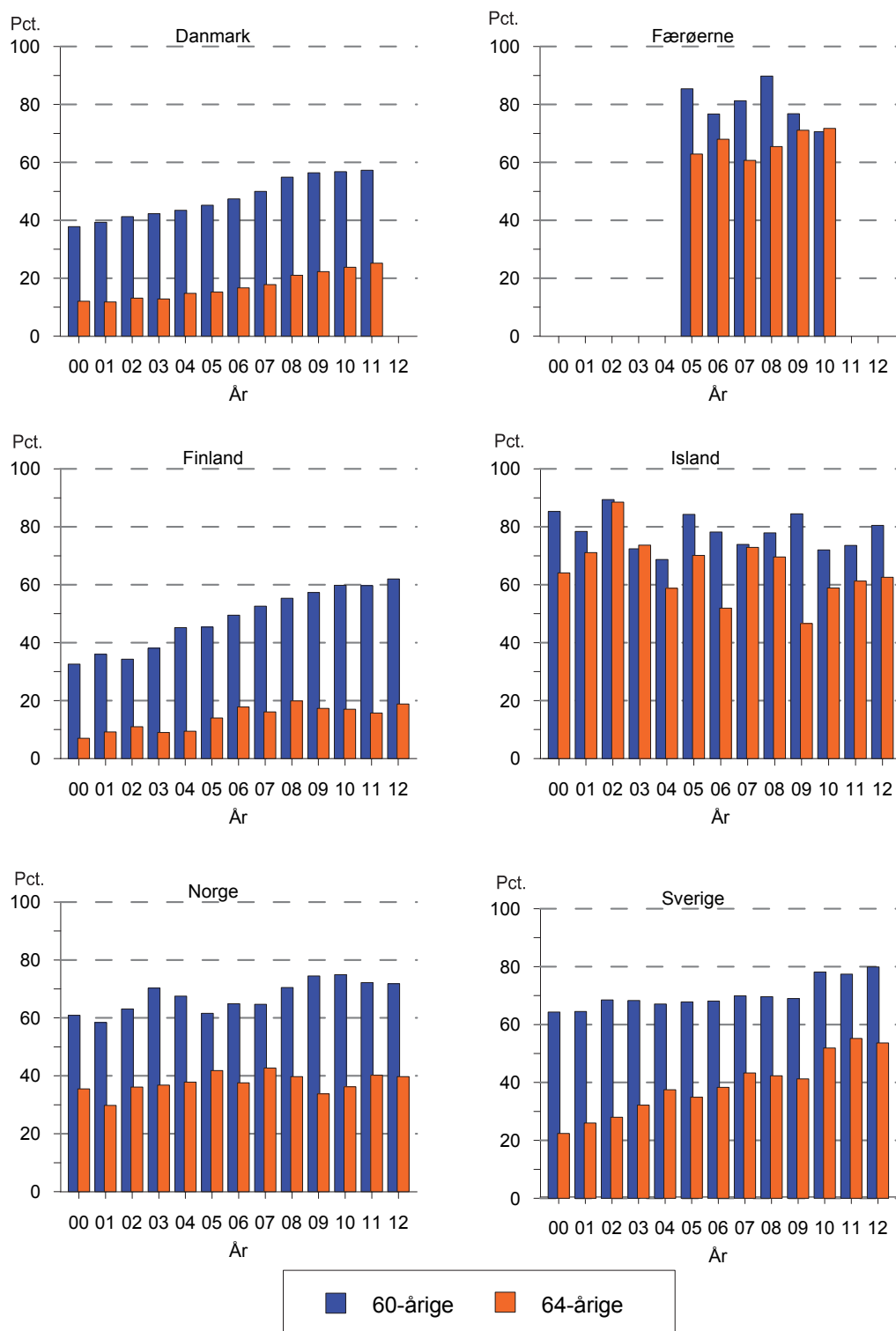
1) Færøerne 2010, Danmark 2011

Den tidlige tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet er mest udbredt i Danmark og Finland. Disse to lande har de mest omfattende offentlige tilbagetrækningsordninger. På Færøerne er der ikke andre offentlige tilbagetrækningsordninger end helbredsbetingsførtidspension. I Island er der ikke andre offentlige tilbagetrækningsordninger end helbredsbetingsførtidspension, med undtagelse af sømænd der får offentlig pension fra 60 års alderen. Sverige indtager en midterposition, hvad angår tilbagetrækningsalderen.

Der er markante forskelle mellem landene i beskæftigelsesfrekvensen for de 60- og 64-årige mænd og kvinder. Udviklingen i løbet af perioden 2000-2012 varierer også mellem landene. Især i Finland og Danmark har der i de senere år været en stigende beskæftigelsesfrekvens for de 60-årige og i mindre grad for de 64-årige. Dette gælder for både mænd og kvinder.

Figur 2.3 Andel beskæftigede blandt 60- og 64-årige mænd. Pct. 2000-2012

Figur 2.4 Andel beskæftigede blandt 60- og 64-årige kvinder. Pct. 2000-2012

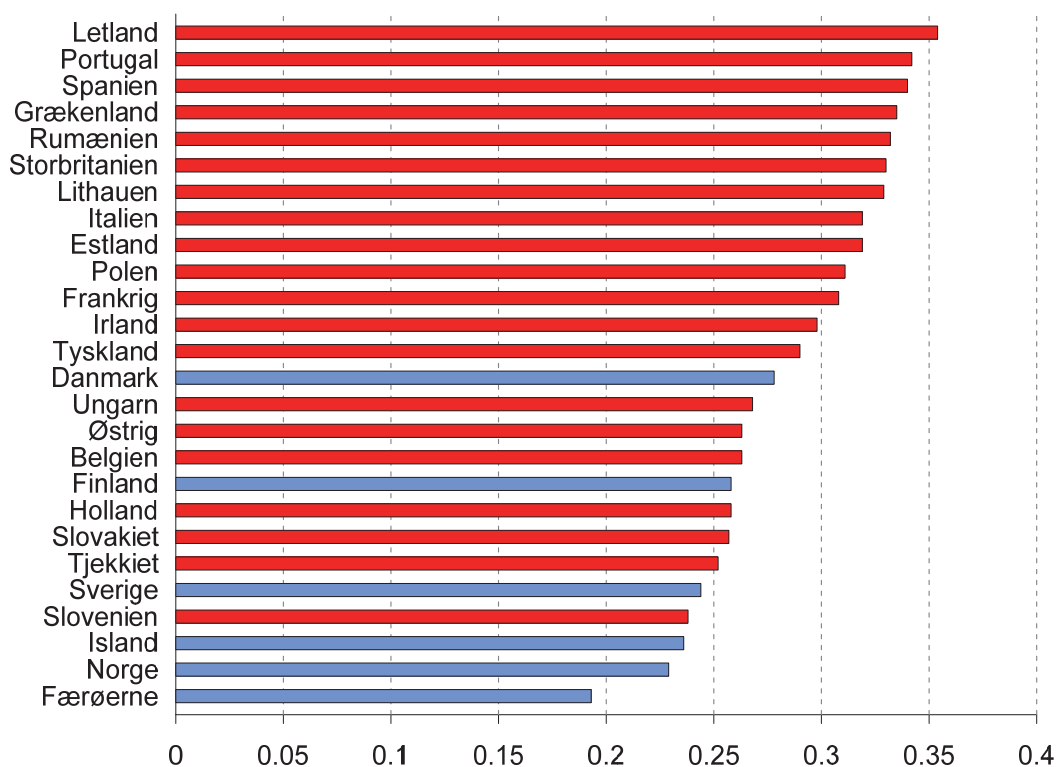
Indkomstfordeling

Figur 2.5 viser indkomstfordelingen udtrykt ved Gini koefficienter for de nordiske lande og udvalgte EU lande i 2010 (Gini koefficienten er et spredningsmål for graden af ulighed i f.eks. en indkomstfordeling. Ved en helt lige fordeling er værdien 0 og ved den mest ulige fordeling er værdien 1).

Sammenlignet med andre lande er indkomstforskellene i de nordiske lande små. Forskellene er mindst på Færøerne, i Norge og Sverige og noget større i Finland, Island og specielt i Danmark.

Ligheden i indkomstfordelingen i de nordiske lande er et resultat af mange faktorer. Indkomstoverførslerne og beskatningen har uden tvivl stor betydning for ligheden.

Figur 2.5 Gini koefficienter for de nordiske lande og udvalgte EU lande i 2011^{1,2)}

Kilde: EU- SILC, Færøernes Statistik

1 Den reelle indkomst er 2010, fordi 2011-tal er baseret på 2010-indkomst

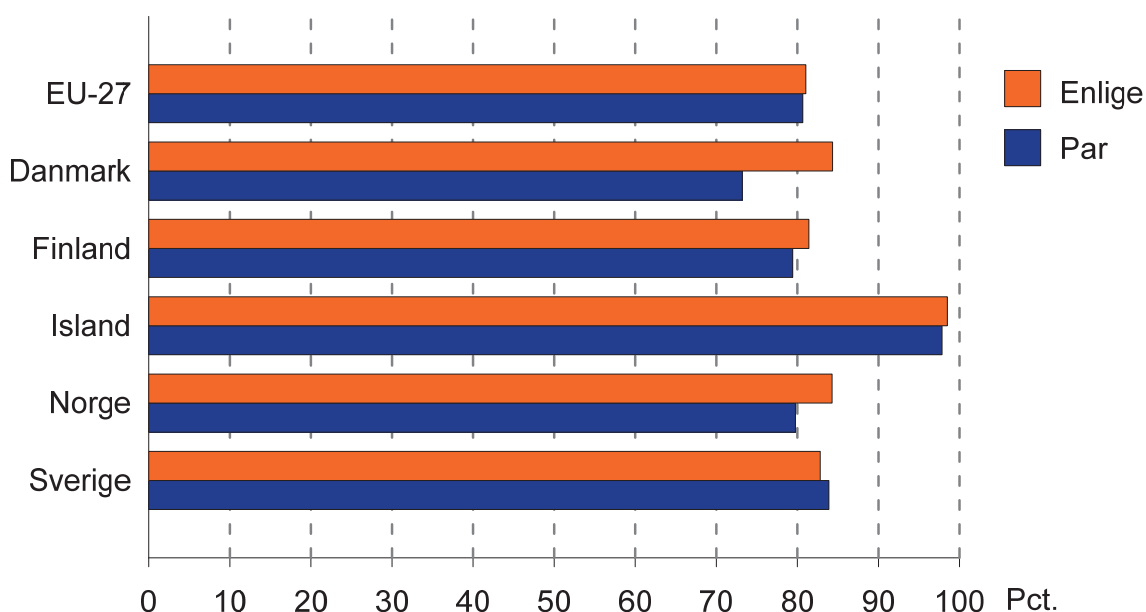
2 Færøerne 2010

Pensionisters indkomst sammenlignet med andre husstande

Figur 2.6 viser den disponible indkomst for familier, hvor mindst den ene i husstanden er 65 år eller derover. Indkomsten er vist i pct. af den disponible indkomst for enlige og par under 65 år.

Som det fremgår af figuren, har familier på 65+ år i alle de nordiske lande en lavere gennemsnitlig disponibel indkomst end familier, der er under 65 år. Dette gælder både for enlige og parfamilier, hvor enlige dog har en højere procentandel end par, på nær i Sverige, hvor de ligger tæt på hinanden.

Figur 2.6 Indkomster for enlige/par på 65+ år i pct. af indkomster for enlige/par under 65 år, 2010¹⁾

Kilde: EU- SILC

1 Den reelle indkomst er 2009, fordi 2010-tal er baseret på 2009-indkomst

Risiko for fattigdom

Tabellerne 2.4 og 2.5 viser andelen af befolkningen, der lever i husstande med en indkomst under henholdsvis 50 og 60 pct. af medianen af den ækvivalente disponible indkomst i 2010.

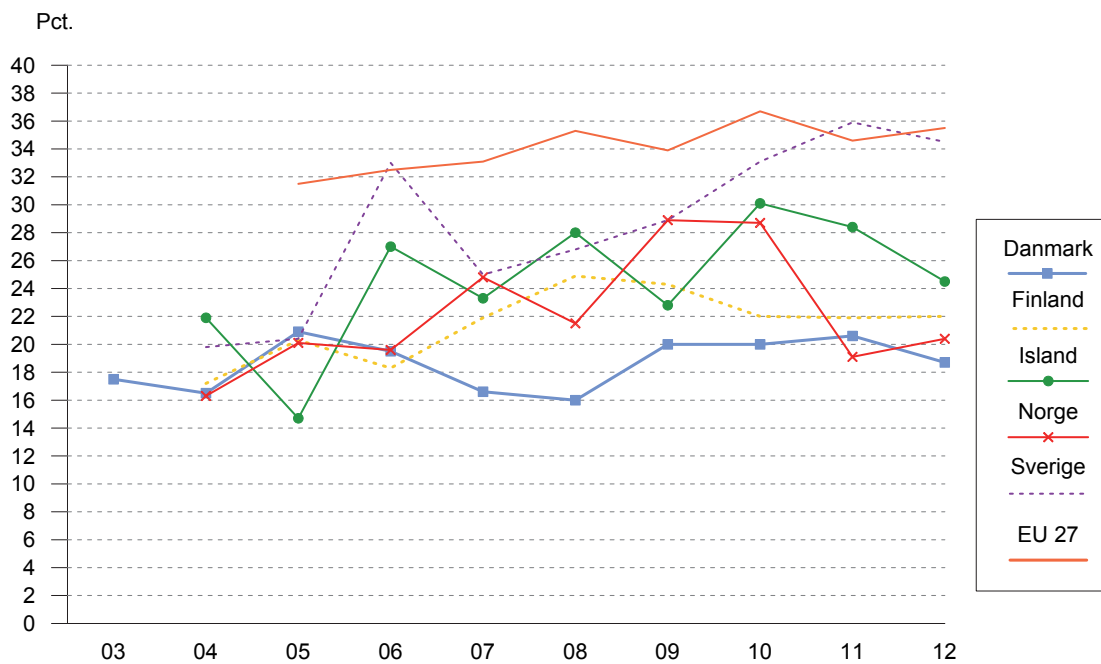
Det skal dog bemærkes, at beregninger af risiko for fattigdom er sensitive i forhold til de definitioner, der anvendes. Det er især for enlige med børn, for enlige ældre og for par, hvor mindst den ene er fyldt 65 år, der er de største forskelle mellem landene og i forhold til EU-gennemsnittet.

Tabel 2.4 Andel der lever i husstande med en indkomst på under 50 pct. af medianen af den ækvivalente disponible indkomst, pct. 2011¹

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige	EU27
Enlige med børn	9,9	8,3	16,3	8,5	19,6	19,8
Enlige under 65 år	23,9	17,0	18,1	20,6	16,4	19,3
Par under 65 år	4,0	5,2	4,4	3,6	4,5	7,2
<i>Par med børn:</i>						
- par med et barn	3,0	2,8	4,3	3,2	4,6	7,8
- par med to børn	1,7	2,3	3,6	1,0	4,1	9,8
Enlige 65+	5,4	12,3	4,4	3,7	13,0	11,8
Par hvor mindst den ene er 65+	2,4	1,3	1,8	0,8	2,0	6,1
Alle husstande	7,5	6,0	5,4	5,7	7,6	10,3

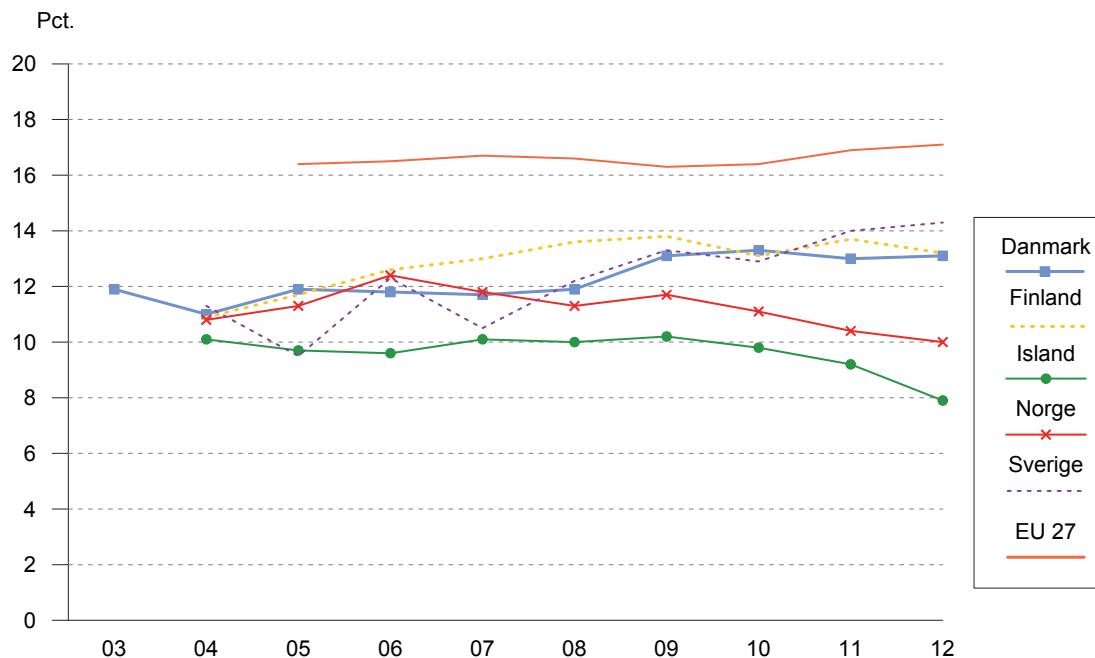
Kilde: EU-SILC

1 Den reelle indkomst er 2010, fordi 2011-tal er baseret på 2010-indkomst

Figur 2.7 Enlige med børn, der lever i husstande med en indkomst på under 60 pct. af medianen af den ækvivalente disponible indkomst, pct., 2003-2012

Kilde: EU-SILC

Figur 2.8 Den samlede befolkning, der lever i husstande med en indkomst på under 60 pct. af medianen af den ækvivalente disponible indkomst, pct., 2003-2012

Kilde: EU-SILC

Tabel 2.5 Andel der lever i husstande med en indkomst på under 60 pct. af medianen af den ækvivalente disponible indkomst, pct. 2011¹⁾

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige	EU27
Enlige med børn	20,8	21,9	28,4	19,1	35,9	34,5
Enlige under 65 år	30,3	29,3	25,2	27,3	26,7	27,1
Par under 65 år	6,3	8,8	5,8	5,2	7,3	10,9
<i>Par med børn:</i>						
- par med et barn	5,4	6,6	6,8	6,0	8,6	12,7
- par med to børn	4,6	6,2	6,9	2,9	6,6	15,9
Enlige 65+	20,6	38,4	7,7	26,8	35,7	23,7
Par hvor mindst den ene er 65+	11,2	6,3	2,7	1,4	6,6	12,6
Alle husstande	13,0	13,7	9,2	10,5	14,0	16,8

Kilde: EU-SILC

1 Den reelle indkomst er 2010, fordi 2011-tal er baseret på 2010-indkomst

Kapitel 3

Familier og børn

Links til supplerende information:

[EUROSTAT - database](#)

[EU-SILC database](#)

[Typical cases](#)

[Sociale udgifter](#)

Mens de nordiske lande anvender næsten samme andel af de sociale udgifter i pct. af BNP til familier og børn, er der en noget større forskel på EU-landenes udgiftsmønstre.

Tabel 3.1 Udgifter til familier og børn i pct. af BNP i EU, Færøerne, Island og Norge 2010

Danmark	4,0	Belgien	2,2	Italien	1,3 ^p	Slovakiet	1,8 ^p
Færøerne	5,7	Bulgarien	2,0	Letland	1,5 ^p	Slovenien	2,2 ^p
Finland	3,3	Cypern	2,1	Litauen	2,2 ^p	Spanien	1,5 ^p
Island	3,1	Estland	2,3	Luxemburg	4,0	Storbritannien	1,9 ^p
Norge	3,1	Frankrig	2,7 ^p	Malta	1,2	Tjekkiet	1,3
Sverige	3,1 ^p	Grækenland	1,8	Polen	0,8	Tyskland	3,2 ^p
		Holland	1,2 ^p	Portugal	1,7	Ungarn	2,9
		Irland	3,7 ^p	Rumænien	1,3 ^p	Østrig	3,1

p Foreløbige data

Anmærkning: Kilden er EUROSTAT: Database for Social Protection Expenditure and Receipts. Kilden for Færøerne er Almannamálaráðið

De nordiske lande adskiller sig desuden fra de øvrige europæiske lande ved, at kvinder har en høj erhvervsfrekvens (jf. kapitel 4). Dette øger behovet for pasningstilbud til børnene, mens forældrene er på arbejde. Desuden er pasning af børn placeret under uddannelsessystemet i det øvrige Europa, og derfor er tallene i tabel 3.1 ikke helt sammenlignelige.

Et karakteristisk træk ved de nordiske familier er, at der er relativt mange enlige forældre med børn. I alle landene er der betydeligt flere enlige kvinder med børn end enlige mænd med børn. De mange enlige med børn skyldes de hyppigt forekommende opbrud i familieforholdene.

Tabel 3.2 Antal husholdninger fordelt efter familietype, 2012

	Danmark ^{4,5)}	Finland	Island ¹⁾	Norge	Sverige ^{2,3)}
<i>Antal husholdninger familier med børn i alderen 0-17 år (1.000)</i>					
- i pct. af alle familier	772	578	49	636	1.112
Heraf (pct.):	26,7	19,3	39,8		19,6
- Gifte	59,8	61,0	57,0	53,7	77,6
- Samboende	17,0	18,6	23,4	24,8	
- Enlige	23,2	20,4	19,7	21,5	22,4
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Fordelingen af børn (pct.)</i>					
- 1 barn	41,5	43,7	44,1	45,1	44,4
- 2 børn	42,5	38,2	35,4	39,0	41,4
- 3 eller flere børn	16,0	18,1	20,5	15,9	14,2
Gennemsnitligt antal børn pr. husholdning	1,8	1,8	1,6	1,7	1,7
<i>Antal husholdninger uden børn (1.000)</i>					
Heraf (pct.):	2.103	2.413	74	1.722	4.558
- Gifte	26,9	25,4	43,9	29,7	27,2
- Samboende	8,5	8,9	4,7	7,5	
- Enlige	64,6	65,8	51,4	62,9	72,8
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Enlige med børn (pct.):</i>					
Mænd	17,8	13,6	9,0	19,9	23,0
Kvinder	82,2	86,4	91,0	80,1	77,0
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Enlige uden børn (pct.):</i>					
Mænd	50,4	48,8	52,2	50,4	50,9
Kvinder	49,6	51,2	47,8	49,6	49,1
I alt	13,6	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Gennemsnitligt antal personer pr. husholdning</i>					
	1,9	1,8	2,4	2,2	1,7

1 Tallene er hentet fra Hagstofa Islands udvalgsundersøgelse vedrørende levevilkår (EU-Silc)

2 Tallene er fremskrevet med hjælp af simuleringsmodellen FASIT og bygger på SCB's udvalgsundersøgelse vedrørende husstandenes økonomi

3 Samboende inkluderet i gifte

4 Herudover er der 16.545 familier bestående af ikke-hjemmeboende børn under 18 år. Hjemmeboende børn i alderen 0-24 år

5 2013

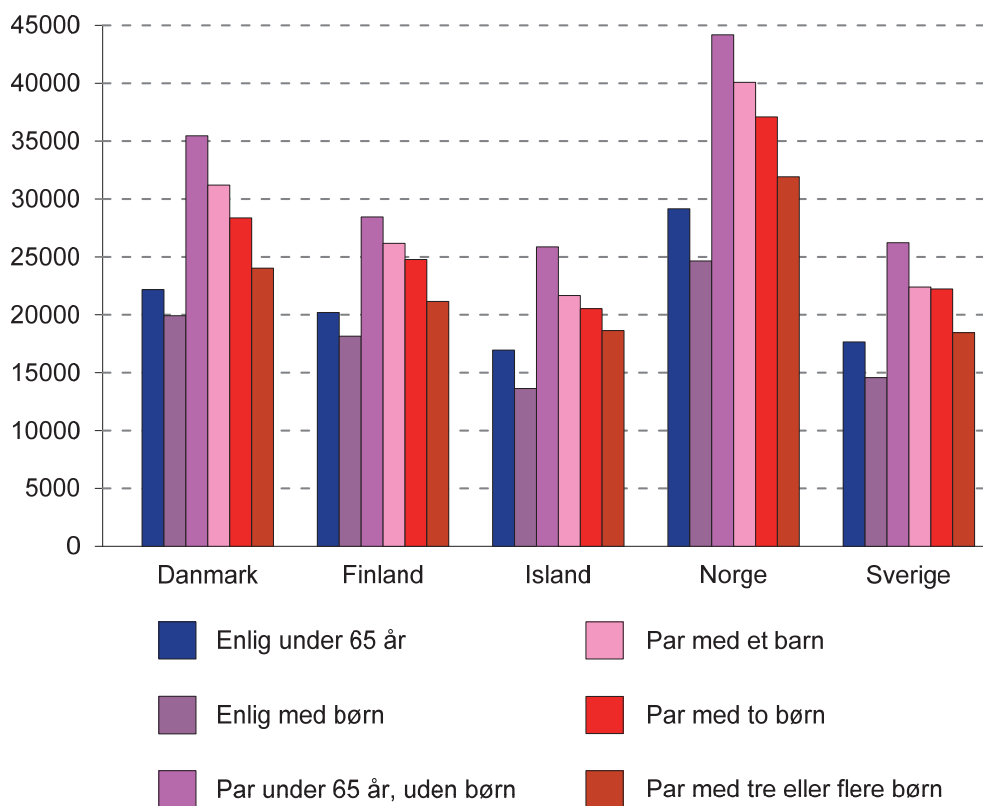
Figur 3.1 viser de gennemsnitlige disponible indkomster fordelt på familietyper målt i KKP-euro i 2010. Indkomsten er justeret (ækvivalent indkomst) i forhold til husstandens størrelse og sammensætning for at gøre de forskellige husholdningsstørrelser mere sammenlignelige (se bilag 1).

Formålet med figur 3.1 er at sammenligne forskellige husholdninger efter familietyper, hvor figuren viser den disponible indkomst for de voksne i husstanden, hvorfor husstande uden børn kun omfatter husstande uden ældre medlemmer. Især under enlige husstande er der mange studenter og andre, der ikke er i kontinuerligt arbejde. Dette forklarer delvist de relativt lave indkomster for enlige voksne husstande. I alle landene har enlige forsørgere de laveste indkomster.

I alle landene har par med mange børn en lavere indkomst end par uden børn eller et par med et barn. Antallet af børn forøger den divisor, der er anvendt til at beregne den ækvivalente indkomst.

Desuden er der adskillige andre faktorer, der bidrager til niveauet i indkomsterne for de forskellige husholdninger efter familietyper. Beskæftigelsesgraden og uddannelse vil variere for de forskellige husholdninger efter familietyper, ligesom den gennemsnitlige lønindtægt stiger med alderen.

Figur 3.1 Ækvivalente gennemsnitlige disponible indkomster fordelt på familietyper KKP-Euro 2010¹⁾

Kilde: EU-SILC data. Gennemsnitlig ækvivalent nettoindkomst i KKP.

1 Den reelle indkomst er 2009, fordi 2010-tal er baseret på 2009-indkomst

Kontantydelse til familier og børn¹

Dagpenge ved fødsel og adoption

I alle nordiske lande ydes der kompensation ved indkomstbortfald i forbindelse med fødsler de sidste uger før og mindst de første måneder efter fødslen. Der gives i alle landene en tilsvarende ydelse ved adoption.

I alle landene beror ydelsens størrelse på den tidligere løn, men ydelsen beror også på orlovsperiodens længde.

I alle lande kan der gives fuld løn i henhold til kollektive aftaler.

I Danmark er det en forudsætning for at opnå ydelsen, at man opfylder beskæftigelseskravet, dvs. at man enten har arbejdet i 120 timer inden for de seneste 13 uger, er berettiget til dagpenge, har afsluttet en erhvervsmæssig uddannelse af mindst 18 måneders varighed inden for den sidste måned eller er elev i lønnet praktik.

På Færøerne er det også en forudsætning for at opnå ydelsen, at man er tilknyttet arbejdsmarkedet som lønmodtager eller selvstændig erhvervsdrivende, eller personen modtager arbejdsløshedsdagpenge. Andre personer modtager behovsprøvet socialhjælp.

I de øvrige nordiske lande modtager personer, som ikke er tilknyttet arbejdsmarkedet, også en ydelse. I Finland, Island og Sverige er der dog tale om et mindre beløb (et grundbeløb) og i Norge om en éngangsydelse, som hovedsagelig udbetales til mødre. I 2013 er dette beløb på 35.263 NOK per barn.

I alle landene kan moderen få kompensation for indkomstbortfald, hvis hun på grund af arbejde, der giver risiko for svangerskabet, eller hvis graviditeten har et sygeligt forløb, bliver nødt til at afslutte arbejdsforholdet tidligt i svangerskabsperioden. Reglerne for dette varierer noget mellem landene, hvor der i nogle lande udbetales barselsdagpenge, i nogle tilfælde sygedagpenge og i andre en særlig ydelse.

¹ Ydelser der udbetales til børn som har mistet én eller begge forældre, omtales i kapitel 6.4. Særlige ydelser, der gives som supplerende sociale ydelser til familier og børn, er omtalt i kapitel 8

Tabel 3.3 Reglerne for udbetaling af indkomsterstattende kontantydelse ved fødsel 2012

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
I erhverv (lønmodtagere)						
Den maksimale periode (uger), hvori der kan ydes fødselsdagpenge	50 ²⁾	52	44 (48) ³⁾	39	47/57 ⁵⁾	69
Fødselsdagpenge til mor før fødselen (i uger) ¹⁾	4	4-8	5-8	4	3	9
Fødselsdagpenge (i uger):						
- Kun mor	18	14	18	13	9	8
- Kun far	-	4	(4) ³⁾	13	10	8
- Enten mor eller far	32 ²⁾	30	26 ⁴⁾	13	26/36	52
Derudover:						
Far sammen med mor	2	2	3	-	2 ⁶⁾	4+2 ⁸⁾
Er dagpengene skattepligtige?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Uden for erhverv						
Det maksimale antal uger, hvori der kan ydes fødselsdagpenge	50	..	44	39	Engangsbeløb ⁷⁾	69
Er dagpengene skattepligtige?	Ja	..	Ja	Ja	Nej ⁵⁾	Ja
Kan orlovsperioden deles med faderen?	Ja	..	Ja for max. 26 uger	Ja		Ja

- 1 Anm: De uger, moderen kan få dagpenge før fødselen, indgår i det samlede antal uger, moderen kan få fødselsdagpenge
- 2 Den fælles orlovsperiode på 32 uger kan forlænges med 8 eller 14 uger til 40 eller 46 uger. Den samlede orlovsperiode bliver hermed 58 eller 64 uger. Ved forlængelse af orlovsperioden sker der en nedsættelse af dagpengene, således at det samlede beløb for de 40 eller 46 uger svarer til dagpengene for de 32 uger
- 3 En far der modtager forældredagpenge i de sidste 12 hverdage af forældredagpengeperioden har ret til fædredagpenge i yderligere 24 hverdage (såkaldte bonus fridage)
- 4 Hvis flere børn fødes samtidigt forlænges fødselsdagpengene med 60 dage for det andet og hvert derpå følgende barn
- 5 47 uger med 100 pct. erstatning eller 57 uger med 80 pct. erstatning
- 6 Faderen har ret til 2 ugers ulønnet orlov i forbindelse med fødselen. De to ugers orlov kan enten holdes lige før barnet bliver født eller umiddelbart efter fødselen. I det offentlige og i store dele af den private sektor findes der imidlertid kollektivaftaler der giver lønkompensation i de to uger
- 7 Engangsbeløbet på NOK 35.263 er skattefrit. Engangsbeløbet udbetales til mødre. Faderen har ret til et engangsbeløb hvis moderen er død og/eller han har overtaget forældreansvaret alene
- 8 Man kan modtage fødselsdagpenge samtidigt for 4 uger, men disse dage er inkluderet i den samlede antal dage med fødselsdagpenge. Derudover kan en anden forsikret end moderen kan modtage 2 ekstra ugers ydelse i forbindelse med barnets fødsel

Tabel 3.4 Størrelsen af de indkomsterstøttende kontantydelse ved fødsel 2012

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>I erhverv (lønmodtagere)</i>						
Fødselsdagpengenes størrelse (pr. uge) i pct. af tidligere indkomst	100 ²⁾	100	Normalt 70-90 ⁴⁾	75-80 ⁵⁾	80/100	77,6 / 80 ¹⁰⁾
Indkomstloft pr. uge for fuld Kompensation, national valuta ¹⁾	3.940	6.250	Intet loft	89.147		8.434
Indkomstloft pr. uge for fuld kompensation, KKP-Euro ¹⁾	387	614		481	0	739
Minimumsbeløb pr. uge, national valuta	-	-	138	21.384 ⁶⁾	⁸⁾	1.260 ¹¹⁾
Minimumsbeløb pr. uge i KKP-Euro	.	.	113			
Maksimumsbeløb pr. uge, national valuta	3.940	6.250 ³⁾		69.767	⁹⁾	6.545
Maksimumsbeløb pr. uge i KKP-Euro	387	614		376	.	574
<i>Uden for erhverv</i>						
Dagpengenes størrelse (pr. uge), national valuta	Afhængig af tidligere ydelse		138	12.932 ⁷⁾	⁸⁾	1.260
Dagpengenes størrelse (pr. uge) i KKP-Euro	.	.	113	70	.	110

- 1 Indkomstloftet er den indtægtsgrænse (tidligere indkomst) som fødselsdagpengene er beregnet i forhold til. Beregningen af indkomstloftet sker efter forskellige principper i de enkelte lande
- 2 Ved forlængelse af den fælles orlovsperiode på 32 uger til 40 eller 46 uger sker der en nedsættelse af dagpengene, således at de i 40-ugersperioden svarer til 80 pct. og i 46-ugersperioden til ca. 70 pct.
- 3 Maksimumbeløb pr. uge er fraregnet bidrag til feriepenge på 12 pct.
- 4 For de 56 første dage moderen har orlov er det 90 pct. af arbejdsindkomsten op til 53.072 Euro pr år. Indtægter over 53.072 Euro 32,5 pct. For de følgende 49 dage 70 pct. af arbejdsindkomsten op til 34.495 Euro per år
- 5 Indtægter de sidste 12 måneder før fødsel bestemmer kontantydelsen på følgende måde: de er 80 pct. af arbejdsindkomsten op til 46.512 ISK per uge, men 75 pct. af ugeløn over det og til indkomstloftet (69.767 ISK)
- 6 Minimumsbeløbet udbetales når beskæftigelsen har været 25 til 49 pct. Minimumsbeløbet når beskæftigelsen har været 50 til 100 pct. er 29.637 ISK pr. uge. Der udbetales 29.637 ISK pr. uge til hel-tidsstuderende
- 7 Udbetales også når beskæftigelsen er mindre end 25 pct.
- 8 For mødre der ikke har oparbejdet ret til fødselsdagpenge kan der gives et engang beløb på 35.263 NOK per barn
- 9 Beregnet som fødselsdagpenge for erhvervsaktive bliver maksimalbeløbet 9.476 NOK per uge ved 100 pct. kompensation i 47 uger, eller 7.580 NOK ved 80 pct. kompensation i 57 uger.
- 10 Kompensationsgraden er 80 pct., men omregningsfaktoren for den tilgrundliggende indkomst gør at kompensationen bliver 77,6 pct.
- 11 Ydelser på det laveste niveau (i alt 90 dage) gælder både for forældre i og uden beskæftigelse

På Færøerne, i Finland og Sverige kan faderen desuden modtage dagpenge i et antal dage umiddelbart efter fødslen, samtidig med at moderen modtager dagpenge. I Norge har faderen ret til 2 ugers ulønnet orlov i forbindelse med fødselen. I det offentlige og i store dele af den private sektor findes der imidlertid kollektivaftaler, der giver lønkomensation i de to uger.

I Danmark har faderen ret til 2 ugers orlov med dagpenge i forlængelse af fødslen eller modtagelse af barnet. De to uger kan efter aftale med arbejdsgiver dog udskydes til afholdelse på et senere tidspunkt inden for de første 14 uger efter fødslen.

I Island er 13 uger af fødselsorloven forbeholdt faderen, 13 uger er forbeholdt moderen og derudover har forældrene 13 uger, som de frit kan dele mellem sig. I Norge er 12 uger forbeholdt faderen.

For børn født 1. juli 2013 eller senere, er fødselsdagpengeperioden øget til 49 uger med 100 procent dækning eller 59 uger med 80 procent dækning. Fra samme tidspunkt er der indført en tredeling af fødselsdagpengeperioden. Dette indebærer, at hver forælder har 14 uger efter fødselen (mødre- og fædre kvote). Resten af tiden efter fødselen (18 eller 28 uger afhængig af valgt dækningsgrad), bestemmer de selv fordelingen af.

Den periode, hvori der kan modtages dagpenge ved fødsel og adoption, er generelt relativt lang i de nordiske lande. Barselsorloven er imidlertid betydeligt længere i Sverige end i de andre lande. Antal dage med forældredagpenge udgør 480 dage per barn. Hvis forældrene tager ligelig del i pasningen har hver af forældrene ret til halvdelen af disse.

I Danmark er barselsorloven på et år og meget fleksibel. Forældrene kan bl.a. frit fordele de sidste 32 ugers orlov mellem sig og holde orlov enten på skift, i forlængelse af hinanden eller samtidig. De 32 uger kan forlænges med 8 eller 14 uger, dog uden det samlede dagpengebeløb ændres. Forældrene kan endvidere udskyde dele af orloven til senere afholdelse inden barnet fylder 9 år.

Ækvivalent disponibel indkomst og kompensationsgrader ved modtagelse af fødselsdagpenge

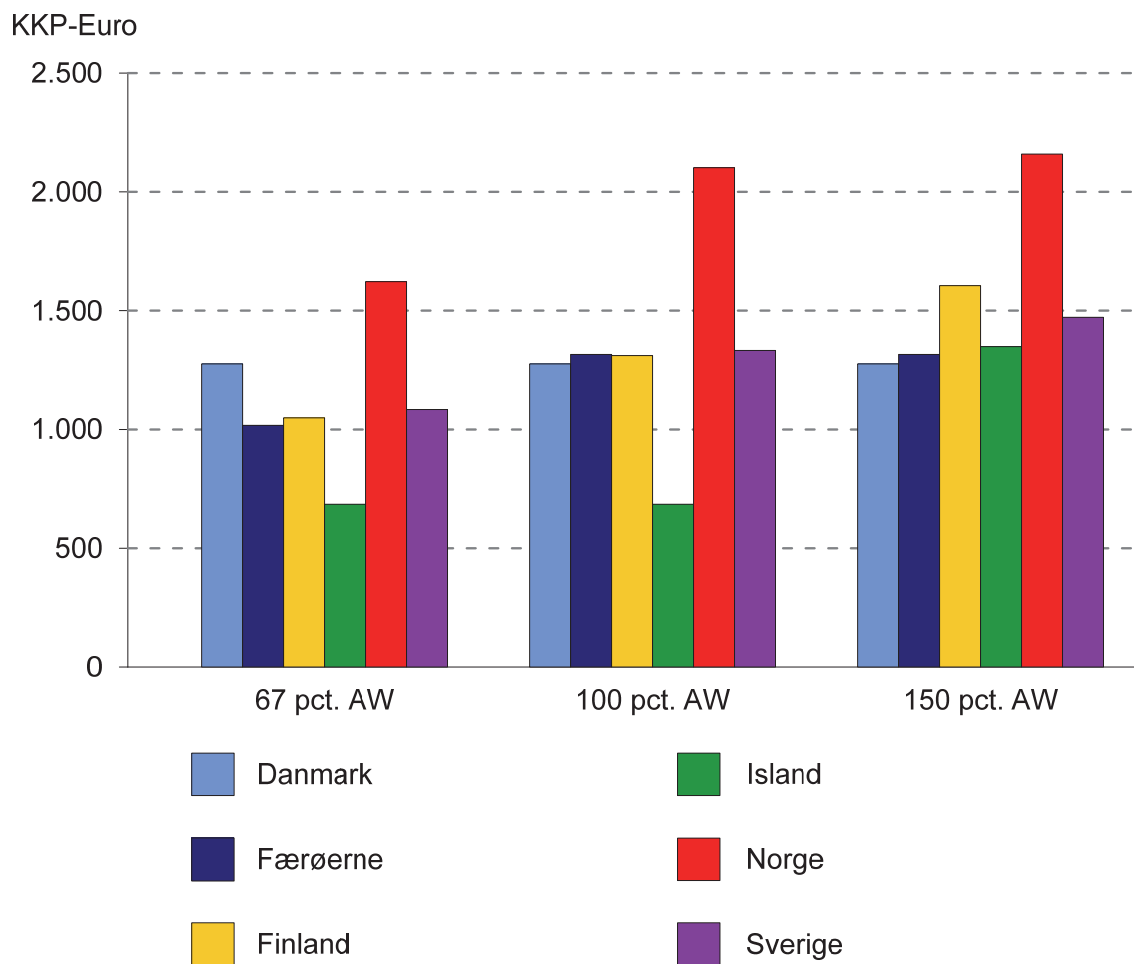
Figur 3.2 viser den ækvivalente disponible indkomst på tre indkomstniveauer for en enlig med et nyfødt barn, som modtager fødselsdagpenge.

Figur 3.3 viser den ækvivalente disponible indkomst på to indkomstniveauer for et par med et nyfødt barn, der henholdsvis er uden andre børn og som i forvejen har to børn. Definitionen på de ækvivalente indkomster fremgår af bilag 1.

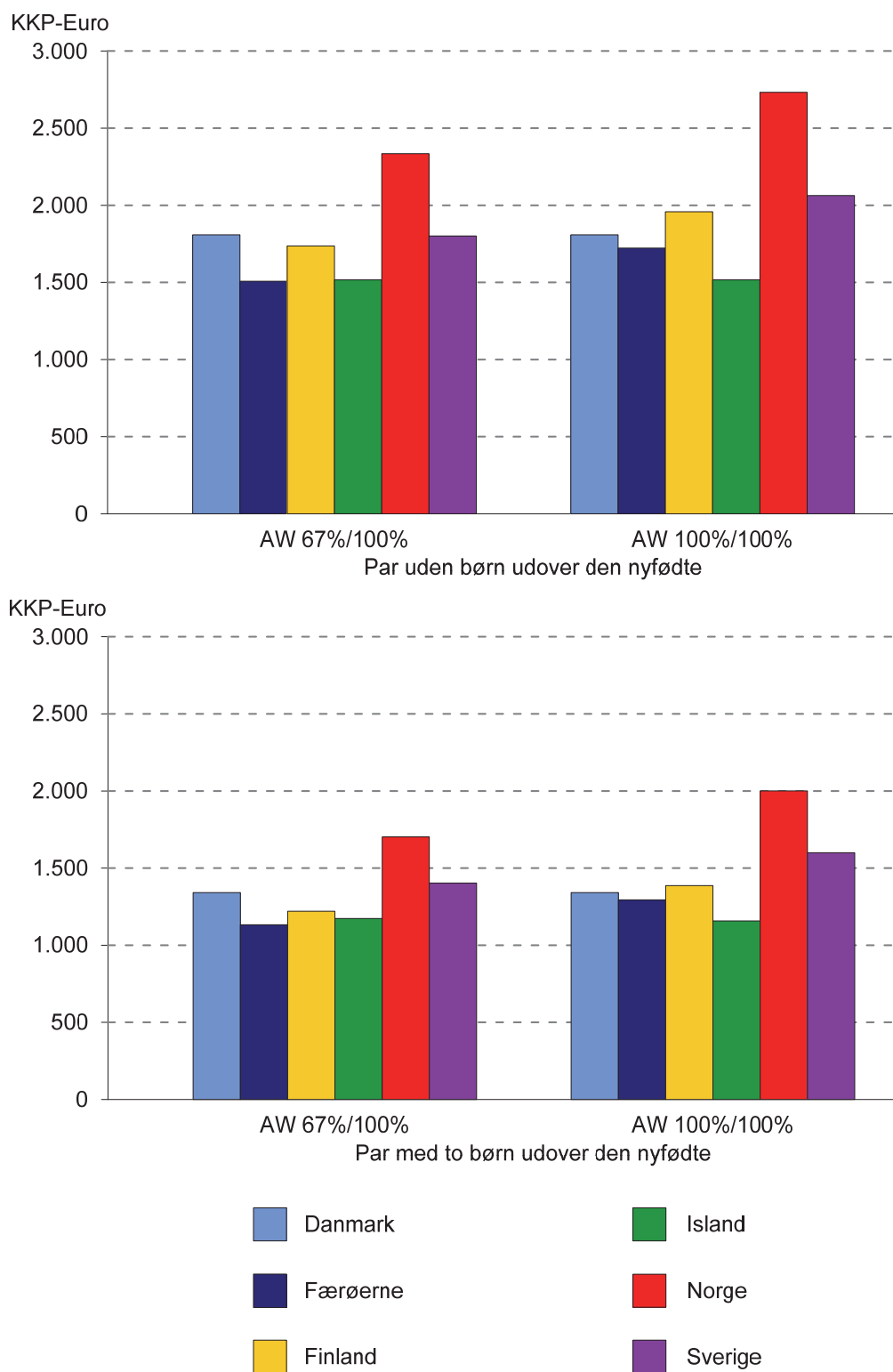
Figur 3.4 og 3.5 viser udviklingen i kompensationsgraderne over de seneste år.

Som det fremgår af tabel 3.5, er compensationen noget forskellig i de nordiske lande for en enlig, der modtager fødselsdagpenge. Den højere compensation i Danmark, Færøerne og Norge for AW (gennemsnitslønnen for en arbejder) = 67 pct. skyldes primært børnetilskuddet til det nyfødte barn, men hænger også sammen med, at boligstøtten er højere til familier med børn end til familier uden børn.

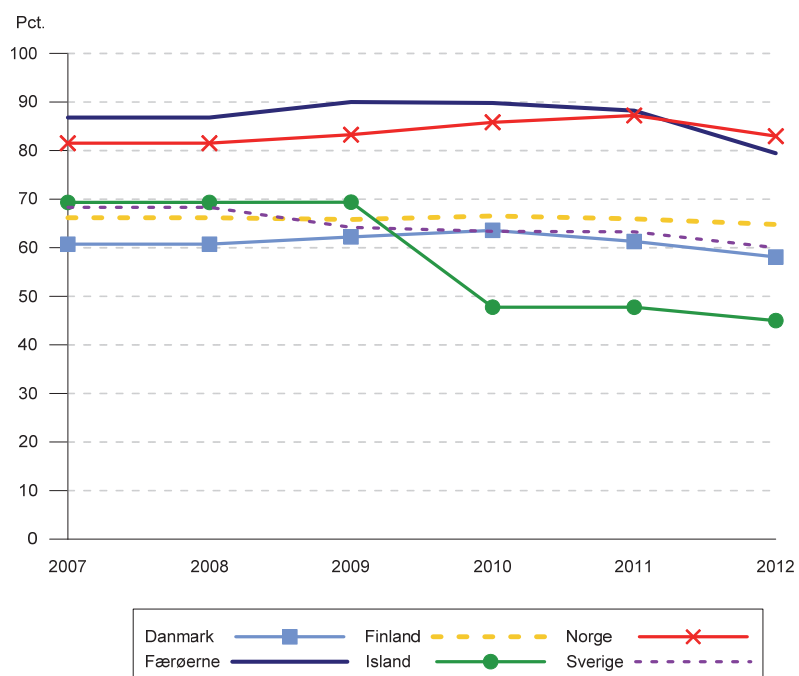
Figur 3.2 Ækvivalent disponibel indkomst for en enlig ved modtagelse af fødselsdagpenge pr. måned (december) 2012 i KKP-Euro

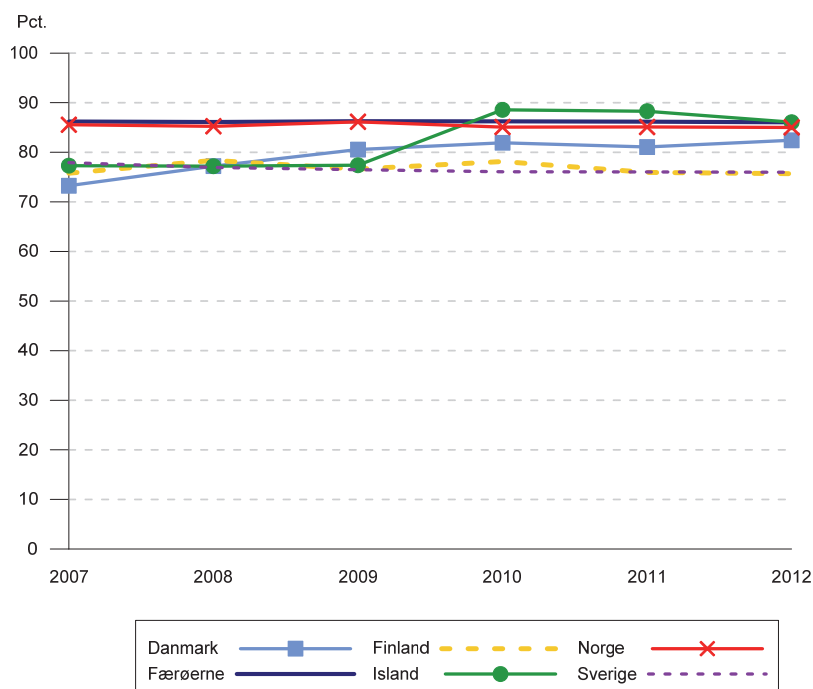
Figur 3.3 Ækvivalent disponibel indkomst for et par, når den der tjener mindst før fødslen modtager fødselsdagpenge, pr. måned (december) 2012 i KKP-Euro

Figur 3.4 Ækvivalent kompensationsgrad for en enlig med et nyfødt barn ved modtagelse af fødselsdagpenge, AW 100 pct. 2007-2012

Figur 3.5 Ækvivalent kompensationsgrad for par med to børn udover den nyfødte ved modtagelse af fødselsdagpenge, AW 67/100 pct. 2007-2012

Tabel 3.5 Ækvivalent kompensationsgrad for en enlig uden børn ud over den nyfødte, når denne modtager fødselsdagpenge, i pct. af disponibel indkomst ved arbejde (december) 2012

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
67 pct. AW	72	77	65	62	85	65
100 pct. AW	58	79	65	45	83	60
150 pct. AW	45	56	58	63	60	50

Tabel 3.6 Ækvivalent kompensationsgrad for et par ved fødselsdagpenge i pct. af disponibel indkomst ved arbejde når den der tjener mindst før fødslen modtager dagpenge 2012

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Par uden børn udover den nyfødte</i>						
67/100 pct. AW	82	86	76	86	85	76
100/100 pct. AW	69	84	74	74	85	74
<i>Par med to børn udover den nyfødte</i>						
67/100 AW	86	90	71	93	90	81
100/100 AW	73	88	72	81	90	78

Mænd og kvinders brug af dagpengeordningerne

Det er karakteristisk at flere og flere mænd gør brug af dagpengeordningerne i forbindelse med fødsel og adoption. Der er dog store forskelle fra land til land, både når der ses på antallet af modtagere og på antallet af dage, hvori der modtages fødselsdagpenge.

Tabel 3.7 Antal dage med dagpenge ved graviditet, fødsel og adoption i løbet af året 2000-2012

	Danmark ¹⁾²⁾	Finland	Island	Norge ³⁾	Sverige ⁴⁾
<i>Antal dage (1.000), hvori der er modtaget fødselsdagpenge</i>					
2000	13.150	15.232	696	10.910	37.100
2005	20.281	15.751	1.122	11.017	44.254
2010	21.238	16.668	1.236	12.748	51.451
2011	20.755	16.760	1.129	12.986	51.947
2012	19.582	16.627	1.067	12.784	52.496
<i>Antal dage hvori der er modtaget fødselsdagpenge, pr. ny-født barn</i>					
2000	196	268	161	184	410
2005	316	273	262	194	463
2010	335	273	252	207	508
2011	352	280	251	216	450
2012	336	279	235	212	470
<i>Heraf mænd i pct.</i>					
2000	5,5	4,2	2,9	6,9	13,7
2005	5,9	5,5	32,7	8,8	20,5
2010	7,1	7,1	31,7	14,5	23,9
2011	7,4	8,3	29,0	17,5	24,5
2012	..	8,7	28,4	19,8	25,1

1 Opgørelsesmetoden er revideret fra og med 2002

2 Antallet af dage for årene 2010 og 2011 er blevet reviderede og derved sat ca. 8 pct. ned

3 Tallene omfatter forældrepenge ved fødsel og adoption samt under graviditet

4 Oplysningerne gælder nettodage med forældredagpenge, graviditetsydelse og midlertidig forældredagpenge i forbindelse med fødsel og adoption

Dette afspejler dels forskelle i, hvor mange der er omfattet af ordningerne, dels forskelle i længden af den periode, hvori man er berettiget til ydelsen. I Danmark blev barselsorloven udvidet til et år i 2002. I Island blev den nye lov vedrørende barselorlov, med virkning fra 2001, helt udbygget i 2003, hvorved fædre fik en selvstændig ret til orlov på 13 uger, ligesom moderen. Disse ændringer afspejler sig i statistikken, der viser at der er betydeligt flere mænd end tidligere, der modtager fødselsdagpenge.

I Norge blev ordningen med eksklusiv ret for fædre til en del af ydelsesperioden (fædrekvoten) udvidet fra fire til fem uger i 2005, seks uger i juli 2006, og 10 uger i juli 2009. For fødte efter 1. juli 2011 er kvoten på 12 uger. Fra 1. juli 2013 er kvoten 14 uger. Hidtil har udvidelsen vist sig i statistikken ved at fædre udtager flere dage med fødselsdagpenge. Fædres ret til fødselsdagpenge, ud over fædrekvoten, er fortsat afhængig af at moderen efter fødslen er i arbejde, tager en offentlig godkendt uddannelse eller på grund af sygdom eller skade er afhængig af hjælp til at tage sig af barnet.

De svenske tal er ikke sammenlignelige med de øvrige landes, da ydelsen udbetales i flere dage pr. barn end i de øvrige lande. Desuden kan forældredagpenge udbetales indtil barnet fylder 8 år.

Adoptionstilskud

Adoptivforældre får stort set de samme ydelser som biologiske forældre. Hvis et barn adopteres fra et andet land gives et tilskud, som delvist dækker de udgifter som adoptionen indebærer. Adoptionsbidraget er et skattefrit engangsbeløb og varierer fra land til land.

Der er dog visse forskelle de nordiske lande imellem, men i alle lande er det en offentlig myndighed, som godkender forældre til adoption.

I Sverige er det en forudsætning at barnet er født af udenlandske medborgere, som ikke er bosat i Sverige når barnet bliver adopteret. Desuden må barnet heller ikke være fyldt 10 år.

I Danmark kan man få adoptionstilskud, hvis man har adopteret sit barn fra udlandet gennem en af de godkendte adoptionsorganisationer, og hvis man har fast bopæl i Danmark.

I Island er det en forudsætning, at barnet er født af udenlandske medborgere, som ikke er bosat i Island, når barnet bliver adopteret. Adoptivforældrene skal være bosat i Island, og barnet må ikke være i familie med adoptivforældrene.

I Finland kan man ansøge om adoptionsbidrag når et internationalt adoptionsinstitut har udset et barn under 18 år til placering hos adoptivforældrene og adoptionsnævnet har godkendt adoptionen. For at få adoptionsbidrag må adoptivforældrene være bosat i Finland.

I Norge skal man være godkendt af de norske myndigheder for at kunne adoptere fra udlandet. Godkendelsen, der kaldes forhåndssamtykke, gives for en periode af tre år, med mulighed for at forlænge op til et år. Forhåndssamtykket kan kun gives for børn op til fem år. Adoption af børn over fem år skal vurderes af et fagligt udvalg.

Tabel 3.8 Nytilkomne adopterede børn i løbet af året, der modtager adoptionstilskud 2005-2012

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
2000	..	7	..	..		1.000
2005	625	9	..	..	607	976
2010	397	11	161	31	344	692
2011	358	9	170	37	280	543
2012	253	6	179	35	264	484

Tabel 3.9 Adoptionstilskuddets størrelse 2012, i national valuta

Danmark	Færøerne	Finland ¹⁾	Island ²⁾	Norge	Sverige
48.458	75.000	..	568.692	43.880	40.000

1 I Finland er adoptionstilskuddet afhængigt af, hvilket oprindelsesland barnet har. Forældre, der adopterer børn fra Estland, får 1.900 EUR, fra Kina, Colombia, Sydafrika og Kenya får 4.500 EUR, fra Etiopien, Filippinerne og Rusland får 3.800 EUR og forældre der adopterer børn fra øvrige lande modtager 3.000 EUR i adoptionstilskud

2 I Island udbetales adoptionstilskuddet som et engangstilskud efter ansøgning. Hvis flere børn er adopteret på samme tid, betales et adoptionstilskud, som er 20% af dette for hvert ekstra barn

Forældreydelser ved pasning af børn

Tabel 3.10 Reglerne for orlovsordninger for pasning af børn pr. december 2012, i national valuta

	Findes der orlovsordninger for personer i erhverv	Orlovsperiodens længde	Tilskuddets størrelse	Antal børn der er omfattet af ordningen
Danmark	Nej ¹⁾	-	-	-
Færøerne	Nej	-	-	-
Finland	Ja	Frem til barnet fylder 3 år.	327 per måned + 98 for følgende børn under 3 år + 63 for hver følgende barn under 7 år + indkomst prøvet tillæg max. 175	..
Island	Nej	-	-	-
Norge	Ja	¹⁾	Mulighed for graduerede forældredag penge	-
Sverige	Ja	Fra barnet fylder 1 år til det fylder 3 år	Op til 3.000 pr. måned og barn	8.568 ³⁾

1 Perioden for at modtage forældredagpenge kan forlænges indtil barnet er fyldt 3 år i kombination med deltidsarbejde

2 Dage kan tages til barnet er 8 år eller slutter første klasse

3 Antal børn som fik kommunal omsorgsstøtte i løbet af 2011

I Danmark er reglerne om børnepasningsorlov, i forbindelse med udvidelsen i 2002 af barselsorloven til et år, blevet ophævet med virkning fra 2011.

På Færøerne og i Island findes der ingen ordninger om forældreydelse ved pasning af børn.

I Finland har forældrene efter en forældredagpengeperiode ret til at vælge mellem en kommunal daginstitutionsplads eller tilskud til pasning af små børn. Tilskuddet kan enten gives som et tilskud til pasning i hjemmet eller som tilskud til privatpasning. Tilskud til pasning i hjemmet gives, hvis familien har et barn under 3 år.

Forældrene kan også vælge at nedsætte deres arbejdstid, hvis de har børn under 3 år. I den situation har de ret til et delvist pasningstilskud på 94 EUR pr. måned.

I Norge er det muligt at modtage forældrepengeydelsen gradueret. Ordningen gælder ved fødsel eller adoption og giver mulighed for, at en del af fødselsdag pengene kan udbetales i kombination med arbejdsindtægt over en længere periode end den ordinære. skal benyttes inden 3 år efter fødselen eller efter omsorgsovertagelsen ved adoption.

Der findes desuden ordninger, som giver forældre ret til at blive hjemme uden løn for at passe børn i Norge, Finland og Sverige.

I Norge gives kontantstøtte til børn som ikke går i en heldagsbørnehave. Fra 1. august 2012 bortfalder kontantstøtte for toårige børn. For børn i alderen 13-18 måneder er satsen for fuld kontantstøtte øget til 5.000 NOK pr. måned. For børn i alderen 19-23 måneder er satsen 3.303 NOK pr. måned. Ydelsen er uden behovs- eller ind-

tægtsprøvning og er skattefri. Der gives et forholdsvis mindre beløb i det tilfælde, at barnet har en deltidsbørnehaveplads.

I Sverige blev der 1. juli 2008 indført et frivilligt kommunalt pasningsbidrag. En kommune kan give et pasningsbidrag på højst 3.000 SEK for børn, der er mellem et og tre år og som ikke benytter børnepasningsordningerne. Pasningsbidraget kan ikke kombineres med forældrepenge for bidragsmodtageren eller dennes sambo eller ægtefælle. Pasningsbidraget er skattefrit.

Pasning af syge børn

I alle nordiske lande har forældre i et vist omfang mulighed for at blive hjemme for at passe et sygt barn. I Norge og Sverige er dette reguleret ved lov, i de øvrige lande efter overenskomst.

I alle landene gælder det, at forældrene selv vælger, om det er moderen eller faderen, som skal blive hjemme for at passe barnet. I Sverige er det også muligt, at overlade det til en anden forsikret person end forældrene at holde fri for at passe et sygt barn og modtage dagpenge. I Norge har enlige forsørgere ret til 20 dages fravær og par har ret til 10 dages fravær hver for at passe et sygt barn.

For så vidt angår længden af den periode, hvori man har ret til at blive hjemme for at passe et sygt barn, er ordningen mest generøs i Sverige med 120 dage pr. år pr. barn og mindst i Danmark, på Færøerne og i Island.

I Danmark, på Færøerne, i Island og i Norge gives der til gengæld fuld lønkompenstation ved pasning af børn med kortvarig sygdom.

For Finland gælder samme regler som ved sygedagpenge. For visse brancher kan man få fuld kompensation for pasning af børn med kortvarig sygdom.

I Sverige gives en kompensation svarende til knap 80 pct. af arbejdsindkomsten op til et vist indkomstniveau (der svarer til loftet på sygedagpenge).

I alle landene er der desuden særlige regler for pasning af kronisk eller alvorligt syge børn.

Børnetilskud

Tabel 3.11 Regelgrundlaget for børnetilskuddet 2012

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
Er børnetilskuddet indkomstreguleret	Nej ¹⁾	Nej	Nej	Ja	Nej	Nej
Er børnetilskuddet skattefrit	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Gives der samme tilskud for børn i alle aldersklasser	Nej ²⁾ /Ja	Ja	Ja	Nej	Ja	Ja
Gives der tillæg når der er flere børn	Nej	Nej	Ja	Ja	Nej	Ja
Gives der ekstra børnetilskud til enlige	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Nej
Gives der særlig børnetilskud til særlige grupper?	Ja ³⁾	Nej	Nej	Nej	Ja ⁴⁾	Nej

1 Det særlige børnetilskud, der ydes når en eller begge barnets forældre modtager førtidspension, som er tilkendt før 1. januar 2003, eller folkepension, er dog indkomstreguleret. Børnetilskud til særlige grupper af uddannelsessøgende er ligeledes indkomstreguleret

2 Børnefamilieydelsen er aldersafhængig, de øvrige børnetilskud reguleres ikke pga. alder

3 Flerbørnstilskud til børn født ved flerbørnsfødsler

4 Der gives et særskilt tillæg til "Barnetrygden" i Norge for børn der er bosat i Finnmark, enkelte kommuner i det nordligste Troms og på Svalbard.

I alle lande ydes der tilskud til børn. Ydelserne er skattefrie og uafhængige af forældrenes indkomst, på nær i Island, hvor børnetilskuddet er indkomstprøvet. I Island betales der fra 2001 dog et fast beløb uafhængig af indkomsten som et ekstra tillæg for alle børn under 7 år. I Danmark, Færøerne, Island og Norge gives ydelsen indtil barnet er fyldt 18 år, i Finland indtil barnet er fyldt 17 år og i Sverige indtil barnet er fyldt 16 år - dog 20 år, hvis barnet er under uddannelse. I alle landene, med undtagelse af Færøerne, er det staten, der finansierer børnetilskuddet. På Færøerne finansierer kommunerne knap halvdelen af udgifterne til børnetilskud. Der er tale om et indkomstfradrag for den ene forælder. Hvis fradraget ikke benyttes fuldt udbetales resterende fradragsbeløb til pågældende forælder.

Tabel 3.12 Børnetilskuddets årlige størrelse 2012

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
	DKK ⁽¹⁾	DKK	EUR	ISK ⁽²⁾	NOK ⁽³⁾	SEK
Par med:						
1 barn	13.500	9.956	1.250	-	11.640	12.600
2 børn	27.000	19.912	2.632	58.350	23.280	27.000
3 børn	37.632	29.868	4.395	129.551	34.920	45.048
Enlig med:						
1 barn	23.804	16.376	1.833	226.198	23.280	12.600
2 børn	42.408	32.752	3.797	456.890	34.920	27.000
3 børn	58.144	49.128	6.143	687.582	46.560	45.048
Tilskuddet i KKP-EURO						
Par med:						
1 barn	1.326	978	1.022	-	1.002	1.105
2 børn	2.652	1.956	2.152	315	2.005	2.367
3 børn	3.451	2.934	3.594	698	3.007	3.949
Enlig med:						
1 barn	2.338	1.608	1.499	1.219	2.005	1.105
2 børn	4.165	3.217	3.105	2.463	3.007	2.367
3 børn	5.466	4.825	5.024	3.706	4.010	3.949

- Der er regnet med en børnefamilieydelse for de 3-6-årige på 13.500 DKK pr. år til såvel enlige som par. Ydelsen for de 0-2-årige udgjorde 17.064 DKK pr. år og for de 7-14-årige 10.632 DKK pr. år. Ungeydelsen for de 15-17 årige udgjorde 10.632 DKK
- I Island er børnetilskuddet reguleret både efter hvor mange børn der er i familien og i forhold til indkomsten. Det maksimale tilskud til et par med et barn i alderen 1-18 år er 152.331 ISK og til enlige 253.716 ISK. For hvert barn, ud over det første, betales maksimalt 181.323 ISK til samboende og 260.262 ISK til enlige. Desuden betales der et ikke indkomstprøvet tillæg på 61.191 ISK for børn i alderen 0-6 år. Hvis et pars årsindtægt (i 2011) er over 3.600.000 ISK og en enlige årsindtægt er over 1.800.000 ISK sker der en reduktion i tilskuddet med 3 pct. af den løn der overstiger maksimumsbeløbet for et barn, 5 pct. for to børn og 7 pct. for tre eller flere børn. Reduktionen for tillægget for børn i alderen 1-6 år er 3 pct. for et barn, 6 pct. for to børn og 9 pct. for 3 børn eller flere. I tabellen er der regnet med et barn under 7 år i hvert tilfælde og den gennemsnitlige årsindtægt for par med børn og enlige med børn
- Småbørnstillæg til enlige forsørgere med små børn modtager som et supplement 7.920 NOK uanset hvor mange børn vedkommende har. I tillæg gives der 3.840 NOK pr. barn for modtagere, som bor i Nord-Troms, Finnmark og på Svalbard

Bidragforsku til børn

Til børn, hvis forældre ikke lever sammen, vil der som regel blive ydet et underholdsbidrag fra den af forældrene, der ikke har barnet hos sig. Fastsættelse af underholdsbidrag til børn indgår i vilkårene ved opløsning af ægteskab og som led i retshandlinger ved fødsel uden for ægteskab. Bidraget fastsættes enten efter aftale mellem forældrene, ved domstolsbeslutning eller ved afgørelse i socialforvaltningerne.

Både i Danmark, Finland og Sverige kan personer med en høj indkomst blive pålagt at betale et højere beløb end normalbidraget.

Norge fik nye regler for fastsættelse af bidrag i 2003. Bidragets størrelse bygger på princippet, at både moderen og faderen deler udgifterne til forsørgelsen af barnet i forhold til deres økonomiske evne. Fordelingen mellem forældrene tager hensyn til samvær mellem bidragsyder og børn, således at forældre, der har meget samvær betaler mindre bidrag. Retten til bidragforsku afhænger af modtagerens indtægt.

Betaler den bidragspligtige ikke til tiden, kan den bidragsberettigede i alle de nordiske lande få bidragene forskudsvis udbetalt af det offentlige. Det er dog højest normalbidraget, der bliver forskudsvis udbetalt i Danmark, Færøerne, Island og Finland. I Norge er bidragsforskuddet indtægtsreguleret. Aldersgrænsen for forskudsvis udbetaling af underholdsbidrag er 18 år. I Island, Finland og Sverige kan perioden udvides til 20 år, hvis barnet er under uddannelse.

Tabel 3.13 Bidragsforskuddenes størrelse i 2012

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge ¹⁾	Sverige
Maksimalt beløb pr. barn pr. år, i national valuta	14.736	12.672	1.776	290.760	17.040	15.276
Maksimalt beløb pr. barn pr. år i KKP-Euro	1.447	1.245	1.452	1.567	1.467	1.339

1 Maksimalt bidragsforskud (årligt gennemsnit). Der er tre forskellige forskudssatser, afhængig af modtagerens indtægt

Tabel 3.14 Antal børn med bidragsforskud i pct. af befolkningen under 18 år 2000 - 2012

	Danmark ¹⁾	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige ²⁾
2000	14	9	10	19	18	16
2005	13	9	9	19	14	13
2010	17	8	9	18	11	12
2011	17	8	9	18	11	11
2012	17	..	9	18	10	11

1 Statistikken indeholder kun antal børn under 18 år

2 Antal børn under 19 år

Andre ydelser

I Norge suppleres det almindelige børnetilskud med skattelettelser for pasning af børn. Udgiften hertil indgår dog ikke i den sociale udgiftsstatistik. Enlige forsørgere kan desuden af Folketrygden få tilkendt en såkaldt overgangsydelse til underhold, økonomisk støtte til pasning af barnet samt tilskud til uddannelse.

Børnepensionen ydes til børn, hvis den ene eller begge forældre er afdøet ved døden.

I Finland, Island, Norge og Sverige er der indført børnepension i form af grundpension og tillægs-/arbejdspension. I Danmark gives der et særligt børnetilskud. Børnepension omtales nærmere i kapitel 6.

Serviceydelser til familier og børn

I de nordiske lande har man valgt at give børn og familier en omfattende daglig service. Ansvaret for driften af disse servicetilbud påhviler i første omgang kommunerne, som skal sørge for daginstitutionstilbud til børn og unge, børnehaveklasser, familieliedagpleje, børnepasning i hjemmene samt børne- og ungdomsforsorg.

Fysisk og psykisk udviklingshæmmede børn integreres så vidt muligt i de normale pasningstilbud.

I alle landene kan børnefamilier i ekstraordinære tilfælde få tildelt hjemmehjælp. Det gælder for eksempel, hvis den person, der tager vare på hjemmet og børnene, ikke kan sørge for hjemmet på grund af sygdom, fødsel eller lignende.

Familier kan desuden få hjælp til at forebygge, at børn og unge anbringes uden for hjemmet.

Daginstitutioner og familiedagpleje

Daginstitutioner for børn op til skolealderen

Børn i førskolealderen modtages i daginstitutioner. I alle landene findes der både hel- og deltidspadser.

Både i Danmark, Finland og Norge kan forældre, efter lidt forskellige ordninger, modtage et kontantbeløb for helt eller delvist selv at passe barnet i eget hjem.

I alle landene er det kommunerne, som skal sørge for, at der udbydes et tilstrækkeligt antal pladser. Som et supplement findes der i alle landene også private pasningsordninger som spiller en ikke uvæsentlig rolle.

I Danmark blev der i 2004 indført en pasningsgaranti, der indebærer, at kommunerne har pligt til at anvise plads i et alderssvarende dagtilbud til alle børn i aldersgruppen over 26 uger og indtil barnets skolestart.

Herudover har forældre ret til at vælge en plads i et dagtilbud i en anden kommune. Kommunerne kan dog beslutte at lukke ventelisten for optagelse af børn fra andre kommuner af kapacitetsmæssige årsager.

På Færøerne er kommunerne ikke forpligtet, via lov, til at tilbyde en børnehavplads til alle børn.

I Finland har alle børn under 7 år ret til plads i en kommunal daginstitution eller i familiedagpleje. Forældre har endvidere mulighed for at få passet børnene privat med kommunalt tilskud. Folkpensionsanstalten betaler beløbet direkte til den institution/privatperson som passer barnet/børnene.

I Island tilbyder nogle kommuner et tilskud til pasning af små børn i familiedagpleje, hvis de venter på en plads i kommunal dagpleje. Regler og beløb varierer.

I Norge er kommunerne forpligtiget til at tilbyde børnehavpladser. Børn som fylder et år inden udgangen af august har efter ansøgning ret til en plads i børnehav fra august samme år. Barnet har ret til plads i den kommune, barnet er bosat i.

I Sverige er førskoleaktiviteter en samlet betegnelse for aktiviteter, der henvender sig til børn fra et år og frem til skolestarten. Den findes i form af "førskole", familiedagpleje og daginstitutioner med førskoleaktiviteter. Kommunerne er forpligtiget til at tilbyde førskoleaktiviteter eller familiedagpleje til:

- Børn, hvis forældre arbejder eller studerer
- Børn, hvis forældre er arbejdsløse eller på forældreorlov. Her skal børnene tilbydes mindst 3 timer per dag eller 15 timer per uge
- Børn, der har et eget behov for aktiviteterne

Pladserne skal tilbydes uden unødvendig forsinkelse, hvilket vil sige inden for fire måneder efter at forældrene har tilmeldt barnet. Kommunerne skal tage passende

hensyn til forældrenes ønsker om pasningsformen og pladsen skal tilbydes så nær barnets hjem som muligt. Desuden skal alle børn tilbydes mindst 525 timer uden brugerbetaling i førskolen fra og med det efterår barnet fylder tre år (den såkaldte almindelige førskole). Fra den 1. juli 2009 erstattes familiedaghjem til pædagogisk omsorg. Det udgør et samlebegreb for familiedagpleje i flere varianter.

Familiedagpleje

Der findes kommunal familiedagpleje i alle nordiske lande. Den omfatter fortrinsvis børn i førskolealderen. De kommunale dagplejere er ansat og lønnet af kommunerne og modtager børnene i deres eget hjem. Som ved ophold i daginstitutioner betaler forældrene for børns ophold i familiedagpleje. I alle landene findes der desuden privat familiedagpleje, som, med undtagelse af i Norge, drives uden offentlige tilskud. Disse pasningsformer er ikke omfattet af den nordiske socialstatistik.

Børnehaveklasser

I flere af landene er der indrettet særlige skoleforberedende klasser, men efter lidt forskellige regelsæt. Efter skoletid har børnene mulighed for at være i fritidshjem, skolefritidsordninger eller daginstitutioner.

I Danmark er børnehaveklassen omfattet af undervisningspligten. Det årlige time-tal er mindst 600 klassetimer, svarende til 20 timer ugentlige lektioner af mindst 45 minutter fordelt på 200 skoledage.

I Danmark, Island og Norge er alle 6-årige skolepligtige. På Færøerne, i Finland og Sverige er skolepligten fra 7 år.

På Færøerne er der kun 3 steder med tilbud om skoleforberedende klasser.

I Finland har 6-årige ret til førskoleplads uden betaling. Ordningen omfatter 700 timer per år. Ordningen er ikke obligatorisk for børnene, men næsten alle af de 6-årige deltager i skoleforberedende foranstaltninger.

I Sverige er det kommunerne som er forpligtede til at tilbyde alle 6-årige mindst 525 timer i førskoleklasse. I efteråret 2011 gik 96 pct. af alle 6-årige i førskoleklasse mens 1 pct. allerede havde påbegyndt grundskolen. Alle 6-årige har ret til at begynde i grundskolen hvis forældrene ønsker det. Efter skoledagen - i førskoleklassen eller i grundskolen - kan de børn der har behov for det forblive i skolepasningsordningen.

Børn i skolealderen

I samtlige lande er der pasningsmuligheder for børn i skolealderen. Pasningen kan enten foregå i særlige fritidshjem for børn i skolealderen, eller være integreret i daginstitutionernes pasning af børn i førskolealderen. I Norge er ansvaret for udviklingen af skolefritidsordninger lagt ind under skolesektoren. Dette gælder i vidt omfang også i Danmark, Island og Sverige. Omfanget af tilbud varierer fra kommune til kommune.

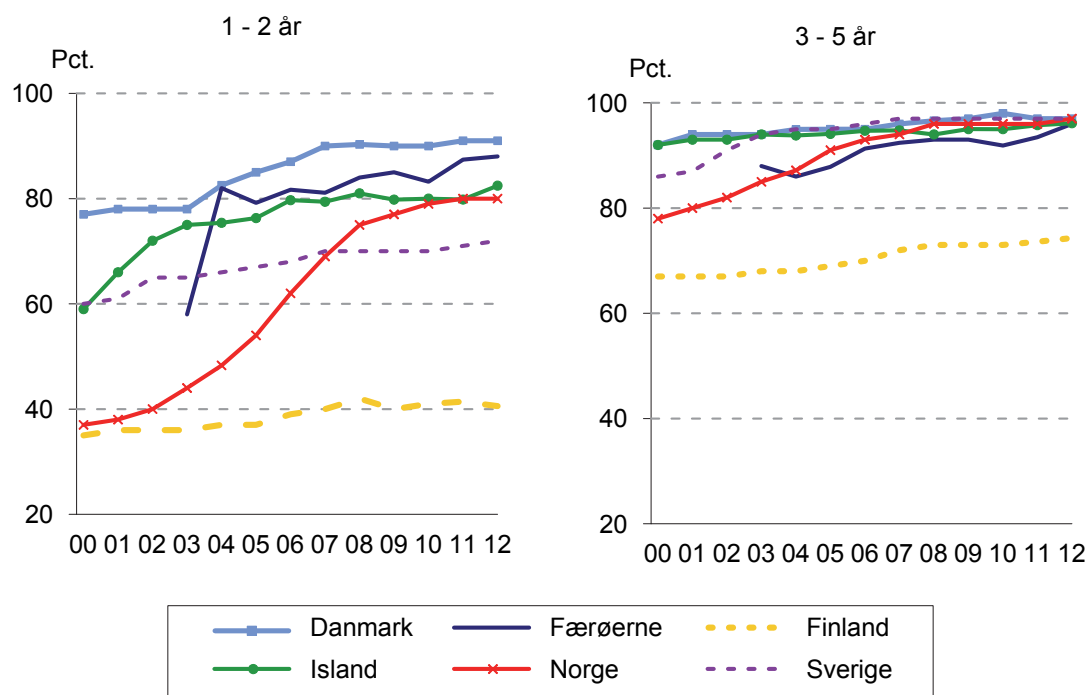
Der er forskellige øvre aldersgrænser for tildelingen af pladser på fritidshjem/skolefritidsordninger. I Danmark er den 10 år i nogle kommuner og 14 år i andre. I princippet kan en dansk skolefritidsordning omfatte børn i hele aldersspektret

af klassetrin ved den pågældende skole, dvs. også klublignende tilbud for de ældre skolebørn. På Færøerne giver de største kommuner skolefritidsordninger til og med 2. klassetrin. I mindre kommuner anvendes dagplejeordninger indtil tilsvarende alderstrin. I Finland er der normalt ingen aldersgrænse, men den kan dog i særlige tilfælde være 10 år. I Island er den 9 år, i Norge 10 år og i Sverige 12 år. I Norge skal kommunen give et tilbud om skolefritidsordninger for børn i 1-4 års skolealderstrin og for børn med særlige behov fra 1-7 års skolealderstrin.

Børn i daginstitutioner og offentlig finansieret dagpleje

Der er betydelige forskelle fra land til land, på hvor mange børn der er omfattet af pasningsordninger i daginstitutioner og familiedagpleje. Af årsager hertil kan nævnes arbejdsløshedens omfang, og at de yngste skolebørn i børnehaveklasser i Danmark også opholder sig i fritidshjem og skolefritidsordninger efter og mange steder også før skolens undervisning. De lave rater for 1-2-årige i Finland hænger sammen med muligheden for at få tildelt hjemmepasningsstøtte. I Sverige spiller den lange barselsperiode også en rolle

Figur 3.6 Børn 1-5 år indskrevet i dagsinstitutioner og kommunal familiedagpleje i pct. af aldersgruppen 2000-2012

Se noterne til Tabel 3.16

Tabel 3.15 Reglerne for pasning af børn i offentlig daginstitution og familie-dagpleje 2012

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
Børn i førskolealderen						
Har alle børn ret til en plads i en daginstitution/familie-dagpleje?	Ja, for aldersgruppen over 26 uger	Nej	Ja	Nej	Ja, for børn som er fyldt 1 år før 1. september for det år, der søges plads	Ja, fra et års alder ^{2,4)}
Findes der centralt fastsatte regler for egenbetaling?	Ja	Ja	Nej for private	Nej	Ja	Ja
Findes der et loft over egenbetalingens størrelse? National valuta	Ja, højest 25 pct. af de budgetterede bruttoudgifter	Nej	Ja, for familiens første barn 264/md. og for følgende børn 238/ barn/md.	Ja, ikke højere end kommunens gennemsnitsudgifter pr barn i daginstitutionen	2.330 pr /md	Ja, max 1.260 /md. for det yngste barn
Muligheder for hel eller delvis friplads?	Ja	Ja	Ja	Nej	Ja	Ja
Børn i skolealderen						
Har alle børn ret til en plads i fritidshjem/skolefritidsordning?	Ja ¹⁾	Nej	Nej, men der skal findes pasning enten om morgenen eller om eftermiddagen for børn der går i 1. eller 2. klasse	Ja, dog afhængigt af kommune, men kun børn 6-9 år gammel	Nej	Ja, Fra 6 års alder til og med foråret i det år eleven fylder 13 år ^{3,4)}
Findes der centralt fastsatte regler for egenbetaling?	Ja. Dog ikke for skolefritidsordninger	Ja	..	Nej	Kommunerne kan kun kræve dækning for de faktiske udgifter	Ja
Findes der et loft over egenbetalingens størrelse? National valuta	Ja, højest 30 pct. af de budgetterede bruttodriftsudgifter for fritidshjem men intet loft over skolefritidsordninger	Nej		Nej	Bestemmes af kommunen	Ja, max 840/md for det yngste barn
Muligheder for hel eller delvis friplads?	Ja	Ja	..	Bestemmes af kommunen	Bestemmes af kommunen	Ja
Aldersgrænsen for pasning af børn i skolealderen	Indtil 14 år	Ingen	..	6-9 år	Til og med 10 år og 12 år for børn med særsomt behov	6-12 år

1 Alle børn har ret til at blive skrevet op til en plads, og kommunen skal tilbyde et passende antal pladser, men der er ikke tale om en pasningsgaranti som for børn i 0-6 års alderen

2 Skal tilbydes børn, hvis forældre arbejder, studerer, har forældreorlov eller er arbejdsløse

3 Skal tilbydes hvis forældrene arbejder eller studerer

4 Skal tilbydes hvis barnet har særligt behov på grund af familiens situation i øvrigt. Børn, som af fysiske, psykiske eller andre årsager behøver særlig støtte i sin udvikling skal også tilbydes plads i børneinstitution

Tabel 3.16 Børn indskrevet i daginstitutioner og offentligt finansieret dagpleje efter alder i pct. af de respektive aldersgrupper 2000-2012

	Danmark ¹⁾²⁾	Færøerne	Finland ¹⁾	Island	Norge ³⁾	Sverige
2000						
< 1 år	15	..	2	7	2	.
1-2 år	77	..	35	59	37	60
3-5 år	92	..	66	92	78	86
0-5 år i alt	75	..	46	68	52	66
6 år	90	..	67	.	.	77
0 - 6 år i alt	77	..	49	.	.	68
7-10 år	63	..	3	.	.	51
2005						
< 1 år	15	21	1	6	3	-
1-2 år	85	79	37	76	54	67
3-5 år	95	88	69	94	91	95
0-5 år i alt	79	74	47	73	64	71
6 år	88	83	67	.	.	84
0-6 år i alt	80	75	50	.	.	73
7-10 år	63	28	1	.	.	61
2010						
< 1 år	17	15	1	7	4	.
1-2 år	90	83	41	80	79	70
3-5 år	98	92	73	95	96	97
0-5 år i alt	82	76	50	75	75	74
6 år	92	98	71	.	.	86
0-6 år i alt	84	79	53	.	.	75
7-10 år	76	32	3	.	.	69
2011						
< 1 år	19	16	1	8	4	.
1-2 år	91	87	41	80	80	71
3-5 år	97	93	74	96	96	97
0-5 år i alt	83	79	51	76	76	74
6 år	93	96	68	.	.	86
0-6 år i alt	84	82	53	.	.	76
7-10 år	77	37	2	.	.	70
2012						
< 1 år	19	23	1	7	4	.
1-2 år	91	88	41	82	80	72
3-5 år	97	96	74	96	97	97
0-5 år i alt	83	82	51	77	76	75
6 år	93	94	70	.	.	86
0-6 år i alt	85	84	54	.	.	77
7-10 år	77	37	2	.	.	71

1 Tallene er inklusive børn i privat pasning med offentligt tilskud

2 Børn i SFO, fritidshjem og klub også medregnet

3 Inkluderer børn i offentlige og private børnehaver

Tabel 3.17 Børn indskrevet i daginstitutioner og offentligt finansieret dagpleje (1.000) efter alder 2000-2012

	Danmark ¹⁾	Færøerne	Finland ¹⁾	Island ¹⁾	Norge ²⁾	Sverige
2000						
< 1 år	10	..	1	-	1	-
1-2 år	103	..	40	5	44	111
3-5 år	192	..	122	12	144	242
0-5 år i alt	306	..	163	17	189	353
6 år	65	..	44	.	.	81
0 - 6 år i alt	370	..	207	.	.	434
7-10 år	171	..	8	.	.	255
2005						
< 1 år	10	0	1	6	2	-
1-2 år	110	1	41	76	62	136
3-5 år	189	2	117	94	159	271
0-5 år i alt	310	3	159	73	223	407
6 år	60	1	38	.	.	76
0 - 6 år i alt	369	4	197	.	.	484
7-10 år	176	1	3	.	.	238
2010						
<1 år	11	0	1	0	3	.
1-2 år	118	1	49	8	99	158
3-5 år	192	2	131	13	175	317
0-5 år i alt	322	3	180	21	277	475
6 år	61	1	41	.	.	91
0-6 år i alt	382	4	222	.	.	566
7-10 år	202	1	2	.	.	275
2011						
<1 år	12	0	1	0	3	.
1-2 år	117	1	51	8	100	164
3-5 år	192	2	134	13	179	324
0-5 år i alt	321	3	185	21	282	489
6 år	61	1	40	.	.	92
0-6 år i alt	382	4	226	.	.	581
7-10 år	202	1	1	.	.	290
2012						
<1 år	11	0	1	0	2	.
1-2 år	114	1	50	8	100	166
3-5 år	192	2	135	14	183	331
0-5 år i alt	316	3	185	22	286	497
6 år	62	1	42	.	.	95
0-6 år i alt	378	4	228	.	.	592
7-10 år	202	1	1	.	.	300

1 Tallene er inklusive børn i privat pasning med offentligt tilskud

2 Børn i SFO, fritidshjem og klub også medregnet

3 Inkluderer børn i offentlige og private børnehaver

Børne- og ungdomsforsorg

I samtlige nordiske lande findes der forskellige former for forebyggende initiativer til fremme af børns og unges opvækst under trygge og gode forhold. Det kan både dreje sig om almene foranstaltninger og foranstaltninger mere specifikt rettet mod det enkelte barn eller den unge.

Landenes lovgivning giver også muligheder for, at det offentlige griber ind og yder støtte, eller anbringer barnet uden for eget hjem, hvis der er behov for det efter omstændighederne.

Forebyggende foranstaltninger

Der findes forebyggende foranstaltninger i alle de nordiske lande over for familien eller barnet. Forebyggende foranstaltninger kan være i form af konsulentbistand, praktisk pædagogisk støtte i hjemmet, familiebehandling, døgnophold for både forældre og børn, kontakt eller støttepersoner for hele familien eller økonomisk støtte med henblik på at undgå anbringelse af børn uden for hjemmet.

Tabel 3.18 Børn og unge der modtog støtteforanstaltninger i løbet af året

	Danmark	Færøerne	Finland	Island ¹⁾	Norge ²⁾	Sverige ¹⁾
	2011	2012	2011	2011	2012	2012
0-17 år	23.881	348	72.236	4.186	33.726	23.893
i % af aldersgruppen	2	3	7	5	3	1
18-22 år	3.721	69	9.223	131	2.010	4.277
i % af aldersgruppen	1	2	3	1	1	1

1 Årstal: 0-17, 18-20

2 Tal for Norge viser her støtteforanstaltninger for børn som ikke er anbragt

Anbringelse uden for eget hjem

I alle landene kan det komme på tale at anbringe et barn uden for hjemmet. Årsagen kan for eksempel være, at forældrene behøver hjælp til opdragelse af barnet, eller at barnets sundhed eller udvikling udsættes for fare på grund af manglende pasning. Der kan også foretages indgreb, hvis unge udsætter deres egen sundhed eller udvikling for alvorlig fare, for eksempel på grund af kriminalitet, alkohol- og/eller narkotikamisbrug.

De fleste anbringelser af børn uden for eget hjem sker efter frivillig aftale med forældrene. I Norge er de fleste placeringer uden for hjemmene formelt set ufrivillige i og med at de foretages af fylkesnævnene.

I alle landene kan børn også anbringes uden for eget hjem uden forældrenes samtykke. I Finland og Sverige sker dette efter en retlig afgørelse. I Danmark og Island er det et særligt børne- og ungeudvalg i kommunerne, der tager beslutning om tvangsanbringelse af barnet. I Norge er det statslige fylkesnævn, som afgør om børneværnet skal overtage omsorgen for et barn og anbringe barnet uden for eget hjem. Men loven tillader også at et barn kan anbringes uden for hjemmet uden at der træffes beslutning i nævnet om omsorgsovertagelse. På Færøerne er det hovedbørneværnet der træffer beslutning efter indstilling fra det lokale børneværn.

Andelen af børn anbragt uden for eget hjem varierer fra land til land og andelen er blevet højere de seneste år for Finland, Norge og Sverige. I Finland er anbringelseshyppigheden en del større end i de øvrige nordiske lande.

Især i de ældste aldersklasser anbringes der flere drenge end piger uden for eget hjem, mens forskellene i de yngste aldersklasser er betydeligt mindre.

I Danmark er der et varieret udbud af anbringelsessteder, og lidt under en fjerdedel af de anbragte børn og unge i alderen 0-17 år er anbragt andre steder end familiepleje og døgninstitutioner. Disse andre steder omfatter primært socialpædagogiske opholdssteder, men også eget værelse, kostskoler, efterskoler og lignende.

På Færøerne anvender myndighederne anbringelsestilbud i Danmark. Andelen af færøske børn og unge, anbragt på institution i Danmark udgør ca. 5 pct.

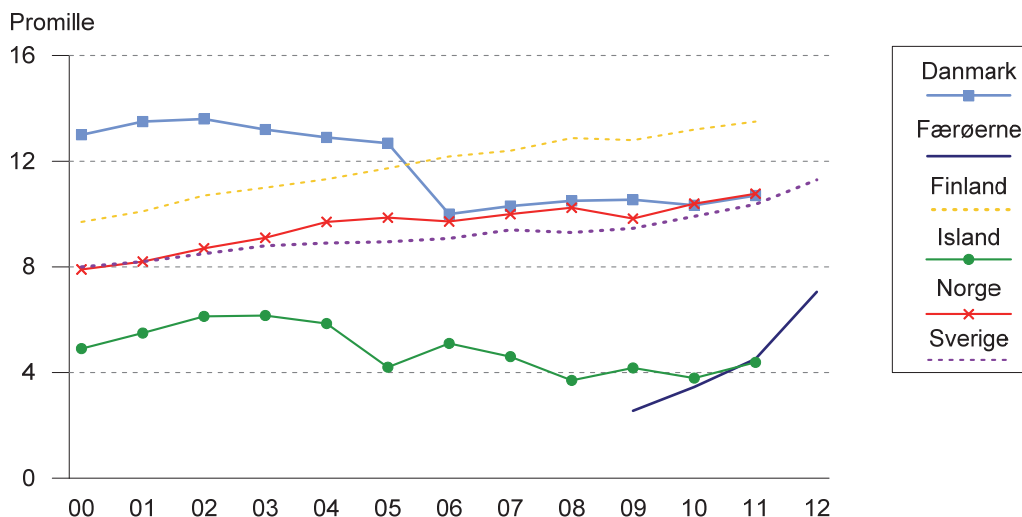
Det gælder til en vis grad også Finland og Sverige. I kategorien Andet sted indgår også muligheden for at anbringes i eget hjem og på eget værelse med støtte i Finland og i eget hjem, eget værelse eller børnepsykiatrisk klinik i Sverige.

Tabel 3.19 Børn og unge anbragt uden for eget hjem efter alder pr. 1.000 indbyggere i de respektive aldersgrupper 2000-2011

	2000	2005	2010	2011		
				I alt	Drenge	Piger
<i>Danmark¹⁾</i>						
0-6 år	4,0	3,3	4,2	4,3	4,3	4,3
7-14 år	11,6	10,9	10,7	10,4	11,3	9,5
15-17 år	26,8	25,9	26,0	25,0	26,2	23,8
0-17 år	10,6	10,3	10,9	10,7	11,3	10,1
<i>Færøerne</i>						
0-6 år	..	..	0,6	1,1	1,2	0,9
7-14 år	..	..	4,0	5,7	7,4	4,0
15-17 år	..	..	8,1	8,5	8,2	8,9
0-17 år	..	..	3,4	4,4	5,2	3,6
<i>Finland</i>						
0-6 år	5,7	6,7	7,3	7,4	7,6	7,2
7-14 år	9,6	11,1	13,1	13,5	14,6	12,3
15-17 år	16,1	20,9	25,9	27,2	26,9	27,5
0-17 år	9,2	11,4	13,2	13,5	14,0	13,0
<i>Island²⁾</i>						
0-6 år	2,5	0,6	0,5	1,0	1,2	0,9
7-14 år	4,5	2,9	3,0	3,6	4,5	2,7
15-17 år	8,3	12,5	15,7	14,3	16,1	12,4
0-17 år	4,8	4,1	3,8	4,4	5,1	3,6
<i>Norge</i>						
0-6 år	3,6	4,1	4,8	5,2	5,3	5,1
7-14 år	7,9	8,8	10,5	11,1	11,6	10,5
15-17 år	17,4	18,0	22,5	22,5	23,7	21,0
0-17 år	..	..	..	..	..	..
<i>Sverige</i>						
0-6 år	3,6	3,9	4,1	4,4	4,3	4,3
7-14 år	7,1	7,7	8,4	8,6	9,1	8,1
15-17 år	16,8	17,1	24,6	28,0	34,1	21,5
0-17 år	..	..	..	..	..	..

1 Inkl. børn og unge med nedsat fysisk og/eller psykisk funktionsevne. Tallene er beregnet på grundlag af antal børn og unge anbragt uden for eget hjem pr. 31. december og befolkningstal pr. 1. januar året efter. Tal fra 2007 og derefter kan ikke sammenlignes med tal fra tidligere år på grund af ændret opgørelsesmetode

2 Før 2008 er aldersgrupperne 0-6 år, 7-14 år, 15-18 år og 0-18 år

Figur 3.7 Børn og unge 0-17 år anbragt uden for eget hjem i promille af samtlige 2000-2012**Tabel 3.20 Anbragte børn og unge pr. 31. december i året fordelt på anbringsstedet i pct.**

	Danmark 2012	Færøerne 2012	Finland 2011	Island ¹⁾ 2011	Norge ^{2,3)} 2011	Sverige ⁴⁾ 2012
Familiepleje	57	80	59	54	70	63
Døgninstitution	22	20	31	25	14	35
Andet sted	22	-	10	21	16	2
I alt	100	100	100	100	100	100

1 Island i løbet af året

2 Fra 2007 indgår egen bolig og bolig med opfølgning i kategorien "Andet sted"

3 Norge 0-22 år

4 1. november 2012. Familiepleje inkluderer jour- og beredskabshjem samt netværkshjem. Døgninstitution inkluderer bolig- og omsorgshjem og hjem med særligt tilsyn

Udgifter til og finansiering af ydelser til familier og børn

Forskelle og ligheder i udgifterne til familier og børn

Der er stor forskel på, hvor meget de nordiske lande anvender til familier og børn målt i KKP pr. barn 0-17 år. Danmark og Norge anvender mest og Finland, Island og Sverige anvender mindst. Men det skal dog bemærkes, at det kun er Finland og Færøerne, som har medregnet løn i forbindelse med fødsel og adoption i de sociale udgifter.

Ses der på fordelingen på de enkelte ydelsesområder, findes der et noget mere nuanceret billede.

Sverige og Norge, som har de største udgifter til dagpenge ved fødsel og adoption, har også de længste orlovsordninger. Forældretydelser ved pasning af børn omfatter i Danmark orlovsordninger til pasning af børn, i Finland er det ydelser til pasning af børn i hjemmet. Beløbet for Norges vedkommende dækker udgifter til en ordning om pasning af børn. Dette er en målrettet ordning til enlige forsørgere, som får et øko-

nomisk tilskud til pasning af børn, hvor tilskuddet skal medvirke til at den enlige forsørger kan være erhvervsaktiv. Tilsvarende ydelser findes ikke i de andre lande.

Udgifter til andre kontantydelse er fortrinsvis det offentliges udlæg af bidragsfor-skud til børn, hvor Island anvender det største beløb.

I Danmark er udgifterne til daginstitutioner og til døgninstitutioner, forebyggende foranstaltninger m.v. væsentligt højere end i de andre lande. Der er en vis parallelitet i udgifterne til daginstitutioner og dækningsgraden i de enkelte lande. Da udgifterne til skolefritidsordningerne ikke indgår i de sociale udgifter, er der dog ikke nogen direkte sammenhæng mellem udgifterne og dækningsgraden.

De væsentligt højere udgifter til døgninstitutioner, forebyggende foranstaltninger m.v. i Danmark end i de øvrige lande skyldes bl.a. at antallet af børn og unge anbragt uden for hjemmet er relativt højt i Danmark.

Ændringer i de sociale udgifter til familier og børn fra 2010 til 2011

I Danmark faldt udgifterne til såvel kontantydelse som serviceydelser fra 2009 til 2010. Det samlede fald var på knap 530 mio. DKK, svarende til et fald på 0,7 pct. Det største fald vedrørte udgifterne til serviceydelser, som faldt med godt 370 mio. DKK, svarende til et fald på 0,9 pct. Udgifterne til kontantydelse faldt med knap 160 mio. DKK, svarende til et fald på 0,6 pct.

På Færøerne faldt de sociale udgifter til familier og børn fra 2010 til 2011 med 0,6 pct., svarende til et fald på 4 mio. kr. Der er tale om reduktion i udgifterne til dagpenge og tilskud til forsørgelse af børn. På serviceområdet skete en mindre stigning i udgiften til dag- og døgninstitutioner og familiepleje mens der skete et fald i udgiften til børneværnet.

I Finland steg udgifterne med 0,8 pct. målt i faste priser. Udgifterne til daginstitutioner og familiedagpleje steg med 3,6 pct., mens udgifterne til døgninstitutioner steg med 4,4 pct. målt i faste priser.

I Island faldt de sociale udgifter til familier og børn med 8,2 pct. fra 2010 til 2011 målt i faste priser. Udgifter til kontantydelse faldt med 15,5 pct. i faste priser, hvilket både skyldes et fald i dagpenge ved fødsel og adoption på 15,8 pct. og et fald i tilskud til forsørgelse af børn på 16,8 pct. i faste priser. Udgifter til serviceydelser faldt med 1,6 pct. i faste priser.

I Norge steg udgifterne med 5,5 pct. til familier og børn fra 2010 til 2011, målt i faste priser. Kontantydelse øgedes med 1,6 pct., mens udgifterne til serviceydelser steg med 8,6 pct. Kontantydelse udgjorde 41,8 pct. af de totale udgifter til familier og børn i 2011. Udgifterne til dagpenge ved fødsel og adoption øgedes med 5,7 pct. Stigningen i udgifterne til serviceydelser (daginstitutioner og familiedagpleje) var på 7,6 pct. Ved udgangen af 2011 havde 283.000 plads i børnehaver. Dette er en stigning på 1.000 fra 2010.

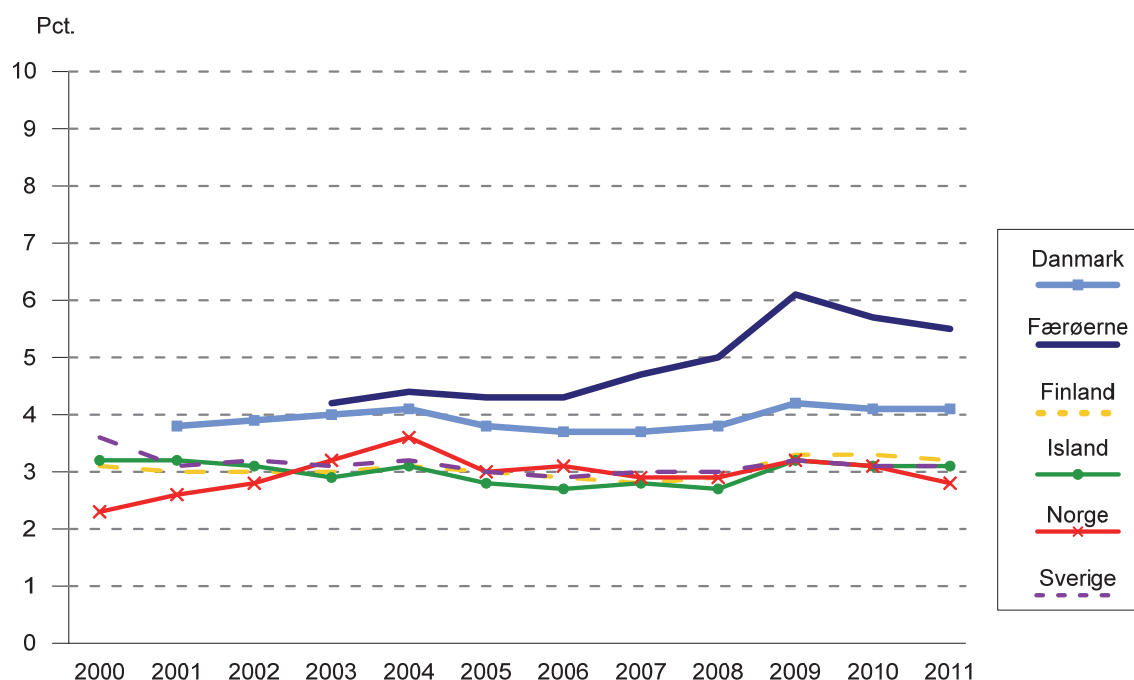
I Sverige steg udgifterne til børn og familier med 1,2 pct. målt i faste priser. Udgifterne til dagpenge til forældre ved fødsel og adoption steg kraftigt mellem 2009 og 2010, men er næsten uforandret mellem 2010 og 2011. Mellem 2010 og 2011 er det udgifterne for serviceydelser som er øget mest, 2,9 pct. I faste priser.

Tabel 3.21 Udgifter til og finansiering af ydelser til familier og børn 2011, i national valuta

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Kontantydelse, mio.</i>						
A. Dagpenge ved fødsel og adoption	9.874	169	1.060	8.080	15.431	25.580
B. Ydelser ved fødsel	-	1	12	-	364	22
C. Forældreydelse ved pasning af børn (orlovsordninger m.v.)	17	-	379	-	1.347	173
D. Tilskud til forsørgelse af børn	18.615	146	1.436	9.221	14.883	24.140
E. Supplerende ydelser	-	-	-	-	-	-
F. Øvrigt	614	10	94	2.646	3.430	2.031
a. Heraf bidragsforskud til børn	-	2	94	1.082	458	2.031
Kontantydelse i alt	29.120	325	2.987	19.947	35.456	51.946
<i>Serviceydelse, mio.</i>						
A. Daginstitutioner og familiedagpleje	26.534	316	2.075	14.847	34.064	36.723
B. Døgninstitutioner (børne- og ungdomsforsorg)	9.120	85	619	4.311	8.246	10.736
C. Hjemmehjælp til familier	-	-	22	408	1.265	3.058
D. Øvrigt	8.562	5	392	6.325	5.769	5.466
Serviceydelse i alt	44.215	407	3.108	25.891	49.344	55.983
Udgifter i alt, mio.	73.335	732	6.095	45.839	84.799	107.929
Udgifter i pct. af BNP	4,1	5,5	3,2	2,8	3,1	3,1
<i>Finansieret af (pct.)</i>						
- Det offentlige	100,0	88,9	84,0	81,6	83,4	79,2
- Arbejdsgivere	0,0	6,5	11,8	18,4	9,5	20,3
- Forsikrede præmier og særskatter	0,0	4,6	4,2	0,0	7,1	0,5
<i>Ændringer 2010-2011 i 2011-priser</i>						
- Mio.	1.288	-5	48	-4.121	4.443	1.074
- Pct.	1,8	-0,6	0,8	-8,2	5,5	1,0

Tabel 3.22 Udgifter til ydelser til familier og børn i KKP 2011

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
Kontantydelse i alt pr. capita	513	659	454	339	614	475
- Pr. barn 0-17 år	2.370	2.541	2.260	1.349	2.724	2.339
Serviceydelse i alt pr. capita	779	825	473	440	854	512
- Pr. barn 0-17 år	3.598	3.179	2.353	1.751	3.791	2.521
Familier og børn i alt pr. capita	1.293	1.484	927	779	1.468	987
- I alt pr barn 0-17 år	5.968	5.720	4.613	3.099	6.515	4.861

Figur 3.8 Udgifter til ydelser til familier og børn 2000-2011, i procent af BNP

Egenbetaling for pasning af børn

I alle nordiske lande betaler forældrene selv en del af udgifterne til pasning af børn i daginstitutioner og dagpleje. Ved beregning af forældrenes egenbetaling tages der hensyn til familiens indkomst, ligesom der gives søskenderabat, hvis forældre har søskendebørn i dagtilbud, fritidshjem og skolefritidsordning. Børn af forældre, som har meget lav indkomst, kan i alle landene, på nær i Sverige, opnå fuld friplads, så pladsen i daginstitution eller dagpleje er gratis. I ingen af landene kan betalingen overstige de faktiske udgifter til pladsen.

I alle landene, på nær Island, er der centralt fastsatte regler for egenbetalingen for pasningen af børn.

På Færøerne udgør forældrebetalingen 25 pct. af de samlede driftsudgifter.

I Finland er det op til kommunerne, om de vil tildele fripladser.

I Island udgjorde egenbetalingen for pladser i kommunale daginstitutioner 14,6 pct. af de samlede driftsudgifter og egenbetalingen til skolefritidsordninger udgjorde ca. 23 pct. af de samlede driftsudgifter.

Private og kommunale børnehaver i Norge er finansieret på en lidt anderledes måde. Forældrebetalingen udgør 14 pct. af udgifterne i offentlige børnehaver, mens den udgør 17 pct. af finansieringen i de private.

I Sverige er det mest almindeligt, at forældrene betaler en takst, som tager hensyn både til indkomst og den tid barnet er i institutionen, men der kan også være tale om en fast takst, uafhængig af indkomst og tid. Egenbetalingen for pasning i en af de private pasningsordninger bør i princippet være den samme som i de kommunale. Kommunerne kan frit udforme deres regler inden for de af staten fastsatte rammer.

I Danmark er egenbetalingen i daginstitutioner og dagpleje maksimalt 25 pct. af de budgetterede bruttodriftsudgifter. For børn i fritidshjem er forældrebetalingen maksimal 30 pct. af de budgetterede bruttodriftsudgifter. Dog er der ikke loft for skolefritidsordninger.

Tabel 3.23 Regler og størrelse for egenbetaling 2012, i national valuta

	Danmark	Færøerne	Finland	Island ³⁾	Norge	Sverige
Fastsat centralt eller lokalt	Centralt	Centralt	Centralt	Kommuner	Centralt	Centralt
Størrelsen på den maksimale egenbetaling	I daginstitutioner og dagpleje maksimalt 25 pct. af de budgetterede bruttodriftsudgifter. For børn i fritidshjem er forældrebetalingen maksimal 30 pct. af de budgetterede bruttodriftsudgifter ¹⁾	.	For familiens første barn 264 og for følgende børn 238 per barn/måned i kommunal dagpleje	.	2.330 per måned	For familiens første barn 1.260 pr. måned i førskole og for familiens første barn 840 pr. måned i fritidshjem
Er beløbet indkomstprøvet	Nej, men det er det for hel eller delvis friplads	Nej	Ja	.	Nej ⁴⁾	Ja
Gives der søskenderabat	Ja	Ja	Ja	.	Ja	Ja
Muligheder for en friplads	Ja	Ja	Ja	.	Ja	Nej
Egenbetalingens andel af de samlede driftsudgifter	21 pct. ²⁾	25 pct.	14 pct.	15 pct. ³⁾	14-17 pct.	9 pct. ⁵⁾

1 Dog er der ikke loft for skolefritidsordninger

2 Omfatter dagpleje, vuggestue, børnehave, aldersintegrerede institutioner, skolefritidsordninger samt fritidshjem

3 Egenbetalingens andel af de samlede udgifter 2012

4 Men alle kommuner skal have ordninger som kan tilbyde børnefamilier med en lav tilbagebetalingsevne en reduktion eller fritagelse for forældrebetalingen

5 2010

Kapitel 4

Arbejdsløshed

Links til supplerende information:

[EUROSTAT - database](#)

[Typical cases](#)

[Sociale udgifter](#)

Reglerne for såvel indkomsterstøttende ydelser til arbejdsløse som omfanget af aktiverende foranstaltninger for arbejdsløse varierer betydeligt landene imellem. Arbejdsløshedens omfang og udgifterne i forbindelse med arbejdsløshed er derfor ikke direkte proportionale.

Tabel 4.1 Udgifter til arbejdsløshed i pct. af BNP i EU, Færøerne, Island og Norge 2010

Danmark	2,4	Belgien	3,8	Italien	0,8 ^p	Slovakiet	0,9 ^p
Færøerne	2,2	Bulgarien	0,6	Letland	1,3 ^p	Slovenien	0,7 ^p
Finland	2,4	Cypern	1,1	Litauen	0,8 ^p	Spanien	3,5 ^p
Island	1,6	Estland	0,8	Luxemburg	1,3	Storbritannien	0,7
Norge	0,8	Frankrig	2,2 ^p	Malta	0,5	Tjekkiet	0,8
Sverige	1,4 ^p	Grækenland	1,7	Polen	0,4	Tyskland	1,7 ^p
		Holland	0,9	Portugal	1,4	Ungarn	0,9
		Irland	3,5 ^p	Rumænien	0,6	Østrig	1,7

^p Foreløbige data

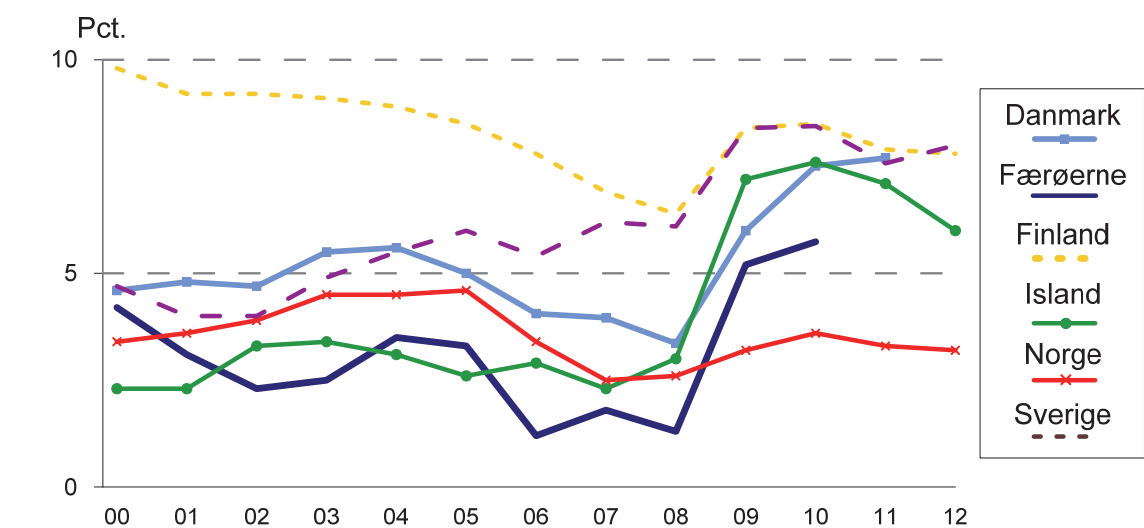
Anmærkning: Kilden er EUROSTAT: Database for Social Protection Expenditure and Receipts. Kilden for Færøerne er Almanamálaráðið

Generelt har de nordiske lande en høj erhvervsfrekvens, dog med betydelige forskelle fra land til land jf. Tabel 4.2.

Efter et fald i de fleste lande over nogle år steg ledigheden kraftigt fra 2008. Fra 2010 til 2011 synes ledigheden stabiliseret eller faldende. Finland og Sverige har høj ledighed. I alle landene på nær på Færøerne er ledigheden blandt de 16 til 24-årige dog betydeligt højere end for den øvrige del af befolkningen, jf. Tabel 4.3.

I alle de nordiske lande er arbejdsmarkedet præget af store omstillinger, hvorfor der i højere grad end tidligere stilles øgede krav til arbejdskraftens kvalifikationer, fleksibilitet og mobilitet.

Figur 4.1 Udviklingen i arbejdsløsheden 2000-2012

Anmærkning: I 2005 blev en ny EU-harmoniseret arbejdskraftundersøgelse (AKU) introduceret i Sverige. Fra 2005 og tidligere er data derfor ikke helt sammenlignelige. I 2007 ændredes den officielle arbejdsløshedsdefinition. I lighed med EU's forordninger indgår nu også heltidsstuderende som arbejdssøgende i gruppen arbejdsløse.

Tabel 4.2 Befolkningen 16-64 år fordelt efter køn og aktivitet 2012

	Danmark	Færøerne ¹⁾	Finland ¹⁾	Island	Norge ¹⁾	Sverige ²⁾
<i>Mænd</i>						
I alderen 16-64 år (1.000)	1.821	..	1.783	102	1.698	3.054
Heraf i pct.:						
Beskæftigede i alt	75,0	..	69,8	81,9	77,7	76,8
- <i>Fuldtid</i>	64,0	..	63,5	70,9	67,4	67,3
- <i>Deltid</i>	11,0	..	6,3	11,0	10,1	9,5
Arbejdsløse	6,0	..	6,4	5,9	3,0	7,0
Uden for arbejdsstyrken	19,0	..	23,8	12,4	19,3	16,1
I alt	100,0	..	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Kvinder</i>						
I alderen 16-64 år (1.000)	1.792	..	1.741	100	1.616	2.956
Heraf i pct.:						
Beskæftigede i alt	70,0	..	68,1	78,2	73,8	72,9
- <i>Fuldtid</i>	45,0	..	54,9	51,5	44,4	44,8
- <i>Deltid</i>	25,0	..	13,2	26,7	29,0	28,0
Arbejdsløse	6,0	..	5,3	5,5	2,1	6,1
Uden for arbejdsstyrken	24,0	..	26,6	16,3	24,1	21,0
I alt	100,0	..	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Mænd og Kvinder</i>						
I alderen 16-64 år (1.000)	3.613	..	3.524	202	3.314	6.010
Heraf i pct.:						
Beskæftigede i alt	73,0	..	69,0	79,4	75,8	74,9
- <i>Fuldtid</i>	55,0	..	59,2	61,2	56,2	56,2
- <i>Deltid</i>	18,0	..	9,7	18,2	19,3	18,6
Arbejdsløse	6,0	..	5,9	6,2	2,6	6,5
Uden for arbejdsstyrken	21,0	..	25,2	14,5	21,6	18,5
I alt	100,0	..	100,0	100,0	100,0	100,0

1 Befolkningen 15-64 år

2 Fra og med år 2007 ændredes den svenske definition på arbejdsløshed i AKU. I overensstemmelse med EU's regler indgår nu også fuldtidsstuderende, som søgte arbejde, i gruppen 'arbejdsløse', og dermed i arbejdsstyrken. Tidligere indgik disse i gruppen 'uden for arbejdsstyrken'

Tabel 4.3 Udviklingen i arbejdsløsheden efter køn 2000-2012

	Gennem- snitligt antal arbejdsløse	Arbejdsløse i pct. af arbejdsstyrken					
		I alt	Mænd	Kvinder	16-24-årige		
					I alt	Mænd	Kvinder
<i>Danmark¹⁾</i>							
2000	131.000	4,6	4,0	5,2	6,5	6,5	6,5
2005	143.000	5,0	4,6	5,5	8,6	8,5	8,8
2010	218.347	7,5	8,3	6,6	13,7	15,7	11,6
2011	221.000	7,7	7,8	7,6	14,2	15,6	12,7
2012	218.412	7,7	7,7	7,7	14,1	14,7	13,5
<i>Færøerne²⁾</i>							
2000	1.000	4,2	2,5	6,6	..	..	..
2005	930	3,3	2,9	3,9	9,5	9,2	9,8
2010	374	1,3	1,0	1,7	1,0	0,9	1,1
2011	1.450	5,2	6,0	4,3	6,3	7,7	4,8
2012	1.490	5,4	4,8	6,3	5,5	5,3	5,7
<i>Finland³⁾</i>							
2000	253.000	9,8	9,1	10,6	21,4	21,1	21,6
2005	220.000	8,5	8,3	8,7	20,1	20,6	19,5
2010	224.000	8,5	9,3	7,7	21,4	23,8	19,0
2011	208.000	7,9	8,6	7,2	20,1	21,8	18,4
2012	206.000	7,8	8,5	7,1	19,0	19,9	18
<i>Island⁶⁾</i>							
2000	3.700	2,3	1,8	2,9	4,7	5,7	3,6
2005	4.300	2,6	2,6	2,6	7,2	8,5	6,0
2010	13.700	7,6	8,3	6,7	16,2	18,4	14,1
2011	12.700	7,1	7,8	6,2	14,6	18,4	10,7
2012	10.900	6,0	6,4	5,7	13,6	14,7	12,4
<i>Norge⁴⁾</i>							
2000	81.000	3,4	3,6	3,2	10,2	9,9	10,6
2005	111.000	4,6	4,8	4,4	12,0	12,5	11,5
2010	94.000	3,6	4,1	3,0	9,3	10,8	7,7
2011	86.000	3,3	3,5	3,1	8,6	9,3	7,9
2012	86.000	3,2	3,6	2,7	8,6	10,0	7,2
<i>Sverige⁵⁾</i>							
2000	203.100	4,7	5,0	4,2	8,1	8,6	7,4
2005	270.400	6,0	6,2	5,7	14,3	15,9	12,7
2010	408.800	8,4	8,6	8,3	25,0	26,4	23,4
2011	370.633	7,6	7,5	7,7	22,6	21,5	23,6
2012	393.600	8,0	8,4	7,7	22,8	24,1	21,4

1 Oplysningerne er baseret på arbejdskraftundersøgelserne, der omfatter 15-66-årige

2 2005 tallene er baseret på årlig arbejdskraftundersøgelse i november. Omfatter 16-64-årige

3 Aldersgruppen for Finland er 15-24-årige i stedet for 16-24 år

4 Oplysningerne er baseret på arbejdskraftundersøgelserne (AKU). Fra 2006 blev den nedre aldersgrænse for at være med i AKU sænket fra 16 til 15 år

5 Fra og med år 2007 ændredes den svenske definition på arbejdsløshed i AKU. I overensstemmelse med EU's regler indgår nu også fuldtidsstuderende, som søgte arbejde, i gruppen 'arbejdsløse', og dermed i arbejdsstyrken. Tidligere indgik disse i gruppen 'uden for arbejdsstyrken'

6 Oplysningerne er baseret på arbejdskraftundersøgelserne (AKU)

Kontantydelse i forbindelse med arbejdsløshed

Det er fælles for alle de nordiske lande at arbejdsmarkedspolitikken har haft en vigtig rolle i den generelle økonomiske politik hvor høj beskæftigelse og lav arbejdsløshed har været et centralt mål og en vigtig forudsætning for de nordiske velfærdsstater. Når der opstår arbejdsløshed skyldes det enten en generel lav efterspørgsel i økonomien eller at arbejdsmarkedet fungerer for dårligt, hvilket benævnes strukturel arbejdsløshed. Arbejdsmarkedspolitikken i de nordiske lande skal især bidrage til at reducere den strukturelle ledighed, herunder via aktive tiltag frem for passiv forsørgelse af de ledige.

Der er dog stor forskel i den måde, hvorpå de enkelte lande har tilrettelagt deres arbejdsmarkedspolitiske tiltag i retning af aktive foranstaltninger, (beskæftigelsesforanstaltninger m.v.) og passive ydelser (arbejdsløshedsdagpenge og lignende).

Dagpenge ved arbejdsløshed er i alle de nordiske lande en retsbaseret ydelse til personer, der bliver arbejdsløse. Dagpenge skal kompensere for indtægtstab og bidrage til at opretholde en rimelig levestandard for personer, der er blevet arbejdsløse. Kompensationsgraden og tidsbegrænsninger for ydelserne skal samtidig sikre, at de arbejdsløse tilskyndes til at søge og tage arbejde. Dagpengeordningerne har dermed også en arbejdsmarkedspolitisk funktion. I alle landene er der desuden knyttet pligter til at modtage dagpenge, herunder at stå til rådighed for arbejdsmarkedet, aktivt at søge arbejde, tage imod formidlet arbejde og aktiveringstilbud.

Ydelser ved arbejdsløshed

Det er et særkende for de nordiske lande, at de fleste arbejdsløse har ret til kontantydelse ved arbejdsløshed. Arbejdsløshedsforsikringen er obligatorisk for lønmodtagere på Færøerne og i Norge. I Island er alle lønmodtagere og selvstændige erhvervsdrivende ved lov forsikret mod arbejdsløshed. Arbejdsløshedsdagpengene er administreret af arbejdsmarkedsetaten, og er helt finansieret af socialforsikringsafgifter som betales af arbejdsgiverne. I alle tre lande er der dog visse vilkår der skal være opfyldt for at modtage ydelsen. De der ikke opfylder betingelserne kan modtage en indkomstprøvet socialhjælp. I Danmark, Finland og Sverige er arbejdsløshedsforsikringen frivillig. I disse lande har ikke-forsikrede ledige dog ret til kontantydelse, som normalt er lavere end arbejdsløshedsdagpengene. I Danmark modtager ikke-forsikrede kontanthjælp (socialhjælp), som administreres af arbejdsløhedskasser, mens ikke-forsikrede i Finland og Sverige modtager en særlig kontant ydelse.

På Færøerne har selvstændige erhvervsdrivende og andre mulighed for at tegne frivillig forsikring. Arbejdsløshedsdagpenge administreres af en fond, hvortil der indbetales 1 pct. af henholdsvis arbejdsindkomsten og lønudgifter til forsikringen.

I Island administreres arbejdsløshedsforsikringen af Arbejdsetaten. Der findes et fastsat grundbeløb som afhænger af tidligere arbejdsmarkedsdeltagelse, fra 25 -100 pct. deltagelse. Er man ikke forsikret har man ikke ret til arbejdsløshedsdagpenge. Arbejdsløshedsdagpenge er indkomstbaserede beroende på tidligere løn i en bestemt

periode før arbejdsløshed indtræffer, men aldrig højere en 70% af tidligere lønindtægt. I Island har selvstændige erhvervsdrivende ret til arbejdsløshedsdagpenge hvis de har nedlagt deres virksomhed, betalt skat af løn, og opfylder andre krav som arbejdsløse lønmodtagere må opfylde for at få arbejdsløshedsdagpenge.

I Finland består dagpengene af et grundbeløb (grunddagpenge) og en ydelse, der er baseret på tidligere indtægt (indkomstrelaterede dagpenge). Det er A-kasserne der udbetaler de indkomstbaserede dagpenge mens grundbeløbet udbetales af Folk-pensionsanstalten. Ikke-forsikrede i Finland og personer, der har modtaget indkomstrelaterede dagpenge eller grundbeløbet i den maksimale periode, får udbetalt en såkaldt arbejdsmarkedsstøtte der er indkomstprøvet, men i udgangspunktet er beløbet på samme niveau som grundbeløbet i dagpengeordningen. Grundbeløbet finansieres af statsbudgettet. Dagpenge finansieres via forsikringsafgifter baseret på tidligere indtægt og er frivillig.

I Norge er arbejdsløshedsforsikringen finansieret over statsbudgettet og administreres af Arbejds- og velfærdsetaten.

I Sverige består arbejdsløshedsforsikringen af en grundforsikring og en frivillig arbejdsløshedsforsikring. Ikke-forsikrede, som i øvrigt opfylder kravene (og er over 20 år) har ret til et grundbeløb. Både grundbeløbet (grundforsikringen) og det indkomstafhængige beløb (arbejdsløshedsforsikringen) administreres af arbejdsløsheds-kasserne. Den udbetalte arbejdsløshedsforsikring finansieres af arbejdsløsheds-kassernes medlemsafgifter, gennem finansierungs- og arbejdsløshedsafgifter til staten samt af den arbejdsmarkedsafgift, som betales af arbejdsgivere og selvstændige via arbejdsgiverafgiften til staten.

Betingelserne for at modtage dagpenge

Forudsætningerne for retten til at modtage dagpenge fra arbejdsløshedsforsikringen varierer fra land til land:

I Danmark kræves der ét års medlemskab af en arbejdsløshedskasse. Første gang et fuldtidsforsikret medlem anmoder om dagpenge, skal vedkommende have haft arbejde som lønmodtager i 1.924 timer (svarende til 52 ugers fuldtidsbeskæftigelse) inden for de seneste tre år forud for ledigheden eller i en tilsvarende periode have drevet selvstændig virksomhed i væsentligt omfang. Deltidsforsikrede skal have haft arbejde som lønmodtager i 1.258 timer. Dagpengeperioden er 2 år indenfor en periode på 3 år. Der optjenes løbende ret til en ny dagpengeperiode, når medlemmet har haft nye 1.924 timers beskæftigelse i dagpengeperioden, eller i en tilsvarende periode har drevet selvstændig virksomhed i væsentligt omfang. Deltidsforsikrede skal have haft nye 1.258 timers beskæftigelse i dagpengeperioden.

På Færøerne er arbejdsløshedsdagpenge baseret på den gennemsnitlige lønindkomst de forudgående 12 måneder, og dermed er der ingen krav om medlemskab eller beskæftigelsesperiode. Den samlede dagpengeperiode er 648 dage indenfor de seneste 3 år, hvorefter man ikke har ret til dagpenge de efterfølgende 24 måneder. Ansatte i fiskerindustrien på land har særlige vilkår, som betyder, at man får udbetalt arbejdsløshedsdagpenge ved midlertidige arbejdsophør i særlige tilfælde. For

fiskere er der indført en ordning der sikrer ret til arbejdsløshedsdagpenge i forbindelse med at fiskeskibe med fangsttilladelse undergår reparation.

I Finland bliver arbejdsløshedsdagpenge udbetalt til personer som har været i beskæftigelse mindst 34 uger i de seneste 28 måneder, og arbejdet minimum 18 timer om ugen. Tilsvarende gælder hvis man har været selvstændig erhvervsdrivende i mindst 18 måneder over de seneste 48 måneder. For at modtage indkomstrelaterede arbejdsløshedsdagpenge skal den arbejdsløse være medlem af en arbejdsløshedskasse. Dagpenge betales i maksimalt 500 kalenderdage.

Arbejdsløse, som er født i 1950-54 kan få ydelsen forlænget til de er 65 år, hvis de fylder 59 år før dagpengeretten udløber, og de har været beskæftiget mindst 5 år over de seneste 20 år. Arbejdsløse, som er født i 1955 og derefter kan få ydelsen forlænget til de er 65 år, hvis de fylder 60 år før dagpengeretten udløber, og de har været beskæftiget mindst 5 år over de seneste 20 år. I stedet for dagpenge kan personen vælge at afgå med alderspension ved 62 års alder. I dette tilfælde er der intet førtidsfradrag i pensionen.

I Island skal man have været i fuldtidsbeskæftigelse arbejde i mindst 3 måneder i de sidste 12 måneder for at have ret til dagpenge. 12 måneders fuldtidsbeskæftigelse giver ret til fuld dagpengeydelse. Dagpengene udbetales for hverdage. I alt kan der udbetales dagpenge i 3 år, med undtagelse af 2010 og 2011, hvor der også udbetales i det fjerde år. Den første periode, hvori der udbetales arbejdsløshedsdagpenge, er baseret på tidligere, regulært arbejde. En rekvalificering til en ny dagpengeperiode kan opnås for aktiviteter, som kan sidestilles med arbejde. Det kan for eksempel være en arbejdsmarkedsuddannelse, en periode i beredskabsarbejde, en ansættelse med vikartilskud eller en periode hvor man har fået tilskud til at påbegynde egen virksomhed.

I Norge er det en forudsætning for at være berettiget til arbejdsløshedsdagpenge, at man før arbejdsløsheden indtræder, har haft en lønindkomst på 127.868 NOK i det sidste kalenderår eller mindst 255.735 NOK de sidste tre år. Den maksimale støtteperiode varierer afhængig af størrelsen på den tidligere indtægt. En tidligere indtægt på mindst 170.490 NOK giver en støtteperiode på 104 uger, mens en arbejdsindtægt under 170.490 NOK giver en støtteperiode på 52 uger. For at have ret til dagpenge må arbejdstiden have været reduceret mindst 50 pct. af arbejdstiden forud for arbejdsløsheden.

I Sverige skal man fra 1. januar 2007 have haft erhvervsarbejde i mindst 6 måneder og været i arbejde i mindst 80 timer pr. kalendermåned, eller haft erhvervsarbejde i mindst 480 timer i en sammenhængende periode på 6 kalendermåneder og været i arbejde i mindst 50 timer pr. måned i alle 6 måneder inden for en 12 måneders periode, før man er berettiget til arbejdsløshedsdagpenge (det såkaldte arbejdsvilkår). Siden juli 2007 er ydelsesperioden 300 dage til personer uden børn og 450 dage til forældre med børn som ved dagpengeperiodens afslutning har børn under 18 år. Fra april 2008 gælder en begrænsningsregel for at modtage arbejdsløshedsdagpenge i forbindelse med deltidsarbejde. Der kan maksimalt udbetales dagpenge i 75 dage per periode i forbindelse med deltidsarbejde (delvis arbejdsløshed). Resterende dage kan kun anvendes for uger hvori der ikke udføres arbejde.

Ud over de regler, der tidligere er nævnt, er retten til dagpenge i alle lande desuden betinget af, at personen er anmeldt som arbejdssøgende hos arbejdsformidlingen og kan påtage sig arbejde. Herudover er der i nogle af landene en karenperiode, hvori man ikke får udbetalt arbejdsløshedsdagpenge.

I Danmark og Island er der ingen karensdage, på Færøerne er der 1-10 karensdage alt afhængig af tidligere indtjening, i Norge er der tre karensdage, mens der i Finland og i Sverige er syv.

Tabel 4.4 Reglerne for udbetaling af kontantstøtte i forbindelse med arbejdsløshed pr. december 2012, i national valuta

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
Forsikrede						
Betingelserne for at opnå retten til arbejdsløshedsdagpenge	1.924 timers arbejde inden for 3 år. 1 års medlemskab af en a-kasse. 1.258 timer for deltidsansatte.	Gennemsnitlig lønindkomst de forudgående 12 mdr. Ingen krav om medlemskab eller beskæftigelsesperioder	Mindst 34 ugers arbejde (mindst 18 timer om ugen) i de forudgående 28 måneder	Beskæftigelse arbejde mindst 25 pct. i mindst 3 måneder i de sidste 12 måneder for at have ret til dagpenge. 12 måneders fuldtidsbeskæftigelse giver ret til fuld dagpengeydelse.	Et fald i arbejdstiden på mindst 50 pct. samt en årsindkomst på mindst 127.868 de sidste kalenderår eller mindst 255.735 de sidste tre kalenderår. Desuden skal den arbejdsløse være reelt arbejds-søgende	Mindst 6 måneders arbejde, med mindst 80 timer om måneden. Eller mindst 480 timers arbejde i sammenhæng i perioden samt arbejde mindst 50 timer om måneden. Dette krav gælder 12 måneder før arbejdsløsheden opstår
Aldersgrænse for retten til at modtage arbejdsløshedsdagpenge	19-64 år ¹⁾	16-66 år	17-67 år ²⁾	16-69 år	16-66 år	16-64 år ³⁾
Antal karenstage	-	10	7	-	3	7 dage
Maksimalt antal understøttelsesdage	520 inden for 3 år (5 understøttelsesdage pr. uge i 2 år)	648 inden for seneste 3 år (5 understøttelsesdage pr. uge)	500 (5 understøttelsesdage pr. uge)	260 pr. år i 3 år	52/ 104 uger á 5 dage	300/450 ⁴⁾
Kan ydelsen genopnås?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Under hvilke betingelser?	Ved at opfylde kravet om 1.924 udstøttede løntimer inden for de sidste 3 år, 1.258 timer for deltidsforsikrede. ⁵⁾	Kan ikke få dagpenge før 2 år er gået og skal have været på arbejdsmarkedet det sidste af de to år	Ved at opfylde kravet om 34 ugers arbejde inden for 28 måneder	Ved at opfylde kravet om 6 måneders arbejde på fuld tid inden for de sidste 24 måneder	Genopnås når den forsikrede på ny opfylder kravene til mindsteindtægt	Ved at opfylde de nye arbejdsvilkår (se ovenfor) under igangværende erstatningsperiode
Er dagpengene skattepligtige?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Ydes der tillæg for børn?	Nej	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej
Ikke-forsikrede						
Aldersgrænse for retten til at modtage ydelsen	18-64 år	.	17-67 år ²⁾	18 år og ældre	67 år	20-64 år ³⁾
Maksimal ydelsesperiode	.	.	.	.	.	300/450 ⁴⁾

1 Personer i alderen 18-63 år har ret til at blive medlemmer af en arbejdsløshedskasse, men dagpenge- retten gælder for personer i alderen 19-65 år

2 65-67-årige der er fratrådt eller hvis arbejde er blevet afbrudt på grund vejrforhold eller ansattes forhold, der ikke er afhængig af arbejdsvilkårene eller arbejdsforholdene

3 Retten til dagpenge ophører ved månedsskiftet før den arbejdsløse fylder 65 år

4 For personer med børn under 18 år

Tabel 4.5 Kontantstøttens størrelse i forbindelse med arbejdsløshed pr december 2012, i national valuta

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
Forsikrede						
Arbejdsløshedsdagpengenes størrelse (pr. uge, national valuta)	90 pct. af arbejdsindkomsten i 5 dage pr. uge	Daglig ydelse er 75 pct. af årlige arbejdsindkomst, divideret med 253	Indkomstreleterede dagpenge: Gennemsnitligt 70 pct. af tidligere arbejdsindkomst. Grunddagpenge: 156,80 + børnetillæg: 25,30-47,90	Fast beløb de første 10 dage, derefter indkomstrelaterede dagpenge (70 pct. af tidligere gennemsnitlig lønindkomst sidste 6 måneder) derefter fast beløb igen + børnetillæg ²⁾	62,4 pct. af arbejdsindkomsten, max 6x grundbeløb (492.732)	80 pct. af arbejdsindkomsten ³⁾ de første 200 dage, derefter 70 pct./dag 5 dage per uge
Indkomstloft pr. uge for fuld kompensation, national valuta ¹⁾	4.759	Intet loft	Intet loft	60.809	9.476	4.250/pr. uge de første 200 dage, derefter 4.857/pr. uge
Indkomstloft pr. uge for fuld kompensation i KKP-Euro ¹⁾	430	.	.	328	816	373/pr. uge de første 200 dage, derefter 418/pr. uge
Minimumsbeløb pr. uge, national valuta	3.230	.	.	9.643 ISK	534	1.600 ⁴⁾
Minimumsbeløb pr. uge i KKP-Euro	317	.	.	52	132	138 ⁴⁾
Maksimumsbeløb pr. uge, national valuta	3.940	4.150	.	38.573 fast beløb	5.913	3.400
Maksimumsbeløb pr. uge i KKP-Euro	387	408	.	208	509	292
Ikke-forsikrede						
Ydelsens størrelse pr. uge, national valuta	Normal ydelse: 2.584, forsørgere: 3.433 Unge under 25 år: hjemmeboende 804 udeboende 1.665	Behovsprøvet socialhjælp	156,80 + børnetillæg 25,30-47,90 pr. uge	Indkomstprøvet socialhjælp	.	1.600 ^{4,5)}

- 1 Indkomstloftet er den indtægtsgrænse (tidligere indkomst) som arbejdsløshedsdagpengene er beregnet i forhold til. Beregningen af indkomstloftet sker efter forskellige principper i de enkelte lande
- 2 Kontantstøtten øges med 4 pct. for hvert barn under 18 år
- 3 Fra og med juli 2009 kan kun visse socialforsikringsudgifter medregnes
- 4 Hvis den søgende tidligere har arbejdet fuld tid
- 5 Hvis den søgende tidligere har arbejdet fuldtid uden fravær under rammetiden (12 kalender måneder)
- 6 Mindst 20 år. Desuden skal man have været i arbejde mindst 6 måneder før arbejdsløsheden indtraf. Ved deltidsarbejde modtages et reduceret beløb

Ækvivalent disponibel indkomst og kompensationsgrader ved arbejdsløshed

Figur 4.2 viser den ækvivalente disponible indkomst på to indkomstniveauer for et par, når den person, der har den laveste arbejdsindkomst, overgår til arbejdsløshedsdagpenge. Figur 4.3 viser den ækvivalent disponible indkomst ved arbejdsløshed for enlige med et barn og enlige uden børn opgjort på tre indkomstniveauer. Figur 4.4, 4.5 og 4.6 viser udviklingen i kompensationsniveauerne over de seneste år. I figur 4.6 vises den disponible indkomst for ikke-forsikrede. Tabel 4.6, 4.7 og 4.8 viser kompensationsgraden i pct. af den tidligere lønindkomst. Som det ses af figurerne og tabellerne er kompensationen for forsikrede ledige generelt betydeligt større end for ikke-forsikrede ledige. For enlige med et barn i den laveste indkomstgruppe er kompensationen dog lidt lavere for forsikrede ledige end for ikke-forsikrede ledige i Island. Dette skyldes i Island at beregningerne for forsikrede tager hensyn til beskæftigelsesgraden. Hvorimod der for ikke-forsikrede ikke tages hensyn til tidligere indkomster, da socialhjælpen er et fast beløb.

Den marginalt lavere kompensation for forsikrede ledige i Danmark hænger sammen med, at dagpengene udgør 90 pct. af en relativ lav løn, og at den forsikrede ledige i modsætning til den ikke-forsikrede betaler arbejdsløshedskassebidrag.

Den lavere kompensation for ikke-forsikrede ledige i forhold til forsikrede ledige gælder især for enlige, som tidligere har haft en høj indkomst, og generelt for enlige uden børn.

Kompensationsgraden for forsikrede afhænger for det første af dagpengenes størrelse set i forhold til den tidligere indkomst. Det er højest i Danmark og mindst i Island. I Island udbetales der et fast dagpengebeløb, uafhængig af den tidligere indkomst i de første 10 dage, derefter et beløb beregnet ud fra den tidligere indkomst op til et bestemt niveau i max 3 måneder, derefter igen et fast dagpengebeløb. For det andet afhænger kompensationsgraden af maksimumsbeløbenes størrelse der er højest i Norge. I Finland er der ingen øvre grænse for dagpengenes størrelse. Men når indkomsten overstiger et vist niveau er kompensationen dog kun 20 pct.

For familier med børn spiller det en rolle om der gives et tillæg for børn, hvilket er tilfældet i Finland, Island og Norge. Dertil kommer, at størrelsen af såvel boligydelsen som betalingen for daginstitutioner reguleres i forhold til indkomstens størrelse. Dette har betydning for kompensationsgraden hos både forsikrede og ikke-forsikrede og er især medvirkende til at give enlige med børn en højt kompensationsgrad.

Tabel 4.6 Kompensationsgrad for et arbejdsløshedsforsikret par, hvor laveste AW modtager arbejdsløshedsdagpenge, i pct. af disponibel indkomst ved arbejde 2012

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Par uden børn</i>						
67/100 pct. AW	93	93	73	66	80	86
100/100 pct. AW	79	92	77	79	83	73
<i>Par med to børn</i>						
67/100 pct. AW	93	91	69	70	81	86
100/100 pct. AW	78	90	72	84	84	73

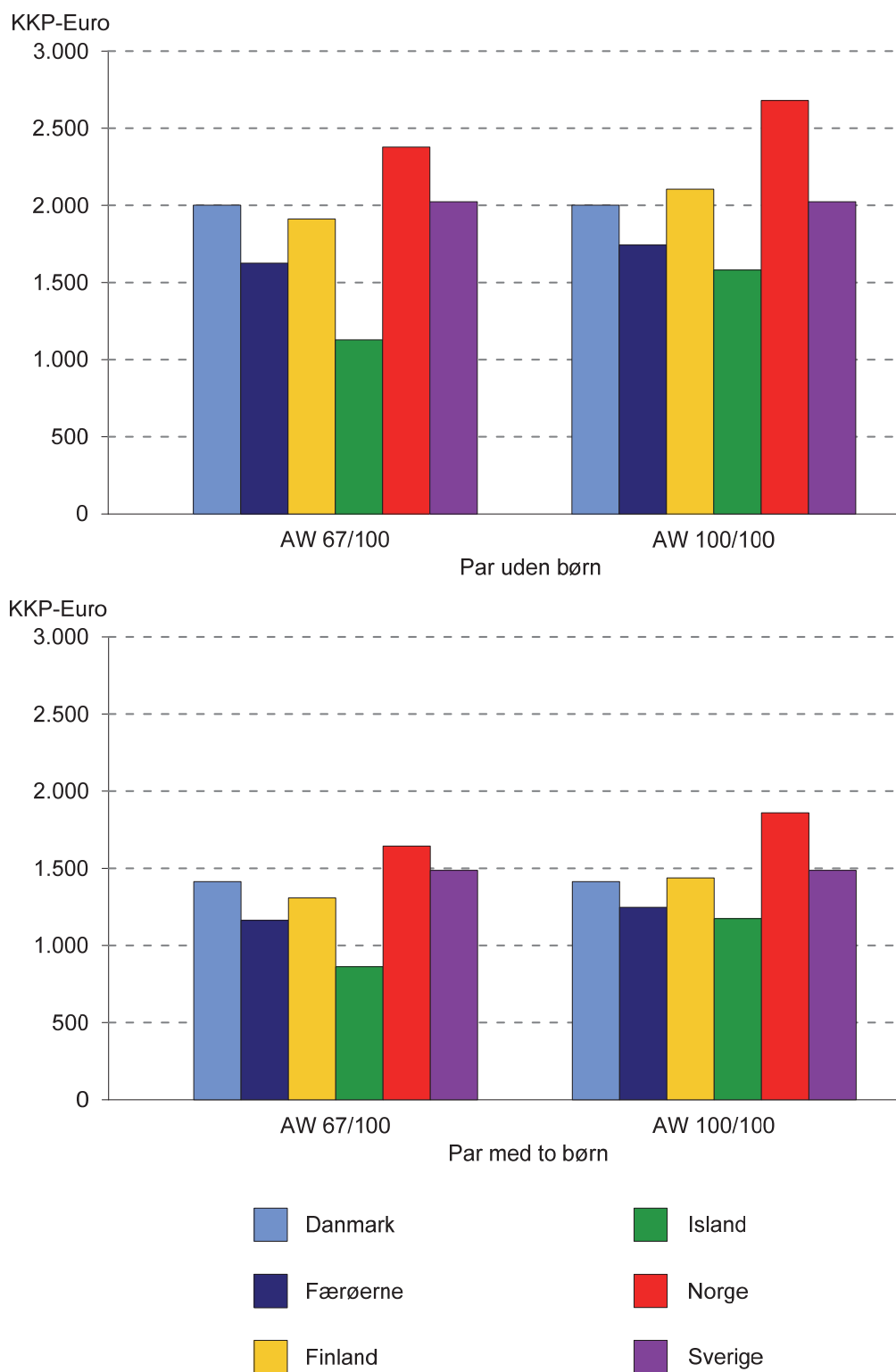
Tabel 4.7 Kompensationsgrad for en enlig ved arbejdsløshedsdagpenge i pct. af disponibel indkomst ved arbejde 2012

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Enlig uden børn</i>						
67 pct. AW	84	82	68	50	74	64
100 pct. AW	60	69	59	61	66	44
150 pct. AW	44	47	50	43	47	33
<i>Enlig med et barn</i>						
67 pct. AW	92	86	89	75	86	77
100 pct. AW	74	79	75	68	73	58
150 pct. AW	57	55	57	50	51	44

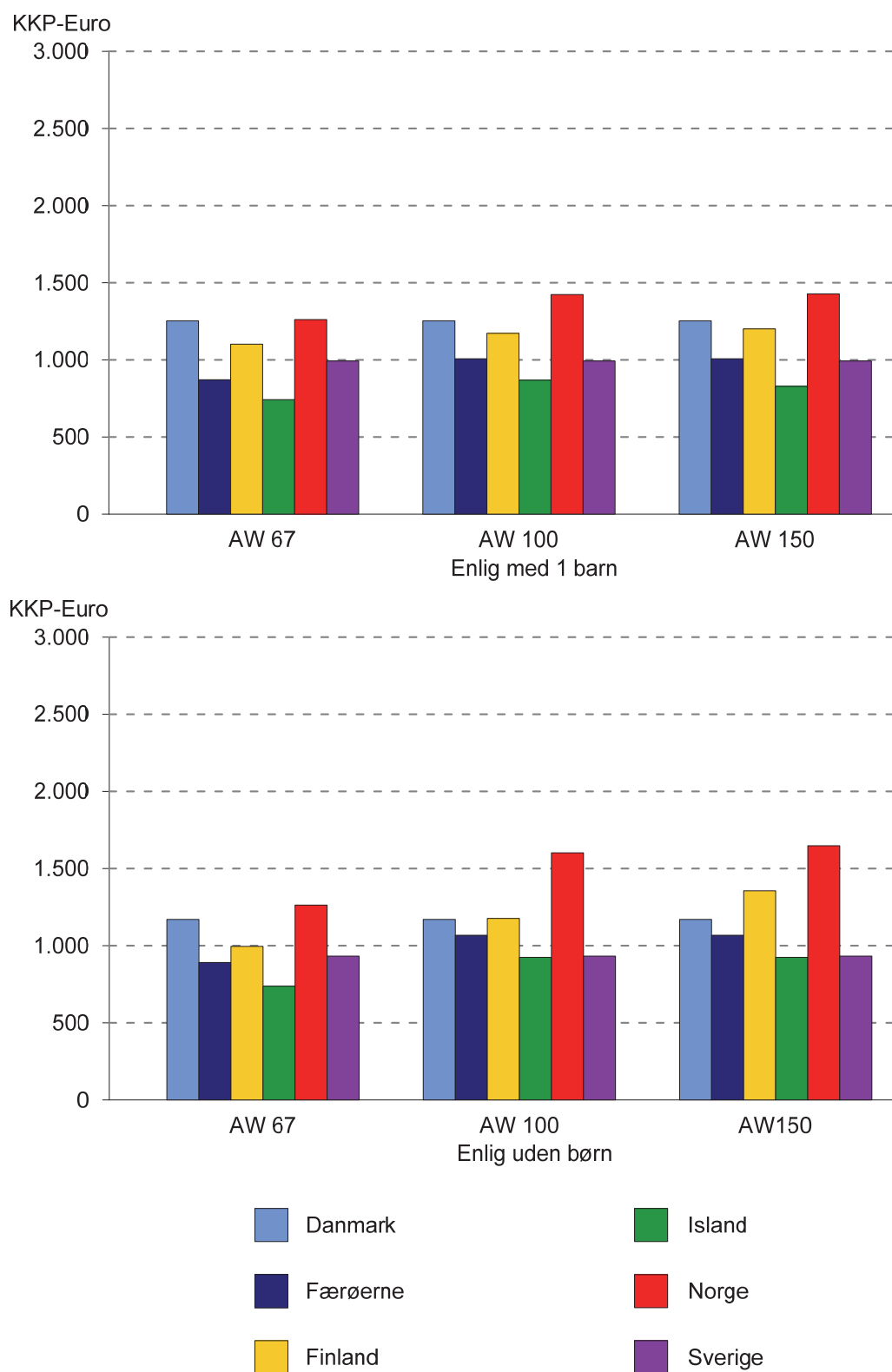
Tabel 4.8 Kompensationsgrad for en ikke-forsikret enlig uden børn i forbindelse med arbejdsløshed pr. måned (december) 2012

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Sverige
67 pct. AW	58	92	52	53	52
100 pct. AW	42	64	38	51	36
150 pct. AW	30	44	28	36	27

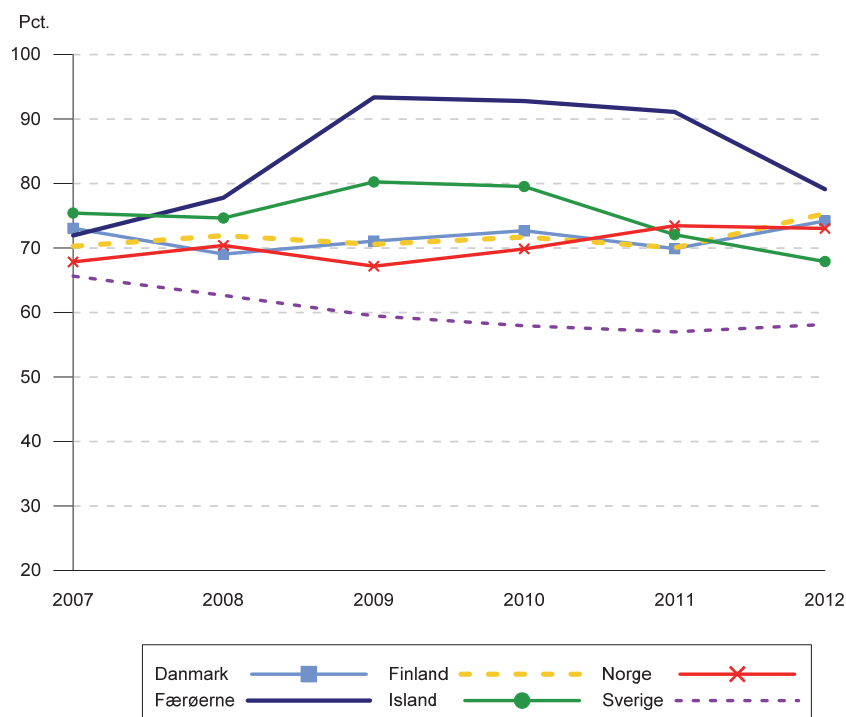
Figur 4.2 Ækvivalent disponibel indkomst pr. måned for et arbejdsløshedsforsikret par, når den der tjener mindst modtager arbejdsløshedsdagpenge i 2012

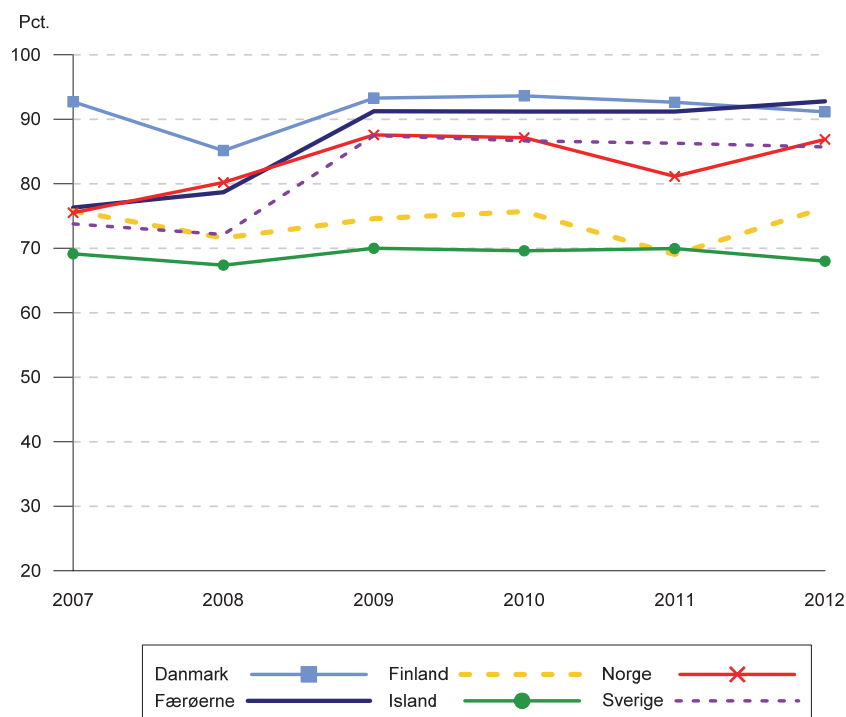
Figur 4.3 Ækvivalent disponibel indkomst for en enlig ved modtagelse af arbejdsløshedsdagpenge, pr. måned (december) 2011 i KKP-Euro

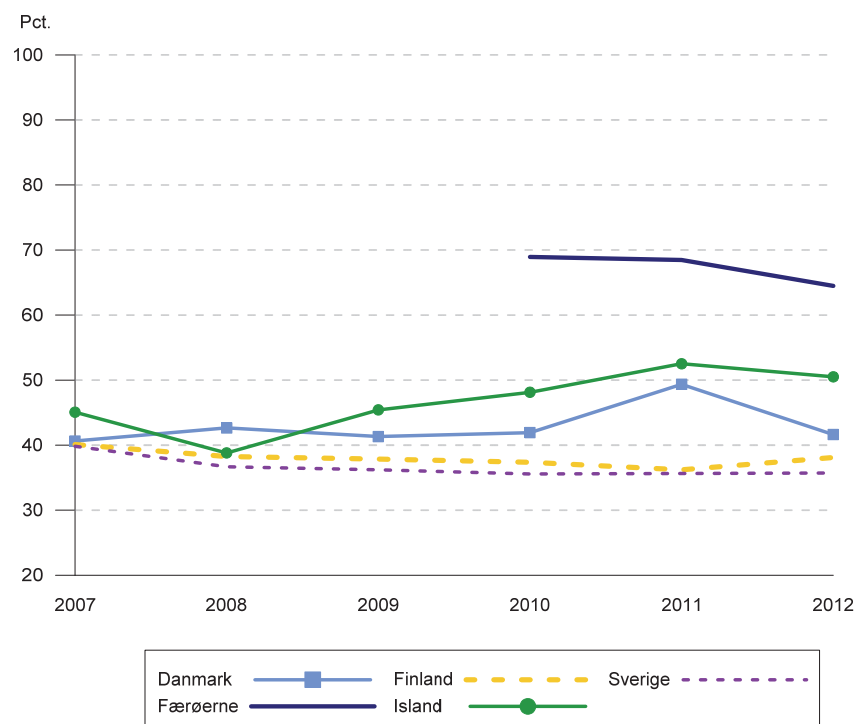
Figur 4.4 Kompensationsgrad for en enlig med et barn ved modtagelse af arbejdsløshedsdagpenge, AW 100 pct. 2007-2012

Figur 4.5 Kompensationsgrad et par med to børn, når den der tjener mindst modtager arbejdsløshedsdagpenge, AW 67/100 pct. 2007-2012

Figur 4.6 Kompensationsgrad for en ikke-forsikret enlig uden børn i forbindelse med arbejdsløshed, AW 100 pct. 2007-2012

Tabel 4.9 viser antal personer berørt af arbejdsløshed i mindst én dag i de respektive år. En sammenligning af tabel 4.3 og 4.9 indikerer således, at relativt mange arbejdsløse finder beskæftigelse igen inden for mindre end ét år, men der er også forskelle mellem landene i længden af ledighedsperioderne.

Tabel 4.9 Antal personer (1.000), som har modtaget kontantydelse i mindst én dag i forbindelse med arbejdsløshed 2000-2012

	Danmark	Færøerne	Finland ¹⁾	Island ²⁾	Norge ³⁾	Sverige ⁴⁾
2000						
Forsikrede	490	2	340	7	165	629
Ikke-forsikrede	70	1	287	.	.	65
I alt	560	3	603	7	165	681
I alt i pct. af arbejdsstyrken	20	12	23	4	7	16
2005						
Forsikrede	470	3	329	10	172	523
Ikke-forsikrede	73	0	241	.	.	92
I alt	543	3	549	10	172	601
I alt i pct. af arbejdsstyrken	20	10	21	6	7	13
2010						
Forsikrede	330	1	408	27	170	327
Ikke-forsikrede	95	0	199	.	.	38
I alt	421	2	580	27	170	359
I alt i pct. af arbejdsstyrken	16	7	22	15	7	7
2011						
Forsikrede	324	..	333	25	152	256
Ikke-forsikrede	92	..	208	.	.	36
I alt	411	..	508	25	152	286
I alt i pct. af arbejdsstyrken	16	..	19	14	6	6
2012						
Forsikrede	327	1	333	23	133	254
Ikke-forsikrede	94	0	217	..	..	39
I alt	421	1	522	23	133	286
I alt i pct. af arbejdsstyrken	16	5	20	13	5	6

- 1 Som følge af ændringer i loven omkring kompensation for arbejdsløse indgår der i tallene fra 2010 også personer i beskæftigelsesfremmende tiltag, som ikke modtager arbejdsløshedsdagpenge. Tidligere indgik kun personer, der modtog arbejdsløshedsdagpenge (hvoraf nogle har deltaget i beskæftigelsesfremmende tiltag)
- 2 Beregnet ud fra antal godkendte dagpengeansøgninger
- 3 Beregnet ud fra antal godkendte dagpengeansøgninger. Ny tiltags gruppering gældende fra og med januar 2009, med yderligere ændringer fra og med marts 2010
- 4 Der kan forekomme dobbeltregninger idet en person i løbet af et år både kan være talt med som forsikret og ikke forsikret. I 2011 var ca. 6.000 personer talt med både som forsikret og ikke forsikret. I 2012 fik ca. 7.000 personer både indkomstrelateret og grundbeløb

Jobtræning og aktivering

I alle de nordiske lande lægges der vægt på aktivering. Aldersgrænsen for iværksættelse af arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger er 18 år i Finland og 16 år i Island. I Norge er aldersgrænsen 16 år, med undtagelse af brugen af den ordinære uddannelse, hvor aldersgrænsen er 26 år. I Danmark er aldersgrænsen 15 år for visse tilbud. I Sverige varierer aldersgrænsen, afhængigt af foranstaltningen. Formålet med aktive-

ringen er primært at opkvalificere de ledige med henblik på ordinær beskæftigelse, men også at motivere dem til selv at søge beskæftigelse eller uddannelse.

I Danmark har aktivlinjen i arbejdsmarkeds- og socialpolitikken spillet en stadigt større rolle siden arbejdsmarkedsreformen i 1994.

Ledige dagpengemodtagere under 25 år, skal have et påbud om at gennemføre en uddannelse på ordinære vilkår. Dog har de ret at få uddannelsen som tilbud, dvs. at få deres sædvanlige ydelse, det første halve år. Ledige dagpengemodtagere under 30 år har senest efter 13 ugers ledighed ret og pligt til beskæftigelsestilbud i form af opkvalificering, virksomhedspraktik eller ansættelse med løntilskud.

Ledige dagpengemodtagere mellem 30 og 60 år har senest efter 9 måneders ledighed ret og pligt til beskæftigelsestilbud i form af vejledning og opkvalificering, virksomhedspraktik eller ansættelse i løntilskud. Ledige dagpengemodtagere, der er fyldt 60 år, har ret og pligt til beskæftigelsestilbud senest efter 6 måneders ledighed. Alle dagpengemodtagere har endvidere ret og pligt til et nyt beskæftigelsestilbud, når de har modtaget offentlige forsørgelsesydelse i sammenlagt 6 måneder efter afslutning af det første beskæftigelsestilbud. Kontanthjælpsmodtagere under 30 år har senest efter 13 uger ret og pligt til at tage imod et tilbud om vejledning og opkvalificering, virksomhedspraktik eller ansættelse med løntilskud. Kontanthjælpsmodtagere på 30 år og derover skal have et aktiveringstilbud senest efter 19 måneder på kontanthjælp. Alle kontanthjælpsmodtagere, bortset fra personer fyldt 30 år, der ikke alene modtager hjælp på grund af ledighed, har desuden ret og pligt til et nyt aktiveringstilbud, når de har modtaget kontanthjælp i 6 måneder efter afslutning af det første aktiveringstilbud.

Den ledige får udbetalt løn i forbindelse med ansættelse med løntilskud, mens ydelserne under de øvrige beskæftigelsestilbud i vid udstrækning svarer til dagpenge eller kontanthjælp.

På Færøerne har der ikke været aktivering siden midten af 90'erne, hvor arbejdsløsheden var over 12 pct.

I Finland er de aktive foranstaltninger som forbedrer beskæftigelsen en vigtig del af den finske arbejdsmarkedspolitik. Ved hjælp af disse foranstaltninger skaber man arbejdspladser, forbedrer mulighederne for de langtidsledige samt forbedrer mulighederne for at få de unge ind på arbejdsmarkedet. Desuden skal foranstaltningerne forebygge langtidsarbejdsløshed samt reducere de regionale forskelle i arbejdsløsheden. Man hjælper desuden ledige som vil starte egen virksomhed.

Service til de som er til rådighed for arbejdsmarkedet udgør den vigtigste del af den aktive arbejdsmarkedspolitik. De typer af service som bureauerne tilbyder, er arbejdsformidling, erhvervsvejledning, erhvervsrettede voksenuddannelser, information om uddannelse og erhverv samt erhvervsrettet revalidering.

I Island yder Arbejdsløshedsforsikringsfonden, foruden at varetage sin hovedopgave med udbetaling af arbejdsløshedsdagpenge, tilskud til forskellige kurser for arbejdsløse, aktiveringsprogrammer og beskæftigelsesforanstaltninger.

I Norge er hovedformålet med arbejdsmarkedspolitikken at tilrettelægge en høj erhvervsdeltagelse og en god udnyttelse af arbejdskraften gennem et velfungerende arbejdsmarked og med et inkluderende arbejde. Det er arbejdsmarkeds og velfærdsstaten der har ansvaret for at gennemføre de arbejdsmarkedspolitiske tiltag. Hovedsigtet er at få en ensartet opfølgning der giver støtte til at personer kan komme i arbejde. For arbejdsløse lægges der vægt på en aktiv jobsøgning i hele ledighedsperioden, og der findes en række serviceforanstaltninger for både jobsøgende og ar-

bejdsgivere, blandt andet en database over ledige job, hvori den jobsøgende også kan placere deres CV.

Arbejds- og velfærdsetaten bistår med formidling af tilgængelige jobs, samt information og vejledning og opfølgning på den enkelte, ved overgangen til arbejde. De arbejdsrettede tiltag skal sikre at enten få eller bibeholde et arbejde. Tiltagene skal normalt iværksættes hvis det ikke har været muligt at få et ordinært arbejde og skal indrettes efter den enkeltes forudsætninger og behov, og i lyset af situationen på arbejdsmarkedet. Unge skal prioriteres ved tiltag på det ordinære arbejdsmarked. Der eksisterer tre forskellige garantiordninger i Arbejds- og velfærds etaten, som skal sikre ungdommen et godt tilbud om opfølgning og bistand.

I Sverige er arbejds- og kompetencelinjen hovedhjørnestenen i den aktive arbejdsmarkedspolitik. Dette indebærer at en arbejdsløs person, som ikke direkte kan få arbejde, i første omgang skal tilbydes en uddannelse eller en anden lempelig foranstaltning, som har til formål at personen skal kunne få et regulært arbejde.

Der findes en jobudviklingsgaranti der retter sig mod den der er eller risikerer at blive langtidsarbejdsløs. Formålet med job og udviklingsgarantien er at væsentligt forbedre de arbejdsløses muligheder for at få et regulært job på arbejdsmarkedet. Inden for garantien udarbejdes der individuelle handlingsplaner der specificerer hvilke foranstaltninger som arbejdsformidlingen kan tilbyde samt hvad der kræves af deltagerne.

Personer med behov for arbejdslivsindrettet revalidering eller særlig vejledning kan få hjælp hos arbejdsformidlingen og et arbejdsmarkedsinstitut. Institutterne har særlige ressourcer og kompetence inden for arbejdsprøvning, praktisk arbejdsorientering, tilpasning af arbejdspladser m.v.

De konjunkturafhængige programmer og indsatser der tilbydes omfatter bl.a. arbejdsmarkedsuddannelser, der har til formål at forøge den enkelte arbejdssøgendes muligheder for at komme i arbejde samt at gøre det nemmere for arbejdsgiverne at ansætte personer med en passende arbejdskompetence. Desuden findes der praktikordninger som skal give erhvervsorientering, praktik og erhvervserfaringer til ledige, der søger arbejde gennem arbejdsformidlingen. Der findes en jobgaranti for unge mellem 16 og 24 år. Formålet med jobgarantien er at tilbyde særlige tiltag på et tidligere stadium for at unge skal få et arbejde eller påbegynde en uddannelse.

Derudover gives der tilskud til arbejdsgivere hvor tilskuddet har det formål at stimulere arbejdsgiveren til at ansætte en arbejdsløs ved at man delvis dækker arbejdsgiverens udgifter ved at ansætte en person som har behov for en udvidet introduktion eller uddannelse. Desuden kan personer som er arbejdsløse eller risikerer at blive arbejdsløs i visse tilfælde få tilskud til at starte egen virksomhed. For personer med nedsat arbejdsevne findes der foranstaltninger som gør det muligt at de pågældende kan arbejde med løntilskud enten hos offentlige eller private arbejdsgivere.

Tabel 4.10 Antal aktiverede i 2000-2012

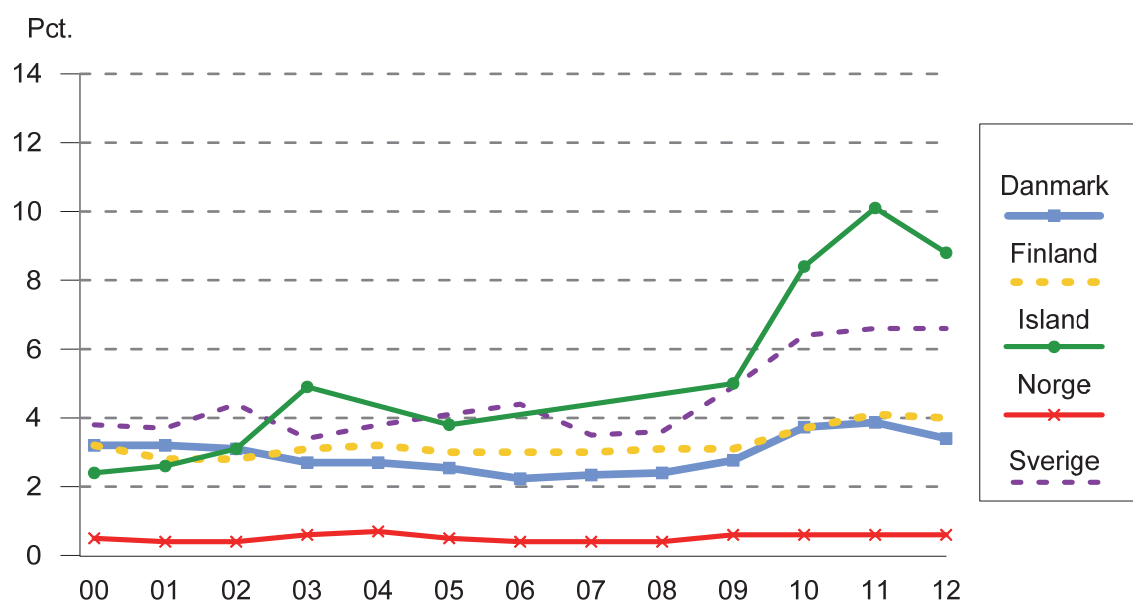
	Antal aktiverede i løbet af året		Antal aktiverede på opgørelsestidspunktet / gennemsnitligt antal aktiverede		Aktiverede i pct. af arbejdsstyrken på opgørelsestidspunktet / i løbet af året	
	I alt	16-24-årige	I alt	16-24-årige	I alt	16-24-årige
<i>Danmark</i>						
I alt 2000	221.534	34.828	87.239	10.507	3,2	2,6
I alt 2005	244.818	32.041	70.159	7.580	2,5	2,1
I alt 2010	392.036	67.607	101.999	16.192	3,8	4,5
I alt 2011	394.762	70.698	101.327	17.101	3,8	4,7
I alt 2012	406.461	71.399	89.803	15.682	3,4	4,3
Heraf:						
- Støttet beskæftigelse	188.249	27.206	42.008	5.249	1,6	1,4
- Uddannelse	329.989	62.625	47.794	10.432	1,8	2,9
- Andet ¹⁾	..	..	..	..	..	..
<i>Finland²⁾</i>						
I alt 2000	226.077	62.748	83.660	18.873	3,2	5,6
I alt 2005	213.683	58.404	79.531	16.152	3,0	5,0
I alt 2010	263.249	63.534	100.146	18.118	3,7	5,7
I alt 2011	267.927	61.151	109.133	17.747	4,1	5,5
I alt 2012	253.967	59.718	107.492	16.829	4,0	5,1
Heraf:						
- Støttet beskæftigelse	71.157	10.635	30.548	4.627	1,1	1,4
- Uddannelse	52.255	9.306	27.626	4.851	1,0	1,5
- Andet	130.555	39.777	49.318	7.351	1,8	2,2
<i>Island³⁾</i>						
I alt 2000	3.811	764	..	..	2,4	2,6
I alt 2005	6.325	1.271	..	..	3,8	4,5
I alt 2010	15.208	4.095	..	..	8,4	13,6
I alt 2011	18.233	3.104	..	..	10,1	10,2
I alt 2012	15.877	3.609	..	..	8,8	11,6
Heraf:						
- Støttet beskæftigelse	2.581	443	..	..	1,4	1,4
- Uddannelse	10.336	2.581	..	..	5,7	8,3
- Andet	2.960	585	..	..	1,6	1,9
<i>Norge⁴⁾</i>						
I alt 2000	..	..	11.439	3.520	0,5	1,1
I alt 2005	59.622	..	13.150	4.087	0,5	1,3
I alt 2010	63.555	..	16.119	5.162	0,6	1,4
I alt 2011	64.226	..	15.636	4.952	0,6	1,4
I alt 2012	66.330	..	16.822	5.353	0,6	1,4
Heraf:						
- Støttet beskæftigelse	..	..	1.388	..	0,1	..
- Uddannelse	..	..	5.463	..	0,2	..
- Andet	..	..	8.785	..	0,3	..

Tabellen fortsætter

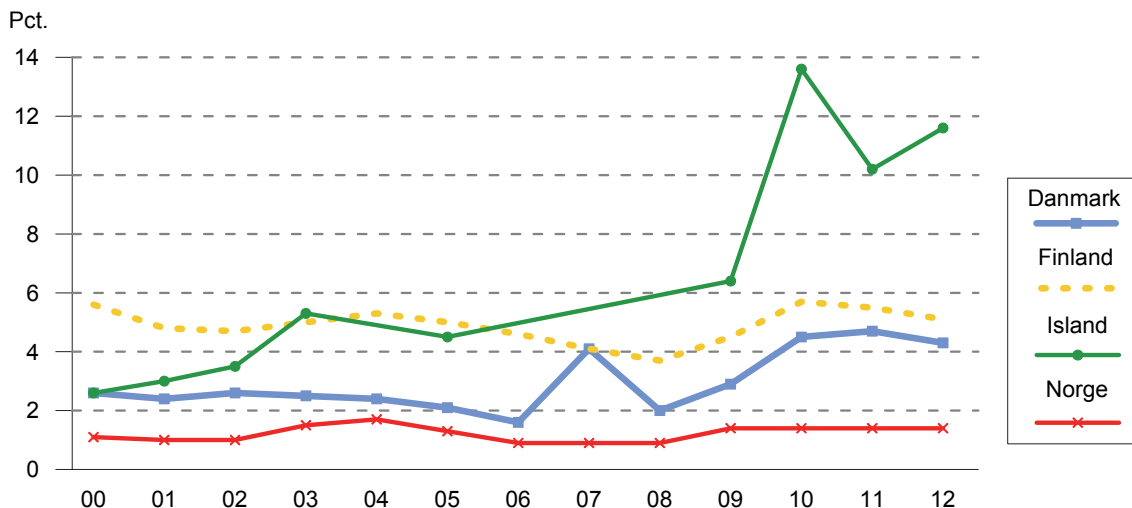
Tabel 4.10 Antal aktiverede i 2000-2012, fortsat

	Antal aktiverede i løbet af året		Antal aktiverede på opgørelsestidspunktet / gennemsnitligt antal aktiverede		Aktiverede i pct. af arbejdsstyrken på opgørelsestidspunktet / i løbet af året	
	I alt	16-24-årige	I alt	16-24-årige	I alt	16-24-årige
<i>Sverige</i>						
I alt 2000	470.970	..	166.159	..	3,8	..
I alt 2005	595.138	..	185.986	..	4,1	..
I alt 2010	.	..	309.679	..	6,4	..
I alt 2011	.	..	300.855	..	6,6	..
I alt 2012	.	..	305.706	..	6,6	..
Heraf:						
- Støttet beskæftigelse	.	..	..	..	..	..
- Uddannelse	.	..	..	..	..	..
- Andet ¹⁾	.	..	..	..	..	..

- 1 De grupper der lå under "andet" er lagt sammen med uddannelse, da flere ydelser ikke længere kan opdeles
- 2 På grund af ændringer i statistiksystemet, er de tal, som beskriver aktiveringstiltag forandrede siden år 2008. Tallene for de seneste år er mere dækkende, eftersom de indeholder aktiveringstiltag
- 3 Aktiverede i pct. af arbejdsstyrken i løbet af året
- 4 Fra 2006 er arbejdsstyrken for 15-24 år. Der gælder en ny tiltagsgruppering fra og med januar 2009, med yderligere ændringer fra og med marts 2010

Figur 4.7 Udviklingen i aktiveringen i pct. af arbejdsstyrken på opgørelsestidspunktet 2000-2012

Figur 4.8 **Udviklingen i aktiveringen i pct. af 16-24 årige på opgørelsestidspunktet 2000-2012**

Serviceydelser i forbindelse med arbejdsløshed

De servicetilbud, der ydes i forbindelse med arbejdsløshed omfatter først og fremmest arbejdsformidling, men i alle landene gives der også mobilitetsfremmende ydelser i form af bl.a. flyttehjælp og hjælp til dobbelt husførelse.

Arbejdsformidling

I alle de nordiske lande findes der arbejdsformidling, der fungerer som et serviceorgan for både arbejdssøgende og arbejdsgivere.

I Danmark har kommunerne driftsansvaret for jobcentrene, der varetager beskæftigelsesindsatsen overfor borgere og virksomheder. Jobcentrene er en særskilt del af kommunernes forvaltning, der alene står for beskæftigelsesindsatsen. På regionalt niveau er det beskæftigelsesregionernes opgave at følge op på resultaterne af beskæftigelsesindsatsen i de 91 jobcentre. Dette sker bl.a. ved en systematisk dialog med jobcentrene og gennem samarbejde om metodeudvikling. Det overordnede ansvar for beskæftigelsesindsatsen har Beskæftigelsesministeren, der udstikker rammerne for indsatsen gennem love og regler.

I Norge er arbejdsmarkeds-, "trygde"sikrings- og pensionspolitikken fra 2006 organiseret sammen i Arbejds- og velfærdsetaten, som sammen med dele af kommunale service er organiseret i fælles NAV-kontorer.

Hovedarbejdsopgaven for arbejdsformidlingerne og jobcentrene (i Danmark) er vejledning om beskæftigelse og uddannelse, formidling af arbejde til ledige og andre arbejdssøgende samt service til virksomheder i forbindelse med rekruttering af arbejdskraft. På Færøerne har arbejdsanvisningen til opgave at formidle kontakten mellem arbejdsgivere og arbejdstagere. I Norge er disse arbejdsopgaver placeret i NAV-kontorerne.

Som hovedregel skal ledige være tilmeldt arbejdsformidlingen eller jobcentret, være aktivt arbejdssøgende og i det hele taget stå til rådighed for arbejdsmarkedet.

De ledige skal således deltage i aktiverende foranstaltninger og tage imod et formidlet job fra arbejdsformidlingen eller jobcentret for at bevare retten til arbejdsløshedsdagpenge eller andre lignede ydelser. I det omfang den ledige ikke selv kan finde beskæftigelse hjælper arbejdsformidlingen jobcentret den ledige med jobsøgningen for eksempel i form af jobsøgningskurser. Arbejdsformidlingen eller jobcentret formidler desuden job til de ledige og varetager aktiveringsindsatsen for de ledige efter de regler som er gældende i de enkelte lande.

Som nævnt er det også en vigtig opgave for arbejdsformidlingen, NAV-kontorerne eller jobcentret at hjælpe virksomheder til at finde personer med de rigtige kvalifikationer til ledige stillinger.

I dag pågår den største del af jobformidlingen mellem arbejdsgiver og arbejdstager dels gennem arbejdsformidlingens eller statens IT baserede jobbørser, hvor arbejdssøgende kan indskrive deres jobprofil og dels gennem private jobbørser, med tilsvarende jobsøgningsmuligheder.

Langt hovedparten af jobomsætningen foregår dog ved at virksomheder og medarbejder selv finder hinanden uden arbejdsformidlingens, NAV kontorerne eller jobcentrets medvirken.

Udgifter til og finansiering af ydelser i forbindelse med arbejdsløshed

Forskelle og ligheder i udgifterne til arbejdsløshed

Udgifterne til arbejdsløshed afspejler dels omfanget af ledigheden, dels dagpengenes størrelse og dels omfanget af aktiverende foranstaltninger til de ledige.

Her skal det dog bemærkes at der i Finland gives en række tilskud til arbejdsgiverne, til aktivering. Disse udgifter er ikke medregnet som sociale udgifter i denne rapport. De høje udgifter i Danmark skyldes dels dagpengenes størrelse samt omfanget af aktiveringen/jobtræning. Norge har den laveste ledighed efterfulgt af Færøerne, hvilket også afspejler sig i lave udgifter, jfr. Tabel 4.11.

Ændring i udgifterne til arbejdsløshed fra 2010 til 2011

I Danmark steg udgifterne fra 2009 til 2010 med 6,2 mia. DKK, svarende til en vækst på 17,1 pct. Stigningen skyldtes bl.a. øgede udgifter til "dagpengesikring" på 3,2 mia. DKK og til "kontantydelse ved jobtræning" på 1,4 mia. DKK, som følge af den stigende ledighed.

På Færøerne steg udgifterne fra 2010 til 2011 med 15,8 pct., svarende til en stigning på 45 mio. kr. Udgiftsstigningen skyldtes hovedsaglig en stigning i kontantudgifterne, særligt vedrørende dagpengesikring, hvor effekten af høj arbejdsløshed var den væsentligste årsag.

I Finland faldt udgifterne til arbejdsløshed med 14,2 pct. og udgifterne til kontantydelse med 16,0 pct. målt i faste priser. Arbejdsløsheden var på 8,4 pct. i 2010 og 7,8 pct. i 2011.

I Island faldt udgifterne til arbejdsløshed totalt med 3,5 pct. fra 2010 til 2011, målt i faste priser, som følge af mindskninger af arbejdsløshed. Antal dage hvori der blev udbetalt arbejdsløshedsdagpenge faldt med 22,7 pct. mellem 2010-2011. Udgif-

ter til kontantydelseerne faldt med 5,7 pct. i faste priser, hvilket især skyldes et fald i dagpengesikring ved arbejdsløshed på 7,6 pct. i faste priser. Udgifter til serviceydelser steg med 48,3 pct. i faste priser, hvilket især skyldes øget udgifter til aktivering af arbejdsløse.

I Norge øgedes udgifterne til arbejdsløshed med 2.6 pct. fra 2010 til 2011 målt i faste priser. Udgifterne til kontantydelse faldt med 12,6 pct., mens udgifterne til serviceydelser faldt med 12,4 pct. Kontantydelseerne udgjorde 67,0 pct. af de totale udgifter til arbejdsløshed i 2011, mod 67,1 pct. i 2010. Udgifter til dagpengesikring faldt med 11,1 pct. fra 2010 til 2011 og i samme periode (årsgennemsnit) faldt arbejdsløsheden fra 3,6 pct. af arbejdsstyrken til 3,3 pct. (arbejdskraftsundersøgelse AKU).

I Sverige faldt udgifterne i forbindelse med arbejdsløshed i 2011. I faste priser faldt udgifterne med 14,3 pct. Dette skyldes til dels et fald på 28 pct. i arbejdsløshedsunderstøttelse og at antallet af arbejdsløse er faldet med 8 pct., og dels at et større antal af de arbejdsløse ikke er berettiget til understøttelse.

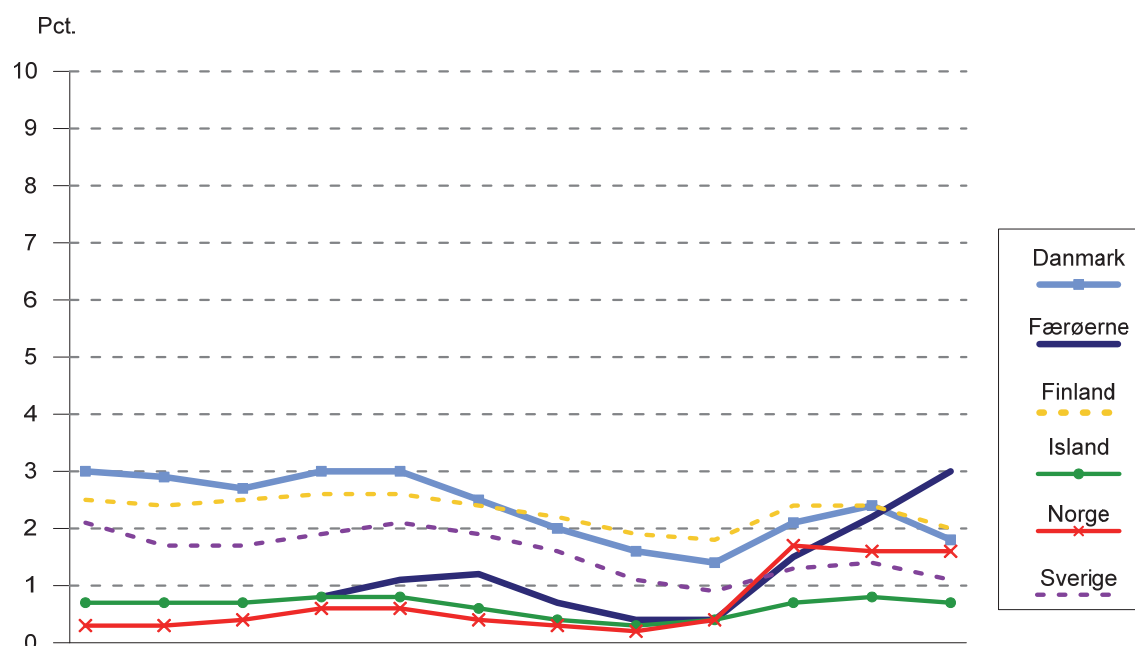
Tabel 4.11 Udgifter til og finansiering af ydelser i forbindelse med arbejdsløshed 2011, i national valuta

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge ¹⁾	Sverige
<i>Kontantydelse, mio.</i>						
A. Dagpengesikring	18.929	308	2.830	22.386	11.264	14.179
B. Delvis dagpengesikring	-	-	92	-	-	-
C. Pension af arbejdsmarkeds- mæssige årsager	-	-	312	-	113	-
D. Kontantydelse ved jobtræning	-	19	100	-	1.031	15.108
E. Kompenserende ydelser	-	-	-	-	-	1.830
F. Øvrigt	3.612	-	-	1.411	-	37
Kontantydelse i alt	22.540	328	3.335	23.797	12.409	31.154
<i>Serviceydelser, mio.</i>						
A. Mobilitetsydelser	-	-	3	-	-	88
B. Serviceydelser ved jobtræning	-	5	377	-	847	6.451
C. Øvrigt	9.596	-	164	1.584	5.254	2.390
a. Heraf arbejdsformidling	-	-	164	1.584	5.254	2.272
Serviceydelser i alt	9.596	5	544	1.584	6.102	8.929
Udgifter i alt, mio.	32.137	332	3.879	25.382	18.510	40.083
Udgifter i pct. af BNP	1,8	3	2,0	1,6	0,7	1,1
<i>Finansieret af (pct.)</i>						
- Det offentlige	65,8	12	58,2	0,4	55,3	11,9
- Arbejdsgivere	0,0	44	30,0	99,6	25,8	77,7
- Forsikredes præmier og særskatter	34,2	44	11,8	0,0	18,8	10,4
<i>Ændringer 2010-2011 i 2011-priser</i>						
- Mio.	-11.268	46	-643	-932	-2.328	-6.557
- Pct.	-26,0	16,0	-14,2	-3,5	-11,2	-14,1

¹ Fra og med 2008 er særlige arbejdsmarkedstiltag for funktionshæmmede (yrkeshemmede) slået sammen med ordinære tiltag. Desuden er kontantydelse ved jobtræning rapporteret under kontantydelse

Tabel 4.12 Udgifter til ydelser i forbindelse med arbejdsløshed i KKP 2011

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
Kontantydelse i alt pr. capita	397	664	507	404	215	285
- Pr. person i alderen 16-64	623	1.076	786	619	331	448
Serviceydelse i alt pr. capita	169	10	83	27	106	82
- Pr. person i alderen 16-64	265	15	128	41	163	128
Udgifter til arbejdsløshed i alt pr. capita	567	674	590	431	321	367
- Pr. person i alderen 16-64	888	1.092	914	660	494	577

Figur 4.9 Udgifter til ydelser til familier og børn 2000-2011, pct. af BNP

Kapitel 5

Sygdom

Links til supplerende information:

[EUROSTAT - database](#)

[Typical cases](#)

[Sociale udgifter](#)

Der er stor forskel på hvor stor en andel udgifterne ved sygdom udgør målt i pct. af BNP.

Tabel 5.1 Udgifter i forbindelse med sygdom i pct. af BNP i EU, Færøerne, Island og Norge 2010

Danmark	7,3	Belgien	8,0	Italien	7,3 ^p	Slovakiet	5,6 ^p
Færøerne	8,2	Bulgarien	4,2	Letland	3,7 ^p	Slovenien	7,9 ^p
Finland	7,5	Cypern	5,0	Litauen	4,7 ^p	Spanien	7,2 ^p
Island	8,6	Estland	4,8	Luxemburg	5,7	Storbritannien	8,6
Norge	8,0	Frankrig	9,2 ^p	Malta	5,7	Tjekkiet	6,3 ^p
Sverige	7,4 ^p	Grækenland	8,2	Polen	4,5	Tyskland	9,5 ^p
		Holland	10,6 ^p	Portugal	7,0	Ungarn	5,7
		Irland	12,3 ^p	Rumænien	4,4	Østrig	7,4

^p Foreløbige data

Anmærkning: Kilden er EUROSTAT: Database for Social Protection Expenditure and Receipts. Kilden for Færøerne er Almannamálaráðið

Betalt fravær ved sygdom

Opbygningen af løn- og dagpengeordninger ved sygdom varierer meget fra land til land. I princippet er alle, der er i arbejde berettiget til kompensation på grund af indkomstbortfald. Reglerne for kompensation er afhængige af, hvilken position man har på arbejdsmarkedet. Lønmodtagere er som regel bedre dækket ind end selvstændige erhvervsdrivende, og der findes særlige regler for arbejdsløse.

Tabel 5.2 Reglerne for udbetaling af kontantstøtte* til lønmodtagere og selvstændige i forbindelse med sygdom pr. december 2012

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
Betingelserne for at have ret til sygedagpenge for lønmodtagere	Dagpenge fra arbejdsgiveren: 8 ugers uafbrudt ansættelse med mindst 74 timers beskæftigelse. Dagpenge fra kommunen: Beskæftigelse i 26 uger med mindst 240 timers beskæftigelse ¹⁾	Lønnet arbejde i sammenlagt mindst 120 timer, i en periode på 13 uger. Ved lovligt fraværd anvendes seneste 5 uger som grundlag	Har arbejdet i 3 måneder eller 55 dage uden afbrud	Løn under sygdom afhængig af ansættelsesperioden. Efter 1 års ansættelse udbetales der løn i en måned, som stiger til 3 måneder efter 5 års ansættelse	Optjenings-tiden er 4 uger. Indtægtsgrundlaget må udgøre minimum 50 pct. af grundbeløbet omregnet til årsindtægt	Forsikret fra den dag man bliver ansat samt at man har en årsindkomst på mindst 10.600 SEK
Betingelserne for at have ret til sygedagpenge for selvstændige	Selvstændig virksomhed i væsentligt omfang i 6 måneder inden for de seneste 12 måneder	Optjenings-tid er 4 uger under forudsætning af tegning af årlig forsikring	Samme regler som lønmodtagere	Samme regler som lønmodtagere	Samme regler som lønmodtagere ⁷⁾	Private erhvervsdrivende vælger antallet af karensdage og kan således påvirke deres egenbetaling. Jo flere karensdage desto lavere egenbetaling.
Den maksimale periode, hvori der kan udbetales sygedagpenge/sygeløn	52 uger inden for 1½ år ²⁾	40 uger inden for et år. For laveste og mellemste førtidspensionister kun 20 uger inden for et år	52 uger inden for to år ³⁾	52 uger inden for to år	52 uger inden for tre år	364 dage normalniveau og 550 dage på fortsættelse niveau derefter 90 dag uden sygedagpenge
Findes der en karenperiode?	Nej	Nej	Nej ⁴⁾	Ja ⁵⁾	Nej	Ja
Karensperiodens længde	-	-	-	..	-	7 dage (14, 30, 60 eller 90 dage for selvstændige)

Tabellen fortsættes

Tabel 5.2 Reglerne for udbetaling af kontantstøtte* til lønmodtagere og selvstændige i forbindelse med sygdom pr. december 2012 fortsat

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
Eksisterer der en arbejds-giverperiode?	Ja	Ja	Ja ⁴⁾	Ja	Ja	Ja
Arbejdsgiverpe-riodens længde	30 dage	2 dage	10 hverdage	1 måned ⁶⁾	16 dage	2 uger ⁹⁾
Kan der udbeta-les løn under sygdom?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Udbetales der løn under syg-dom fastsat ved lov?	Nej	Nej	Ja ⁴⁾	Ja	Ja	Ja
Er der regler for sygemelding på deltid?	Ja	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja
Udbetales der løn under syg-dom fastsat efter aftale?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja

* Med kontantstøtte menes sygedagpenge eller løn

- 1 Personer, der er berettiget til arbejdsløshedsdagpenge, har afsluttet en erhvervmæssig uddannelse af mindst 18 måneders varighed, er elev i lønnet praktik eller er ansat i fleksjob, har ligeledes ret til sygedagpenge. Før den 2. juli 2012 var beskæftigelseskravet i forhold til kommunen ansættelse i mindst 13 uger og beskæftigelse i mindst 120 timer
- 2 I en række tilfælde er der mulighed for at få forlænget sygedagpengeperioden. Det gælder for eksempel hvis det anses for overvejende sandsynligt, at revalidering, herunder virksomhedspraktik, kan iværksættes, når den sygemeldte er under eller venter på lægebehandling, og når der er påbegyndt en sag om førtidspension. Desuden kan sygedagpengeperioden forlænges ved alvorlig sygdom eller arbejdsskade
- 3 Arbejdstagere eller selvstændige som allerede har modtaget sygedagpenge i den maksimale periode (52 uger), kan få yderligere 50 dages dagpenge på grund af samme sygdom efter at have vendt tilbage til arbejdet i mindst 30 sammenhængende dage.
- 4 Der betales ikke sygedagpenge for den dag den ansatte bliver syg samt de følgende 9 hverdage. I den periode betaler arbejdsgiveren fuld løn i henhold til lovgivningen
- 5 I den offentlige sygesikring
- 6 Ifølge lovgivningen udbetales der løn under sygdom afhængig af ansættelsesperioden. Efter 1 års ansættelse udbetales der løn i en måned som stiger til 3 måneder efter 5 års ansættelse. I de fleste kollektivaftaler findes der aftaler om løn under sygdom ud over de tre måneder
- 7 I tillæg er det en række særbestemmelser for selvstændige
- 8 For de der lider af en alvorlig sygdom er der ingen tidsbegrænsning
- 9 Inden for arbejdsgiverperioden er der én karenssdag. Dette gælder også for personer der ikke er i et arbejdsforhold. Arbejdsgiverperiodens længde er 2 uger fra 1. januar 2005

Tabel 5.3 Størrelsen af sygedagpenge til lønmodtagere pr. december 2012

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
Dagpengenes størrelse i pct. af arbejdsindkomsten	100	100	70 normalt ²⁾	100 ⁴⁾	100	80/77,6 ⁴⁾
Indkomstloft pr. uge for fuld kompensation, national valuta ¹⁾	3.940 ²⁾	3641	Intet loft	Intet loft	9.476	6.329
Indkomstloft pr. uge for fuld kompensation i KKP-Euro ¹⁾	387 ³⁾	358	.	.	816	555
Minimumsbeløb pr. uge, national valuta	.	.	138 ³⁾	.	790	161/147
Minimumsbeløb pr. uge i KKP-Euro	.	.	109	.	.	14/13
Maksimumsbeløb pr. uge, national valuta	3.940 ²⁾	4096	.	.	9.476	4.914/4.606
Maksimumsbeløb pr. uge i KKP-Euro	387 ³⁾	402	.	.	816	431/404
Er dagpengene skattepligtige?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Ydes der tillæg for børn?	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej

1 Indkomstloftet er den indtægtsgrænse (tidligere indkomst) som sygedagpengene er beregnet i forhold til. Beregningen af indkomstloftet sker efter forskellige principper i de enkelte lande

2 2013: 4.005 DKK

3 2013: 536,94 KKP-Euro

4 70 pct. af arbejdsindkomsten op til 34.495 Euro per år, derefter 40 pct. for den del af indkomsten der er mellem 34.496 og 53.072 Euro per år, herefter 25 pct. Del sygedagpenge er 50 pct. af sygedagpengene

5 Personer der har en lille eller ingen indkomst kan modtage minimums dagpenge ved uarbejdsdygtighed for perioder der varer mere end 55 dage

6 Løn under sygdom afhængig af ansættelsesperioden

7 Sygemeldte får 77,6 pct. de første 364 dage, derefter 72,5 pct. i maksimalt 550 dage. For sygemeldte der lider af en langvarig sygdom kan der tildeles 77,6 pct. uden nogen tidsbegrænsning

Lovfastsat løn eller arbejdsgiverperiode i begyndelsen af fraværsperioden

I starten af sygdomsperioden har arbejdsgivere i alle nordiske lande en lovfastsat pligt til at udbetale kompensation enten i form af en lovfastsat sygeløn eller i form af sygedagpenge i arbejdsgiverperioden.

I Danmark udbetales sygedagpengene af arbejdsgiveren i de første 30 dage, hvis lønmodtageren har været ansat hos den pågældende arbejdsgiver uafbrudt i de sidste 8 uger før sygefraværet og i denne periode har været i arbejde i mindst 74 timer.

På Færøerne er det det offentlige, der fra 1. sygedag udbetaler sygedagpenge, hvorefter arbejdsgiverne refunderer de to første sygedage til landskassen.

I Finland betaler arbejdsgiveren i henhold til lov om arbejdsaftaler fuld løn i perioden, der dækker den dag, hvor man bliver syg og de påfølgende 9 hverdage.

I Island har alle en lovfastsat ret til sygeløn i en periode, der er afhængig af ancienniteten. Efter et års ansættelse har arbejdstageren ret til en måneds sygeløn.

I Norge har lønmodtagere ret til sygedagpenge fra arbejdsgiveren, hvis den syge har været ansat hos den pågældende arbejdsgiver i mindst fire uger. Arbejdsgiverperioden er 16 dage.

I Sverige udbetales der en lovfastsat sygeløn i 14 dage. Dog udbetales der ikke sygeløn for den første sygedag. Sygelønnen svarer til 80 pct. af lønnen.

Sygeløn i henhold til kollektivaftaler og lignende

Som et supplement til den lovfastsatte arbejdsgiver- eller sygelønsperiode udbetales der løn under sygdom efter kollektive aftaler eller efter særlige regler for den offentlige sektor. I denne periode udbetales der normalt dagpenge til arbejdsgiveren. I Danmark får offentligt ansatte fuld løn under hele sygefraværet. I den private sektor får funktionærer typisk udbetalt fuld løn under sygdom, mens andre privatansatte lønmodtagere får udbetalt løn i for eksempel de første 9 uger af sygefraværsperioden. I nogle tilfælde er det ikke fuld løn, men kun op til et lovfastsat i overenskomsten.

På Færøerne får offentligt ansatte og størstedelen af funktionærer i den private sektor fuld løn under sygefraværet.

I Finland får ansatte i den offentlige sektor fuld løn i de første to måneder af sygdomsperioden. I den private sektor udbetales der fuld løn i henhold til kollektivaftaler i en periode, der varierer fra branche til branche fra 1 til 3 måneder.

I Island er lønmodtagere gennem kollektivaftaler sikret løn under sygdom i en periode, afhængig af ancienniteten, der er længere end det lovfastsatte minimum. De bedste bestemmelser findes for ansatte i stat og kommuner, hvor der kan udbetales fuld løn i et helt år, hvis man har været ansat i mere end 15 år. Arbejdsgiverne på det private arbejdsmarked har pligt til at indbetale 1 pct. af lønsummen til en supplerende dagpengeordning, der administreres af de respektive fagforeninger. Fra disse ordninger udbetales der dagpenge, efter arbejdsgiverperioden, som regel i 120-150 dage. På grund af denne ordning har dagpenge fra den offentlige sygeforsikring kun en ringe betydning.

I Norge får alle offentligt ansatte, efter aftale, fuld løn under sygdom i form af et supplement til sygedagpengene således, at der kompenseres for differencen mellem maksimumsbeløbet for sygedagpengene og den normale løn. Tilsvarende regler findes også på det private arbejdsmarked i en række tilfælde.

I Sverige får alle ansatte i den offentlige sektor ifølge kollektivaftaler løn som et supplement til sygedagpengene. Sygedagpengene udgør knap 80 pct. af arbejdsindkomsten op til indkomstloftet og arbejdsgiveren giver yderligere 10 pct. således at alle i den kategori modtager 90 pct. af lønnen i de første 15-90 dage. Personer, der har en løn, der ligger over indkomstloftet får kompensation med et beløb, der svarer til ca. 90 pct. af lønnen. I de tilfælde, hvor sygeperioden er længere end 90 dage kompenseres offentlige ansatte af arbejdsgiveren med ca. 80 pct. af lønnen, selvom lønmodtageren har en løn, der ligger over indkomstloftet. Også funktionærer inden for den private sektor får i henhold til kollektivaftaler kompensation fra arbejdsgiveren. For denne kategori gælder, at arbejdsgiveren efter 90 dage giver en kompensation, der svarer til 65 pct. af den løn, der ligger over sygeforsikringens indkomstloft.

Sygedagpenge

Efter den lovfastsatte arbejdsgiverperiode udbetales der enten sygedagpenge fra det offentlige eller fra socialforsikringen. De, der ikke har ret til løn eller sygedagpenge i arbejdsgiverperioden modtager compensation efter de almindelige regler for sygedagpenge fra begyndelsen af sygdomsperioden.

I Danmark har lønmodtagere ret til sygedagpenge fra kommunen, hvis de har været tilknyttet arbejdsmarkedet uafbrudt i de sidste 26 uger før fraværet og i denne periode har været beskæftiget i mindst 240 timer. Personer, der er berettiget til arbejdsløshedsdagpenge, eller har afsluttet en erhvervsmæssig uddannelse af mindst 18 måneders varighed, er elev i lønnet praktik eller er ansat i fleksjob, har ligeledes ret til sygedagpenge fra kommunen. For selvstændige erhvervsdrivende forudsættes det at man har udøvet selvstændig virksomhed i mindst 6 måneder i den seneste 12 måneders periode, heraf den seneste måned forud for sygefraværet. For selvstændige erhvervsdrivende beregnes sygedagpengene på grundlag af arbejdsfortjenesten ved erhvervsvirksomheden.

På Færøerne udbetales der sygedagpenge til lønmodtagere og frivillig forsikrede (selvstændig erhvervsdrivende og hjemmearbejdende). Indkomstgrundlaget for lønmodtagere er som regel gennemsnitsindtægten de sidste 5 uger før fraværet. For selvstændige erhvervsdrivende er indtægtsgrundlaget arbejdsfortjenesten ved erhvervsvirksomheden det seneste år. Sygedagpengene kan i begge tilfælde ikke være højere end 80 pct. af gældende aftale om løn til ufaglærte arbejdere.

I Finland udbetales der dagpenge både til de, der er i arbejde og til selvstændige, inklusiv de der arbejder for sig selv (for eksempel arbejder i hjemmet eller studerer). Der udbetales ikke indkomstrelaterede sygedagpenge, hvis årsarbejdsindkomsten har været mindre end 1.324 EUR. Op til en årsindkomst 34.495 EUR er kompensationsgraden på 70 pct., hvorefter compensationen gradvist reduceres. Personer med små eller ingen indkomster modtager minimumssygedagpenge efter en karenperiode på 55 dage.

I Island har dagpengeordningerne fra det offentlige som nævnt kun ringe betydning. Hjemmearbejdende lønmodtagere og studerende har en særlig ret til offentlige dagpenge. Selvstændige erhvervsdrivende har samme ret som lønmodtagere til sygedagpenge fra det offentlige, men kan også forsikre sig ved sygdom, normalt for en periode på 6 måneder. Efter denne periode er det muligt med udbetalinger fra pensionsordningerne.

I Norge er det en forudsætning for at modtage sygedagpenge fra Folketrygden at den sygemeldte har været i arbejde i mindst fire uger umiddelbart før sygdommen indtraf. Indkomstgrundlaget for sygedagpenge skal udgøre mindst en årsindkomst på 41.061 NOK pr. 1. maj 2012. Denne indkomstgrænse gælder ikke for sygedagpenge i arbejdsgiverperioden. Det maksimale beløb der kan udbetales i sygedagpenge er 492.732 NOK pr. år pr. 1. maj 2012.

Selvstændig erhvervsdrivende har på samme måde som arbejdstagere ret til sygedagpenge, hvis de mister pensionsgivende indtægt på grund af manglende arbejdssevne enten på grund af sygdom eller skader. Der ydes erstatning fra den 17. sygedag med 65 pct. af sygedagpengegrundlaget, men selvstændige erhvervsdrivende kan tegne en sygedagpengeforsikring enten med 65 eller 100 pct. dækning fra den 1. sygedag eller 100 pct. dækning fra den 17. sygedag. Når der er oppebåret sygedagpenge i 250 dage inden for de sidste 3 år ophører retten.

I Sverige er forudsætningen for at modtage sygedagpenge at den syge-dagpengeberettigede indkomst er mindst 24 pct. af basisbeløbet, hvilket i 2011 var 42.800 SEK. Kompensationen er knap 80 pct., dog kun for en arbejdsindkomst op til 318.000 SEK. Hvis den syge er arbejdsløs, der ikke er berettiget til sygeløn findes der et maksimalt loft på 486 SEK per dag, hvilket kan sammenlignes med 676 SEK for de øvrige grupper.

Karensperioder

Reglerne for karensperioder varierer også mellem landene. I Danmark er der ingen karensperiode for lønmodtagere, hvor der er en betalt arbejdsgiverperiode. For selvstændige erhvervsdrivende samt personer, der arbejder freelance, er der en karensperiode på 14 dage i Danmark, som dog kan forkortes med en frivillig forsikring. I Danmark kan der tegnes frivillige forsikringer, så den selvstændige har ret til sygedagpenge efter 1. eller 3. fraværdsdag. Forsikringspræmien er højere for selvstændige, der vil sikre sig dagpenge fra 1. fraværdsdag, end for selvstændige, der vil sikre sig dagpenge fra 3. fraværdsdag. For selvstændige, der har tegnet en forsikring, udgør dagpengene mindst 2/3 af det maksimale dagpengebeløb. Selvstændige kan tegne en forsikring (højere præmie), som sikrer det maksimale dagpengebeløb.

På Færøerne er der ingen karensperiode.

I den finske sygeforsikring er der indarbejdet en karensperiode for den dag personen bliver syg samt de følgende 9 hverdage. Denne periode svarer til den lovfastsatte periode med sygeløn for lønmodtagere. I Finland er selvstændige der har en pensionsforsikring berettiget til sygedagpenge efter de samme principper som lønmodtagere. Dog er der indarbejdet en karensperiode for den dag personen bliver syg samt de følgende 3 hverdage.

Landmænd der er forsikret i henhold til landmændenes pensionslov er berettiget til sygedagpenge fra og med den 5. hverdag efter den dag man er blevet syg.

I Island er der en karensperiode på 14 dage for den offentlige forsikring.

I Norge er der ingen karensperiode. Lønmodtagere får sygedagpenge fra første dag. Selvstændige erhvervsdrivende kan tegne en sygedagpengeforsikring enten med 65 eller 100 pct. dækning fra den 1. sygedag eller 100 pct. dækning fra den 17. sygedag.

I Sverige er der mindst en karensdag, hvilket både gælder sygelønnen og sygedagpengene. Dog kan der højst være 10 karensdage i en 12 måneders periode for en ansat. Selvstændige erhvervsdrivende kan vælge mellem en karensperiode på 7, 14, 30, 60 eller 90 dage afhængig af hvor høj en forsikring der er tegnet.

Øvrige forhold

I Danmark, Finland, Island og Norge udbetales sygedagpengene normalt højst i et år, hvor perioden kan bestå af flere separate sygedagpengeperioder. Dertil kan der i Finland udbetales sygedagpenge delvis for 12-72 hverdage, når man arbejder deltid og er sygemeldt fra et heltidsarbejde. Sygedagpengene er skattepligtige i alle landene.

På Færøerne udbetales sygedagpenge i højest 40 uger inden for en periode på 12 måneder, herefter kan der modtages behovsprøvet socialhjælp. På Færøerne udbetales sygedagpenge af Færøernes socialforvaltning. Pensionister, der modtager folke-

pension er ikke berettigede til at modtage sygedagpenge, ligesom personer over 70 år ikke er berettigede.

I Danmark kan perioden dog i en række tilfælde forlænges ud over de 52 uger.

I Sverige kan der normalt udbetales sygedagpenge i højst 364 dage i en 15 måneders periode. Under visse forudsætninger kan tiden forlænges. Bedømmelsen af nedsat arbejdsevne og retten til sygedagpenge sker efter en såkaldt rehabiliteringskæde. I de første 90 dage sker det i relation til et normalt arbejde. Efter 90 dage bedømmes retten til sygedagpenge på baggrund af den forsikredes arbejdsevne til at udføre et stykke arbejde hos den nuværende arbejdsgiver. Efter 180 dage har den forsikrede kun ret til sygedagpenge, hvis den pågældende ikke kan udføre et eller andet arbejde på arbejdsmarkedet. Der er mulighed for at få udskudt vurderingen af arbejdsevnen, hvis der findes særlige grunde eller hvis det på anden måde er urimeligt. Ændret januar 2010. For selvstændige sker vurderingen frem til 180 dage. Derefter vurderes den pågældende overfor det regulære arbejdsmarked. For arbejdsløse vurderes arbejdsevnen i forhold til hele arbejdsmarkedet fra dag 1.

I Danmark udbetales og administreres sygedagpengene af kommunerne. Staten refunderer kommunernes udgifter til sygedagpenge i de første 4 uger med 100 pct., mens udgifterne fra og med 5. uge til og med 8. uge regnet fra 1. fraværsdag refunderes med 50 pct. af staten. Fra og med 9. uge til og med 52. uge regnet fra 1. fraværsdag afholder staten 30 pct. af udgifter til sygedagpenge. Er den sygemeldte, i den forhenværende nævnte periode, vendt gradvist tilbage til arbejde, afholder staten 50 pct. af kommunens udgifter til sygedagpenge fra det tidspunkt, hvor den sygemeldte påbegynder arbejdet gradvist. Kommunerne afholder alle udgifterne til sygedagpenge efter 52 uge.

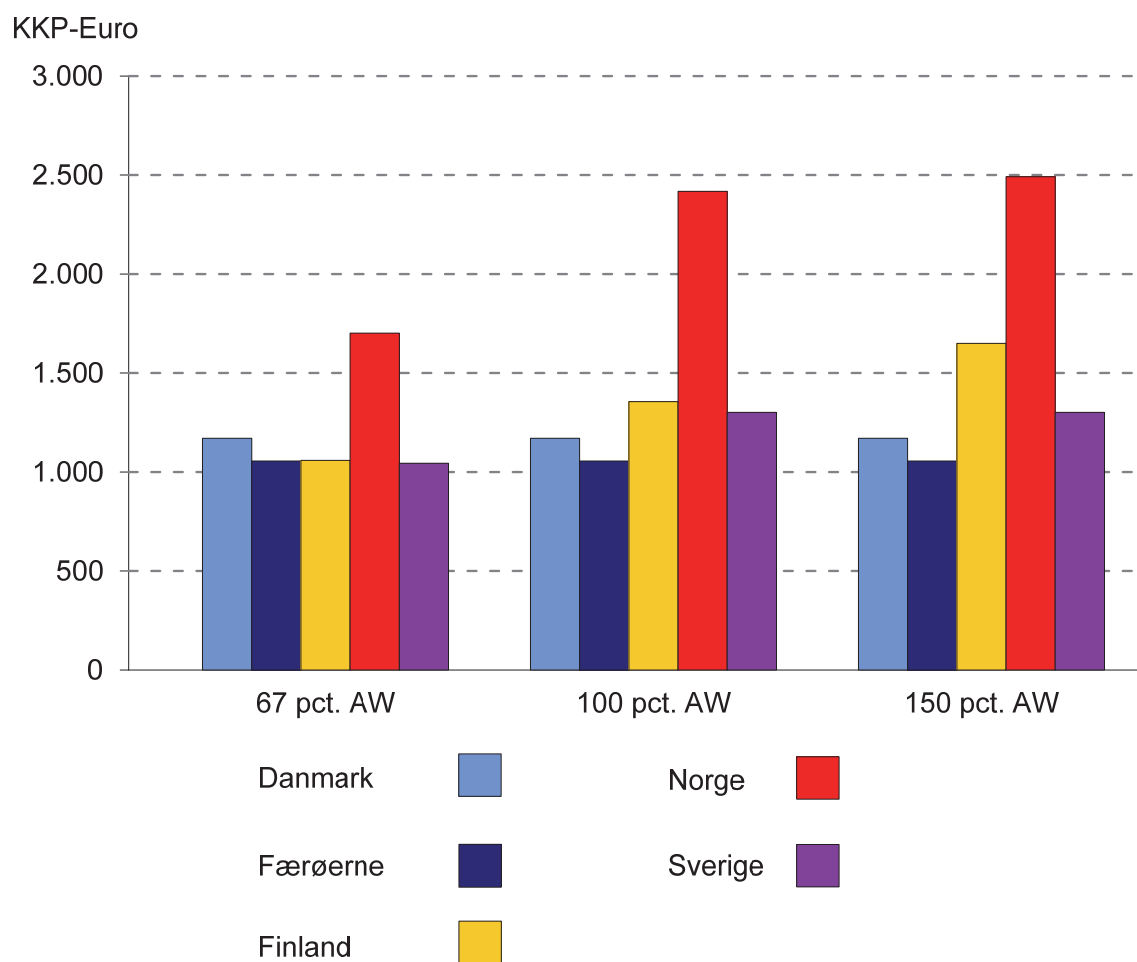
I Finland udbetales sygedagpengene af Folkpensionsanstalten, i Island udbetales de offentlige sygedagpenge af Socialforsikringen, i Norge af Arbeids- og velferdsetaten og i Sverige af Försäkringskassan.

Disponibel indkomst og kompensationsgrader ved sygdom

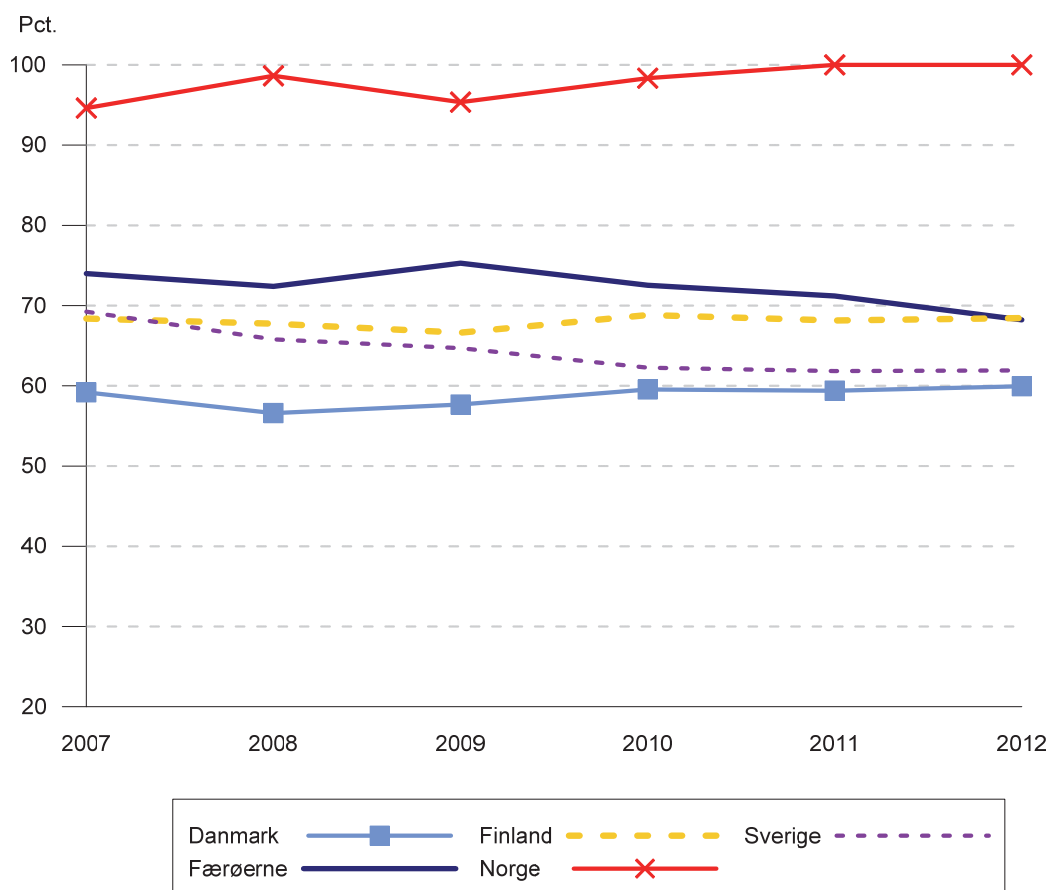
Figur 5.1 viser den disponible indkomst på tre indkomstniveauer for enlige uden børn, der modtager sygedagpenge. Figur 5.2 viser udviklingen i kompensationsgraden for AW 100% over de seneste år. Tabel 5.4 viser kompensationsgraden på tre indkomstniveauer for en enlig uden børn. I Island er der fuld kompensation ved sygdom (se tabel 5.1).

Som det fremgår af tabel 5.4, er der betydelige forskelle i kompensationsgraderne ved sygdom. I de laveste indkomstgrupper er der fuld kompensation ved sygdom både på Færøerne og i Norge. Forskellene er dels betinget af dagpengenes størrelse målt i forhold til arbejdsindkomsten (de er højest i Danmark, Færøerne og Norge og lavest i Finland), dels af maksimumsbeløbets størrelse, som er relativt lavt i Danmark set i forhold til Sverige og - især - Norge. Endelig har det betydning, at der i Finland ikke er nogen øvre grænse for dagpengenes størrelse. Dog er der kun 25 pct. kompensation ved en årsløn på over 53.072 Euro (2012).

Figur 5.1 Disponibel indkomst pr. måned ved modtagelse af sygedagpenge for enlige uden børn 2012 i KKP-Euro

Figur 5.2 Kompensationsgrad for enlig uden børn ved modtagelse af sygedagpenge, AW 100 pct. 2007-2012

Tabel 5.4 Kompensationsgrad for enlige uden børn ved sygedagpenge i pct. af disponibel indkomst ved arbejde 2012

	Danmark	Færøerne	Finland	Norge	Sverige
67 pct. AW	84	98	73	100	72
100 pct. AW	60	68	68	100	62
150 pct. AW	44	47	61	71	46

Varigheden af sygefraværet

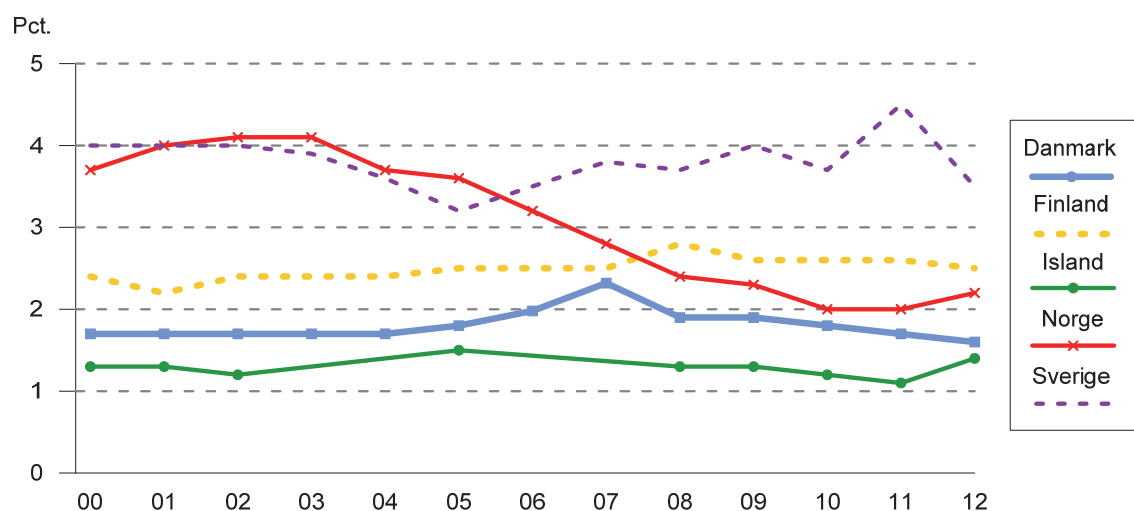
Tabel 5.5 Beregnet fravær i mindst én uge pga. sygdom blandt beskæftigede i pct. af alle beskæftigede 2000-2012¹⁾

	Danmark ²⁾	Finland ²⁾	Island	Norge	Sverige
2000					
Mænd	1,4	2,2	1,1	3,4	2,6
Kvinder	2,0	2,5	1,5	4,7	4,9
I alt	1,7	2,4	1,3	4,0	3,7
2005					
Mænd	1,5	2,1	1,2	2,6	2,8
Kvinder	2,2	2,8	1,9	3,9	4,4
I alt	1,8	2,5	1,5	3,2	3,6
2010					
Mænd	1,4	2,4	1,0	3,0	1,5
Kvinder	2,3	2,8	1,5	4,4	2,5
I alt	1,8	2,6	1,2	3,7	2,0
2011					
Mænd	1,5	2,5	0,8	3,4	1,5
Kvinder	2,0	2,8	1,4	5,8	2,5
I alt	1,7	2,6	1,1	4,5	2,0
2012					
Mænd	1,3	2,2	1,3	2,8	1,7
Kvinder	2,0	2,9	1,5	4,4	2,7
I alt	1,6	2,5	1,4	3,5	2,2

1 Tallene er beregnet ud fra arbejdskraftundersøgelserne, som et gennemsnit af tællingerne

2 15-64-årige

Figur 5.3 Udviklingen i det beregnede fravær i mindst én uge pga. sygdom blandt beskæftigede i pct. af alle beskæftigede 2000-2012

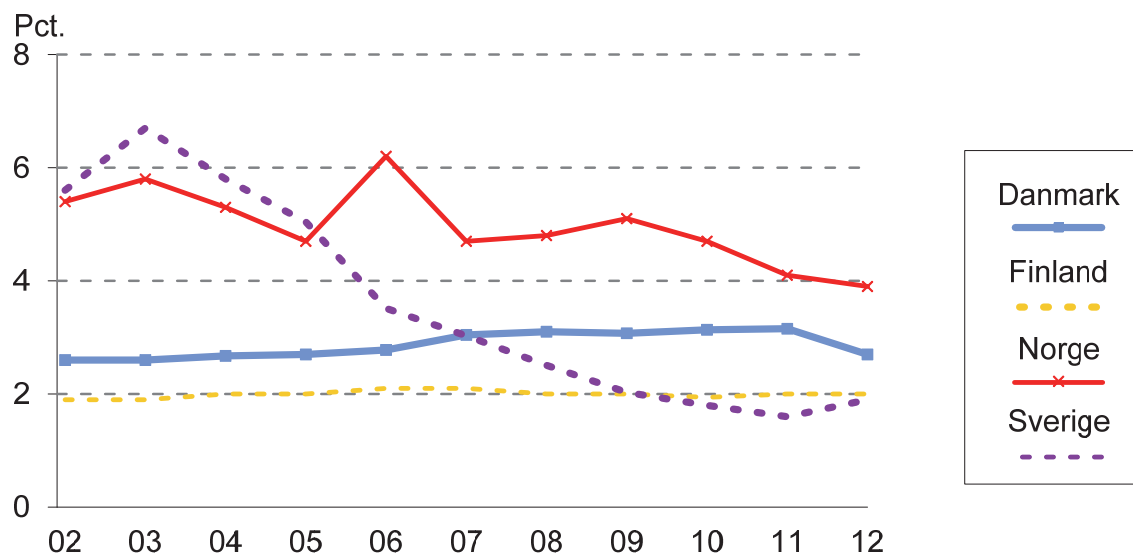
Omfanget af sygefraværet varierer en del mellem landene, hvor det er mindst i Danmark samt størst i Norge. I Danmark og Finland har fraværs-mønsteret stort set været uændret. Siden 2003 har der været et væsentligt fald i sygefraværet i Sverige. Nedgangen har blandt andet sammenhæng med regelændringerne og indføring af et aktivitetskrav i sygedagpengeordningen. Ændringen har medført en stigning i deltidssygefraværet.

I tabel 5.6 er der medtaget antallet af dage, hvori der er udbetalt sygedagpenge omregnet til helårspersoner og i pct. af arbejdsstyrken. Figur 5.4 viser udviklingen over tid. Der er betydelige forskelle mellem landene med relativt færrest helårspersoner i forhold til arbejdsstyrken på Færøerne, i Finland og Sverige og relativt flest i Norge. Omregnet til helårspersoner er det kvinderne, der i størst omfang modtager sygedagpenge. Der er forskelle på, hvordan landene udbetaler sygedagpenge. I nogle lande udbetales sygedagpengene for 5 dage per uge, i andre lande for 6 eller 7 dage per uge. Dette er der taget hensyn til ved beregningen af antallet af helårspersoner. I nogle af landene er det desuden muligt at være delvis sygemeldt, men da dette ikke bliver registreret i statistikken i alle landene, er beregningen af antallet af helårspersoner foretaget ud fra antallet af dage med sygedagpenge uanset om personen er helt eller delvist sygemeldt.

Da det kun er dage, hvori der udbetales sygedagpenge, findes der forskelle i, hvor mange sygedage, der kan medregnes, idet arbejdsgiverperiodens længde (hvor der ikke udbetales sygedagpenge) varierer fra land til land. Desuden indeholder de danske, norske og svenske data også sygedagpenge ved en arbejdsskade, mens arbejdsskader og ulykker på Færøerne og i Finland findes i et separat system.

I Danmark udgjorde delvise raskmeldinger/sygemeldinger i 2008 7,4 pct. af alle sygedagpengeforløb der er afsluttet i 2008, eller igangværende ved årets udgang, heraf 8,4 pct. for kvinder og 6,1 pct. for mænd. I Norge var 33,2 pct. af alle afsluttede sygedagpengeudbetalinger fra Folketrygden i 2011 deltidssygefravær. I Sverige er fraværet mindre opgjort som nettodage. I de øvrige lande er det ikke muligt at være delvist sygemeldt/raskmeldt.

Figur 5.4 Antal modtagere af sygedagpenge omregnet til helårspersoner i pct. af arbejdsstyrken 2002-2012

Tabel 5.6 Antal modtagere af sygedagpenge omregnet til helårspersoner i alt og i pct. af arbejdsstyrken fordelt på køn 2012

	Danmark	Færøerne	Finland	Norge	Sverige ¹⁾
Mænd	32.795	..	23.538	38.550	36.270
Kvinder	43.999	..	27.748	66.194	57.728
Mænd og Kvinder	76.794	..	51.286	104.744	93.998
<i>Pct. af arbejdsstyrken</i>					
Mænd	2,2	..	1,8	2,7	1,4
Kvinder	3,3	..	2,3	5,2	2,4
Mænd og Kvinder	2,7	..	2,0	3,9	1,9

1 Antal personer med sygedagpenge i december 2012

Tabel 5.7 Afsluttede sygedagpengeperioder af mindst 15 dages varighed (pct.) 2012

	Danmark ¹⁾	Færøerne	Finland	Norge ²⁾	Sverige
<i>Mænd</i>					
<i>Varighed (dage)</i>					
15-29	7	..	37	35	30
30-89	42	..	39	33	38
90-179	23	..	11	14	14
180-359	15	..	10	11	9
360+	13	..	3	7	8
I alt	100	..	100	100	100
<i>Kvinder</i>					
<i>Varighed (dage)</i>					
15-29	6	..	41	38	32
30-89	41	..	39	32	38
90-179	25	..	10	14	13
180-359	16	..	8	11	8
360+	13	..	2	6	9
I alt	100	..	100	100	100
<i>Mænd og Kvinder</i>					
<i>Varighed (dage)</i>					
15-29	6	..	40	37	31
30-89	41	..	39	32	38
90-179	24	..	10	14	14
180-359	16	..	9	11	8
360+	13	..	2	6	9
I alt	100	..	100	100	100

1 Den periode, arbejdsgiveren skal betale sygefraværet for, er pr. 1. januar 2012 forlænget fra 21 dage til 30 dage

2 Tallene for Norge omfatter sygedagpengeperioderne alle grupper af sygedagpengemodtagere. For arbejdstagere er der kun registreret perioder af mindst 17 dages varighed. For andre grupper er der medtaget alle sygedagpengeperioder. Disse bliver hovedsageligt udbetalt fra og med den 15. sygedag

Der er visse variationer i landenes mønster for langvarigt sygefravær (sygefravær i mere end 14 dage). Dette afspejler blandt andet forskellig praksis med hensyn til, hvornår langvarigt syge overgår til at få udbetalt ydelser fra andre dele af det sociale system. Det gælder for eksempel overgangen til revalideringsydelse eller førtidspension.

I Sverige kan der fra 1. juli 2008 udbetales sygedagpenge i 364 dage i en periode på 450 dage (rammetid) Man kan derefter få forlænget perioden til højst 550 dage, men da til et noget lavere beløb. For de der lider af en meget alvorlig sygdom er der ikke nogen tidsbegrænsning.

I en række tilfælde kan der udbetales sygedagpenge efter mere end et års sygefravær i Danmark.

De ca. 11 pct. i Norge på over 360 dage dækker også personer, som ikke er raskmeldte efter et års (365 dages) sygdom. De modtager ikke sygedagpenge mere end et år, men kan i stedet få udbetalt arbejdsafklaringspenge.

Fraværmønstret for mænd og kvinder viser et noget uensartet mønster mellem landene, dog har mændene generelt set det største fravær i de lange fraværsperioder, med undtagelse af Danmark, hvor kvinderne ligger noget højere end mændene i fraværsperioder på over 180 dage. Det store antal, der har haft en fraværsperiode på over et år i

Sverige, skyldes førtidspensionsreformen, hvor mange sager blev afsluttet, og de pågældende gik derfor over på en anden ydelse end sygedagpenge eller blev raske.

Dagpengesikring ved arbejdsskade og arbejdsbetinget sygdom

I alle lande udbetales der ydelser ved arbejdsskader og erhvervssygdomme. De kortvarige ydelser kan være sygedagpenge eller ydelser, der svarer til dette.

I Finland udbetales der arbejdsskadedagpenge, almindeligvis svarende til den normale løn.

Serviceydelser

Det er et fællestræk ved de nordiske lande, at de har et veludbygget serviceapparat til såvel forebyggelse som behandling af sygdomme. Der er dog tale om et område, som varierer noget i opbygning fra land til land.

I Danmark, Finland og Sverige er det de kommunale og/eller amtskommunale/regionale myndigheder, der har ansvaret for organiseringen af sundhedsvæsenet, mens det i Island er staten og på Færøerne landsstyret. I Norge har staten ansvaret for det specialiserede sundhedsvæsen (først og fremmest sygehusene), men det er kommunerne, der har ansvaret for det primære sundhedsvæsen. I det nuværende system inden for det primære sundhedsvæsen er nærmest alle, ligesom i Danmark og Færøerne, tilknyttet en fast læge.

Der er etableret bedriftssundhedstjenester i Danmark, Norge og Sverige, som har til formål, at der inden for rammerne af den enkelte arbejdsplads skal kunne iværksættes forebyggende foranstaltninger og udføres helbreds kontrol. Der findes også en lovpligtig bedriftssundhedstjeneste i Finland, som skal sørge for præventive foranstaltninger. For statistikken på området henvises til NOMESKO's publikation Health Statistics in the Nordic Countries, som kan ses på hjemmesiden (www.nom-nos.dk).

Sygehuse

I samtlige nordiske lande findes der almindelige sygehuse med tilhørende ambulatorier/poliklinikker og skadestuer. Desuden er der højt specialiserede sygehuse, psykiatriske hospitaler og i nogle af landene også hospitaler til langtidspleje. Sygehusene drives hovedsageligt af staten, regionerne/amtskommunerne og kommunerne, men der findes også enkelte private sygehuse.

Det er meget vanskeligt at få sammenlignelige data for kapaciteten i sundhedsvæsenet i de nordiske lande, da området er meget forskelligt organiseret fra land til land. Det er dog en generel tendens, at liggetiderne ved sygehuse over årene bliver kortere, og at flere og flere patienter bliver behandlet ambulant.

Der har i alle landene været en tendens mod at afvikle egentlige psykiatriske hospitaler og i stedet udbygge behandlingen af de psykiatriske patienter i nærmiljøet.

Lægebehandling m.v.

Den almindelige (primære) lægebehandling foregår i de nordiske lande uden for sygehusene. Til det primære sundhedsvæsen er der endvidere knyttet forskellige former for forebyggende sundhedsforanstaltninger.

I Danmark varetages den almindelige lægebehandling udelukkende af privatpraktiserende læger, fuldt finansieret og efter overenskomst med det offentlige.

På Færøerne er alle praktiserende læger offentligt ansat, men betales med et grundbeløb samt efter ydelser.

I Norge varetages ca. 95 pct. af den almindelige lægebehandling af privatpraktiserende læger. Dette gælder kun i ringe grad i de øvrige nordiske lande. Således skønnes det, at ca. 20 pct. af den almindelige lægebehandling i Sverige varetages af privatpraktiserende læger. I Finland foregår ca. 20 pct. af den almene lægebehandling og speciallægebehandlingen hos privatpraktiserende læger. Den resterende del varetages af ansatte læger i offentlige sundhedscentre.

I Finland kan sundhedscentrene, i tyndt befolkede områder, have tilknyttet sengepladser.

Der findes speciallægebehandling i alle landene. Den varetages af speciallæger efter overenskomst med det offentlige. Ydelserne gives enten efter generelle eller efter specifikke regelsæt.

På grund af de store forskelle fra land til land i organiseringen af det primære sundhedsvæsen er det dog meget vanskeligt at få sammenlignelige data for antallet af lægebesøg pr. indbygger.

Der findes hjemmesygepleje i alle landene både til familier og børn, såvel som til ældre og funktionshæmmede.

I alle landene tilbydes gravide og småbørn desuden offentlig sundhedspleje. Endvidere er der i alle landene etableret skolesundhedspleje. De fleste børn vaccineres i henhold til det anbefalede vaccinationsprogram. Screeningsprogrammer mod for eksempel brystcancer findes i et vist omfang i alle landene. I alle landene gives der tilskud til transportudgifter i forbindelse med sygdom.

Tandbehandling

Tandlægebehandlingen er veludbygget for alle i de nordiske lande. Med undtagelse af Island, foregår behandlingen af børn og unge i offentlige klinikker, hvor behandlingen er helt eller delvis gratis. I de fleste af landene findes der også særlige rabatordninger for den ældre del af befolkningen. For den øvrige del af befolkningen betaler borgerne selv den største del af behandlingen. Tandbehandling for voksne varetages hovedsageligt af privatpraktiserende tandlæger.

I Finland er befolkning berettiget til tandbehandling, hvor der kan vælges mellem den kommunale eller den private tandbehandling. Der ydes refusion fra sygeforsikringen af udgifterne til den private behandling. Beløbet patienterne selv skal betale ved den kommunale tandbehandling, er mindre end i privatsektoren.

I Sverige og Norge er det amterne (fylkeskommunerne og landstingene), der organiserer den offentlige tandpleje.

Udgifter til og finansiering af ydelser i forbindelse med sygdom

Forskelle og ligheder i udgifterne til sygdom

Der er en vis forskel i udgifterne i forbindelse med sygdom mellem de nordiske lande målt i KKP pr. capita, hvor Færøerne og Finland bruger mindst og Island mest.

Når det gælder udgifter til betalt fravær ved sygdom, anvender Norge betydeligt mere end de andre nordiske lande målt i KKP pr. capita. Her er det især sygedagpengenes størrelse, som spiller en rolle (jf. Tabel 5.3), men også den lave arbejdsløshed i Norge har en vis betydning for sygdomsfraværet. Det skal dog bemærkes, at det kun er Finland og Island, der medregner løn under sygdom i de sociale udgifter.

Når det gælder udgifterne til service (sygdomsbehandling), er udgifterne målt i KKP pr. capita lavest på Færøerne og højest i Norge.

Det som blandt andet påvirker udgifterne til sygdomsbehandling, er patienternes egenbetaling for sygdomsbehandling og medicin, hvor egenbetalingen er højest i Finland.

En anden påvirkningsfaktor er gråzonen mellem sundhedssektoren og behandlingen af de ældre og funktionshæmmede, som er noget forskelligt organiseret mellem landene.

Ændringer i de sociale udgifter til sygdom fra 2010 til 2011

I Danmark faldt udgifterne fra 2009 til 2010 med 215 mio. DKK, svarende til et fald på 0,2 pct. Faldet vedrørte serviceydelserne, der faldt med 415 mio. DKK, svarende til et fald på 0,4 pct., mens udgifterne til kontantydelse steg med knap 200 mio. kr. svarende til 1,0 pct.

På Færøerne skete et fald på 2,9 pct. i de samlede udgifter til sygdom fra 2010 til 2011, hvilket svarer til et fald på 30 mio. DKK. Udgiften til kontantydelse skyldes et fald, i udgiften til sygedagpenge. Dertil kommer et fald i serviceudgifterne på 23 mio. kr. Årsagen er reduktion i udgiften til sygehusvæsenet.

I Finland steg udgifterne til kontantydelse med 1,6 pct. målt i faste priser. Udgifterne til primær sundhedspleje steg med 1,5 pct. og udgifterne til specialiseret sundhedspleje med 2,8 pct. Udgifterne til udbetalinger til forsikrede steg med 0,9 pct.

I Island er de sociale udgifter i forbindelse med sygdom uændret i 2011. Udgifter til serviceydelser faldt med 0,6 pct. mens udgifter til kontantydelse steg med 2,9 pct. i faste priser. Hovedforklaringen på udgiftsstigningen i kontantydelse er real-lønsøgning fra 2010-2011, der resulterede i højere udgifter til dagpengesikring i arbejdsgiver perioden. Forklaringen til udgiftsfald på 0,6 pct. i serviceydelser er fortsat nedskæring af statsbudgettet mellem 2010 og 2011 på grund af finanskrisen.

I Norge steg udgifterne i forbindelse med sygdom med 2,6 pct. fra 2010 til 2011 målt i faste priser. Kontantydelse blev reduceret med 0,4 pct., mens udgifterne til serviceydelser steg med 4,1 pct. Kontantydelse udgjorde 31,9 pct. af de totale udgifter til sundhed og sygdom i 2011. Udgifter til almindelig dagpengesikring og dagpengesikring i arbejdsgiverperiode sank med henholdsvis 0,1 og 0,6 pct.

I Sverige steg udgifterne i forbindelse med sygdom fra 2010 til 2011 med 2,4 pct. målt i faste priser. Sygefraværet steg i 2011, hvilket medførte, at udgifterne til kontantydelse steg med 8,0 pct. Udgifterne til serviceydelser steg med 1,4 pct. i 2011. Heri indgår udover sygdomsbehandlingen også udgifterne til lægemidler.

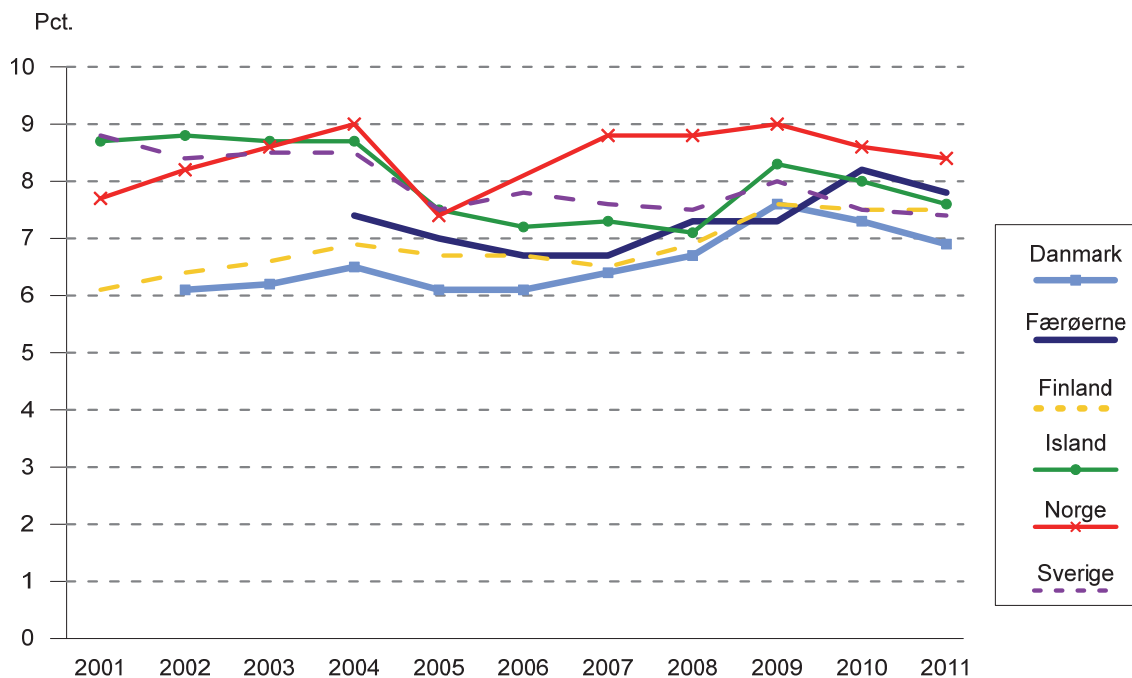
Tabel 5.8 Udgifter til og finansiering af ydelser i forbindelse med sygdom 2011, i national valuta

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Kontantydelse, mio.</i>						
A. Betalt fravær ved sygdom	18.666	61	2.389	23.040	65.636	38.481
Heraf:	-	-	-	-	-	-
a. Almindelig dagpengesikring	14.687	54	845	1.254	34.748	24.544
b. Dagpengesikring i arbejdsgiverperiode	3.979	3	1.153	-	30.888	13.011
c. Sygeløn	-	-	197	21.461	-	-
d. Særlig dagpengesikring ved arbejdsskade og arbejdsbettinget sygdom	-	4	151	325	-	926
B. Øvrigt	167	-	-	183	798	136
Kontantydelse i alt	18.833	61	2.389	23.223	66.434	38.617
<i>Serviceydelser, mio.</i>						
Serviceydelser i alt	104.396	972	11.767	113.652	141.839	221.261
Udgifter i alt, mio.	123.229	1.033	14.156	136.876	208.273	259.878
Udgifter i pct. af BNP	6,9	7,8	7,5	8,4	7,6	7,4
<i>Finansieret af (pct.)</i>						
- Det offentlige	96,1	89,7	69,8	83,5	65,0	85,0
- Arbejdsgivere	3,8	0,3	20,4	16,5	26,4	14,7
- Forsikredes præmier og særskatter	0,1	10,1	9,8	0,0	8,6	0,3
<i>Ændringer 2010-2011 i 2011-priser</i>						
- Mio.	-7.354	-30	221	-84	5.289	4.301
- Pct.	-5,6	-2,9	1,6	-0,0	2,6	1,7

Tabel 5.9 Udgifter til ydelser i forbindelse med sygdom i KKP 2011

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
Kontantydelse i alt pr. capita	332	123	363	394	1.150	353
Kontantydelse pr. person i alderen 16-64 år	520	199	563	604	1.775	556
Serviceydelser i alt pr. capita	1.840	1.972	1.790	1.930	2.456	2.024
Udgifter i forbindelse med sygdom i alt pr. capita	2.172	2.095	2.153	2.325	3.606	2.377

Figur 5.5 Udgifter til ydelser i forbindelse med sygdom 2000-2011, i pct. af BNP

Egenbetaling for sundhedsydelser

Reglerne for egenbetaling af sundhedsydelser er noget uensartede i de nordiske lande. I Finland, Norge og Sverige er der regler om maksimal egenbetaling for sundhedsydelser. Sådanne findes også i Island, men man fritages kun delvist for betaling. I Danmark findes der ikke sådanne regler, med undtagelse af medicin.

Maksimal egenbetaling

I Danmark er der fra 1. marts 2000 indført et nyt behovsafhængigt tilskudssystem, hvor tilskuddets størrelse afhænger af den enkelte persons forbrug af tilskudsberettiget medicin. I 2012 ydes der ikke tilskud til medicinforbrug under 890 DKK om året, hvorefter tilskuddet gradvist øges til at udgøre 85 pct. af udgifterne over 3.130 DKK om året. For børn under 18 år ydes der dog 60 pct. tilskud til medicinudgifter under 890 DKK. For kronisk syge ydes der 100 pct. tilskud til den del af egenbetalingen, der overstiger 3.655 DKK om året.

I Finland findes der et såkaldt udgiftsloft på 633 EUR i det kommunale social- og sundhedsvæsen. Når loftet overskrides er behandlingen uden egenbetaling. Udgiftsloftet gælder lægebehandling i den primære sektor ved helsecentrene, fysioterapi, behandlingsforløb, besøg i ambulatorium, dagkirurgi samt korttidsophold på institutioner indenfor social- og sundhedsvæsenet. Udgifterne til transport i forbindelse med behandling betales fuldt ud, hvis udgifterne overstiger 157,25 EUR pr. år.

I Island er den maksimale egenbetaling for ambulant behandling på sygehus, i det primære sundhedsvæsen samt hos specialist pr. år i 2012 29.500 ISK for personer i alderen 18-66 år og 8.900 ISK for børn under 18 år. For pensionister 70 år og ældre samt førtidspensionister og personer, som har været arbejdsløse i mere end 6 mæ-

der er den maksimale egenbetaling 7.400 ISK. Når patienten har nået udgiftsloftet betales en mindre del af satserne. Der findes desuden særlige betalingsregler for fysioterapi, ergoterapi samt anden terapeutisk behandling.

I Norge var den maksimale egenbetaling for lægehjælp, psykologhjælp og rejseudgifter i forbindelse med undersøgelse og behandling samt tilskudsberettigede lægemidler 1.980 NOK i 2012. Udgifter derudover dækkes af staten. Personer under 16 år er fritaget for egenbetaling. Der findes også egenbetalingsloft for fysioterapi, enkelte former for tandbehandling, ophold ved genoptræningsinstitutioner og private rehabiliterings-institutioner, som kan aftale med regionale sundhedstiltag. Dette egenbetalingsloft var i 2012 2.560 NOK. I Sverige findes der dels en maksimal egenbetaling pr. år for almindelig lægebehandling, fysioterapi m.v. og en anden maksimal egenbetaling for medicin. Hvis en eller begge forældre tilsammen har flere børn under 18 år, er børnene fritaget for egenbetaling såfremt udgifterne til lægemidler til dem samlet overstiger det fastlagte maksimum for egenbetaling. For den kommunale omsorg findes der ingen statslige regler for maksimal egenbetaling.

Lægebehandling m.v.

Tabel 5.10 Egenbetaling for lægebesøg 1. januar 2012, i national valuta

	Er der ensartede regler i hele landet?	Egenbetalingens størrelse	Afvigelser
Danmark	Ja	Ingen	En lille gruppe, der har valgt at have frit lægevalg, betaler mindre beløb for lægebehandling
Færøerne	Ja	Ingen	Ingen
Finland	Ja	Offentlig 13,80 ¹⁾ . 18,90 for besøg mellem kl. 20-8 på hverdage, samt lørdage, søndage og helligdage. Privat mindst 40 pct.	Ingen betaling for børn under 18 år
Island	Ja	1.000 (dagtimer)-3.800 (aften og nat) hos almen læge, andre regler for besøg hos specialist	500 (dagtimer) -1.850 for børn under 18 år og for pensionister 70-årig og ældre (800-3.200 for pensionister 67-69 år), funktionshæmmede og langtidsarbejdsløse, og hvis pensionisters udgifter i kalenderåret overstiger 7.000 og børns overstiger 8.900 da 400 (dagtimer) - 900
Norge	Ja	Hos almen læge/almen specialiseret læge 136/180 (dagtimer) 229/269 (aften og nat)	Frikort efter egenbetaling op til 1.980 (egenandelsloft 1) og 2.560 (egenandelsloft 2). Børn under 16 år fritaget i egenandelsloft 1
Sverige	Nej	150-350	Ingen betaling for børn under 18 år

1 Lægebesøg 13,80 EUR for de første tre besøg i et kalenderår eller et årligt beløb på maksimalt beløb på 27,50 EUR for en 12 måneder beløb afhængig af kommunen

I Danmark er lægebehandling og hjemmesygepleje gratis. En lille gruppe med frit lægevalg betaler dog selv et mindre beløb for lægebehandling. I de øvrige nordiske lande betaler patienterne selv et beløb for behandlingen.

På Færøerne er lægebehandling og hjemmesygepleje gratis.

I Finland betales for midlertidig hjemmesygepleje 11 EUR pr. besøg af en læge og af en sygeplejerske 7 EUR pr. besøg. For kontinuerlig pasning i hjemmet betales der et beløb, som dels er afhængig af pasningens omfang og dels af den pågældendes økonomiske situation.

I Island varierer betalingen for lægebesøg. Som hovedregel betaler børn og pensionister kun 1/3 af den normale egenbetaling. Hjemmesygeplejen er gratis.

I Norge varierer egenbetalingen ved lægebesøg. For dagtimerne er egenbetalingen 136 NOK eller 180 NOK afhængig af lægen er specialist i almen medicin eller ej. For konsultation uden for dagtimerne og hos lægevagten er egenbetalingen 229 eller 269 NOK. Der er ingen egenbetaling for hjemmesygepleje.

I Sverige varierer egenbetalingen mellem landstingene. Typisk er egenbetalingen for et lægebesøg nogle hundrede kroner, hos en specialist er det noget dyrere og andre kan være noget lavere.

Tandbehandling

I alle landene er tandbehandling for børn og unge enten helt eller delvis gratis. Den øvrige del af befolkning betaler enten selv alle udgifter til behandling, eller de får refunderet en mindre del af dem.

I Finland udgjorde de voksnes egenbetaling i den kommunale tandpleje 21 pct. af udgifterne. Behandling af børn under 18 år er gratis. Sygeforsikringen yder refusion til den private tandbehandling. I gennemsnit udgjorde patienternes egenbetaling 61-65 pct. af udgifterne.

Sygeforsikringen i Island betaler med en takst for tandbehandling som er bestemt af velfærdsministeriet. Den takst er sædvanligvis forskellig fra den takst, som de private tandlæger bruger, fordi de har lov til at fastsætte deres egen pris. I Island får personer over 67 år samt funktionshæmmede refunderet mellem 50 og 100 pct. af udgifterne (af sygeforsikringens takst), afhængigt af deres indkomst. Børn under 18 år får refunderet gennemsnitligt omkring 55-60 pct. af totaludgifterne (af sygeforsikringens takst).

I Norge betaler voksne normalt selv for tandbehandling. Unge under 18 år samt visse andre grupper som ældre, langtidssyge og funktionshæmmede får behandling uden egenbetaling. Som et supplement gives der tilskud fra Folketrygden til udgifter for behandling hos en tandlæge for visse typer af tandbehandling og ved visse diagnoser.

I Sverige får alle under 20 år gratis tandbehandling. Fra og med det fyldte 20. år, har man ret til tandbehandlingsstøtte. Støtten er delt op i to dele. Dels et behandlingsbidrag som i første omgang er tænkt til undersøgelser og forebyggelse og dels en sikring for maksimal egenbetaling.

Medicin**Tabel 5.11 Egenbetaling for lægemidler (på recept) 1.januar 2012, i national valuta**

	Er der ensartede regler i hele landet?	Egenbetalingens størrelse	Afvigelser	Egenbetalingens andel af de samlede udgifter til lægemidler
Danmark	Ja	Tilskud afhængig af størrelsen af den enkelte patients lægemiddelforbrug i primærsektoren	Nej	25 pct.
Færøerne	Ja	.	Nej	Ca. 25 pct.
Finland¹⁾	Ja	58 pct. af beløbet max 700,92 per år herefter 1,5 per lægemiddel	Ved visse sygdomme betales kun 3 eller 28 pct. af beløbet (sygdomsspecifikt)	ca. 28 pct.
Island	Ja	Afhængig af typen af lægemiddel	Pensionister og funktionshæmmede: 800 + 50 pct. af den resterende pris, dog højst 1.350/1.700	Ca. 31 pct.
Norge	Ja	38 pct. pr. recept	For børn under 16 år og personer som kun modtager mindstepension: ingen egenbetaling. Maksimalt 520 pr. udlevering af et kvantum for tre måneders brug	36 pct.
Sverige	Ja	0-2.200 per år	-	25 pct.

1 Sygeforsikringen erstatter 42, 72 eller 100 pct. af udgifterne til receptpligtige lægemidler, som er ordineret med henblik på at behandle en sygdom. For lægemidler, som erstattes 100 pct. betaler klienten dog altid 3 EUR. Af omkostningerne for apotekets dosisdispensering erstattes 42 pct. for personer, som er fyldt 75 år. Der findes en selvrisko for lægemiddel-omkostningerne for hvert kalenderår. Når den såkaldte afgift er nået betaler klienten kun 1,50 EUR per lægemiddel. Afgiftsloftet, eller den årlige selvrisko, var i 2012 700,92 EUR

*Indlæggelse på sygehus***Tabel 5.13 Egenbetaling for indlæggelse og behandling på sygehus per 1. januar 2012,**

	Er der ensartede regler i hele landet?	Egenbetalingens størrelse i national valuta	Afvigelser	Egenbetalingens andel af de samlede udgifter til indlæggelse på sygehus
Danmark	Ja	-	Nej	-
Færøerne	Ja	-	Nej	-
Finland	Ja	Betaling for indlæggelse er højst 32,60 pr dag. Betaling for ambulant behandling er højst 27,50 mens dagkirurgi er højst 90,30	Betaling for langtidsophold efter betalingsevne, for børn 0-17 år dog max. i 7 dage	Ca. 5 pct.
Island	Ja	-	Nej	-
Norge	Ja	-	Nej	-
Sverige	Nej	0-100/dag	..	..

Bortset fra i Finland og Sverige er der ingen egenbetaling ved indlæggelse på sygehus.

I Danmark er der egenbetaling på behandling på privathospitaler, dog ikke hvis behandlingen er dækket af det udvidede frie sygehusvalg.

Inden for det somatiske sygehusområde har en patient ret til at vælge et privat sygehus uden egenbetaling, såfremt patienten skal vente mere end en måned på behandlingen på et offentligt sygehus. Der er særlige regler på det psykiatriske område.

Kapitel 6

Ældre, funktionshæmmede og efterlevende

Links til supplerende information:

[EUROSTAT - database](#)

[Typical cases](#)

[Sociale udgifter](#)

6.1 Indledning

Både i de nordiske og andre europæiske lande udgør udgifterne til ældre og funktionshæmmede en væsentlig del af de samlede sociale udgifter.

Tabel 6.1.1 Udgifter til ældre, funktionshæmmede og efterlevende i pct. af BNP i EU, Færøerne, Island og Norge 2012

Danmark	12,2	Belgien	11,3	Italien	17,3 ^p	Slovakiet	7,8 ^p
Færøerne	12,8	Bulgarien	9,0	Letland	9,4 ^p	Slovenien	11,2 ^p
Finland	11,7	Cypern	9,7	Litauen	8,1 ^p	Spanien	10,7 ^p
Island	5,7	Estland	7,9	Luxemburg	8,1	Storbritannien	11,5
Norge	7,9	Frankrig	14,4 ^p	Malta	10,7	Tjekkiet	9,2
Sverige	12,6 ^p	Grækenland	14,1	Polen	11,3	Tyskland	11,8 ^p
		Holland	11,8 ^p	Portugal	13,2	Ungarn	10,5
		Irland	6,6 ^p	Rumænien	8,8	Østrig	14,6

^p Foreløbige data

Anmærkning: Kilden er EUROSTAT: Database for Social Protection Expenditure and Receipts. Kilden for Færøerne er Almanamálaráðið

Kapitlets opbygning

Mens de øvrige kapitler har fulgt ESSPROS' kapitelinddeling, er beskrivelsen af ældre, funktionshæmmede og efterlevende her samlet i ét kapitel, fordelt i 4 afsnit. 6.1 Indledning, 6.2 Alderdom, 6.3 Funktionshæmmede og 6.4 Efterlevende. Først gives der en samlet beskrivelse af pensionernes opbygning, antal modtagere og kompensationsgrader. Herefter belyses den sociale service og til sidst de sociale udgifter og egenbetaling.

Antallet af pensionsmodtagere

Opgørelsen i Tabel 6.1.2 er eksklusiv børnepensionister, enke-/enkemandspensionister og delpensionister. I det samlede antal pensionister er der for Danmarks vedkommende medtaget efterlønsmodtagere i alderen 60-64 år. Da enkepension er afskaffet i Danmark og på Færøerne er antallet af pensionsmodtagere i Danmark og på Færøerne overvurderet i forhold til de andre nordiske lande. Efter lovreformen 2005 i Finland er det muligt at gå på arbejdsrelateret alderspension efter eget valg i alderen 63-68 år, og antallet af alderspensionsmodtagere har været kraftigt stigende siden de første af de store fødselsårsgange nåede alderen 63 i 2008. Der var desuden 23.511 personer i december 2012 i alderen 60-68 år, som modtog deltidspension.

I Sverige er det ikke længere muligt at modtage delpension. Personer med syge- og aktivitetsydelse (som i de andre lande benævnes førtidspension) indgår i det samlede antal pensionsmodtagere.

Alders- og kønssammensætningen af pensionsmodtagerne er noget forskellig mellem landene. Især for de 60-64-årige er der betydeligt flere både mænd og kvinder, der er pensioneret i Danmark og Finland, end det er tilfældet i Island, Norge og Sverige.

Beskatning af pensioner

I Danmark og Island er pension beskattet efter de samme regler som andre indkomster. Dog betaler pensionister ikke arbejdsmarkedsbidrag af deres pensionsudbetalinger. Desuden er dele af førtidspensionsydelsen efter den gamle ordning skattefrit i Danmark.

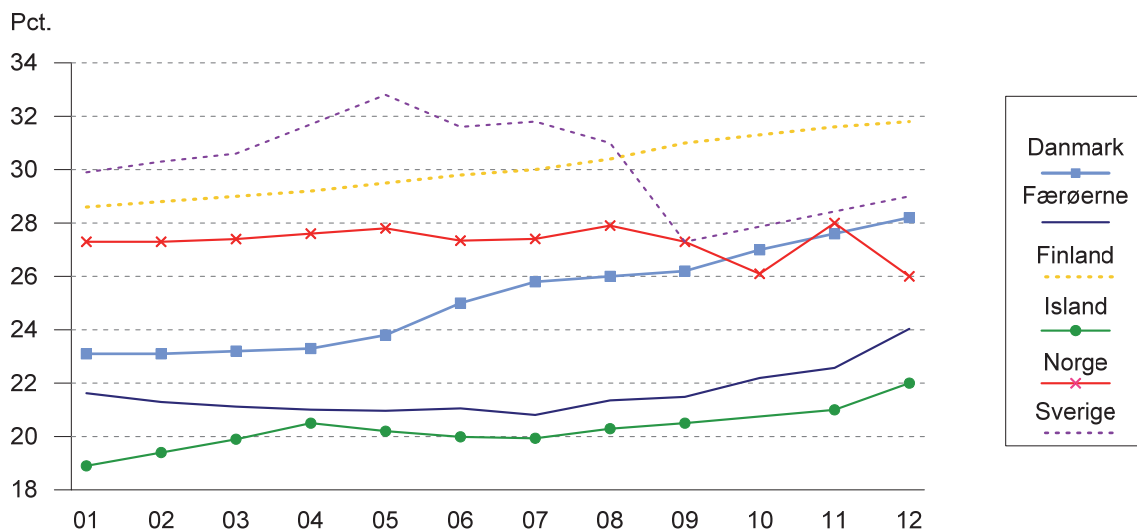
På Færøerne betales skat af den del af alderspensionens grundpension, der modregnes i anden indtægt. Alderspensionister betaler desuden ikke bidrag til barselsordningen, arbejdsløshedsordningen og den solidariske arbejdsmarkedspension. Førtidspensionen er fuldt skattepligtig bortset fra invaliditetsydelsen. Dertil er der gunstige beskatningsregler for førtidspensionister.

I Finland betales der ikke arbejdsløshedsdagpenge og sygeforsikringspræmie af pensionsindkomsten.

I Norge findes der særligt gunstige beskatningsregler for pensionister, og i Finland er pensionister garanteret et vist beløb således at, hvis de kun har den garanterede mindste pension, skal de ikke betale skat.

Boligstøtte til pensionister er skattefrie i alle landene med undtagelse af Island. Børnetillæg til pensionister er skattefrie i Danmark, Færøerne, Finland og Island, men skattepligtige i Norge. I Sverige er der indført et job fradrag i skatten i 2007 for at få flere i arbejde. Pensionisterne har også fået sænket skatten ved, at grundfradraget er blevet forhøjet. Pensionister i Sverige har fået sænket skatten i 2009 ved at der fra og med 1. januar 2009 da man indførte en skattelettelse i form af et forhøjet bundfradrag for personer over 65 år. Skattelettelsen er størst ved lave indkomster. For yderligere at forbedre de økonomiske vilkår for pensionister blev skatten for tredje gang sænket for de, som er fyldt 65 år den 1. januar 2011. Skattesækningen skete ved, at grundafdraget forhøjedes yderligere for disse personer. Endvidere forhøjedes boligstøtten i 2010 for personer, der modtager syge- og aktivitetsydelser.

Figur 6.1.1 Pensionsmodtagere i pct. af aldersgruppen 16/18 og derover 2000-2012¹⁾

1 Danmark januar tal. Ekskl. personer på venteydelse (har fået tilkendt førtidspension, men lever af erhvervsindkomst)

Tabel 6.1.2 Pensionsmodtagere efter alder, i tusinder og i pct. af aldersgruppen, december 2012

	Danmark ¹⁾		Færøerne		Finland		Island ²⁾		Norge		Sverige ²⁾	
	1.000	I pct. af hver aldersgruppe	1.000	I pct. af hver aldersgruppe	1.000	I pct. af hver aldersgruppe	1.000	I pct. af hver aldersgruppe	1.000	I pct. af hver aldersgruppe	1.000	I pct. af hver aldersgruppe
<i>Mænd</i>												
16-39 år	19	3	0	2	17	2	2	4	15	2	28	2
40-49 "	26	6	0	3	19	5	1	6	22	7	26	4
50-54 "	18	10	0	6	18	10	1	9	17	13	22	8
55-59 "	22	13	0	8	34	18	1	11	24	19	32	11
60-62 "	15	14	0	14	37	33	1	12	32	37	12	7
63-64 "	1	14	0	17	63	81	0	16	46	67	32	26
65-66 "	68	91	0	21	74	98	1	47	45	68	114	93
67+ "	36	98	3	100	373	105	15	96	312	105	758	109
I alt	532	25	4	21	635	29	23	19	513	28	1.025	26
<i>Kvinder</i>												
16-39 år	17	2	0	1	14	2	3	5	14	2	26	2
40-49 "	30	7	0	4	16	5	2	11	29	8	38	6
50-54 "	22	12	0	8	15	8	1	14	24	15	34	12
55-59 "	29	16	0	12	30	16	2	16	35	23	49	17
60-62 "	20	19	0	19	37	32	1	21	31	36	10	6
63-64 "	14	19	0	25	65	79	1	24	31	55	26	21
65-66 "	73	97	0	33	80	99	2	57	34	59	116	93
67+ "	45	99	4	101	530	105	19	98	395	104	916	106
I alt	658	30	5	26	787	34	30	24	593	30	1.216	31
<i>Mænd og Kvinder</i>												
16-39 år	36	2	0	2	31	2	5	4	29	2	54	2
40-49 "	56	7	0	4	34	5	4	9	51	6	64	5
50-54 "	40	11	0	7	33	9	2	11	41	10	56	10
55-59 "	51	15	0	10	64	17	3	13	59	15	81	14
60-62 "	34	17	0	16	74	32	2	16	63	37	22	6
63-64 "	24	16	0	21	128	80	1	20	77	80	58	24
65-66 "	141	94	0	26	154	98	3	52	79	77	230	93
67+ "	808	99	7	101	904	105	34	97	707	106	1.673	107
I alt	1.190	27	8	24	1.423	32	53	22	1.106	26	2.239	29

1 Den første aldersgruppe er 18-39 år for Danmark

2 Tallene omfatter både pensionister bosatte i landet og ikke bosatte i landet. Antal modtagere i december 2012. Den første aldersgruppe er 18-39 år for Sverige 19-39 år. I Sverige kan førtidspension længst bevilges til og med 64 år

Tabel 6.1.3 Pensionsmodtagere der ikke bor i landet efter alder, i tusinder på tælle tidspunktet 2012

	Danmark ¹⁾	Færøerne	Finland ²⁾	Island	Norge ³⁾	Sverige ⁴⁾
<i>Mænd</i>						
16-54 år	1,3	0,0	0,5	0,1	..	2,8
55-64 "	1,3	0,0	2,8	0,1	..	60,2
65+ "	20,3	0,1	21,1	0,3	..	63,1
I alt	22,9	0,1	24,5	0,6	..	95,5
<i>Kvinder</i>						
16-54 år	0,8	0,0	0,5	0,2	..	1,8
55-64 "	1,1	0,0	3,4	0,1	..	48,1
65+ "	19,2	0,1	32,7	0,5	..	49,8
I alt	21,1	0,1	36,5	0,8	..	96,5
<i>Mænd og Kvinder</i>						
16-54 år	2,1	0,0	1,0	0,4	..	4,6
55-64 "	2,5	0,0	6,2	0,2	..	108,3
65+ "	39,5	0,2	53,8	0,8	..	112,9
I alt	44,0	0,2	61,0	1,4	..	96,0

1 Følgende aldersgrupper er anvendt: 18-59 år, 60-64 år, 65+ år

2 Følgende aldersgrupper er anvendt: 16-54 år, 55-64 år, 65+ år

3 Tal kan ikke adskilles for Norge

4 Personer der bor udenlands og modtager syge- og aktivitetserstatning, er ikke medtaget i denne tabel, da det ikke lader sig gøre at adskille dem

6.2 Alderdom

Tabel 6.2.1 Udgifter til ældre i pct. af BNP i EU, Færøerne, Island og Norge 2012

Danmark	12,2	Belgien	9,1	Italien	14,7 ^p	Slovakiet	6,8 ^p
Færøerne	8,3	Bulgarien	8,2	Letland	9,1 ^p	Slovenien	9,6 ^p
Finland	10,7	Cypern	8,5	Litauen	7,5 ^p	Spanien	8,4 ^p
Island	5,1	Estland	7,8	Luxemburg	6,1	Storbritannien	11,4
Norge	7,7	Frankrig	12,5 ^p	Malta	8,9	Tjekkiet	8,5
Sverige	12,1 ^p	Grækenland	11,9	Polen	9,3	Tyskland	9,7 ^p
		Holland	10,6 ^p	Portugal	11,3	Ungarn	9,2
		Irland	5,5 ^p	Rumænien	8,0	Østrig	12,7

^p Foreløbige data

Anmærkning: Kilden er EUROSTAT: Database for Social Protection Expenditure and Receipts. Kilden for Færøerne er Almanamálaráðið

Alderspensionernes opbygning og indkomstprøvning

Det er et fælles træk for de nordiske landes pensionssystemer, at alle borgere ved lov er garanteret et vist minimum at leve for ved overgangen til pension, den såkaldte mindstepension/grundpension. Dertil kommer lovfastsatte arbejds- eller tillægspensioner for de, der har deltaget i arbejdslivet. Desuden findes der supplerende pensionsordninger indgået ved lov eller ved kollektive aftaler. I alle landene findes desuden forskellige private pensionsopsparinger, som ikke behandles i denne rapport.

Der kan ikke trækkes helt klare grænser mellem de tre pensionssystemer, navnlig ikke mellem tillægspensioner og supplerende pensioner.

Den nordiske statistik adskiller sig derved noget fra den europæiske statistik, hvor grund- og tillægspension/arbejdspension omtales samlet som den første søjle i pensionssystemet og de supplerende pensioner omtales som den anden søjle, mens de private pensioner, som ikke er medtaget i denne rapport, omtales som den tredje søjle i pensionssystemet.

I denne rapport behandles grundpensionerne i Danmark, Færøerne og Island samt den garanterede mindstepension i Finland, Norge og Sverige under et. Ligeledes behandles arbejds- og tillægspensionerne under ét.

I Finland og Sverige er der vedtaget reformer, der betyder at grund/arbejds- og tillægspension udgør en helhed.

I stedet for todelingen mellem grundpension og tillægspension er alle uanset tilknytning til arbejdsmarkedet garanteret en mindstepension. De personer, der gennem beskæftigelse selv har optjent tilstrækkeligt tillægspension/arbejdspension får ikke den garanterede mindstepension. Selvom dette grundprincip er ens i det finske og svenske system er pensionssystemerne opbygget vidt forskelligt.

I Danmark består grundpensionen af folkepensionens grundbeløb og pensionstillæg samt den supplerende pensionsydelse (ældrechecken), der alle indtægtsreguleres. Herudover er der mulighed for en række tillæg, hvoraf varmetillæg og helbredstillæg indtægtsreguleres, mens venteprocenten ved opsat pension ikke indtægtsreguleres.

Arbejds-/tillægspension består af ATP (Arbejdsmarkedets tillægspension), som ikke indtægtsreguleres. De supplerende pensioner i form af arbejdsmarkedspensioner indtægtsreguleres heller ikke. Det særlige børnetilskud til pensionister indtægtsreguleres.

På Færøerne modtager pensionister en pension, hvor ydelsen afhænger af civilstand. En del af pensionen modregnes i den skattepligtige indkomst.

Der findes et tillægspensionssystem, der finansieres af parterne på arbejdsmarkedet. Der er tale om en solidarisk arbejdsmarkedspension, hvor alle personer fra 67 år, får udbetalt et fast månedligt beløb. Udbetaling følger ikke af indbetaling, hvorfor denne pension i princippet fungerer som en grundpension, og behandles som sådan i denne publikation.

For pensionister med ingen eller lille indkomst udbetales et pensionstillæg. Der ydes desuden andre personlige tillæg til pensionister med forsørgelsespligt overfor børn og pensionister med særligt behov for pleje. I Finland er arbejdspensionen den vigtigste del af pensionssystemet idet 85 pct. af pensionsudgifterne stammer fra arbejdspensionerne. Folkepensionen er helt afhængig af arbejdspensionens størrelse. Der gives ikke folkepension, hvis arbejdspensionen pr. måned overstiger ca. 1.258 EUR for enlige og ca. 1.120 EUR for gifte eller samboende i 2012.

De supplerende pensionsordninger spiller dog en meget lille rolle i Finland.

Folkepensionen helt afhængig af arbejdspensionen, men andre indtægter (ud over pensioner) påvirker ikke folkepensionens størrelse. Siden 2008 er boligstøtten til pensionister ikke en del af pensionssystemet, men en selvstændig ydelse. Der findes ingen indkomstprøvede tillæg i almindelighed til personer som modtager folkepension (se Tabel 6.2.2). Ydelsen bliver dog højere, hvis man venter med at gå på pension til senere end den ordinære pensionsalder.

I Sverige modtager man garantipension, hvis man har en lav indkomstrelateret pension eller slet ingen indkomstrelateret pension. Garantipensionen aftrappes mod indkomst/- tillægspensionerne og er maksimalt 93.720 SEK for ugifte pensionister født i 1937 eller tidligere eller 91.200 SEK for pensionister født 1938 eller senere. Den indkomstrelaterede pension kaldes indkomstpension og er baseret på de bidrag, der indbetales i hele den erhvervsaktive tid. Som supplement findes der præmiepension, som er en fondsbaseret pension med fuld valgfrihed mellem forskellige fonde i pensionsmyndighedernes "fondstov" Man kan vælge svenske, udenlandske fonde og rentefonde.

I Island kan den lovfæstede grundpension også falde bort hvis pensionisten har væsentlige andre indkomster over et vist niveau. For danske alderspensionister, indgår dog kun arbejdsindkomster i indtægtsgrundlaget for alderspensionens grundbeløb.

I Norge er alle uanset tidligere tilknytning til arbejdsmarkedet garanteret en mindstepension ved funktionshæmning, eller ved opnået alder fra det fyldte 67. år. For at opnå mindstepension uden reduktion forudsættes som hovedregel 40 års bopælstid, som krav på tilstrækkelig tilknytning til den norske socialforsikring. For at modtage pension ud over dette må man (som hovedregel) gennem deltagelse i arbejdslivet have oparbejdet en tilstrækkelig tillægspension.

Tillægspensionssystemet er stadigvæk uændret i Danmark, Island og Norge mens de supplerende pensionsordninger fortsat er gældende i alle de nordiske lande.

Tabel 6.2.2 Pensionsmodtagere fordelt efter ydelser 2012¹⁾

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
Modtagere af:						
Grundpension/ garanteret mindstepension	Alle personer bosat i landet i mindst 3 år	Alle personer bosat i landet i mindst 3 år	Alle personer bosat i landet i mindst 3 år	Alle personer bosat i landet i mindst 3 år	Alle personer bosat i landet i mindst 3 år	Alle personer bosat i landet i mindst 3 år
Bopælstidens længde for at opnå fuld grundpension	40 år	40 år	40 år	40 år	40 år	40 år
Tillægspension/ arbejdspension	Lønmodtagere		Lønmodtagere og selvstændige	Lønmodtagere og selvstændige	Lønmodtagere og selvstændige	Lønmodtagere og selvstændige
Supplerende pensioner	Lovfæstet for offentligt ansatte (tjenestemænd) Offentlige kollektive aftaler Private kollektive aftaler	Lovfæstet for offentligt ansatte (tjenestemænd) Offentlige kollektive aftaler Private kollektive aftaler	- - -	- -	Lovfæstet for offentligt ansatte (tjenestemænd) Offentlige kollektive aftaler Lovfæstet for ansatte i privat næring	- Offentlige kollektive aftaler Private kollektive aftaler

1 Blandt andet som følge af tilpasning til reglerne i EØS-aftalen er reglerne for retten til grundpension i de nordiske lande blevet tilnærmelsesvist ens. Overordnet kræves det, at man har været bosat i det pågældende land i mindst 3 år i den erhvervsaktive alder

I Island reguleres grundbeløbet for alderspensionister både i forhold til egen arbejdsindkomst, tillægspensionen og halvdelen af pensionistens kapitalindkomst. Tilsvarende regler gælder også for pensionstillægget.

Førtidspensionistens egne arbejdsindtægter tages med i reguleringen op til et bestemt niveau. Målsætningen er at flere førtidspensionister skal deltage i arbejdslivet. Arbejdspensionen og kapitalindkomst op til et bestemt niveau tages heller ikke med i reguleringen. Forskellige indkomstgrænser gælder for alderspensionister og førtidspensionister. Pensionen, både grundbeløb og tillæg, kan falde helt bort hvis pensionisten har væsentlige andre indkomster over en vis indkomstgrænse.

I Norge er indkomstprøvningen af alderspensionen fra Folketrygden i forhold til arbejdsindkomsten for pensionister nu ophørt. Førtidspensionen indkomstprøves i forhold til arbejdsindkomster over et vist niveau (gradueret førtidspension m.v.). For alle pensionister fastsættes grundpensionen (grunntølsene) i forhold til for eksempel civilstand og ægtefællens arbejds- og kapitalindkomst. Ægtefæller og samboende har samme rettigheder og er som hovedregel ligestillet pensionsmæssig i forhold til det norske system.

I Sverige er boligtillægget til pensionister indkomstprøvet. I forhold til en ny lov fra 2003 kan boligtillægget udbetales til de, der er bosat i Sverige og har en ydelse i form af fuld alderspension, aktivitets- eller sygedyldelse, enkepension, særlig efterlevendepension eller hustrutillæg. De, der har en hel pension eller en invaliditetsydelse fra et andet EU land kan få boligtillæg.

Aldersgrænsen for pensioner til ældre

Aldersgrænsen for at modtage tillægspension/arbejdspension er i Danmark og Norge den samme som for grundpension, men 63-68 i Finland og 65-67 år i Island. I det gamle svenske system kunne den indkomstrelaterede pension modtages fra 60-års alderen. I det nye svenske pensionssystem vil der være en fleksibel mulighed for at modtage arbejdspension fra og med 61 år. Garantipensionen kan modtages fra 65-års alderen og der er ingen øvre grænse for at modtage alderspensionen.

Aldersgrænsen for at modtage de supplerende pensionsordninger er 60 år i Danmark.

I alle lande ydes alderspension både i form af grundpension/garanteret mindstepension og tillægspension/arbejdspension.

I Danmark er det muligt at udskyde pensionstidspunktet i op til 10 år og derved optjene et livsvarigt tillæg til alderspensionen. For at få tillægget skal man arbejde mindst 1.000 timer om året svarende til godt 19 timer om ugen i den periode pensionen opsættes. ATP forhøjes også, hvis udbetalingen udskydes til et senere tidspunkt end 65 år. ATP kan udskydes til man fylder 75 år.

På Færøerne kan lovfæstet alderspension modtages fra man fylder 67 år. Tilsvarende gælder for solidarisk arbejdsmarkedspension.

I Finland og det gamle svenske system er det muligt at modtage de lovfæstede alderspensioner før den almindelige pensionsalder, (i Finland fra og med 62 år) men da med et lavere beløb (i Finland bliver den optjente pension reduceret permanent med 0,6 pct. for hver resterende måned indtil man fylder 63 år, dvs. maksimalt 7,2 pct.).

Fra 1.1.2011 vil man efter eget valg kunne modtage alderspension fra Folketrygden når man fylder 62 (nyt pensionssystem), hvis man har oparbejdet pensionsretigheder som overstiger mindsteniveauet ved 67 år. Det er nu muligt at optjene yderligere pensionspoint frem til man fylder 75.

I Sverige bliver pensionen beroende på indkomst højere jo længere der ventes med at udtage pensionen.

Grundpension/garanteret mindste pension til ældre

Grundpensionen består i Danmark, Færøerne, Island og Norge (garanteret mindstepension) af et grundbeløb og et tillæg.

I Danmark indtægtsreguleres grundbeløbet for alle pensionsmodtagere i forhold til deres eventuelle arbejdsindkomst. Det almindelige pensionstillæg indtægtsreguleres i forhold til pensionistens egen og eventuelle ægtefælles samlede indtægter ud over grundpensionen.

Derudover kan der ydes helbredstillæg og varmetillæg samt personligt tillæg til pensionister med lave indkomster og høje udgifter. Desuden kan pensionister med lave indkomster og en mindre disponibel formue modtage en supplerende pensionsydelse (den såkaldte ældrecheck), som udbetales én gang årligt i januar måned. I 2012 var den på 11.200 DKK.

På Færøerne er der ingen indtægtsregulering af grundbeløbet. Det almindelige pensionstillæg reguleres i forhold til den skattepligtige indkomst. Alle alderspensionister modtager en arbejdsmarkedspension på 33.240 DKK. Pensionister med ingen eller lav indkomst kan modtage et årligt husstandstillæg på 7.416 DKK. Alle beløb er fra 2012.

I Finland er folkepensionen helt afhængig af arbejdspensionen. Betydningen af grundpensionen er blevet mindre efter reformerne i 1996 - 2001. Loven om garantipension trådte i kraft 1.3.2011. Garantipension udbetales kun til dem, hvis samlede øvrige bruttoindkomst fra pensioner er mindre end 707,26 EUR/måned i 2012. Maksimal garantipension er 713,73 EUR/måned i 2012. Garantipensionens størrelse påvirkes af alle øvrige pensioner fra Finland og udlandet. 100 procent af disse fradrages pensionen. Mindste udbetalte garantipension er 6,47 EUR/måned.

I Island reguleres grundpensionen/mindstepensionen, i forhold til andre skattepligtige indkomster efter særlige regler herunder egen indkomst.

I Norge består den garanterede mindste pension af en grundpension plus et særtillæg før pensionsreformen. I optjeningssystemet i det nye pensionssystem erstattes grundpension og særtillæg af garantipension, som er en garanteret mindsteydelse.

I Sverige er et helt nyt pensionssystem gradvist blevet indført fra og med 1999. Grundpensionen, som var uafhængig af andre ydelser i det gamle system vil blive erstattet af en garanteret mindste pension som udbetales til de der enten ikke har en arbejdspension eller som tillæg til en lav arbejdspension. Den garanterede mindste pension bliver udbetalt fra og med 2003.

Tabel 6.2.3 Regler for grundpension/alderspension 2012

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
Pensionsalder	65 år	67 år	65 år	67 år	67 år. Fra 62 år hvis tidligere opptjening, jfr tabell 6.2.5, er høy nok	Fra 65 år
Ophold i landet i mindst:	3 år mellem det fyldte 15. og 65. år	3 år i perioden mellem det fyldte 15. og 67. år	3 år efter det fyldte 16 år	3 år mellem det fyldte 15. og 67. år	3 år mellem det fyldte 16. år og udgangen af det kalenderår, hvor den forsikrede fylder 66 år	3 år
Forudsætning for at få tildelt fuld pension	40 års bopælstid i landet mellem det fyldte 15. og 65. år	40 års bosiddelse i det danske rige mellem det fyldte 15. og 67. år	40 års ophold i landet mellem det fyldte 15. og 65. år	Efter 40 års ophold i landet mellem det fyldte 15. og 65. år	40 års ophold i landet mellem det fyldte 16. år og 66 år	40 års ophold
Pension på grundlag af opholdets længde?	Ja	Ja	Ja og andre pensioner	Ja og indkomst	Ja, og pensionspoint og civilstand. Pensionerne er levealdersjusteret	Ja
Pension afhængig af tidligere indkomst?	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej	Ja
Mindste pension pr. måned i national valuta	1/40 af højeste pension.	1/40 af grundbeløb samt solidarisk pensionsbidrag	Intet lovfæstet minimum	.	Laveste pension er 1/40 pension. Sats pr. 1.5.2012 for enlig er ca. 339	Intet lovfæstet minimum
Højeste pension pr. måned i national valuta	Hvis indkomsten ikke overstiger et vist niveau: Pension 11.646 for enlig pensionist, der bor alene; 8.581 for gifte eller samboende pensionister	10.746 for enlige og 8.860 for gifte	713,73	.	Sats afhængig af civilstand og trygdetid. Sats pr 1.5.2012 for enlig med 40/40 trygdetid er ca. 13.551	7.999 enlige f. 1937 eller tidligere, 7.126 gifte f. 1937 eller tidligere, 7.810 enlige f. 1938 eller senere, 6.967 1938 eller senere
Tillæg:	Supplerende pensionsydelse, helbredstillæg, varmetillæg, personligt tillæg	Børnetillæg og personlige tillæg.	Børnetillæg	Børnetillæg, visse særlige tillæg.	Indkomstprøvet ægtefælletillæg, børnetillæg	Hustrutillæg, boligtilskud.
Indeksregulering efter pensionering:	100 pct. af lønudviklingen med en reduktion, hvis stigningen er over 2 pct.	Reguleres efter særlig lov. Solidarisk pensionsbidrag reguleres årligt men ikke efter fast sats	Forbrugerprisindekset 100 pct.	Lønudviklingen, i det mindste forbrugerpris	Mindste pensionsniveau reguleres med lønvækst justeret med ændring i forventet levealder, pensioner over dette niveau reguleres med minimum lønvækst med fradrag på 0,75 procent	Forbrugerprisindekset 100 pct.

Tabel 6.2.4 Den månedlige indkomst ved pensionering for enlige, som aldrig har haft en erhvervsindkomst 2012, i national valuta

	Danmark ¹⁾	Færøerne	Finland ²⁾	Island ³⁾	Norge ³⁾	Sverige ⁴⁾
<i>Enlige</i>						
- Grundbeløb	5.713		} 714	32.775	12.535 ⁴⁾	7.999
- Tillæg	7.112	6.939		170.230	..	
- Boligtilskud	2.461	3.807			..	4.541
- I alt før skat	15.286		1.177	203.005	..	12.540
- Efter skat	12.036	10.746	1.177	173.735	..	11.280
- Efter skat i KKP-Euro	1.182	9.862	..	936	..	989

1 Boligtilskud ifølge familietyppemodellen

2 Siden 2008 er pensionstilskuddet ikke mere en del af pensionen

3 Ydelsen til enlige, eller pensionister med ægtefælle med lav indtægt eller pension

4 Mindste pensionsniveau

Tillægspension/arbejdspension til ældre

Tillægspensionens/arbejdspensionens betydning for den samlede pensions-udbetaling varierer betydeligt mellem de nordiske lande: fra kun at være et mindre beløb i Danmark til at være det væsentligste bidrag i de andre nordiske lande. Forudsætnin-gen for at få udbetalt tillægspension/arbejdspension er i alle landene, at man tidli-gere har været tilknyttet arbejdsmarkedet.

I Finland er arbejdspensionerne forsikringsbaserede og dækker alle lønmodtagere og selvstændige erhvervsdrivende uden indkomstloft. Fra og med 2005 er pensionen bereg-net ud fra al indtjening i hele den tid man har været i arbejde mellem 18 og 68 år.

Pensionen finansieres med bidrag fra lønmodtagere og arbejdsgivere. I 2012 var det gennemsnitlige bidrag for arbejdsgivere 17,35 pct. af lønindkomsten og 5,15 pct. for lønmodtagere under 53 år og 6,5 pct. for lønmodtagere 53 år og derover.

I Island udgør udbetalingerne fra arbejdspensionens fonde siden 2002 en større an-del end det, der bliver udbetalt i grundpension fra det offentlige.

I Norge er tillægspensionen en del af sikringen i Folketrygden og udregnes i forhold til tidligere indtægt. I det nye optjeningssystem erstatter indtægtpensionen det tidligere tillægspensionssystem. Optjent indtægtpension reduceres gradvist i forhold til garantipensionen (80 pct.).

Tabel 6.2.5 Grundlaget for udbetalingen af arbejdspension/tillægspension 2012

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige ¹⁾
Pensionsalder	65 år	63-68 år	65-67 år.	Fra 62 år.	Fra 61 år
Højere pension ved senere pensionering?	Ja		Ja	Ja	
Forudsætning for at få tildelt fuld pension	Begrebet "fuld pension" findes ikke	Begrebet "fuld pension" findes ikke	Bidragsperiode på 40 år	40 års beskæftigelse fra det 17. til det 69. år. Fra 2010 kan der også optjenes fra 70 år til 75 år	Begrebet "fuld pension" findes ikke
Pension på grundlag af	Indbetalte bidrag	Aldersafhængig optjeningssats og samlet arbejdsindkomst regnet fra det 18. år	Varighed af medlemskab og betaling af bidrag, optjente pensionspoint	Pensionspoint (20 år med det højeste antal point) og arbejdsindkomst og forventet levealder	Samlet indkomst fra alle arbejdsår, tidspunkt for pensionering, forventet levealder
Tilskrevne perioder	Ingen	Når der modtages indkomstrelaterede forældre, syge, revaliderings- arbejdsløshedsdagpenge og uddannelsesstøtte desuden for aflagt eksamen	Ingen	År med pasning af børn under 7 år, pleje af en funktionshæmmet, syg eller ældre	Pasning af småbørn, militærtjeneste eller lignende, studier, indkomstrelaterede aktiviteter/ sygedagpenge
Indeksregulering:					
- før pensionering:	Nej (justeres, når der er tilstrækkelige midler)	Lønnen 80 pct. + pristallet 20 pct.	Løn	Lønvækst	Indkomst indeks (baseret på løn og pris ifølge formel)
- efter pensionering:	Nej (justeres, når der er tilstrækkelige midler)	Pristallet 80 pct. + lønnen 20 pct.	Priser. I ældre fonde for offentlige ansatte: løn	Lønvækst minus 0,75 procentpoint hvis pensionsniveauet er tilstrækkelig over mindsteniveauet	Inkomstindex minus 1,6 procent Point
Pensionen justeres første gang for levetid år:	Løbende justering	2010	.	2011	2001

1 Den indkomstrelaterede pension til personer, der er født efter 1953, men før 1963, består ud over tillægspensionen, som stadigvæk udbetales, af indkomstpensionen. For de som er født efter 1962 udgøres hele den indkomstrelaterede pension af indkomstpensionen

Antallet af alderspensionister

Som det fremgår af Tabel 6.2.6 og 6.2.7 er der store forskelle mellem landene på, hvor mange, der har både grund og tillægspension og hvor mange der kun har en grundpension. Som det fremgår af figur 6.2.1, er antallet af alderspensionister steget kraftigt fra 2004 til 2007 i Danmark som følge af nedsættelsen af pensionsalderen fra 67 til 65 år. I Finland og på Færøerne er antallet af alderspensionister steget på grund af, at de ældste aldersgruppers andel af befolkningen er steget. Pensionsalderen er mellem 63 og 68 år. I Norge skyldes stigningen den demografiske sammensætning af befolkningen, og pensionsreformen fra 2011 gjorde det muligt at vælge at gå tidligt på pension mellem 62 og 67 år. I tillæg er der indført en ordning med aftalefæstet pension (AFP), som gør det muligt, at vælge at gå tidligt på pension mellem 62 og 67 år.

I den offentlige sektor gælder AFP-ordningen fortsat mellem 62 og 67 år. Efter pensionsreformen udbetales AFP indenfor privat sektor nu som et livsvarigt tillæg til alderspensionen fra Folketrygden som tidligst modtages fra 62 år.

Tabel 6.2.6 Alderspensionister totalt, og pensionister, der modtager alderspension i form af grundpension/garanteret mindstepension ved udgangen af årene 2000-2012

	Modtagere af alderspension i alt				Alderspensionister der kun modtager grundpension			
	Mænd (1.000)	Kvinder (1.000)	Mænd, pct.	Kvinder, pct.	Mænd (1.000)	Kvinder (1.000)	Mænd, pct.	Kvinder, pct.
<i>Danmark</i>								
2000	290	416	41	59	49	195	20	80
2005	347	461	43	57	57	170	25	75
2010	407	514	44	56	10	100	9	91
2012	443	546	45	55	4	85	4	96
<i>Færøerne</i>								
2000	3	3	50	50	1	1	43	57
2005	3	3	50	50	.	.	.	.
2010	3	4	43	57	1	1	54	46
2012								
<i>Finland¹⁾</i>								
2000	339	531	39	61	14	76	16	84
2005	395	569	41	59	12	52	19	81
2010	463	630	42	58	13	46	22	78
2012	506	669	43	57	13	43	23	77
<i>Island</i>								
2000	13	16	45	55	1	2	31	70
2005	14	17	45	55	1	2	31	69
2010	15	19	44	56	1	1	37	63
2012	16	20	45	55	1	1	36	64
<i>Norge</i>								
2000	258	371	41	59	33	204	14	86
2005	262	367	42	58	24	168	12	88
2010	287	377	43	57	23	162	13	88
2012	355	405	47	53	21	144	13	87
<i>Sverige</i>								
2000	694	910	43	57	24	202	11	89
2005	591	796	43	57	20	141	12	88
2010	872	1.036	46	54	18	94	16	84
2012	928	1.081	46	54	17	80	18	82

1 Tallene indeholder personer som har udtaget alderspensionen før tiden samt alderspensionister under 65 år

Tabel 6.2.7 Pensionister, der modtager alderspension i form af grundpension/garanteret mindstepension og tillægspension/arbejdspension ved udgangen af årene 2000-2012

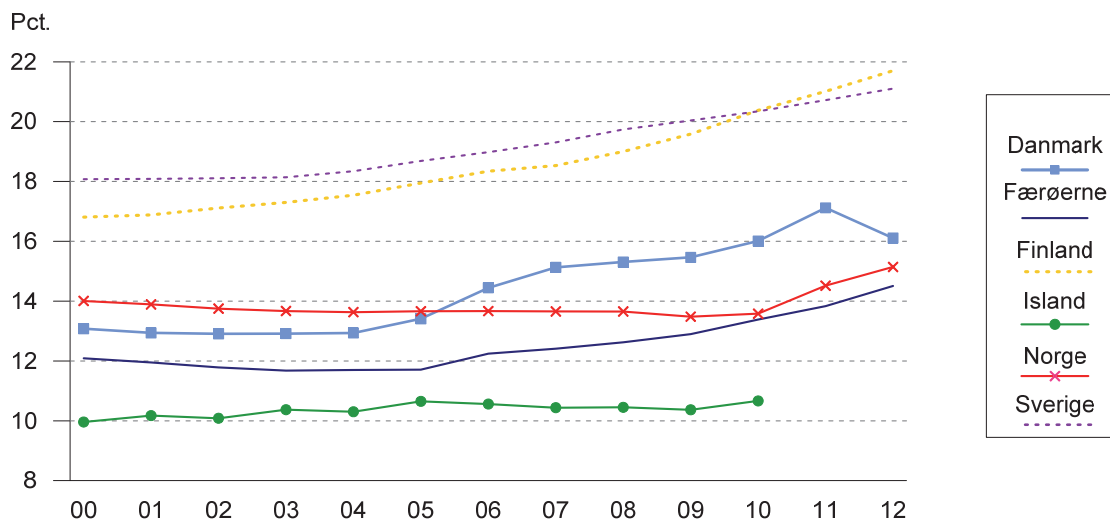
	Alderspensionister der både modtager grund- og tillægs-/arbejdspension			Alderspensionister der kun modtager arbejdspension (finske og svenske system)		
	Antal (1.000)	Mænd pct.	Kvinder pct.	Antal (1.000)	Mænd pct.	Kvinder pct.
<i>Danmark</i>						
2000	463	52	48	.	.	.
2005	581	50	50	.	.	.
2010	811	49	51	.	.	.
2012	900	49	51	.	.	.
<i>Finland¹⁾</i>						
2000	683	41	59	97	48	52
2005	417	32	68	457	52	48
2010	424	31	69	611	52	48
2012	425	31	69	693	52	48
<i>Island</i>						
2000	25	44	56	.	.	.
2005	26	44	56	.	.	.
2010	25	41	59	.	.	.
2012	27	42	58	.	.	.
<i>Norge³⁾</i>						
2000	392	58	43	.	.	.
2005	437	55	46	.	.	.
2010	478	55	45	.	.	.
2012	595	56	44	.	.	.
<i>Sverige</i>						
2000	1.378	49	51	.	.	.
2005	1.226	47	53	297	52	49
2010 ²⁾	922	45	55	874	51	49
2012	797	44	56	1.111	50	50

1 Tallene indeholder personer som har udtaget alderspensionen før tiden samt alderspensionister under 65 år

2 Pensionister med grund og tillægs/arbejdspension er pensionsmodtagere efter det gamle system, mens pensionsmodtagere efter det nye svenske system er den indkomstbaserede pension evt. i kombination med en anden pension. Pensionister med tillægspension og/eller garantipension respektive antal med indkomstpension (indkomstafhængig pension minus indkomstpension), dvs. tillægspension med eller uden garantipension/indkomstpension (nye system)

3 Fra den 1. januar 2011 er der indført en ny pensionsordning for alderspension i Norge. Tallene er derfor ikke helt sammenlignelige med tidligere år

Figur 6.2.1 **Udviklingen i alderspensionister i pct. af hele befolkningen 2000-2012**

Supplerende pension til ældre

De supplerende pensionsordninger er som oftest aftalebaserede og gælder hovedsagelig for statsligt og kommunalt ansatte. Privatansatte dækkes i varierende omfang af disse ordninger.

I Danmark er det ca. 90 pct. af alle fuldtidsbeskæftigede og i Norge næsten 100 pct. (efter indførsel af OTP) obligatorisk tjenestemandspension i den private sektor), mens det i Sverige er så godt som alle lønmodtagerne, der er omfattet af de supplerende pensionsordninger. I Finland er disse pensionsordninger af ringe betydning, da der ikke er lagt loft over arbejds pensionens størrelse.

Størrelsen af alderspensionerne

Tabel 6.2.8 **Gennemsnitligt udbetalt i lovfastsat alderspension (før skat) pr. måned 2012**

	KR/EUR			KKP-Euro		
	Mænd	Kvinder	Alle	Mænd	Kvinder	Alle
Danmark ¹⁾	10.379	11.299	..	1.019	1.110	..
Færøerne ²⁾	8.386	8.920	8.669	824	876	851
Finland ³⁾	1.752	1.147	1.408	1.433	938	1.151
Norge ³⁾	19.785	14.662	17.051	1.704	1.263	1.468
Sverige ⁴⁾	8.911	12.073	10.364	781	1.058	909

1 Gennemsnitligt udbetalt folkepension til pensionister bosat i Danmark i januar 2012 plus beregnet udbetalt egenpension i form af ATP, der antages at udgøre 1.220 DKK

2 Gennemsnitligt udbetalt folkepension i maj 2011 og udbetalt særlig grundpension. Personer på plejehjem, der modtager særlig nedsat pension, er ikke medregnet

3 Gennemsnitligt udbetalt beløb pr. december

4 Gennemsnitligt udbetalt beløb i december, inklusive ældreforsørgelsesstøtte

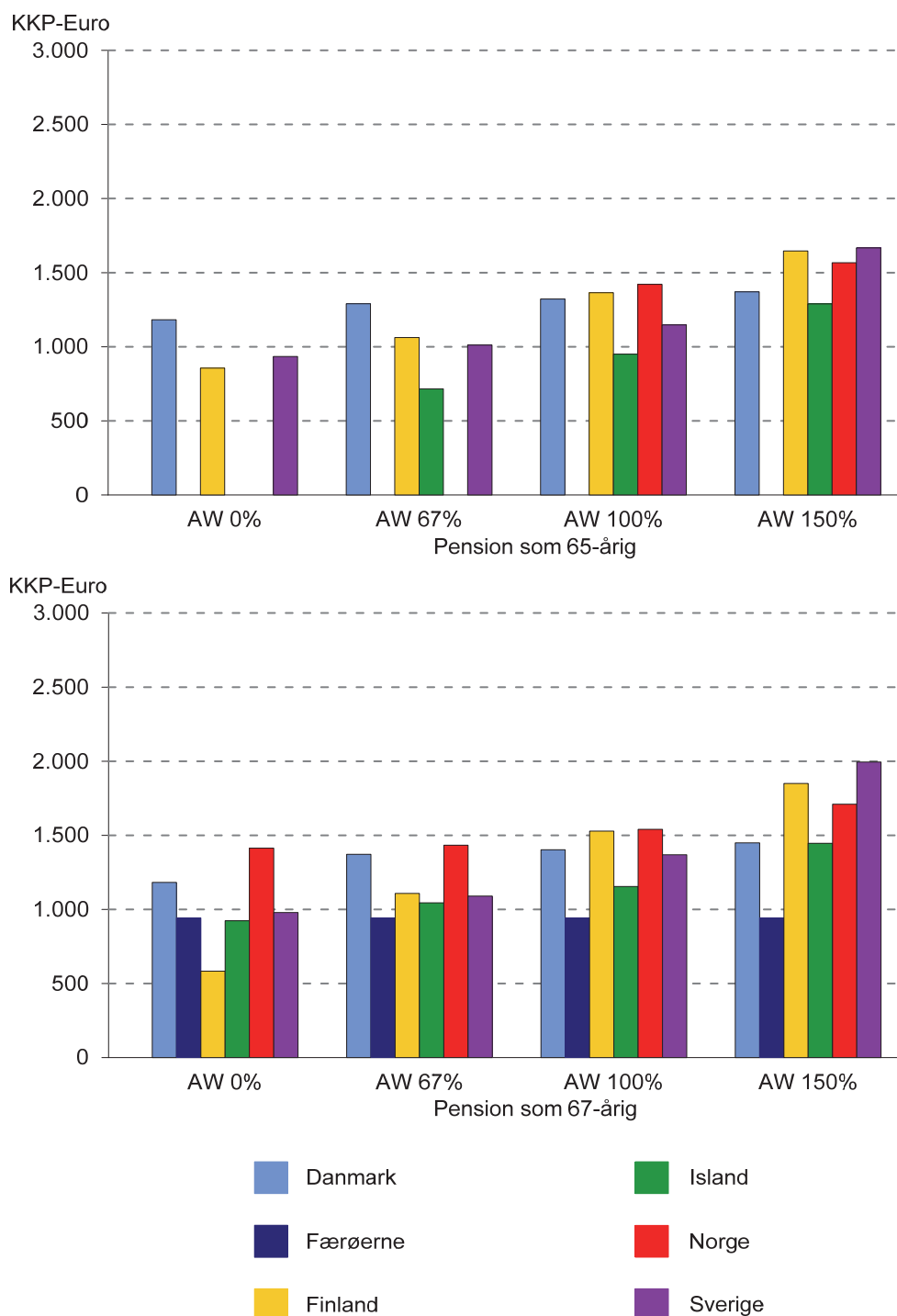
Der er stor forskel i ydelserne til mænd og kvinder. Mens mændene modtager det højeste beløb i Finland, Norge og Sverige på grund af en større optjening af ATP, modtager mændene i Danmark og Færøerne mindst, hvilket skal ses i lyset af at flere mænd modtager supplerende pensioner, hvilket har indflydelse på grundpensionen.

Disponibel indkomst og kompensationsgrader ved alderspension

Figur 6.2.2 viser den disponible indkomst på fire indkomstniveauer (inkl. den maksimale tillægspension og arbejdsmarkedspension/supplerende pensioner) for en enlig alderspensionist uden børn målt i KKP euro på pensionstidspunktet. Figur 6.3.3 og 6.4.4 viser udviklingen i kompensationsniveauerne over de seneste år. Tabel 6.2.9 viser kompensationsgraden i pct. i forhold til den tidligere indkomst for en 65-årig og tabel 6.2.10 viser kompensationsgraden for en 67-årig.

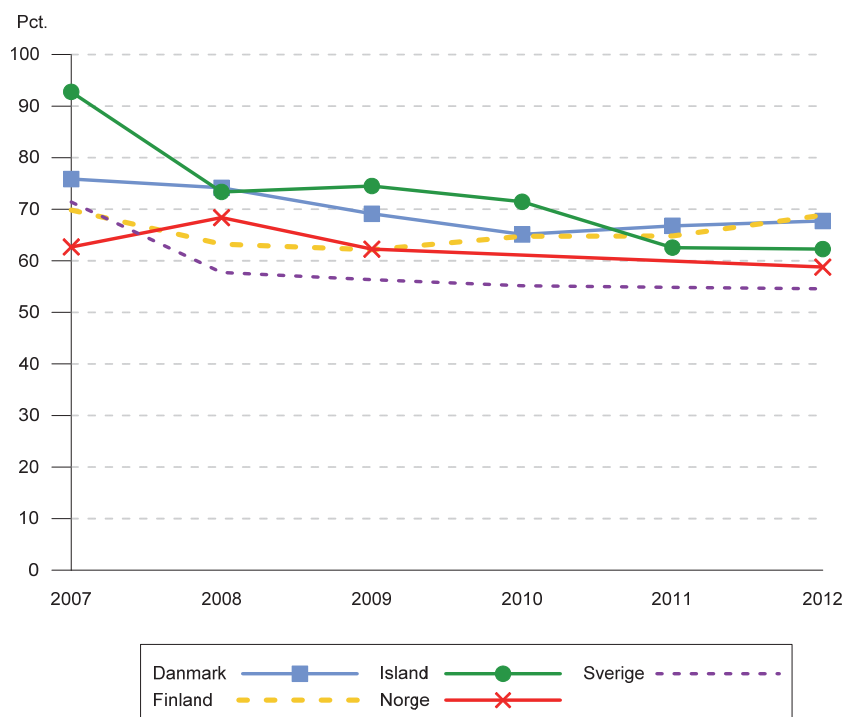
Som det fremgår af figuren og tabellen, er der betydelige forskelle i indkomstniveauerne og kompensationsgrader ved overgangen til pension. Årsagen hertil er først og fremmest tillægspensionen, som er fuldt udbygget i Sveriges gamle pensionssystem. Noget tilsvarende gælder de islandske tillægspensionsordninger. De meget høje indkomstniveauer og kompensationsgrader i de laveste indkomstgrupper i Danmark og Sverige hænger bl.a. sammen med de forholdsvis store boligydelse til pensionister i disse lande. Årsagen til den meget høje kompensationsgrad i Island skyldes for det første, at der er regnet med at modtagerne får fuld kompensation fra tillægspensionen som er 60 pct. af den tidligere løn. For det andet, er påvirkningen af indkomstreguleringen for en gennemsnitlig AW ikke særlig stor. I Norge spiller det også en rolle, at der findes særlige gunstige beskatningsregler for pensionister. Desuden er mindstepensionen relativt høj i Danmark og tillægspensionen generelt høj i Sverige. Alderspensionen i Danmark indeholder både folkepension og supplerende pensioner.

Figur 6.2.2 Disponibel indkomst pr. måned (for enlige uden børn) ved alderspension (inkl. tillægspension) i KKP Euro 2012

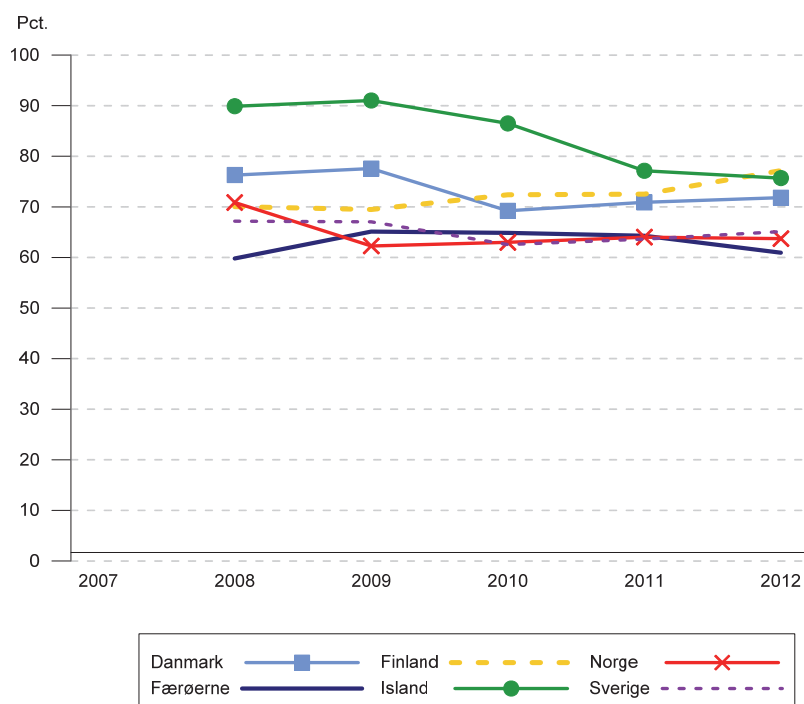

De 65-årige er ikke inkluderet for AW0 og AW67, fordi det er et krav, at alderspension må være højere end mindste pensionsniveau ved 67 år, for at pension kan modtages før man fylder 67 år. Ved AW0 og AW67 opfyldes dette krav ikke, og de er derfor ikke inkluderet

Figur 6.2.3 Kompensationsgrad for enlige uden børn ved alderspension som 65-årig, AW 100 pct. 2007-2012

Figur 6.2.4 Kompensationsgrad for enlige uden børn ved alderspension som 67-årig, AW 100 pct. 2008-2012

Tabel 6.2.9 Kompensationsgrad for enlige uden børn ved pension som 65-årig i pct. af disponibel indkomst ved arbejde 2012

	Danmark	Finland	Island ¹⁾	Norge	Sverige
67 pct. AW	92	73	49	.	70
100 pct. AW	68	69	62	59	55
150 pct. AW	51	61	60	45	59

1 I Island betales kun tillægspension ved 65-års alderen og da formindsket

Tabel 6.2.10 Kompensationsgrad for enlige uden børn ved pension som 67-årig i pct. af disponibel indkomst ved arbejde 2012

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
67 pct. AW	98	87	76	71	84	75
100 pct. AW	72	61	77	76	64	65
150 pct. AW	54	42	68	67	49	71

Særlige alders- og delpensioner

De særlige alderspensioner omfatter forskellige former for pensioner, der gives til personer i den erhvervsaktive alder, og som ikke kan henregnes til de traditionelle alderspensioner. Det kan være sociale eller helbredsmæssige kriterier og/eller forhold på arbejdsmarkedet eller aftaler, som gør det muligt frivilligt, at gå på hel eller delvis pension.

I Danmark drejer det sig om efterløn, som var en frivillig tilbagetrækningsordning for medlemmer af en arbejdsløshedskasse i alderen 60-64 år. I 1999 blev der gennemført en række ændringer af efterlønsordningen, som bl.a. gjorde det mere økonomisk fordelagtigt, at udskyde overgangen til efterløn til man fulder 62 år. Med tilbagetrækningsreformen i 2011 blev der igen foretaget en række ændringer i efterlønsordningen, blandt andet en nedsættelse af efterlønsperioden fra 5 til 3 år og en fremrykning af forhøjelsen af efterlønsalderen.

Udover efterløn drejer det sig om fleksydelse, som er en frivillig tilbagetrækningsordning for personer i fleksjob i alderen 60-64 år på linje med efterlønsordningen. Delpensionsordningen for 60-64-årige, der ikke er omfattet af efterlønsordningen, er under udfasning og benyttes af ganske få personer.

På Færøerne kan personer i alderen 18 til 66 år tilkendes laveste førtidspension, hvis erhvervsevnen er nedsat med mindst 50 pct. og når sociale og helbredsmæssige forhold taler for det.

I Finland kan arbejdstagere og selvstændige erhvervsdrivende, der er fyldt 62 år, få alderspension. Tidlig udbetaling af alderspensionen reducerer pensionen permanent, også efter man er fyldt 63 år. Alle førtidsalderspensionister er medregnet som alderspensionister. Selvstændige og arbejdstagere som har været i beskæftigelse længe, kan gå på deltidspension ved 60-års alderen i 2012. Landmænd, som holder op med at drive landbrug før pensionsalderen, kan modtage en særlig pension. For de finske arbejdsløshedspensioner er der for nylig indført den regel, at det kun er personer, der er fyldt 60 år og født før 1950, der er berettiget. Dette omtales i Kapitel 4.

I Norge blev det i 1989 vedtaget, at indføre en ordning med aftalefastsat pension (AFP). Hovedindholdet i ordningen er, at erhvervsaktive på visse vilkår får adgang til at gå på pension før pensionsalderen, som er 67 år. Pensionsalderen i ordningen er sænket flere gange og sidst til 62 år fra 1. marts 1998. Ca. 65 pct. af de erhvervsaktive har mulighed for at gå på en AFP aftalefastsat pension. Der findes desuden tre pensionsordninger som er tilpasset Folketrygden og disse fungerer som særlige tidlige tilbagetrædelsesordninger for personer frem til det fyldte 67. år. I pensionsordningen for sømænd og fiskere gives der alderspension fra det fyldte 60. år, og i pensionsordningen for landmænd udbetales der pension fra det fyldte 62. år.

I Sverige har der siden 2000 ikke været muligt at bevilge nye delpensioner.

Tabel 6.2.11 De gennemsnitlige udbetalte særlige alders- og delpensioner pr. måned før skat, december 2012

	KR/EUR	KKP-Euro
<i>Danmark</i>		
Efterløn ¹⁾	13.940	1.369
Fleksydelse	13.506	1.326
Delpension	9.460	929
<i>Færøerne</i> ²⁾		
Laveste førtidspension	9.456	929
<i>Finland</i> ³⁾		
Deltidspension	716	586
Særlige pensioner for landbrugere	975	797
<i>Norge</i> ⁴⁾		
Aftalefastsat pension privat sektor, gamle regler	19.858	1.710
Aftalefastsat pension	5.053	435
Særlig pension til fiskere	6.159	530

1 Maxydelse i 2011, da der ikke findes statistik på delpension

2 Gennemsnitligt udbetalt pension i november

3 Gennemsnitligt udbetalt pension i december

4 Gennemsnitligt årsbeløb i 2012, divideret med 12. Fra 2011 kan aftalefastsat pension modtages sammen med alderspension. Det samlede beløb bliver så 21,714

Tabel 6.2.12 Pensionister, der modtager særlige alders- og delpensioner efter køn og alder 2012

	I alt	-49		50-59		60-64		65-	
		M	K	M	K	M	K	M	K
<i>Danmark</i>									
Almindelig laveste førtidspension ¹⁾	22.061	1.932	1.906	4.096	5.739	2.892	5.496	.	.
Efterløn ²⁾	107.880	.	.	.	.	45.792	62.088	.	.
<i>Færøerne</i>									
Laveste førtidspension	309	9	18	31	58	45	81	29	38
<i>Finland</i>									
Deltidspension	23.511	.	.	.	.	9.545	13.338	293	335
Særlige pensioner for landbrugere	20.155	.	.	401	589	2.133	2.301	5.207	9.544
<i>Norge</i>									
Aftalefastsat pension ³⁾	36.369	.	.	.	.	14.003	4.571	12.856	4.939
Særlig pension til sømænd ²⁾	12.992	.	.	.	.	.	.	.	.
Særlig pension til fiskere	1.920	.	.	.	.	.	.	.	.

1 Forhøjet almindelig PEN11

2 Antal personer med efterløn uge 52 2012(trukket direkte fra efterlønsdatabase af PLT)

3 Tallene gælder kun for den private sektor i modsætning til tidligere år, da de også indeholdt den offentlige sektor. 2011 kom der en ny ordning for privat sektor

4 Det er ikke muligt at opdele modtagere af særlig pension til sømænd efter køn og alder

Serviceydelser til ældre

Institutioner og hjemmehjælp m.v. for ældre

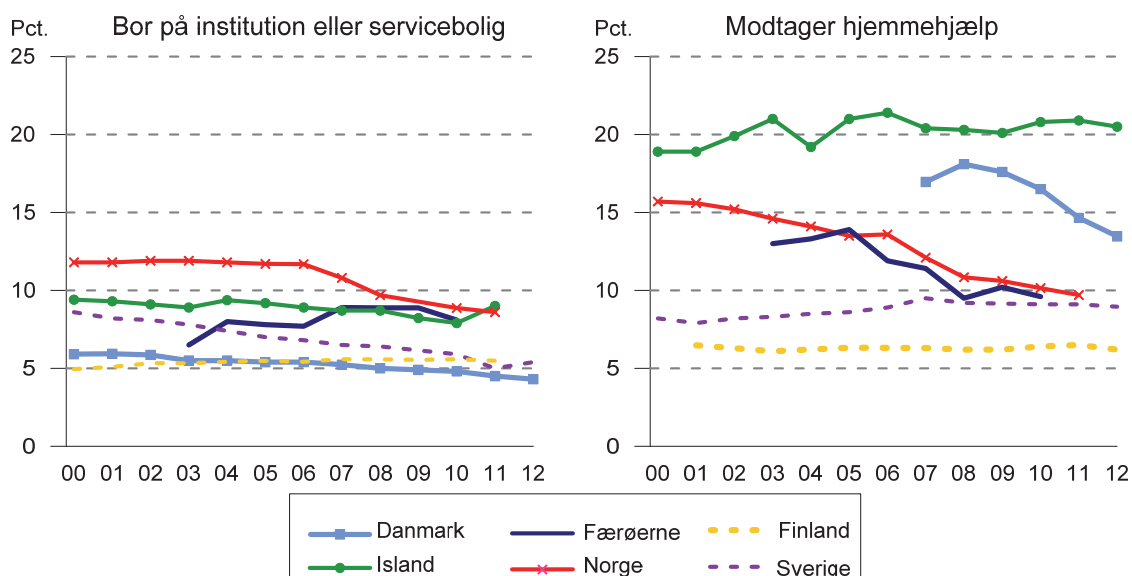
Den overvejende del af ældrebefolkningen bor i almindelige boliger. Kun en mindre del bor i boliger specielt tilpasset ældre. Sådanne boliger findes i alle landene. Deres indretning afhænger af de ældres behov for pleje og kan inddeles i:

1. Plejehjem/sygehjem/alderdomshjem.
2. Servicelejligheder/kollektivboliger/omsorgsboliger m.v.

Ældre kan også - i varierende grad - tilbydes langtidsbehandling på sygehusenes sengeafdelinger, som oftest på såkaldte sundhedscentre i Finland. I alle landene findes der desuden ved nogle plejehjem særlige afdelinger hvor ældre som bor hjemme kan få et korttidsophold når der er behov for det. I samtlige lande ydes der hjemmehjælp til ældre. Hjælpens omfang bestemmes ud fra individuelle behov og varierer fra nogle få timer om måneden til flere timer pr. dag. Med undtagelse af Færøerne er hjælpen et kommunalt anliggende og udføres af kommunalt eller privat ansatte.

Statistikken om hjemmehjælp i de nordiske lande er vanskelig at sammenligne. Mens tallene for Danmark, Færøerne Norge, Finland og Sverige er statusopgørelser, indeholder de islandske data oplysninger om, hvor mange der modtog hjælp i løbet af året.

Figur 6.2.5 Personer som bor på institution eller i servicebolig, samt personer der modtager hjemmehjælp i pct. af aldersgruppen 65 år eller ældre 2000-2012

Tabel 6.2.13 Personer 65 år og ældre, som bor på institution eller i servicebolig, absolut og i pct. af samtlige ældre, på tællingstidspunktet

	Danmark ¹⁾	Færøerne ²⁾	Finland	Island ³⁾	Norge	Sverige ⁴⁾
	2012	2012	2012	2011	2011	2012
<i>Personer i alderen</i>						
65-74 år	6.118	28	8.044	375	8.372	9.617
75-79 år	5.314	45	7.220	467	7.675	10.801
80+	30.731	339	38.593	2.778	50.027	77.507
I alt 65/67+ år	42.163	412	53.857	3.620	66.074	97.925
<i>I pct. af de respektive aldersgrupper</i>						
65-74 år	1,0	0,9	1,4	1,8	2,0	0,9
75-79 år	3,1	3,4	3,9	6,1	5,9	3,5
80+ år	13,3	16,1	14,4	24,5	22,6	15,6
I alt 65/67+ år	4,3	6,2	5,3	9,0	8,6	5,4

1 Omfatter beboere på plejehjem, beskyttede boliger, plejeboliger samt længerevarende botilbud (botilbud anvender aldersgruppen over 67 år). Modtagere i pct. af aldersgruppen pr. oktober 2012

2 Aldersgrupperne 67-74, 75-79 og 80+ år

3 Omfatter beboere på plejehjem og beskyttede boliger. Opgørelse pr. december 2011

4 Opgørelse 1. oktober 2012. I aldersgruppen 65+ år indgår desuden personer på korttids ophold samt servicebolig

Tabel 6.2.14 Personer 65 år og ældre, som modtager hjemmehjælp

	Danmark ¹⁾	Færøerne ²⁾	Finland	Island	Norge ³⁾	Sverige ⁴⁾
	2012	2011	2012	2012	2011	2012
<i>Modtagere af hjemmehjælp</i>						
65-74 år	25.713	56	9.652	1.692	11.830	23.349
75-79 år	22.071	75	9.838	1.720	9.753	21.536
80+	85.025	455	43.865	5.099	52.569	118.698
I alt 65+ år	132.810	586	63.355	8.511	74.152	163.583
<i>Modtagere af hjemmehjælp i pct. af aldersgruppen</i>						
65-74 år	4,4	2,0	1,7	7,5	2,8	2,3
75-79 år	13,0	5,5	5,3	22,6	7,5	6,9
80+ år	36,7	23,5	16,3	43,4	23,7	23,8
I alt 65+ år	13,5	9,6	6,2	20,5	9,7	8,9

1 Hjemmehjælp til beboere i eget hjem bortset fra serviceboliger. Modtagere i pct. af aldersgruppen pr. oktober 2012

2 Aldersgrupperne 67-74, 75-79 og 80+ år.

3 Inklusive beboere i serviceboliger som modtager praktisk bistand (hjemmehjælp) og hjemmesygepleje. Modtagere der kun modtager hjemmesygepleje er ikke inkluderet

4 Personer som pr. 1. oktober 2012 havde fået bevilget hjemmehjælp og som bor i egen bolig

Støtteordninger og fritidsaktiviteter

I de nordiske lande tilbydes pensionister forskellige typer støtteordninger og aktive-rende foranstaltninger i enten kommunalt eller privat regi. Udbuddet af service og aktiviteter varierer fra land til land og fra kommune til kommune. Der føres ingen sammenlignelig statistik, der kan belyse omfanget af denne indsats.

Støtteordninger tager navnlig sigte på, at ældre kan forblive længst muligt i eget hjem. De enkelte serviceordninger indbefatter bl.a. madudbringning, telefonkæder, besøgsordning, fysio- og ergoterapi, hår- og fodpleje, havearbejde og snerydning. Desuden findes der ordninger med tøjvask og -reparation. Der er ikke centralt fastsatte regler for betaling, men normalt opkræves der betaling for madudbringning, fodpleje og havearbejde. En del af aktiviteterne kan finde sted i såkaldte ældrecentre.

Derudover findes befordringstjeneste for ældre og funktionshæmmede personer, som har svært ved at benytte offentlige transportmidler eller i det hele taget at færdes på egen hånd.

Udgifter til og finansiering af ydelser til ældre

Forskelle og ligheder i de sociale udgifter til ældre

I det følgende beskrives forskelle og ligheder i udgifterne til ældre, funktionshæmmede og efterlevende. Hvis intet andet er nævnt, foretages sammenligningen i KKP pr. capita.

Udgifterne til serviceydelser til ældre i Finland skal ses dels i sammenhæng med at en del af servicen til de ældre gives ved de finske sundhedscentre og dels en relativ høj egenbetaling. Udgifterne i Danmark skyldes et meget højt niveau til hjælp til udførelse af dagliglivets funktioner.

De lave udgifter i Island skyldes både demografi og den høje beskæftigelsesgrad hos de ældre sammenlignet med de andre nordiske lande.

Ændringer i de sociale udgifter til ældre fra 2010 til 2011

I Danmark steg udgifterne fra 2010 til 2011 med 36,5 mia. DKK, svarende til en vækst på 16,7 pct. Stigningen kan først og fremmest henføres til øgede udgifter til kontantydelser, dog er også udgifterne til serviceydelserne steget fra 2010 til 2011.

På Færøerne steg de samlede udgifter til ældre med 3,3 pct. fra 2010 til 2011. Stigningen svarer til en forhøjelse af de samlede udgifter med 36 mio. kr. En af årsagerne er stigningen i andelen af ældre, kombineret med lav supplerende personlig indkomst, der medfører en stigning i udgifterne til grundpensionen. Dertil kommer en mindre stigning i udgiften til service.

I Finland steg udgifterne til alderspensioner med 3,1 pct. målt i faste priser. Både gennemsnitligt pensionsbeløb og antal pensionister steg. Antallet af alderspensionister steg med 41.700 personer, og de nytilkomne pensionister modtog højere pensioner. Antallet af pensionsmodtagere har været stigende siden de første af de store

fødselsårgange nåede alderen 63 i 2008. Mellem alderen 63 og 68 kan man vælge at trække sig tilbage med alderspension. Udgifterne til serviceydelser til ældre steg med 1,1 pct. målt i faste priser. Den største stigning var på udgifterne til hjemmehjælp og beskyttede boliger.

I Island faldt udgifterne til ældre med 13,9 pct. fra sidste år, målt i 2011 priser. Udgifter til kontantydelse steg med 15,5 pct. Udgifter til tillægspensionen steg med 7,0 pct. Udgifter til grundpension steg med 30,9 pct. på grund af højere pension, en engangs betaling til alle grundpensionister i juni 2011 og på grund af generel mindsning af pensionisters andre skattepligtige indkomster i forhold til hvilke pension reguleres. Udgifter til serviceydelser faldt med 1,7 pct. i faste priser.

I Norge steg udgifterne til de ældre med 10,8 pct. målt i faste priser. Kontantydelse steg med 12,1 pct., mens udgifterne til serviceydelser steg med 7,1 pct. Kontantydelse udgjorde 74,7 pct. af de totale udgifter til ældre. Udgifterne til grundpension, tillægspension og supplerende pension steg med henholdsvis 6,7 pct., 13,5 pct. og 9,5 pct. Mens antallet af modtagere af alderspension steg med 54.868 personer fra udgangen af 2010 til udgangen af 2011 steg antallet, der modtog tillægspension med (i alt) 16.472 personer. Antallet af alderspensionister i Folketrykningen var ved udgangen af 2011 760.025 personer.

I Sverige faldt udgifterne til ældre med 0,4 pct. målt i faste priser fra 2010 til 2011. Disse udgifter består hovedsageligt af kontantydelse, idet pensioner faldt med 1,8 pct. Udgifterne til serviceydelser steg derimod med 5,8 pct.

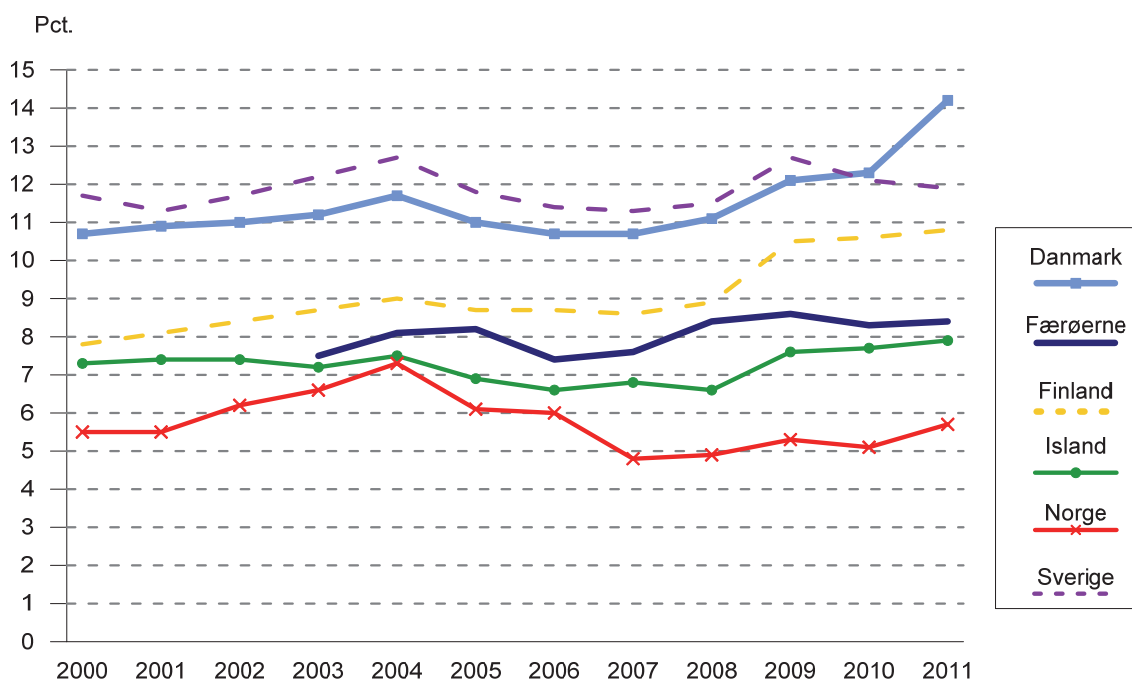
Tabel 6.2.15 Udgifter til og finansiering af pensioner, andre kontantydelse og service til ældre 2011, i national valuta

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Kontantydelse, mio.</i>						
A. Alderspensioner	196.110	704	16.779	85.714	156.190	329.620
Heraf:	-	-	-	-	-	-
a. Grund/mindstepension	101.630	639	1.575	34.466	54.350	63.861
b. Tillægs-/arbejdspension	11.080	-	15.034	51.248	81.517	174.879
c. Supplerende pension	83.401	61	171	-	17.879	90.880
B. Særlige alderspensioner	20.281	41	1.122	-	5.557	-
C. Delpensioner	24	-	235	-	141	-
D. Øvrigt	-	20	51	-	-	535
Kontantydelse i alt	216.415	765	18.187	85.714	161.889	330.155
<i>Serviceydelse, mio.</i>	-	-	-	-	54.795	-
A. Institutioner m.v.	-	203	722	4.190	29.390	55.558
B. Hjælp til udførelse af dagliglivsfunktioner	-	129	642	1.634	20.167	27.056
C. Øvrigt	38.558	20	832	1.747	5.238	3.345
Serviceydelse i alt	38.558	353	2.197	7.570	54.795	85.959
Udgifter i alt, mio.	254.973	1.118	20.384	93.285	216.683	416.114
Udgifter i pct. af BNP	14,2	8,4	10,8	5,7	7,9	11,9
<i>Finansieret af (pct.)</i>						
- Det offentlige	56,6	71,4	21,1	23,4	45,2	28,6
- Arbejdsgivere	22,8	14,8	61,4	51,5	33,2	49,6
- Forsikredes præmier og særskatter	20,6	13,8	17,4	25,1	21,6	21,8
<i>Ændringer 2010-2011 i 2011-priser</i>						
- Mio.	36.508	35	606	11.330	21.085	1.313
- Pct.	16,7	3,3	3,1	13,9	10,8	0,3

Tabel 6.2.16 Udgifter til kontantydelse til ældre i KKP/capita og pr. pensionist 2011

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
Kontantydelse pr. capita	3.815	1.550	2.767	1.456	2.803	3.020
Alderspension pr. pensionist	20.194	..	15.674	..	18.631	14.550
Serviceydelse pr. person						
65 år og ældre	3.971	4.698	1.875	1.032	6.223	4.219
Samlede ydelse til ældre pr. capita	4.495	2.266	3.101	1.584	3.752	3.806

Figur 6.2.6 Udgifter til pensioner, andre kontantydelse og service til ældre 2000-2011, i pct. af BNP

Egenbetaling

Egenbetaling for ophold på plejehjem, institutioner for ældre og for hjemmehjælp foregår efter forskellige regelsæt i de nordiske lande.

Betingelserne for egenbetaling for ophold på plejehjem/alderdomshjem fastsættes centralt (statsligt) i Danmark, Færøerne, Finland, Island og Norge, men decentralt (kommunalt) i Sverige.

I Danmark får beboere på plejehjem m.v. udbetalt pension og må heraf selv betale for de ydelser, de modtager som led i plejehjemsopholdet. Det drejer sig for eksempel om husleje, kost, frisør og vask. Derimod skal de ikke betale for pleje og rengøring. Den varige hjemmehjælp er gratis. Derimod betales der for midlertidige hjemmehjælp, afhængigt af indkomsten. Egenbetalingen til plejehjem og hjemmehjælp udgjorde tilsammen 1,69 mia. DKK i 2011, svarende til 4 pct. af de samlede udgifter.

På Færøerne betaler beboere på plejehjem og i bofællesskab husleje efter centralt fastsatte regler. Huslejen består af boligafgift og en serviceafgift. Sidstnævnte består af et grundbeløb og et indkomstreguleret tillæg. Egenbetalingen til hjemmehjælp er afhængig af husstandens indkomst. Egenbetalingen til hjemmehjælp udgør ca. 3 pct. af de samlede udgifter til hjemmehjælp.

I Finland er egenbetalingen for langtidspleje af ældre afhængig af patientens indtægt. Den kan højst udgøre 85 pct. af nettoindkomsten og til personlig brug skal der være mindst 99 Euro per måned. I 2011 udgjorde egenbetalingen for institutionsophold 21 pct. af de samlede udgifter. For kontinuert hjemmepleje kan der opkræves en passende månedsafgift, som bestemmes af ydelsens kvalitet og omfang samt mod-

tagerens betalingsevne og husstandens størrelse. Egenbetalingen udgjorde ca. 15 pct. af de samlede udgifter til hjemmehjælp.

I Island er egenbetaling for plejehjem afhængig af indtægten. De som kun har grundpension betaler den til deres ophold, og får udbetalt et fastsat beløb, som kaldes for "lommepenge". Resten af udgifterne betales af staten for dem som kun har grundpension. De som har højere indtægter betaler mere selv for deres ophold, men der findes et loft som ikke overskrides. Alle ydelser i plejehjemmet er inklusive, med undtagelse af frisør og fodpleje, som kan købes på stedet på nogle af plejehjemmene. Egenbetalingen til hjemmehjælp var 9,4 pct. af kommunernes udgifter i 2011.

I Norge er egenbetalingen for institutionsophold afhængig af indtægten, og beregnes ud fra centralt fastsatte forskrifter. Egenbetalingen udgør op til 75 pct. af folketrygdens grundbeløb, fratrukket et fribeløb. Af indtægter over folketrygdens grundbeløb betales op til 85 pct. Betalingen skal begrænses således, at alle beholder 25 pct. af folketrygdens grundbeløb i tillæg til fribeløbet. Egenbetaling i institutioner udgør lidt over 15 pct. af de samlede udgifter til driften af institutionen. Egenbetalingen for hjemmehjælp fastsættes af de enkelte kommuner, men beløbet må ikke overstige de faktiske udgifter. Hvis indtægten er lav må egenbetalingen ikke overstige 155 NOK per måned. Desuden, må der ikke kræves egenbetaling for den del som er personlig pleje og omsorg eller hjemmesygepleje, aflastnings- eller støttetiltag.

I Sverige har kommunerne en stor frihed til selv at bestemme egenbetalingens størrelse inden for omsorgen for ældre og funktionshæmmede. Der findes også en maksimal egenbetaling inden for ældreomsorgen, men kommunerne har stor frihed til at sætte egenbetalingens størrelse inden for disse rammer.

Hver modtager af social service har ret til at beholde en vis sum til at betale personlige udgifter, som ikke indgår i udgiften til hjælp i hjemmet. Dette kaldes et forholdsbeløb.

6.3 Funktionshæmmede

Tabel 6.3.1 Udgifter til funktionshæmmede i pct. af BNP i EU, Færøerne, Island og Norge 2010

Danmark	4,9	Belgien	2,0	Italien	1,7 ^p	Slovakiet	1,7 ^p
Færøerne	4,4	Bulgarien	1,4	Letland	1,3 ^p	Slovenien	1,7 ^p
Finland	3,6	Cypern	0,7	Litauen	2,1 ^p	Spanien	1,7 ^p
Island	3,5	Estland	1,9	Luxemburg	2,6	Storbritannien	3,0 ^p
Norge	4,4	Frankrig	1,9 ^p	Malta	0,9	Tjekkiet	1,5
Sverige	4,5 ^p	Grækenland	1,3	Polen	1,4	Tyskland	2,4 ^p
		Holland	2,5 ^p	Portugal	2,2	Ungarn	2,1
		Irland	1,3	Rumænien	1,6	Østrig	2,3

p Foreløbige data

Anmærkning: Kilden er EUROSTAT: Database for Social Protection Expenditure and Receipts. Kilden for Færøerne er Almanamálaráðið

Førtidspensionernes opbygning og indkomstprøvning

Det er et fællestræk for de nordiske landes pensionssystemer, at alle borgere ved lov er garanteret et vist minimum at leve for ved overgangen til pension, den såkaldte mindstepension/grundpension. Dertil kommer lovfastsatte arbejds- eller tillægspensioner for de, der har deltaget i arbejdslivet. Desuden findes der supplerende pensionsordninger indgået ved lov eller ved kollektive aftaler. I alle landene findes desuden forskellige private pensionsopsparinger, som ikke behandles i denne rapport.

Hovedprincipperne for at modtage førtidspension er de samme som for alderspension. Dog får førtidspensionsmodtagere i Danmark ikke ATP, men de, der har været på arbejdsmarkedet modtager også supplerende pensioner.

I Sverige er førtidspensionen afskaffet og erstattet af en syge- og aktivitets ydelse.

Tabel 6.3.2 Førtidspensionens opbygning 2012¹⁾

	Danmark	Færøerne	Finland	Island ²⁾	Norge ²⁾	Sverige
<i>Modtagere af:</i>						
Grundpension/ garanteret mindstepension	Alle personer bosat i landet mindst 3 år	Alle personer bosat i landet i mindst 3 år	Alle personer bosat i landet mindst 3 år	Alle personer bosat i landet mindst 3 år	Alle personer bosat i landet mindst 3 år	Alle personer bosat i landet mindst 3 år
Bopælstidens længde for at opnå fuld grundpension	4/5 af årene fra det fyldte 15. år til det tidspunkt, hvorfra pensionen ydes	4/5 af årene fra det fyldte 15. år til det tidspunkt, hvorfra pensionen ydes	40 år	40 år	40 år	40 år
Tillægspension/ arbejdspension	.	.	Lønmodtagere og selvstændige	Lønmodtagere og selvstændige	Lønmodtagere og selvstændige	Lønmodtagere og selvstændige
Supplerende pensioner	.	.	-	.	Lønmodtagere og selvstændige	Lønmodtagere og selvstændige
	Offentlige kollektive aftaler	Offentlige kollektive aftaler	-	-	Offentlige kollektive aftaler	Offentlige kollektive aftaler
	Private kollektive aftaler	Private kollektive aftaler	-	-	-	Private kollektive aftaler

1 Blandt andet som følge af tilpasning til reglerne i EØS-aftalen er reglerne for retten til grundpension i de nordiske lande blevet tilnærmelsesvist ens. Overordnet kræves det, at man har været bosat i det pågældende land i mindst 3 år i den erhvervsaktive alder forud for funktionshæmningen

2 Treårsgrænsen gælder ikke ved arbejdsskader

I Island reguleres grundbeløbet for førtidspensionister både i forhold til egen arbejdsindkomst og halvdelen af husstandens kapitalindkomst. Tilsvarende regler gælder også for pensionstillægget som også reguleres i forhold til egen arbejds pension samt ægtefællens indtægter. Fra og med 2001 er det kun 60 pct. af førtidspensionistens egne indtægter, der skal tages med i reguleringen. Målsætningen er at flere førtidspensionister skal deltage i arbejdslivet. Pensionstillægget falder helt bort over en vis indkomstgrænse.

I Norge indkomstprøves førtidspensionen i forhold til arbejdsindkomster over et vist niveau. Grundpensionen fastsættes i forhold til civilstand og ægtefællens arbejds- og kapitalindkomst. Ægtefæller og samboende har samme rettigheder.

I Sverige er boligstillægget til pensionister indkomstprøvet. I forhold til en ny lov fra 2003 kan boligstillægget udbetales til de der er bosat i Sverige og har en ydelse i form af fuld alderspension, aktivitets- eller sygedyldelse, enkepension, særlig efterlevendepension eller hustrutillæg. Selv de der har en pension eller en invaliditetsydelse fra et andet EU land kan få boligstillæg.

Helbredsbetingset førtidspension

I alle de nordiske lande kan personer hvis erhvervsevne er nedsat på grund af fysiske og/eller psykiske årsager modtage førtidspension. Førtidspensionen benævnes sygepension i Finland og uførepension i Island og Norge.

I Sverige hedder det fra og med 2003 syge- eller aktivitetsydelse. Disse ydelser indgår som en del af sygeforsikringssystemet, mens det tidligere var en del af det almindelige pensionssystem.

Grundlaget for førtidspension

I Danmark var folkepension (alderspension) og førtidspension tidligere integreret i et sammenhængende regelsystem. Førtidspensionister blev tildelt grundpension efter de samme regler som gjaldt for alderspensionister. Derudover blev førtidspensionister med mellemste førtidspension tildelt et invaliditetsbeløb, og førtidspensionister med højeste førtidspension blev ud over invaliditetsbeløbet også tildelt et erhvervsudygtighedsbeløb.

Den 1. januar 2003 trådte et nyt førtidspensionssystem i kraft. Førtidspensionen består nu af én sammenhængende ydelse, som for enlige nogenlunde er på niveau med arbejdsløshedsdagpengene, og for gifte/samlevende er på ca. 85 pct. heraf. De nye regler gælder for sager om førtidspension, som er rejst efter den 1. januar 2003, hvilket vil sige, at personer, som har fået tilkendt førtidspension efter de tidligere regler stadig modtager pension efter disse regler. Førtidspensionister efter den nye ordning modtager ikke invaliditets- og erhvervsudygtighedsbeløb. Som led i førtidspensionsreformen blev der etableret en tvungen indbetaling til ATP samt en frivillig supplerende opsparingsordning for førtidspensionister.

Alle førtidspensionister har mulighed for at tilslutte sig den sidstnævnte ordning. Af beløbet betaler førtidspensionisterne selv 1/3, og kommunerne betaler de resterende 2/3. Det samlede bidrag pr. person i ordningen udgør 5.652 kr. årligt i 2012.

På Færøerne er førtidspensionen sammensat af et grundbeløb, tillæg og invaliditetsbeløb.. Tillægget er reguleret efter tilkendelsesniveau. Dertil modtager højeste og mellemste førtidspensionister et invaliditetsbeløb, der ikke indtægtsreguleres eller er skattefrit. Personer med laveste førtidspension modtager særligt skattepligtigt tillæg. Finland, Island og Norge tilkendes førtidspension i form af grundpension/garanteret mindstepension og tillægspension/arbejdspension.

Fra 2003 blev førtidspensionen i Sverige ændret således, at man modtager en syge- eller aktivitetsydelse. Sygeydelsen bliver tidsbegrænset. Førtidspensionen var en del af det almindelige pensionssystem mens syge- eller aktivitetsydelsen er en del af sygeforsikringssystemet. Personer i alderen 30-64 år kan modtage sygeydelse, hvis arbejdsevnen er nedsat. Personer i alderen 19-29 år kan få en ydelse for nedsat aktivitet. Denne ydelse er altid tidsbegrænset til mellem et og tre år.

Ved beregningen af tillægs-/arbejdspensionens størrelse, hvilket sker på baggrund af tidligere arbejdsindkomst, medregnes i Finland, Island og Norge som regel tiden frem til den normale pensionsalder.

I Finland er procentsatsen for førtidspensionister, for tiden fra førtidspensioneringen og frem til alderspensionsalderen, dog lavere end for alderspensionister. Fra og med 2010 forhøjedes procentsatsen dog også for 50-63-årige fra 1,3 pct. til 1,5 pct. Dertil lægges en engangsforhøjelse af sygepensionen efter fem udbetalings år for personer med langvarig sygepension. Engangsforhøjelsens maksimum er ved 24-31-års alderen 25 pct. af pensionens beløb, og falder med 1,0 pct. for hvert ekstra levet år, og udbetales ikke efter 55-års alderen. Forhøjelsen betales første gang i 2010, men den gælder også sygepensioner, som begyndte før 2005. Hvis den manglende arbejdssevne begyndte i 2010 anvendes livslængdekoefficienten også på sygepensioner første gang, dog gælder indvirkningen kun på den indtjente pension, ikke på andelen for den resterende tid.

I Island trådte en ny aldersbetinget ydelse til førtidspensionister i kraft den 1. januar 2004. Formålet er, at personer, der bliver førtidspensionister i en ung alder får en forhøjet grundpension idet vedkommende ikke har haft mulighed for at deltage i arbejdslivet og derved ikke har kunnet optjene arbejds pension. Ydelsen kan gives fra og med vedkommende fylder 18 år og ydelsen reduceres i forhold til alderen når man bliver førtidspensionist. De, som er 18 eller 19 år når de bliver førtidspensionist får det dobbelte grundbeløb som reduceres gradvist til 66 års alderen.

I Norge blev tre forskellige revalideringsydelser den 1. marts 2010 slået sammen til én ydelse (arbejdsavklaringspenge). Den varige førtidspension beregnes som hidtil.

Tabel 6.3.3 Regler for grundpension/førtidspension 2012

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige ¹⁾
Pensionsalder	18-64 år	18-66 år	16-64 år	16-65 år	18- 66 år	19-64 år
Mindste grad af uarbejdsdygtighed	Uarbejdsdygtig	Manglende arbejdsevne	Intet særligt niveau angivet	50 pct.	50 pct. (i genaktiveringsfasen 20 pct.)	25 pct.
Pension på grundlag af:	Grad af uarbejdsdygtighed, opholdsperiode og indkomst"	Opholdspæriode og grad af uarbejdsdygtighed	Opholdets længde og andre pensioner	Grad af uarbejdsdygtighed, opholdsperiode og indkomst	Grad af uarbejdsdygtighed, forsikringsperiodens længde og familiesituationen	Opholdets varighed, størrelsen af indkomstbaseret syge-/aktivitetsydelse og grad af uarbejdsdygtighed
Reference indkomst eller beregningsgrundlag	Pensionen er uafhængig af tidligere indkomst	Pensionen er uafhængig af tidligere indkomst	Pensionen er uafhængig af tidligere indkomst	Pensionen er uafhængig af tidligere indkomst	Pensionen er uafhængig af tidligere indkomst	Pensionen baseres på den pensionsgivende indkomst, dvs. arbejdsindkomst og indkomst fra visse ydelser: sygedagpenge, arbejdsløshedsdagpenge og forældreorlovsydelse
Mindste pension pr. måned i national valuta	1/40 of maksimum	1/40 af grundbeløbet	Intet lovfæstet minimum		1/40 af 5.817 (gifte) eller af 6.844 (enlige). Personer som ikke har ret til arbejds pension/tillægspension, gives derudover et særtillæg på mindst 1/40 af mellem 5.064 og 6.844	Garanteret pension på mellem 7.700 og 8.800 på baggrund af alder ²⁾
Højeste pension pr. måned i national valuta	Hvis indkomsten ikke overstiger et vist niveau: 69.800 pr. år for enlig pensionist, der bor alene; 110.600 pr. år for gifte eller samboende pensionister	For enlige 15.084 og 13.000 for gifte	713,73 per måned		Sats afhængig af civilstand og trykdetid. Sats pr 1.5.2012 for enlige med 40/40, 100 pct. uarbejdsdygtighed, og uden ret til arbejds pension/tillægspension, er 13.688 (grundpension + særtillæg)	Maximum for indkomstrelateret syge- eller aktivitetsydelse er 17.600 per år
Indeksregulering efter pensionering:	Lønnen 100 pct. samt en reduktion hvis stigningen er over 2 pct.	Reguleres efter særlig lov hvert år	Forbrugerprisindekset 100 pct.	Lønudviklingen, i det mindste forbrugerprisindekset	Lønudvikling	Prisindekset 100 pct.

Tabellen fortsætter

Tabel 6.3.3 Regler for grundpension/førtidspension 2012 fortsat

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige ¹⁾
Akkumulering med indkomst fra arbejde, national valuta	Muligt at have anden indtægt. Der sker en gradvis reduktion af pensionen ved indtægter ud over en vis indtægt (se ovenfor under "Højeste pension")	Muligt at have anden indtægt	Hvis en pensionsmodtager påtager sig arbejde, der svarer til hans tidligere beskæftigelse, anses han ikke længere for at være uarbejdsdygtig, og pensionen inddrages. Pensionen kan indstilles i 3-24 måneder, hvis pensionsmodtageren finder arbejde og den månedlige arbejdsindkomst er over 713,73	Mulig, reduktion af ydelser	Med undtagelse af det første år med fuld midlertidig førtidspension må modtageren have en årlig arbejdsindkomst op til grundbeløbet (maj 2012 82.122). Personer, som er delvis funktionshæmmede, kan derudover have indtægt fra deltidsarbejde. Ved højere indkomst revurderes graden af førtidspension	Mulig til nogen del. Personer der har fået bevilget pension i henhold til reglerne før den 1. juli 2008 kan anvende "trinløs afregning". Der er også mulighed for at ansøge om et ophold med tilskud for at forsøge at arbejde

1 Syge-/aktivitetsydelse

2 Garantiniveauet for syge og aktivitetsydelse er baseret på blandt andet på besøgstiden i Sverige. Et lavere beløb kan derfor udbetales til visse personer der ikke har vist sig i længere tid

Tabel 6.3.4 Regler for arbejdsbaseret førtidspension 2012

	Danmark ¹⁾	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige ²⁾
Pensionsalder		18-66 år	18-62 år	16-69 år	16-66 år	19-64 år
Mindste grad af uarbejdsdygtighed		Mindst halvering af arbejds- evne. Graden af førtidspension kan afhænge af alder og mulig- hed for revali- dering	Førtidspension 3/5. Delvis førtidspension: 2/5	50 pct.	50 pct. (i gen- aktiveringsfasen 20 pct.)	25 pct.
Pension på grundlag af:		Manglende arbejdsevne på grundlag af fysisk eller psykisk årsag	Optjeningsbase- ret pension øget med op- tjening for forventet alder ved fratrædel- se, indkomst for hvert år, al- dersafhængig optjenings- sats	Grad af uar- bejdsdygtighed og optjent pensionsbeløb i overensstem- melse med optjente pensi- onspoint øget med yderligere optjenings år lagt til pensi- onsalderen	Grad af uar- bejdsdygtighed, antal pensions- point (faktiske hittidige og anslåede frem- tidige perioder til i alt 40 år), arbejdsindkom- stens størrelse (de 20 bedste år)	Gennemsnit af de tre højeste årlige indkom- ster fra en rammeperiode, som går umid- delbart forud det år, hvor invaliditeten opstod, af- hængigt af graden af uar- bejdsdygtighe- den
Reference- indkomst eller beregnings- grundlag		Grundbeløb og tillæg reguleres efter seneste skattemæssige indkomst	På grundlag af årsindkomsten. Intet indkomst- loft. For proj- cerede år er beregnings- grundlaget indkomsten i de fem foregående år. Optjenings- satsen for udækkede perioder er baseret på den indkomst, der danner grundlag for ydelserne. Til en langvarig invalidpension lægges efter fem udbetalings- år en engangs forhøjelse, hvis max forhøjelse er ved 24-31 års alder 25 pct. af pensionens beløb og falder for hvert levet år 1 procenten- hed og udbeta- les ikke efter 55 års alder	Indkomst uden loft	Tilskrevne pensionspoint og kommende pensionspoint indtil det fyldte 66. år. Perso- ner, som er blevet uar- bejdsdygtige inden det fyldte 26. år invalidi- tet tildeles ekstra pensi- onspoint for fremtiden	Ydelsen baseres på den pensi- onsgivende indkomst, dvs. arbejdsind- komst og ind- komst fra visse ydelser: syge- dagpenge, arbejdsløsheds- dagpenge og forældreorlovs- ydelse

Tabellen fortsætter

Tabel 6.3.4 Regler for arbejdsbaseret førtidspension 2012, fortsat

	Danmark ¹⁾	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige ²⁾
Højeste pension pr. måned i national valuta	.	For enlige 11.137 For gifte 9.372	Intet lovfæstet maksimum	Intet lovfæstet maksimum	20.120 pr. måned (grundpension kommer i tillæg)	17.600 pr. måned
Indeksregulering						
- før pensionering:	.	Reguleres efter særskilt lov	Lønnen 80 pct. + pristallet 20 pct.	Løn	Lønudvikling	..
- efter pensionering:	.	Reguleres efter særskilt lov	Pristallet 80 pct. + lønnen 20 pct.	Priser, men i ældre fonde for offentligt ansatte: lønninger	Lønudvikling	Pristallet 100 pct.
Akkumulering med indkomst fra arbejde	.	Muligt at have anden indtægt	Mulig, hvis indkomsten udgør 40-59 pct. af den pensionsgivende løn, ændres den fulde førtidspension til en delførtidspension. Hvis indkomsten overstiger 60 pct. af den pensionsgivende løn, pensionen ophører hvis ændringerne er midlertidige og inddrages hvis ændringerne bliver ved	..	Med undtagelse af det første år med fuld midlertidig førtidspension eller førtidspension, må modtageren have en årlig arbejdsindkomst på op til grundbeløbet (maj 2012, 82.122). Personer som er delvis uarbejdsdygtige, kan i tillæg have indtægt fra deltidsarbejde. Ved højere indkomst revurderes graden i førtidspension	Mulig til nogen del. Personer der har fået tildelt pension i henhold til reglerne før den 1. juli 2008 kan anvende "trinløs afregning". Der er også mulighed for at ansøge om et ophold med tilskud for at forsøge at arbejde

1 Der findes ingen arbejdsbaseret førtidspension i det offentlige pensionssystem i Danmark, men i de fleste overenskomster på arbejdsmarkedet indgår der aftaler om pension, herunder også førtidspension

2 Syge-/aktivitetsydelse

Forhold der påvirker antallet af førtidspensionister

I de nordiske lande findes der et antal alternative former for ydelser, som har indflydelse på såvel tilkendelse af førtidspensioner som på antallet af førtidspensionister. Mens sygedagpenge i de øvrige lande maksimalt kan gives i ét år, dog med mulighed for forlængelse i Danmark. I Sverige er førtidspensionen fra og med 2003 erstattet af en sygdoms- og nedsat aktivitetsydelse.

I Norge er det normalt, at der udbetales arbejdsavklaringspenge, førend der udbetales førtidspension.

Også de øvrige førtidspensionsordninger (som i denne publikation benævnes særlige alderspensioner) kan påvirke antallet af førtidspensionister. At der findes ordninger som for eksempel efterløn i Danmark og arbejdsløshedspension i Finland har bidraget til, at der er færre førtids-/sygepensionister, end der ellers ville have været i disse lande. Ordningen med aftalefastsat pension (AFP) påvirker antallet af førtidspensionister i Norge. Flere undersøgelser er kommet frem til at ca. 20 pct. af AFP-pensionisterne ville have været førtidspensionister, hvis AFP-ordningen ikke fandtes.

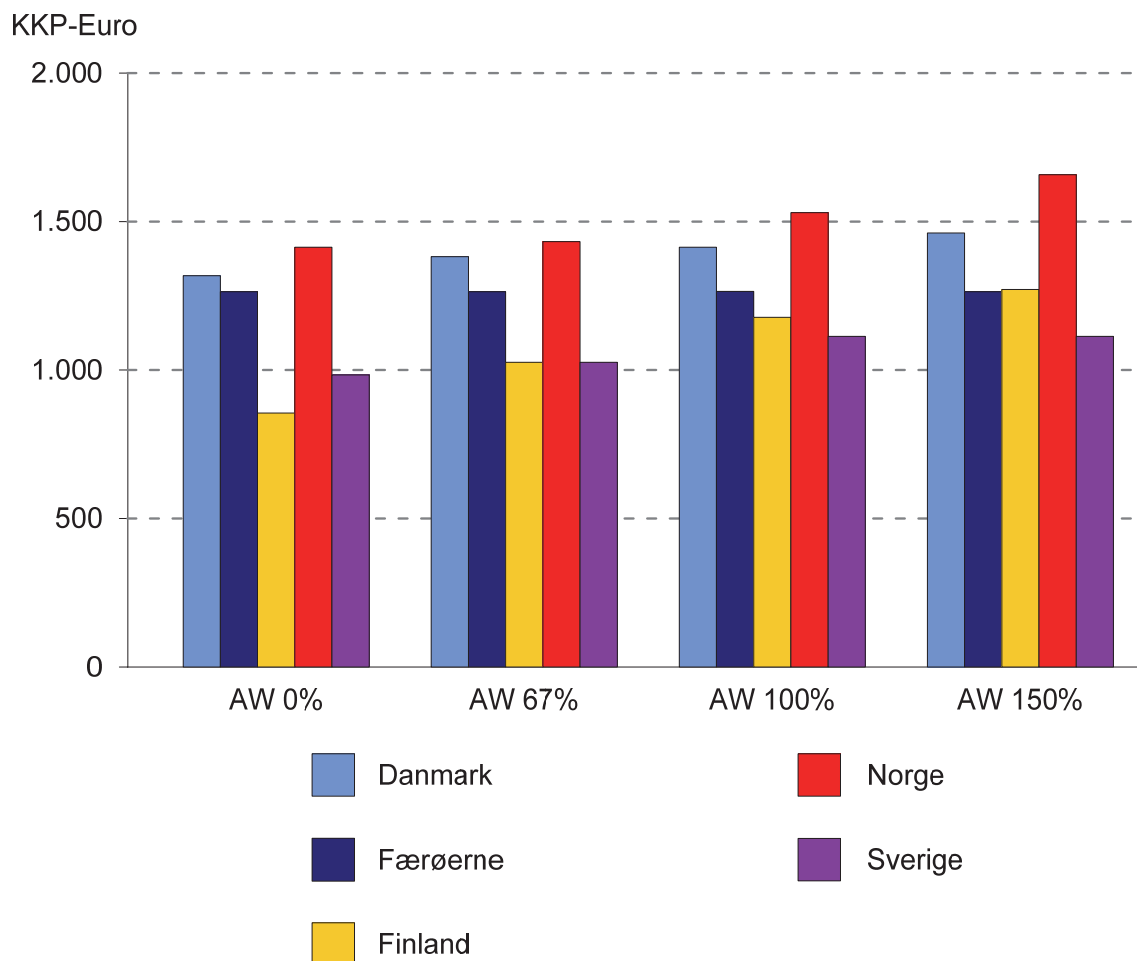
Førtidspension inkl. pensionstillæg er som hovedregel enten højere eller af samme størrelse som den der tilkendes alderspensionister i alle landene. Dertil kan i Danmark før førtidsreformen i 2003 og Færøerne komme et antal særlige tillæg og i de øvrige lande en tillægspension, som nævnt ovenfor.

Disponibel indkomst og kompensationsgrader ved førtidspension

Figur 6.3.1 viser den disponible indkomst for en enlig 50-årig førtidspensionist, som tidligere har været i arbejde og som helt har mistet sin erhvervsevne på fire indkomstniveauer i KKP-Euro, og figur 6.3.2 viser udviklingen i kompensationsniveauet for AW 100% over de seneste år. Tabel 6.3.5 viser kompensationsgraden i pct. i forhold til tidligere lønindkomst. I Danmark er førtidspensionen uafhængig af tidligere indkomst. Dog findes der i Danmark supplerende ydelser fra aftalebaserede pensionsordninger, som ikke er taget med i beregningen. Førtidspensionen i de andre lande er beregnet i forhold til tidligere arbejdsindkomst.

I alle landene modtager mændene i gennemsnit en højere ydelse end kvinderne. For Finland og Norge skyldes det højere optjening til ATP.

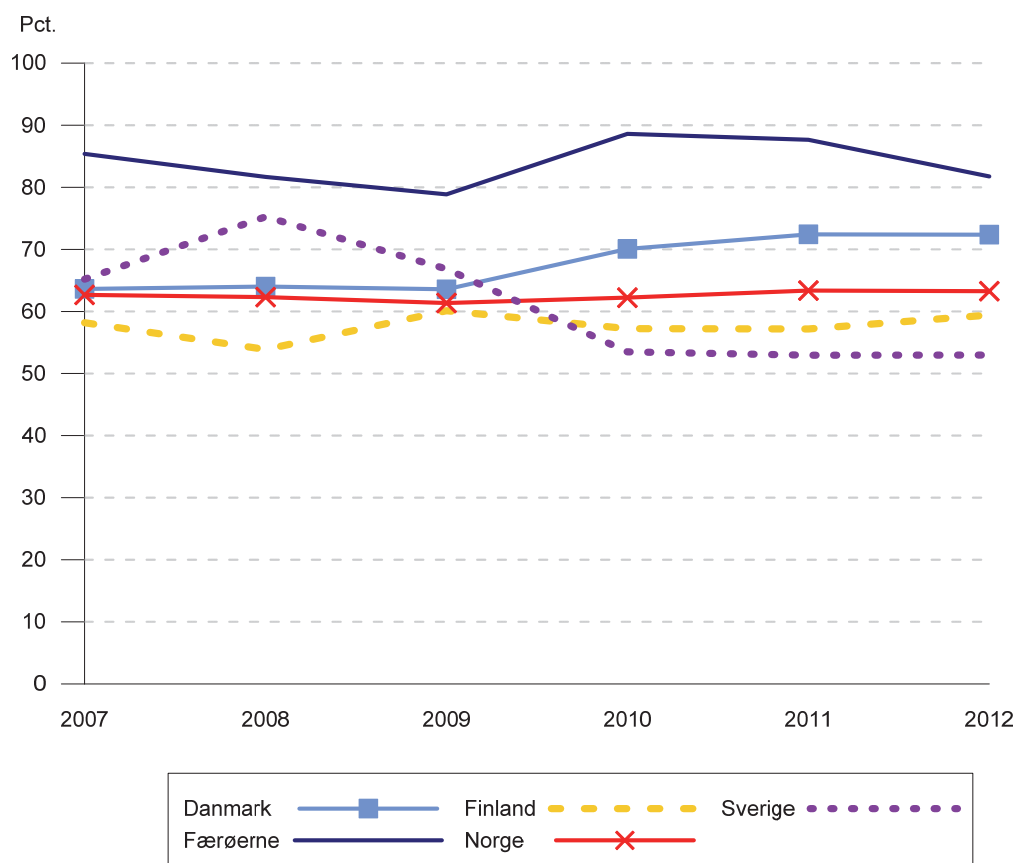
Figur 6.3.1 Disponibel indkomst pr. måned for en enlig 50-årig førtidspensionist ved fuldt tab af erhvervsevne i KKP-Euro 2012

Tabel 6.3.5 Kompensationsgrad for en enlig 50-årig førtidspensionist ved fuldt tab af erhvervsevne i pct. af disponibel indkomst ved arbejde 2012

	Danmark	Færøerne	Finland	Norge	Sverige
67 pct. AW	99	117	70	84	71
100 pct. AW	72	82	59	63	53
150 pct. AW	54	56	47	47	39

Figur 6.3.2 Kompensationsgrad for en enlig 50-årig førtidspensionist uden børn, AW 100 pct.

Tabel 6.3.6 Gennemsnitligt udbetalt i lovfastsat førtidspension (før skat) pr. måned 2012

	KR/EUR			KKP-Euro		
	Mænd	Kvinder	Alle	Mænd	Kvinder	Alle
Danmark ¹⁾	14.848	13.998	14.386	1.458	1.375	1.413
Færøerne ²⁾	12.530	11.315	..	1.231	1.111	..
Finland ³⁾	1.136	943	1.044	929	771	854
Norge	17.812	14.402	15.857	1.534	1.240	1.366
Sverige ⁴⁾	10.652	9.340	9.885	934	819	867

1 Gennemsnitligt udbetalt beløb for højeste, mellemste, almindelig og forhøjet almindelig førtidspension samt ny førtidspension i januar 2012

2 Gennemsnitlig udbetaling i november 2011 for højeste og mellemste førtidspension

3 Gennemsnitligt udbetalt beløb pr. december

4 Gennemsnitligt udbetalt beløb i december inklusive boligtillæg. Aktivitets- eller sygedagbeløb erstattes fra og med 2003 førtidspension

Antal modtagere af førtidspension

I Danmark kan der efter førtidspensionsreformen i 2003 kun nytilkendes en form for førtidspension. Den nye førtidspension tilkendes personer med en varigt nedsat arbejdsevne af et sådant omfang, at personen ikke kan blive selvforsørgende gennem beskæftigelse på almindelige vilkår eller i fleksjob.

På Færøerne er der ikke sket væsentlige lovmæssige ændringer, der har haft indflydelse på antallet af nytilkendelser.

I Finland har der været et fald i antallet af førtidspensionsmodtagere, og det falder fortsat svagt.

Der har været fald i nytilgangen af førtidspensionister i Island siden 2003. Forklaringen på faldet i nytilgangen kan være stramning i reglerne af tilkendelse af førtidspension samt ændringer på arbejdsmarkedet i form af mindre arbejdsløshed.

Både i Norge og Sverige er der sket stramning i reglerne for tilkendelse af førtidspension (syge-/aktivitetsydelse). I Sverige har der været et stigende antal tilkendelser til og med 2006, hvorefter der har været et fald.

Tabel 6.3.7 Antal pensionister, der modtager førtidspension i form af grund-/mindstepension og/eller tillægs-/arbejdspension absolut og i pct. 2012

	Danmark ²⁾	Færøerne	Finland	Island ³⁾	Norge	Sverige ⁴⁾
<i>Antal</i>						
18-19 år ¹⁾	1.099	12	1.544	208	1.012	2.979
20-29 "	10.583	74	11.912	1.761	8.942	27.260
30-39 "	24.374	98	17.698	2.693	18.513	24.073
40-49 "	55.891	229	34.315	3.793	50.563	64.309
50-54 "	92.554	174	32.169	2.528	41.431	56.283
55-59 "	.	232	60.207	2.675	59.540	81.397
60-64 "	61.065	401	92.858	2.941	84.158	121.564
I alt 18-64 år ¹⁾	245.566	1.220	250.703	16.599	264.159	377.865
65-66 år	.	198			45.728	
<i>Pct.</i>						
18-19 år ¹⁾	0,4	1,0	0,6	1,3	0,4	0,8
20-29 "	4,3	6,1	4,8	11,1	3,4	7,2
30-39 "	9,9	8,0	7,1	16,3	7,0	6,4
40-49 "	22,8	18,8	13,7	23,5	19,1	17,0
50-54 "	37,7	14,3	12,8	14,8	15,7	14,9
55-59 "	.	19,0	24,0	15,5	22,5	21,5
60-64 "	24,9	32,9	37,0	17,6	31,9	32,2
I alt 18-64 år ¹⁾	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

1 For Finland og Norge starter aldersgruppen ved 16 år og ved 17 år for Island og ved 19 år for Sverige

2 2011 tal. Tal fra Danmark i aldersgrupperne 50-54 år og 55-59 år er slået sammen, og står ud for kategorien 50-54 år

3 Islandske tal henviser til 2011

4 Antal modtagere i december 2012

Tabel 6.3.8 Modtagere af førtidspension og nytilgang af førtidspensionister efter køn 2012

	Modtagere	Nytilgang	Nytilgang i pct. af befolkningen i den berettigede alder
<i>Danmark¹⁾</i>			
Mænd	102.968	6.891	0,4
Kvinder	120.010	7.559	0,4
<i>Færøerne</i>			
Mænd	723	..	..
Kvinder	816	..	..
<i>Finland</i>			
Mænd	130.657	11.295	0,6
Kvinder	120.046	11.283	0,7
<i>Island^{2,3)}</i>			
Mænd	7.078	35	0,0
Kvinder	10.831	189	0,2
<i>Norge⁴⁾</i>			
Mænd	132.157	12.171	0,8
Kvinder	177.730	17.135	1,2
<i>Sverige^{5,6)}</i>			
Mænd	157.029	8.127	0,3
Kvinder	220.836	8.593	0,3

1 Antal modtagere er i denne tabel opgjort primo året; i de øvrige pensionstabeller er antallet opgjort ultimo året

2 Pensionsalder 17-66 år

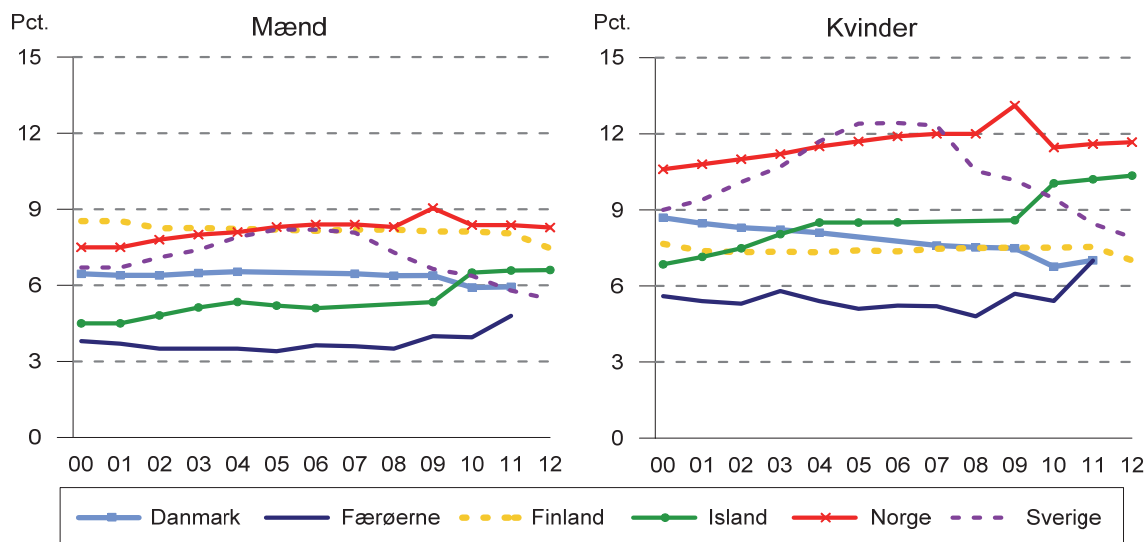
3 2011

4 Pensionsalder 18-67 år. Tilgangen er sett i forhold til den ikke-uføre befolkningen

5 Syge og aktivitetsydelse erstatter fra og med 2003 førtidspensionen

6 Modtagere er for december 2012

Figur 6.3.3 Pensionister der modtager førtidspension i form af grund-/ mindstepension og/eller tillægs-/arbejdspension i pct. af befolkningen 16/18-64/66 år 2000-2012^{1, 2)}

- 1 I Sverige erstatter aktivitets- og sygedagpengen førtidspensionen fra og med 2003. Nye ydelser gives til personer i alderen 19-64 år
- 2 Fra 1. marts 2010 blev personer, som modtog tidsbegrænset invaliditetsydelse, overført til en ny ydelse kaldet arbejdsavklaringspenge (revalidering). Herefter viser figuren kun modtagere af varig invalidepension, og antallet er derfor mindre end i 2009

Revalideringsydelser

Personer, hvis erhvervsevne er nedsat af fysiske, psykiske eller sociale årsager, kan få hjælp til uddannelse, optræning og omskoling, når det anses for påkrævet af hensyn til personens fremtidige muligheder for at klare sig selv og forsørge sin familie. Der kan også ydes hjælp til særlige udgifter, der følger af uddannelsen. Uddannelse kan bestå i optræning eller oplæring på det almindelige arbejdsmarked. Hjælpen ydes i form af løn eller løntilskud. Endelig kan der ydes særskilt hjælp til anskaffelse af værktøj og arbejdsredskaber og til iværksættelse af selvstændig virksomhed.

I Danmark ydes hjælpen i form af en fast revalideringsydelse, som svarer til dagpengemaximum. Udbetalingen af revalideringsydelsen forudsætter, at der er iværksat en revalidering efter en fastlagt erhvervsplan. Ydelsen udbetales indtil erhvervsplanen er gennemført, normalt dog højst i 5 år. For unge under 25 år udgør revalideringsydelsen det halve. Med henblik på at fastholde og integrere de svagere grupper på arbejdsmarkedet er der fra 1999 sket en styrkelse af den virksomhedsrettede revalidering.

På Færøerne udbetales revalideringsydelse, når det anses for påkrævet af hensyn til en persons risiko for at blive udstødt fra arbejdsmarkedet. Revalideringsydelsen hører under loven om offentlig forsorg, og ydelsen er normalt behovsprøvet.

I Finland er revalideringsdagpenge, som betales fra Folkpensionsanstalten af samme størrelse som sygedagpengene. Dagpengenes størrelse fra ulykkes- og trafikforsik-

ringerne samt fra arbejdspensionsanstalterne er i princippet næsten af den samme størrelse som man skulle have haft arbejdsindkomst i samme periode.

I Island udbetales en revalideringsydelse af socialforsikringen, når den tilskadekomne ikke længere har ret til syge- eller arbejdsskadedagpenge. Som regel kan ydelsen højst oppebæres i 12 måneder eller indtil der er truffet beslutning om den funktionshæmmedes fremtid. Ydelsen svarer til førtidspensionen, og tildeles efter de samme kriterier. Ydelsen kan aldrig udbetales i mere end 18 måneder. Alle, der modtager revalideringsydelse, skal gennemgå undersøgelser og behandlinger i den tid, ydelsen modtages.

I Norge blev tre revalideringsydelser slået sammen til én ydelse med virkning fra 1. marts 2010. For at have ret til den nye ydelse, arbejdsavklaringspenge, skal modtageren være under aktiv behandling, deltage på et arbejdsrettet tiltag eller modtage anden opfølgning med det sigte at skaffe sig, eller beholde, et arbejde.

Denne ydelse gives til personer, der som regel har opbrugt deres sygedagpengeret, men hvor arbejdsevnen forsat er nedsat med mindst 50 pct. Ydelsen kan gives i op til 4 år, med mulighed for forlængelse i særlige tilfælde, og beregnes ud fra pensionsgivende indtægt, udbetalt det sidste år, eller som et gennemsnit af de sidste tre år før arbejdsevnen blev nedsat med mindst 50 pct. Ydelsen udgør 66 pct. af beregningsgrundlaget (som maksimalt svarer til 492.732 NOK pr. 1. mai 2012), og forvaltes af Arbejds- og velfærdsetaten. Der gives en mindste ydelse på 164.244 NOK pr. 1. mai 2012.

I Sverige gives der i forbindelse med revalidering en række erstatninger og ydelser. I forbindelse med revalidering kan der blandt andet gives en re-valideringsydelse og særlige ydelser i stedet for sygedagpenge. Revalideringsydelsen gives da til personer, som deltager i erhvervsrettet revalidering og de særlige ydelser skal dække udgifter, som der er ved revalideringen for eksempel rejser. De erhvervsrettede revalideringsforanstaltninger, som kan blive aktuelle er eksempelvis arbejdsstræning, udredning ved et arbejdsmarkedsinstitut og uddannelse.

Tabel 6.3.9 Personer som har modtaget revalideringsydelse 2012

	Danmark ¹⁾	Færøerne	Finland ²⁾	Island ³⁾	Norge ⁴⁾	Sverige ⁵⁾
<i>Personer som har modtaget revalideringsydelse i løbet af året</i>						
Mænd	5.828	206	41.614	718	..	6.690
Kvinder	8.429	287	63.417	1.162	..	13.601
I alt	14.257	493	105.031	1.880	..	20.291
I alt pr. 100.000 indbyggere	401	206	1.935	5	..	212
<i>Personer som modtog revalideringsydelse pr. december</i>						
Mænd	3.769	86	17.196	414	68.529	2.482
Kvinder	5.397	125	25.055	718	98.702	5.169
I alt	9.166	211	42.251	1.132	167.231	7.651
I alt pr. 100.000 indbyggere	258	86	779	9	..	80

- 1 Modtagere af revalideringsydelse, herunder revalideringsydelse ved virksomhedspraktik
- 2 Omfatter revalideringsdagpenge og service som udbetales fra Folkepensionsanstalten (derudover udbetalte arbejdspensionsanstalterne i løbet af 2012 revalideringspenge/service til 11.138 personer, 5.300 mænd og 5.838 kvinder)
- 3 2011
- 4 Fra 1. marts 2010 blev ydelserne revalideringspenge (attføringspenge og rehabiliteringspenge) og tidsbegrænset sygepenge indlemmet i Arbejdsavklaringspenge. Tallene for 2010 er derfor ikke sammenlignelige med tal fra tidligere år
- 5 Omfatter kun personer med revalideringsydelse. Personer som modtager særlige ydelser kan ikke opgøres

Arbejdsskadeserstatninger

I alle nordiske lande modtager personer, som har været udsat for en arbejdsskade enten sygedagpenge eller en ydelse, som svarer til disse ved midlertidigt tab af erhvervsevne. Ved langvarigt eller permanent tab af erhvervsevne udbetales der førtidspension eller en ydelse, som kan sidestilles med denne.

Ved arbejdsskade forstås ulykkestilfælde på arbejdet og erhvervsbetinget sygdom, som forårsager midlertidigt eller permanent tab af arbejdsevne.

I alle landene er der etableret obligatoriske arbejdsskadeforsikringer, men efter lidt forskellige regelsæt. Fra arbejdsskadeforsikringen udbetales der mén erstatninger samt erstatning for den tabte arbejdsevne, enten i form af engangsydelser eller som månedlige ydelser. Normalt dækker arbejdsskadeforsikringen også udgifter til behandlinger, som ikke er dækket af den almindelige sygeforsikring.

I Danmark ydes der erstatning for tabt erhvervsevne, hvis arbejdsskaden har nedsat arbejdsevnen med mindst 15 pct. Der ydes desuden et engangsbeløb, hvis méngraden er 5 pct. og derover. Kompensationen beregnes ud fra 80 pct. af den tilskadekomnes hidtidige årsindtægt.

På Færøerne ydes der dagpenge, hvis den tilskadekomne ikke er i stand til at genoptage arbejdet i samme omfang som tidligere. Dagpengene kan maksimalt udgøre 80 pct. af årslønnen. Der kan også ydes invaliditetserstatning, hvis arbejdsskaden har forringet den tilskadekomnes erhvervsevne med 5 pct. eller derover. I Finland har man ret til pension, hvis arbejdsevnen er reduceret med mindst 10 pct. Den pension, som udbetales til en person, som er helt uarbejdsdygtig udgør 85 pct. af tidligere arbejdsindkomst. Til en delvis (partiel) arbejdsudygtig arbejdstager, udbetales der en del af den fulde pension, som svarer til nedgangen i erhvervsevnen. Erstatningsni-

veauet for pension på grund af ulykker falder til 70 pct. af arbejdsindkomsten, når den pågældende fylder 65 år. Ulykkespensionen til en delvis uarbejdsdygtig reduceres tilsvarende når den pågældende fylder 65 år.

I Island er det retten til løn under sygdom (fravær på grund af en ulykke), som har den største betydning for den skadelidte. Men for personer som ikke har ret til løn eller når den periode, hvor man kan modtage løn er ophørt, modtager de pågældende dagpenge fra den almene arbejdsskadeforsikring. Denne ydelse er et fast beløb, som er uafhængig af den løn man havde da ulykken indtraf. Ydelsen betales normalt ikke i mere end 52 uger, hvis arbejdsevnen er nedsat med 10-49 pct. betales førtidspension i form af et engangsbetrag, men hvis arbejdsevnen er nedsat 50 pct. eller mere betales førtidspension efter de almindelige regler.

I Norge kan der opnås uførepension, hvis en erhvervsskade eller arbejdsulykke nedsætter arbejdsevnen med 30 pct., hvor der normalt kræves mindst 50 pct. nedsættelse af arbejdsevnen for at få tildelt uførepension. Der tildeles mén erstatning, hvis mén graden er 15 pct. og derover.

I Sverige ydes der erstatning, i form af livrenter, såfremt arbejdsevnen er varigt nedsat med mindst en femtededel (6,6 pct.). Livrenten beregnes normalt på grundlag af den forsikredes sygedagpengeberettigede indkomst. Livrenten beregnes ved at sammenligne den forventede indkomst, hvis skaden ikke var indtruffet, med den indkomst hun eller han beregnes til at kunne få efter skaden. Livrenten er forskellen mellem indkomsterne, men kan aldrig blive højere end 7,5 prisbasisbeløb per år som var 42.800 SEK i 2011.

Plejetilskud til funktionshæmmede

I alle de nordiske lande kan familier modtage økonomisk støtte fra det offentlige til pleje af et fysisk eller psykisk sygt barn i hjemmet. Regelsættene varierer noget mellem landene, men formålet med ordningerne er det samme, nemlig at gøre det økonomisk muligt for familier at have barnet boende hjemme ved at få dækket de ekstraudgifter som barnets funktionshæmning medfører.

Voksne med funktionsnedsættelse, som bor i eget hjem, kan også få tilskud. De enkelte lande har også lidt forskellige regler på dette område. Der kan ydes støtte til hjælpemidler, som er nødvendige for, at den pågældende kan udøve et erhverv eller afhjælpe den pågældendes lidelse, eller som kan lette den daglige tilværelse i hjemmet.

I flere af landene ydes der blandt andet tilskud til køb af og/eller tilpasning af bil eller andet motordrevet køretøj.

Serviceydelser til funktionshæmmede

Institutioner, hjemmehjælp m.v. for funktionshæmmede

I alle landene findes der særlige boliger for personer med nedsat funktionsevne. Det kan være:

1. Plejehjem/sygehjem
2. Beskyttede boliger/servicelejligheder/kollektivboliger

Tabel 6.3.10 Personer under 65 år som modtager hjemmehjælp

	Danmark ¹⁾	Færøerne	Finland	Island	Norge ²⁾	Sverige ³⁾
	2012	2010	2012	2012	2011	2012
Modtagere af hjemmehjælp under 65 år i alt	24.413	55	7.174	3.244	32.759	16.395
Modtagere af hjemmehjælp i pct. af aldersgruppen 18-64 år	0,7	0,1	0,2	1,2	0,8	0,2

- 1 Hjemmehjælp til beboere i eget hjem bortset fra serviceboliger. Modtagere i pct. af aldersgruppen 18-64 år pr. oktober 2012
- 2 Inklusive beboere i serviceboliger som modtager praktisk bistand (hjemmehjælp). Omfatter modtagere der modtager både hjemmesygepleje og praktisk bistand og modtagere som blot modtager praktisk bistand. Modtagere der kun modtager hjemmesygepleje er ikke inkluderet
- 3 Omfatter beboere i egen bolig som pr. 1. oktober 2012 havde fået tildelt hjemmehjælp

Tabel 6.3.11 Personer under 65 år, som bor på institution eller i servicebolig

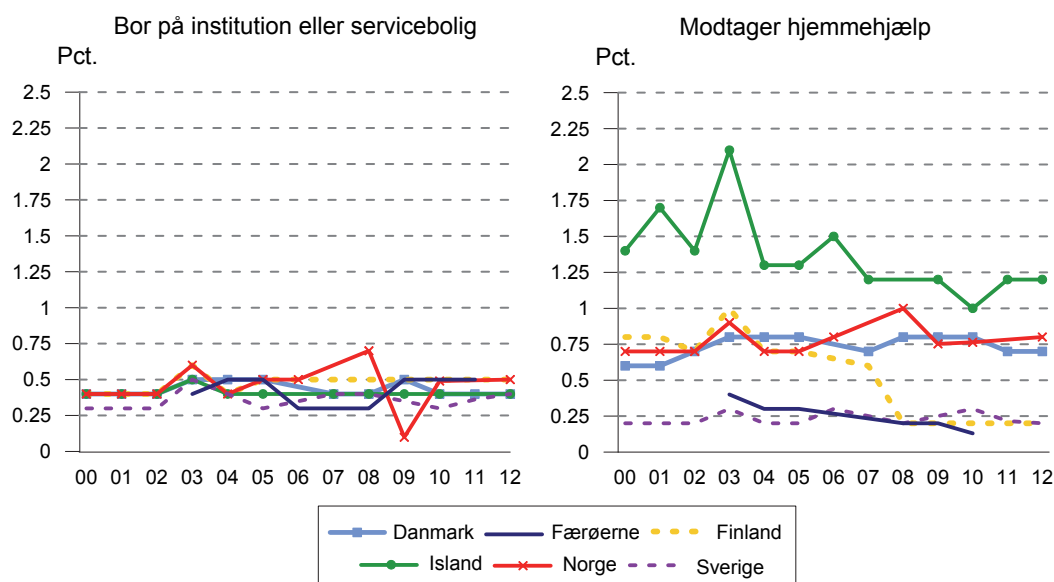
	Danmark ¹⁾	Færøerne ¹⁾	Finland	Island	Norge ²⁾	Sverige ³⁾
	2012	2011	2012	2011	2011	2012
Under 65 år i alt	14.342	11	20.942	834	21.814	27.748
I pct. af aldersgruppen 18-64 år	0,4	0,0	0,5	0,4	0,5	0,4

- 1 Omfatter beboere på plejehjem, beskyttede boliger, plejeboliger, friplejeboliger samt botilbud (botilbud anvender aldersgruppen under 67 år). Modtagere i pct. af aldersgruppen 18-64 år pr. oktober 2012
- 2 Oplysningerne gælder beboere i boliger til pleje- og omsorgsformål og indlagte på institution i aldersgruppen 0-66 år
- 3 Personer med permanent ophold og korttidsophold 1. oktober 2012 i institutioner eller service-boliger

I samtlige lande ydes der hjemmehjælp til funktionshæmmede. Hjælpens omfang bestemmes ud fra individuelle behov og varierer fra nogle få timer om måneden til flere timer pr. dag. Hjælpen er et kommunalt anliggende og udføres af kommunalt eller privat ansatte.

Som tidligere nævnt er statistikken om hjemmehjælp i de nordiske lande vanskelig at sammenligne. Tallene for Danmark, Færøerne, Finland, Norge og Sverige er statusopgørelser, er de islandske data oplysninger om, hvor mange der modtog hjælp i løbet af året.

Figur 6.3.4 Personer som bor på institution eller i servicebolig, samt personer der modtager hjemmehjælp i pct. af aldersgruppen 18-64 år 2000-2012

Støtteordninger og fritidsaktiviteter

I de nordiske lande tilbydes funktionshæmmede forskellige typer støtteordninger og aktiverende foranstaltninger i enten kommunalt eller privat regi. Udbuddet af service og aktiviteter varierer fra land til land og fra kommune til kommune. Der føres ingen sammenlignelig statistik, der kan belyse omfanget af denne indsats.

Støtteordninger tager navnlig sigte på, at funktionshæmmede kan forblive længst muligt i eget hjem. De enkelte serviceordninger indbefatter bl.a. madudbringning, telefonkæder eller alarmer, der kan tilkalde hjælp, besøgsordning, fysio- og ergoterapi, hår- og fodpleje, havearbejde og snerydning. Desuden findes der ordninger med tøjvask og indkøb. Der er ikke centralt fastsatte regler for betaling, men normalt opkræves der betaling for madudbringning, fodpleje og havearbejde. I alle landene findes såkaldte dagforanstaltninger, der henvender sig til forskellige målgrupper, eksempelvis personer med psykisk funktionsnedsættelse, for at give hjælp i form af revalidering, beskæftigelse og fællesskab.

Derudover findes befordringstjeneste, en trafikservice for ældre og funktionshæmmede personer, som har svært ved at benytte offentlige transportmidler eller i det hele taget at færdes på egen hånd.

Personlig assistance

I alle de nordiske lande kan personer med svære funktionshæmninger få økonomisk hjælp til personlig assistance og hjælp til den daglige livsførelse.

I Danmark kan personer med betydeligt og varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne, der har behov for personlig hjælp og støtte til de nødvendige praktiske op-

gaver i hjemmet i mere end 20 timer om ugen, vælge at få et kontant tilskud til hjælp, som den pågældende selv antager. Kommunen kan også yde tilskud til dækning af udgifter til ansættelse af hjælpere til pleje, overvågning og ledsagelse af personer med betydeligt og varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne, som har et aktivitetsniveau, for eksempel i forbindelse med erhvervsarbejde, der gør det nødvendigt at yde en ganske særlig støtte. Ca. 2 000 personer var omfattet af disse ordninger med ansættelse af hjælpere i 2010.

Derudover kan kommunen yde 15 timers ledsagelse om måneden til personer under 67 år, der ikke kan færdes alene på grund af betydeligt og varigt nedsat funktionsevne. Personer, der er visiteret til 15 timers ledsagelse om måneden ved det fyldte 67. år, bevarer denne ret efter det fyldte 67. år. Kommunen kan desuden yde hjælp i form af en særlig kontaktperson til personer, der er døvblinde, og sørge for tilbud om støtte- og kontaktperson til personer med sindslidelser. I 2010 var ca. 14 000 personer omfattet af disse ledsage- og kontaktpersonordninger.

På Færøerne har børnepasningsbehovet hos familier med funktions-hæmmede børn, hvis behov ikke kan dækkes i de almindelige daginstitutioner, været løst ved ansættelse af personlige støttepersoner. Støttepersonerne har samtidig bl.a. en aflastningsopgave i forhold til familien og dækker derfor et mere omfattende behov end det en traditionel daginstitution kan tilbyde.

Personer mellem 18 og 66 år med varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne kan få tilkendt personlig hjælp og støtte. Målsætningen er, at den funktionshæmmede skal have mulighed for at leve et selvstændigt og aktivt liv. Den funktionshæmmede og støttepersonen fastlægger i fællesskab en formålssætning med støtten, og som beskriver en handlingsplan mht. indholdet i støttetimerne.

I Finland kan kommunerne fremme en svært funktionshæmmed persons livsførelse i eget hjem ved at give et økonomisk tilskud til at aflønne personlige hjælpere. Tilskuddet er tildelt svært funktionshæmmede, der i stor udstrækning har behov for andres hjælp i dagliglivets forhold. Behovet for hjælp og støtte skal fastlægges af en læge og hvis nødvendigt desuden af en anden ansat i social- og sundhedsvæsenet. I 2012 var 13.460 personer omfattet af ordningen.

I Island kan der også tilkendes personlig hjælp med dagliglivets funktioner.

Der kan desuden gives personlig hjælp til personer, der har behov for at bryde en social isolation. Endelig kan familier med funktionshæmmede børn modtage aflastning af en anden familie, der passer barnet/børnene, almindeligvis en til to weekender om måneden.

I Norge skal alle kommunerne tilbyde ordningen med brugerstyret personlig assistance.

Det som præger ordningen er at modtageren af hjælpen fungerer som arbejdsleder for hjælperen. Brugeren kan også vælge, at være arbejdsgiver og derved påtage sig et større ansvar for organiseringen og indholdet i hjælpen i forhold til egne behov. Fra 2006 blev ordningen med brugerstyret personlig assistance udvidet til også at omfatte brugere, som ikke kan varetage arbejdsgiver rollen alene.

Desuden findes der en forsøgsordning med funktionsassistenter for funktionshæmmede i arbejde. Disse skal give praktisk hjælp i arbejdstiden til personer som

har stærk fysisk funktionsnedsættelse. Målsætningen er, at svært bevægelseshæmmede skal have mulighed for normalt arbejde for de, der tidligere har været på arbejdsmarkedet. Pr. juli 2011 omfattede ordningen ca. 110 brugere.

I Sverige har personer ret til personlig assistance hvis de på grund af stort varigt funktionsbesvær har behov for hjælp med den personlige hygiejne, måltider, påklædning eller kommunikation med andre (såkaldte grundlæggende behov). Der kan også ydes hjælp for andre behov til livsførelse, hvis de ikke kan tilgodeses på anden måde. I begrebet personlig assistance forudsættes det, at det skal være en personlig støtte, der giver den funktionshæmmede øgede muligheder for et selvstændigt liv. Hjælp og støtte skal være tilgængelig på forskellige tider af døgnet og tilbydes af et begrænset antal personer. Personlig assistance gives i form af støtte fra en personlig assistent eller i form af økonomisk tilskud til at ansætte en sådan assistent. Kommunerne dækker udgifterne for op til 20 timers hjælp pr. uge. Hvis der er behov for mere end 20 timers hjælp pr. uge dækker staten udgifterne for de timer, der overstiger 20. I 2010 var der ca. 16 000 personer, der modtog personlig assistance.

Revalidering

I alle lande findes der særlige institutioner til optræning, arbejdsprøvning og omskoling af funktionshæmmede og andre erhvervshæmmede. Der er endvidere indrettet beskyttede værksteder for funktionshæmmede, som ikke kan fastholde beskæftigelse på det almindelige arbejdsmarked.

I Danmark har personer med nedsat arbejdsevne mulighed for optræning, arbejdsprøvning, beskyttet beskæftigelse m.v. på revalideringsinstitutioner og beskyttede værksteder. Personer med varige begrænsninger i arbejdsevnen har desuden mulighed for ansættelse hos private eller offentlige arbejdsgivere i fleksjob og skånejob med løntilskud. Fleksjob gives til personer, der ikke modtager social pension, mens skånejob gives til førtidspensionister. I fjerde kvartal af 2012 var 56.000 personer i fleksjob.

Personer, som er visiteret til fleksjob og som er ledige, og personer, som bliver ledige efter ansættelse i et fleksjob, kan efter nærmere regler modtage ledighedsydelse. I fjerde kvartal af 2012 modtog 20.700 personer ledighedsydelse.

På Færøerne tilbydes personer med nedsat arbejdsevne, at deltage i arbejdsprøvning, optræning, efteruddannelse, arbejde på beskyttede værksteder m.v. på en revalideringsinstitution. Revalideringsinstitutionen tilbyder også kortere faglige uddannelser. Desuden kan personer med varige begrænsninger i arbejdsevnen ansættes hos private eller offentlige arbejdsgivere med løntilskud.

I Finland er det det offentlige sundhedsvæsen samt Folkepensionsanstalten, der tilbyder størsteparten af den medicinske revalidering. Folkepensionsanstalten tilbyder også arbejdsprøvning. Arbejdspensionsanstalterne iværksætter revalidering for at forhindre, at en person bliver uarbejdsdygtig eller for, at forbedre den pågældendes arbejds- og erhvervsevne, samt for at lette tilbagegangen til arbejdslivet. Ulykkes og trafikforsikringen tilbyder desuden revalidering til deres egne klienter. Krigsveteraner kan også gennemgå revalidering, hvor krigsinvalidere tilbydes revalidering mindst hvert andet år.

Med overførelse af tjenester for folk med handicap fra stat til kommune i år 2011 i Island er ansvaret for arbejdsdeltagelse hos mennesker med handicap flyttet fra Statens Specielle Tjenester til Arbejdsetaten. For 2011 var Statens Specielle Tjenester ansvarlige for beskyttet beskæftigelse på arbejdsmarkedet og for beskyttede værksteder for folk med handicap. Nu ligger ansvaret hos Arbejdsetaten, ligesom for andre borgere. Personer med nedsat arbejdsevne skal få tilpasset sin arbejdssituation efter specielle behov. Samtidigt er det muligt at låne forskellige tekniske hjælpemidler fra Hjælpemiddel-Centralen hos Trykdeetaten.

I Norge er det Arbejds- og velfærdsetaten der har ansvaret når det gælder tiltag, som skal forsøge, at få de funktionshæmmede aktiveret på arbejdsmarkedet. Målet med erhvervsrettet revalidering er, at sætte helbredsmæssige udsatte arbejdssøgere og arbejdstagere i stand til at få og beholde et arbejde på ordinære vilkår. Personer med nedsat arbejdsevne kan få tilpasset sin arbejdssituation efter specielle behov. Samtidigt er det muligt at låne forskellige tekniske hjælpemidler fra hjælpemiddel-centralerne.

Personer med forskellige funktionshæmninger får behandling og vejledning ved et antal optræningsinstitutioner. Funktionshæmmede uden tilknytning til arbejdsmarkedet kan også låne hjælpemidler til gøremål i dagliglivet.

I Sverige har personer med nedsat arbejdsevne mulighed for, at deltage i forskellige arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger via arbejdsformidlingen. En person, der på grund af en funktionshæmning ikke kan få arbejde på det regulære arbejdsmarked kan gennem arbejdsformidlingen få ansættelse i et Samhallföretag. Ved rekruttering prioriteres personer med psykiske og intellektuelle funktionshæmninger samt personer med flere funktionsnedsættelser.

Udgifter til og finansiering af ydelser for funktionshæmmede

Forskelle og ligheder i de sociale udgifter til funktionshæmmede

I det følgende beskrives forskelle og ligheder i udgifterne til ældre, funktionshæmmede. Hvis intet andet er nævnt, foretages sammenligningen i KKP pr. capita.

Når det gælder kontantydelse pr. capita til de funktionshæmmede anvender Norge mest, hvilket skyldes at medicinsk revalidering medregnes, under revalidering. I de øvrige lande er revalidering opført under sygdomme (inkluderet i sygedagpengene).

Ændringer i de sociale udgifter til funktionshæmmede fra 2010 til 2011

I Danmark steg udgifterne fra 2009 til 2010 med 1,2 mia. DKK, svarende til en vækst på 1,5 pct. Stigningen vedrørte kontantydelse, der steg med godt 1,5 mia. DKK, svarende til en vækst på 2,7 pct., mens serviceydelserne faldt med godt 0,3 mia. DKK, svarende til et fald på 1,3 pct.

På Færøerne forekom et mindre fald i de sociale udgifter fra 2010 til 2011 på 7,8 pct., svarende til 44 mio. Årsagen er et fald i kontantydelse ved indtægtskompensation

ved pasning af handicappet barn. For serviceudgifter er tale om et fald i udgiften til revalidering.

I Finland faldt udgifterne til førtidspension med 1,3 pct. målt i faste priser. Antallet af førtidspensionister faldt med 6.800. De samlede udgifter til kontantydelse til funktionshæmmede steg med 4,4 pct. Udgifterne til serviceydelser steg med 5,7 pct. Den største stigning var udgifter til serviceydelser under Loven om service og støtte til funktionshæmmede og til beskyttede boliger.

I Island steg udgifterne til funktionshæmmede med 5,3 pct. målt i faste priser, hvor udgifterne til kontantydelse steg med 6,5 pct., mens udgifterne til serviceydelserne steg med 1,0 pct. Grundpensionen steg med 9,3 pct. mens tillægspensionen steg med 6,5 pct.

I Norge øgedes udgifterne til de funktionshæmmede med 5,3 pct. fra 2010 til 2011, målt i faste priser. Kontantydelse steg med 6,2 pct. og udgifterne til serviceydelser faldt med 1,1 pct. Kontantydelse udgjorde 87,9 pct. af de totale udgifter til funktionshæmmede, og udgifter til grundpension og tillægspension udgjorde hhv. 20,0 og 28,3 pct. hver, til sammen 48,3 pct. Antallet af modtagere af førtidspension (uførepension) ved udgangen af året øgedes med 5 565 personer fra 2010 til 2011, og var i 2010 301 088 personer. Udbetaling af revalideringsydelse i 2011 var 36 750 mill. NOK. Antallet af modtagere af revalideringsydelse var ved udgangen af december 2011 171 760 personer.

I Sverige faldt udgifterne til funktionshæmmede fra 2010 til 2011 med 7,7 pct. målt i faste priser. Kontantydelse faldt med 12,5 pct. mens udgifter til pleje faldt med 3,4 pct. Årsagen til, at udgifterne falder, er at Syge- og Aktivitetserstatning falder, hvilket den har gjort i mange år. Dette skyldes, at Syge- og aktivitetserstatning er blevet tidsbegrænset, og at tildelingen er blevet mere restriktiv.

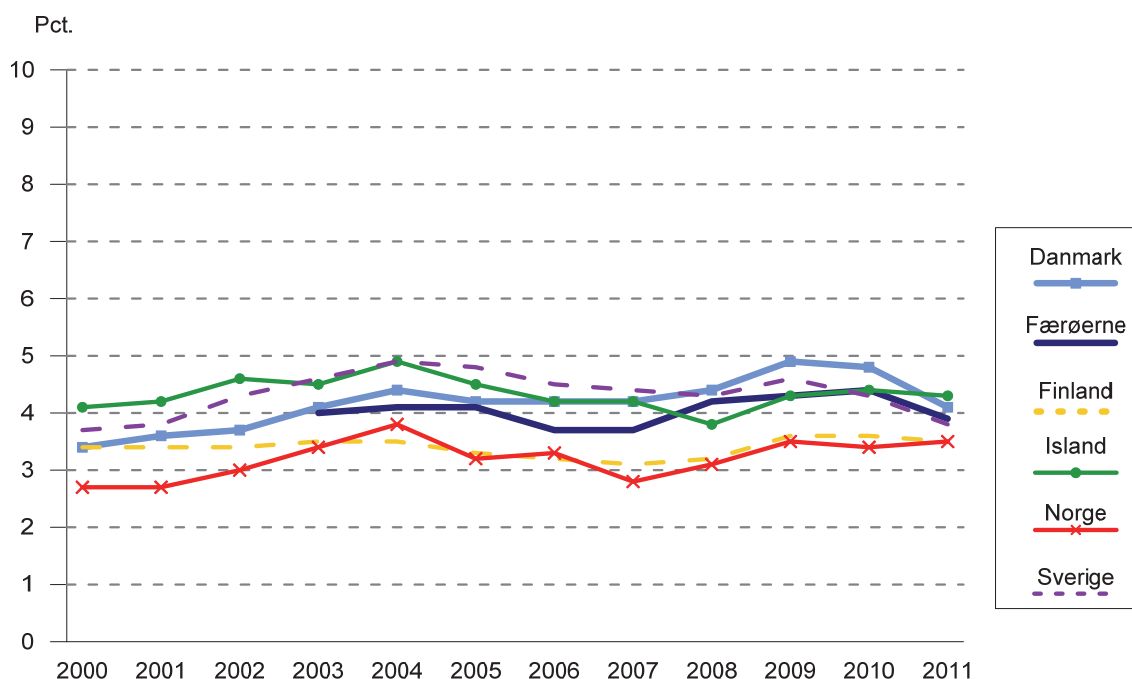
Tabel 6.3.12 Udgifter til og finansiering af pensioner, andre kontantydelse og service til funktionshæmmede 2011, i national valuta

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Kontantydelse, mio.</i>						
A. Førtidspensioner	40.983	218	3.512	45.433	63.139	54.146
Heraf:	-	-	-	-	-	-
a. Grund-/mindstepension	40.983	218	730	31.834	23.436	13.278
b. Tillægs-/arbejdspension	-	-	2.772	13.599	33.117	34.663
c. Supplerende pension	-	-	10	-	6.586	6.205
B. Tilbagebetaling pension pga. nedsat arbejdsevne	-	10	0	-	-	-
C. Plejebidrag	-	-	532	-	3.427	3.841
D. Tilskud til økonomisk integration af funktionshæmmede	2.427	-	142	-	36.326	952
E. Øvrigt	4.607	13	178	-	134	-
Kontantydelse i alt	48.017	241	4.363	45.433	103.026	58.939
<i>Serviceydelse, mio.</i>	-	-	-	-	-	-
A. Institutioner m.v.	9.814	148	168	10.603	1.168	20.829
B. Hjælp til udførelse af dagliglivsfunktioner	5.284	30	568	108	5.228	35.227
C. Rehabilitering	-	72	605	-	6.125	5.479
D. Øvrigt	9.457	32	853	1.650	1.616	10.948
Serviceydelse i alt	24.555	282	2.195	12.361	14.137	72.483
Udgifter i alt, mio.	72.571	523	6.558	57.795	117.163	131.422
Udgifter i pct. af BNP	4,1	3,9	3,5	3,5	4,3	3,8
<i>Finansieret af (pct.)</i>						
- Det offentlige	94,5	93,8	52,2	55,3	32,1	60,4
- Arbejdsgivere	5,5	4,4	34,4	33,8	39,8	38,7
- Forsikrede præmier og særskatter	0,0	1,8	13,5	10,8	28,2	0,9
<i>Ændringer 2010-2011 i 2011-priser</i>						
- Mio.	-13.569	-45	-83	2.882	5.851	-14.419
- Pct.	-15,8	-7,9	-1,3	5,3	5,3	-9,9

Tabel 6.3.13 Udgifter til kontantydelse til funktionshæmmede i KKP/capita og pr. pensionist 2011

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Funktionshæmmede</i>						
Kontantydelse pr. capita	846	488	664	772	1.784	539
Førtidspension pr. førtidspensionist	18.233	12.441	11.051	13.746	17.658	11.680
Serviceydelse pr. capita	433	571	334	210	245	663
Samlede ydelse til funktionshæmmede pr. capita	1.279	1.059	998	982	2.029	1.202

Figur 6.3.5 Udgifter til pensioner, andre kontantydelse og service til funktionshæmmede 2000-2011, i pct. af BNP

Egenbetaling

Egenbetaling for ophold på institutioner, funktionshæmmede og for hjemmehjælp foregår efter forskellige regelsæt i de nordiske lande.

Betingelserne for egenbetaling for ophold på institutioner for funktionshæmmede fastsættes centralt (statsligt) i Danmark, Færøerne, Finland, Island og Norge, men decentralt (kommunalt) i Sverige.

I Danmark får beboere på botilbud m.v. udbetalt pension og må heraf selv betale for de ydelser, de modtager som led i opholdet. Det drejer sig for eksempel om husleje, kost, frisør og vask. Derimod skal de ikke betale for pleje og rengøring. Den varige hjemmehjælp er gratis. Derimod betales der for den midlertidige hjemmehjælp, afhængigt af indkomsten. I 2011 udgjorde egenbetalingen 399 mio. DKK, svarende til 3 pct. af de samlede udgifter.

På Færøerne betaler beboere på plejehjem og i bofællesskaber husleje efter centralt fastsatte regler. I Finland er egenbetalingen for langtidspleje afhængig af patientens indtægt. Den kan højst udgøre 85 pct. af nettoindkomsten og der skal mindst være 99 EUR per måned til personligt forbrug. I 2011 udgjorde egenbetalingen for institutionsophold 9 pct. af de samlede udgifter. For kontinuert hjemmepleje kan der opkræves en passende månedsafgift, som bestemmes af ydelsens kvalitet og omfang samt modtagerens betalingsevne og husstandens størrelse. Egenbetalingen for hjemmehjælp er afhængig af husstandens indkomst. Egenbetalingen udgjorde ca. 15 pct. af de samlede udgifter til hjemmehjælp i 2011.

I Island findes der ikke institutioner for funktionshæmmede, men forskellige typer af beskyttede boliger og samboformer. Beboerne betaler selv husleje og andre tjene-

ster, som i år 2011 blev kommunens ansvar. I Island udgjorde egenbetalingen til hjemmehjælp 9,4 pct. af kommunernes udgifter i 2011.

I Norge er egenbetalingen for institutionsophold afhængig af indtægten, og beregnes ud fra centralt fastsatte forskrifter. Egenbetalingen udgør op til 75 pct. af Folketrygdens grundbeløb, fratrukket et fribeløb. Af indtægter over Folketrygdens grundbeløb betales op til 85 pct. Betalingen skal begrænses således, at enhver har mindst 25 pct. af Folketrygdens grundbeløb i behold til eget brug i tillæg til fribeløbet. Egenbetaling i institutioner udgør ca. 15 pct. af de samlede udgifter til driften af institutionen. Egenbetalingen for hjemmehjælp fastsættes af de enkelte kommuner, men beløbet må ikke overstige de faktiske udgifter. Hvis indtægten er lav må egenbetalingen ikke overstige 170 NOK per måned. Desuden må der ikke kræves egenbetaling for den del, som er personlig pleje og omsorg eller hjemmesygepleje, aflastningstiltag og støttekontakt.

I Sverige har kommunerne en stor frihed til selv at bestemme egenbetalingens størrelse inden for omsorgen for ældre og funktionshæmmede. Der findes også en maksimal egenbetaling inden for ældreomsorgen, men kommunerne har stor frihed til at sætte egenbetalingens størrelse inden for disse rammer.

6.4 Efterlevende

Tabel 6.4.1 Udgifter til efterlevende i pct. af BNP i EU, Færøerne, Island og Norge 2010

Danmark	0,0	Belgien	2,1	Italien	2,6	^p	Slovakiet	1,0	^p	
Færøerne	0,2	Bulgarien	0,9	Letland	0,3	^p	Slovenien	1,7	^p	
Finland	1,0	Cypern	1,2	Litauen	0,6	^p	Spanien	2,2	^p	
Island	0,6	Estland	0,1	Luxemburg	1,9		Storbritannien	0,1		
Norge	0,3	Frankrig	1,9	^p	Malta	1,8	Tjekkiet	0,7		
Sverige	0,5	^p	Grækenland	2,2	^p	Polen	2,0	Tyskland	2,1	^p
			Holland	1,2	^p	Portugal	1,9	Ungarn	1,3	
			Irland	1,1	^p	Rumænien	0,8	Østrig	2,0	

p Foreløbige data

Anmærkning: Kilden er EUROSTAT: Database for Social Protection Expenditure and Receipts. Kilden for Færøerne er Almanamálaráðið

Pensioner til enker og enkemænd

Kvindens øgede deltagelse i arbejdslivet og ændringer i indkomstfordelingen mellem mænd og kvinder har medvirket til at efterlevendepension har fået mindre betydning. I Danmark og på Færøerne er enke- og enkemandspension afskaffet, men på Færøerne gives der enkepension gennem førtidspensionssystemet. Man skal have været gift for at modtage denne ydelse. Pensionister kan, ved tab af ægtefælle, få udbetalt en kortvarig efterlevelsespension, svarende til 3 måneders pension. Antallet af modtagere af efterlevelsespension opgøres ikke særskilt. Til ikke-pensionister i Danmark kan der udbetales efterlevelseshjælp, hvis samleveren dør. Efterlevelseshjælpen er indtægts- og formueafhængig og ydes som et engangsbeløb.

I Finland kan der gives familiepension til efterlevende ægtefælle, hvor ægteskabet er indgået før end den efterlevende var fyldt 65 år og som har eller har haft børn med den afdøde. Hvis der ikke var børn i ægteskabet forudsættes det at ægteskabet var indgået før end den efterladte fyldte 50 år samt ægteskabet har været mere end 5 år. Der kan også ydes efterladte pension indenfor arbejdspensionssystemet. Tilsvarende regler gælder også for personer i et registreret parforhold.

I Island er enkepensionen afskaffet som grundpension, men udbetales stadigvæk fra arbejdspensionssystemet. I Norge og Sverige hænger retten til efterlevendepension sammen med den efterlades muligheder for at forsørge sig selv.

I Norge gives der pension til efterlevende ægtefælle, og samlevende. Der kan også gives pension til efterlevende, hvis de enten tidligere har været gift med hinanden eller har haft et fælles barn. I Sverige bortfalder den nuværende enkepension på langt sigt for de fleste efterladte. I det gamle system var det en forudsætning, at man var gift senest i 1989 for at få tilkendt enkepension. I Finland, Norge og Sverige har enker og enkemænd ret til at få udbetalt efterlevendepension i form af grund-/garanteret mindstepension og tillægs-/arbejdspension. I Sverige får man også i det fleste tilfælde efterlevendepension.

Tabel 6.4.2 Pensionister 18-64/66 år, der modtager lovfastsatte enke/ enkemandspension i 2000-2012

	Finland ¹⁾		Island ²⁾		Norge ³⁾		Sverige ⁴⁾	
	M	K	M	K	M	K	M	K
2000	7.945	46.292	1.459	2.176	2.001	25.086	1.617	53.254
2005	9.128	40.586	1.974	2.570	2.124	22.085	2.314	46.210
2010	8.778	34.368	1.831	2.137	2.265	19.210	2.056	33.232
2011	8.399	32.329	1.803	2.141	2.087	18.505	2.018	30.534
2012	7.914	30.010	..	..	1.973	17.517	1.987	28.116

1 Enker/enkemænd over 64 år kan få tilkendt enkepension i form af arbejds-pension. Antallet af enkepensionister over 64 år var 192 189 kvinder og 31 022 mænd i 2012

2 Kun pensionister i alderen 16-65 år der får udbetalt arbejds-pension

3 Eksklusiv enker og enkemænd, der modtog syge-pension

4 Omfatter enkepension for personer under 65 år samt omstillingspension og særlig pension til efterlevende. Omstillingsperioden har varieret i perioden og var i 2005 12 måneder. Efterlevendepension var indkomstprøvet fra 1997-2002

Tabel 6.4.3 Gennemsnitligt udbetalt i lovfastsat enke-/enkemandspension (før skat) pr. måned 2012

	KR/EUR			KKP-Euro		
	Mænd	Kvinder	Alle	Mænd	Kvinder	Alle
Finland ¹⁾	209	595	537	171	487	439
Norge	5.440	8.382	8.083	468	722	696
Sverige ²⁾	7.102	5.544	5.647	623	486	495

1 Gennemsnitligt udbetalt beløb pr. december

2 Gennemsnitsbeløb pr. december 2012 for pensionsmodtagere under 65 år i form af enkepension, omstillingspension og særlig pension til efterlevende fra såvel grundpension som indkomstbaseret pension

Grund-/garanteret mindstepensionen ophører i forbindelse med, at den efterladte får ret til alderspensionens grund-/garanteret mindstepension.

Endvidere bortfalder grund-/garanteret mindstepensionen, hvis den efterladte får tilkendt førtidspension. Pension udbetales til den efterladte i form af tillægs-/arbejds-pension eller evt. supplerende pensioner.

I Norge findes der gunstige regler for tillægspension i Folketrygdens alders- og uførepensionssystemer for efterladte. De modtager den højeste ydelse af egen tillægspension, eller 55 pct. af summen af egen og afdødes optjente tillægspension. I nogle af landene gives der også hjælp til begravelse.

Børnepension

I samtlige lande er der indført børnepension i form af grundpension og tillægs-/arbejdspension. Børnepension ydes til børn under 18 år, hvis den ene eller begge forældre er døde. I Danmark og på Færøerne er der tale om et særligt børnetilskud til forældreløse børn og til børn, hvor kun én af forældrene lever.

I Finland og Island kan der gives børnepension indtil det fyldte 21. år, hvis barnet/den unge er under uddannelse, mens det i Sverige er til og med juni måned det år barnet fylder 20 år. I Norge gives der børnepension til barnet er fyldt 18 år. Hvis begge forældre er døde og barnet er under uddannelse kan pensionen gives indtil barnet er fyldt 20 år. I Island gives der et fast beløb fra de offentlige myndigheder, der udbetales til de, der forsørger børnene, men pensionen varierer fra arbejdsmarkedspensionsfondene. Hvis begge forældre er døde udbetales det dobbelte beløb. Arbejdspensionsfonden udbetaler også børnepensionen til forsørgerne. I Norge gælder dette kun hvis begge forældre er døde. Børnepension, der gives grundet uddannelse eller erhvervstræning til unge i alderen 18-20 år udbetales efter loven om socialhjælp.

I Danmark, på Færøerne, Norge og Sverige kan der desuden ydes børnepension i form af supplerende pension, hvis den afdøde var medlem af en sådan pensionsordning.

Tabel 6.4.4 Børn, der modtager børnepension i form af grundpension og/eller tillægs-/arbejdspension, i alt 2000-2012¹⁾

	Danmark	Færøerne	Finland	Island ²⁾	Norge	Sverige
<i>Antal børn, der modtager børnepension</i>						
2000	17.278	201	28.476	1.300	14.074	29.570
2005	23.700	179	25.694	1.375	14.075	32.333
2010	20.100	140	22.506	1.529	13.525	28.934
2011	19.900	189	21.808	1.505	13.510	27.945
2012	18.843	..	21.147	..	13.157	26.738
I pct. af børn i den berettigede alder	1,6	..	1,7	1,9	1,2	1,2

1 Berettigede var børn af enker og enkemænd samt forældreløse børn. I Finland, Island, Norge og Sverige børn under 18 år (i visse tilfælde op til 20 år). Børnepension er for Danmarks og Færøernes vedkommende anført med forældreløse samt børn af enker og enkemænd med særligt børnetilskud

2 Kun grundpension

Tabel 6.4.5 Det gennemsnitlige månedlige lovfastsatte beløb i børnepension før skat 2012

	Danmark	Færøerne	Finland	Island ¹⁾	Norge ²⁾	Sverige
KR/EUR	..	1.074	346	22.680	2.517	2.592
KKP-Euro	..	105	283	122	217	227

1 Det gennemsnitlige udbetalte beløb pr. måned fra det offentlige i år 2010

2 Det gennemsnitlige udbetalte beløb pr december

Udgifter til og finansiering af ydelser til efterlevende

Forskelle og ligheder i de sociale udgifter til efterlevende

I det følgende, beskrives forskelle og ligheder i udgifterne til ældre efterlevende. Hvis intet andet er nævnt, foretages sammenligningen i KKP pr. capita.

Når det gælder de efterlevende anvender Finland mest og Danmark og Færøerne mindst.

Ændringer i de sociale udgifter til efterlevende fra 2010 til 2011

I Danmark var der stort set kun udgifter til begravelseshjælp. Udgifterne hertil faldt med 11 mio. DKK fra 2009 til 2010, svarende til en nedgang på 7,4 pct.

På Færøerne forekom ingen ændring i udgifterne fra 2010 til 2011, men det giver alligevel et samlet stigning i udgifterne på 2,0 pct.

I Finland faldt udgifterne til kontantydelse til efterlevende med 4,7 pct. målt i faste priser. Antallet af modtagere af enke/enkemandspension faldt med 1.200.

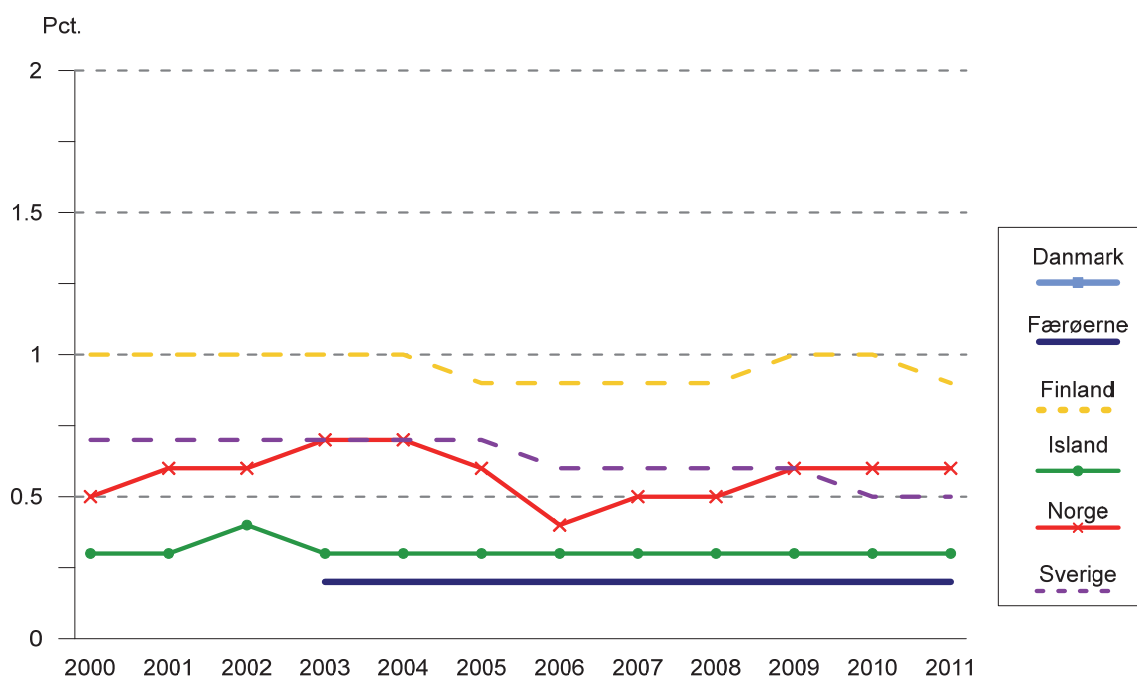
I Island steg udgifterne til efterlevende med 6,7 pct. målt i 2011 priser.

I Norge steg udgifterne til de efterlevende med 13,5 pct. fra 2010 til 2011. Kontantydelse steg med 13,7 pct., mens udgifterne til serviceydelser steg med 5,0 pct. Kontantydelse udgjorde 97,9 pct. af de totale udgifter til efterlevende. Der var 20 592 modtagere af kontantydelsen ved udgangen af 2010, 883 færre end i 2010.

I Sverige, hvor udgifterne til efterlevende kun består af kontantydelse, faldt udgifterne fra 2010 til 2011 med 7,6 pct. målt i faste priser.

Tabel 6.4.6 Udgifter til og finansiering af ydelser til efterlevende 2011, i national valuta

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Kontantydelse, mio.</i>						
A. Pensioner til efterladte	2	19	1.661	9.722	7.586	16.362
Heraf:	-	-	-	-	-	-
a. Grund-/mindstepension	-	-	34	319	1.413	773
b. Tillægs-/arbejdspension	-	-	1.607	9.403	1.085	14.720
c. Supplerende pension	2	19	21	-	5.211	869
B. Ydelser ved dødsfald	-	-	34	72	237	-
C. Øvrigt	-	2	-	-	6	-
Kontantydelse i alt	2	21	1.695	9.793	7.829	-
- Pr. capita (KKP)	0	43	258	166	136	-
<i>Serviceydelse, mio.</i>						
A. Begravelseshjælp	135	2	5	-	168	-
B. Øvrigt	-	-	-	-	-	-
Serviceydelse i alt	135	2	5	-	168	-
Udgifter i alt, mio.	137	23	1.700	9.793	7.997	16.362
Udgifter i pct. af BNP	0,0	0,2	0,9	0,6	0,3	0,5
<i>Finansieret af (pct.)</i>						
- Det offentlige	100,0	4,5	5,8	1,4	17,0	3,8
- Arbejdsgivere	0,0	63,7	72,3	62,7	60,9	93,9
- Forsikredes præmier og særskatter	0,0	31,8	22,0	36,0	22,1	2,3
<i>Ændringer 2010-2011 i 2011-priser</i>						
- Mio.	-11	1	-83	610	953	-1.338
- Pct.	-7,4	2,5	4,7	6,7	13,5	-7,6

Figur 6.4.1 Udgifter til ydelser til efterlevende 2000-2011, i pct. af BNP

Kapitel 7

Boligydelse

Links til supplerende information:

[EUROSTAT - database](#)

[Sociale udgifter](#)

Tabel 7.1 Udgifter til boligydelse i pct. af BNP i EU, Færøerne, Island og Norge 2010

Danmark	0,8	Belgien	0,2	Italien	0,0 ^p	Slovakiet	:
Færøerne	.	Bulgarien	0,0	Letland	0,1 ^p	Slovenien	0,0 ^p
Finland	0,5	Cypern	1,1	Litauen	0,0 ^p	Spanien	0,2 ^e
Island	1,1	Estland	0,1	Luxemburg	0,3	Storbritannien	1,5
Norge	0,2	Frankrig	0,8 ^p	Malta	0,2	Tjekkiet	0,1
Sverige	0,5 ^p	Grækenland	0,4	Polen	0,1	Tyskland	0,6 ^p
		Holland	0,4 ^p	Portugal	0,0	Ungarn	0,5
		Irland	0,3 ^p	Rumænien	0,0	Østrig	0,1

p Foreløbige data

e Estimerede data

Anmærkning: Kilden er EUROSTAT: Database for Social Protection Expenditure and Receipts

Boligstøtte til familier

I alle landene, med undtagelse af Færøerne, ydes der boligstøtte til såvel familier med børn som til familier uden børn. I alle de nordiske lande er formålet med boligstøtte at sikre, at personer med lav indtægt og høje boligudgifter har gode og trygge boligforhold. I Norge er der én boligstøtteordning, der omfatter alle med undtagelse af studenter og militær eller civil tjenestepligt, som har egne ordninger for boligstøtte. Støtte bliver givet både til de som bor i lejebolig og til boligejere. I Danmark gives støtten kun til familier, som bor i lejet bolig. I Island gives der støtte til familier, som bor i lejet bolig, men også familier, der bor i egen bolig, hvor der ved tildelingen tages hensyn til familiens indkomst og størrelse af boliggæld. I de øvrige lande kan boligstøtte også gives til familier, som bor i egen bolig. Ved tildelingen tages der bl.a. hensyn til familiens indkomst, boligudgiftens størrelse og antallet af børn i husstanden. Ordningerne varierer meget i omfang fra land til land.

Tabel 7.2 Den gennemsnitlige boligstøtte pr. måned til familier 2012

	Danmark ¹⁾	Finland ²⁾	Island ³⁾	Norge	Sverige ²⁾
<i>Gennemsnitlig boligstøtte pr. måned pr. familie i KR/EUR</i>					
Parfamilier					
- med børn	1.930	370	30.793	3.153	2.495
- uden børn	738	231	24.039	2.649	893
Enlige					
- med børn	2.387	379	50.934	2.718	2.397
- uden børn	570	227	26.434	2.210	882
<i>Gennemsnitlig boligstøtte pr. måned pr. familie i KKP-Euro</i>					
Parfamilier					
- med børn	190	303	166	272	219
- uden børn	72	189	130	228	78
Enlige					
- med børn	235	310	275	234	210
- uden børn	56	186	142	190	77

1 April 2013 (ikke-pensionister)

2 Gennemsnitlig udbetaling i december 2012

3 Den gennemsnitlige boligstøtte i december 2011 til familier i lejet bolig i Reykjavik kommune

Ud over boligstøtten kan der også gives et økonomisk tilskud, som helt eller delvis dækker indskuddet, således at personer med dårlig økonomi kan anskaffe sig en hensigtsmæssig og rimelig bolig.

I Danmark var der fra 2000 til 2005 en stigning i antallet af boligsikringsmodtagere på 15 pct. trods reformen af boligstøttereglerne, som gradvist blev indført i årene 1999-2003. Stigningen hang antagelig sammen med det øgede boligbyggeri. Årene 2008 og frem har i et vist omfang været præget af finanskrisen. Konjunkturtilbageslaget - og formodentligt også det meget store udbud af udlejede, private ejerboliger - har betydet en stigning i antallet af modtagere.

I 2000'erne har små årlige variationer i de finske tal været forårsaget af den økonomiske sikkerhed samt af ændringer i regelsættene. Antallet af modtagere var lavest i 2008. På grund af den økonomiske afmatning i 2009 blev det almene boligtilskud søgt i højere grad end tidligere. I løbet af år 2010 og 2011 blev situationen udjævnet. Da det bliver mere almindeligt at bo alene, og indkomstniveauet for visse enlige befolkningsgrupper svækkes, er andelen af personer, som bor alene og får boligstøtte øget, på bekostning af børnefamilierne.

Tabel 7.3 Husholdninger, der modtog boligstøtte ved udgangen af årene 2000-2012*

	Danmark	Finland	Island ¹⁾	Norge	Sverige ²⁾
2000					
Gifte og samboende par	33.619	33.359	780	5.360	50.016
- med børn	21.284	25.559	417	4.954	47.622
- uden børn	12.335	7.800	363	406	2.394
Par, % af alle parhusholdninger	..	3	..	..	..
Enlige	136.051	136.993	3.681	17.982	195.368
- med børn	61.700	50.184	1.296	15.725	161.548
- uden børn	74.351	86.809	2.385	2.257	33.820
Enlige, % af alle enlige	..	-	..	..	..
2005					
Gifte og samboende par	31.727	24.245	1.285	6.135	51.437
- med børn	16.320	19.198	728	5.435	47.150
- uden børn	15.407	5.047	557	700	4.287
Par, % af alle parhusholdninger	..	2	2	..	..
Enlige	168.906	130.569	8.704	22.434	223.829
- med børn	71.570	43.330	2.912	14.670	164.620
- uden børn	97.336	87.239	5.792	7.764	59.209
Enlige, % af alle enlige	..	14	22	..	..
2010					
Gifte og samboende par	36.131	23.526	1.607	10.322	53.964
- med børn	15.856	17.852	1.094	8.063	49.768
- uden børn	20.275	5.674	513	2.259	4.196
Par, % af alle parhusholdninger	..	2	2	..	..
Enlige	167.336	140.628	13.088	46.946	183.535
- med børn	63.268	40.855	3.773	16.659	126.724
- uden børn	104.068	99.773	9.315	30.287	56.811
Enlige, % af alle enlige	..	14	27	..	..
2011					
Gifte og samboende par	38.711	23.592	1.616	10.427	
- med børn	16.533	17.685	1.117	8.234	47.860
- uden børn	22.178	5.907	499	2.193	3.688
Par, % af alle parhusholdninger	..	2	2	..	..
Enlige	169.267	143.772	12.847	50.135	
- med børn	62.386	40.817	3.705	16.977	120.341
- uden børn	106.881	102.955	9.142	33.158	55.378
Enlige, % af alle enlige	..	14	27	..	..
2012					
Gifte og samboende par	42.779	25.254	1.617	9.191	53.134
- med børn	18.731	18.983	1.122	6.993	49.638
- uden børn	24.048	6.271	495	2.198	3.496
Par, % af alle parhusholdninger	..	2	2	..	3
Enlige	174.160	155.411	12.543	50.694	179.668
- med børn	63.213	42.893	3.762	16.993	123.049
- uden børn	110.947	112.518	8.781	33.701	56.619
Enlige, % af alle enlige	..	16	26	..	5

*Under 65 år

1 Tal kun for familier der bor i lejet bolig

2 Det eksakte antal husholdninger der modtog boligstøtte i 2011 er 226.042. En del husholdninger kan have fået tilkendelsen i løbet af året og er derfor ikke medtaget

I Sverige udbetales boligydelsen fortløbende som et foreløbigt tilskud baseret på den indkomst ansøgeren selv oplyser. Det endelige beløb fastsættes ud fra en beregning for hvert kalenderår. Boligydelsen udbetales til børnefamilier og unge uden børn. Hvor stort det foreløbige bidrag er, afhænger først og fremmest af indkomst. Boligudgifter, beliggenhed og familiens størrelse påvirker også ydelsen. Boligydelsen består af tre dele. Den ene del er boligudgifterne, den anden del er et særskilt tilskud for hjemmeboende børn og den tredje del er et ungdomsbidrag, som betales til de, der har børn, som ikke længere bor hjemme. Reglerne om indkomstafstemning blev indført i 1997. Siden da har mønsteret været, at færre husstande modtager boligstøtte end i de tidligere år. Dette ændredes i 2009 da antal husstande, der modtog boligydelse steg med ca. 2 pct. Stigningen i antal husstande med boligstøtte er især unge, mens antallet af børnefamilier med boligydelse stadigvæk falder.

Boligstøtte til pensionister

I alle de nordiske lande, med undtagelse af Færøerne, gives der boligydelse til pensionister. Størrelsen af boligydelsen er afhængig af pensionistens indkomst, huslejens størrelse m.v. Boligstøtte til pensionister er skattefrie i alle landene med undtagelse af Island.

Tabel 7.4 Pensionister, der modtog boligstøtte ved udgangen af årene 2000-2012

	Danmark ¹⁾	Finland	Norge ²⁾	Sverige ³⁾
2000				
Pensionistpar	61.577	13.013	4.271	..
Enlige pensionister	269.161	139.451	78.547	..
Samlet antal husholdninger	330.738	152.464	82.818	..
Samlet antal pensionister	..	163.223	..	458.337
Samlet antal pensionister, % af alle pensionister	..	.	..	..
2005				
Pensionistpar	57.918	12.043	2.664	..
Enlige pensionister	278.466	150.141	72.404	..
Samlet antal husholdninger	336.384	162.184	75.068	..
Samlet antal pensionister	..	171.643	..	429.533
Samlet antal pensionister, % af alle pensionister	..	14,4	..	..
2010				
Pensionistpar	53.231	10.970	2.547	13.807
Enlige pensionister	280.573	161.468	62.996	231.240
Samlet antal husholdninger	333.804	172.438	65.543	245.047
Samlet antal pensionister	..	179.319	..	382.698
Samlet antal pensionister, % af alle pensionister	..	14,2	..	..
2011				
Pensionistpar	52.698	10.729	2.509	14.622
Enlige pensionister	280.351	164.760	60.340	237.554
Samlet antal husholdninger	333.049	175.489	62.849	252.176
Samlet antal pensionister	..	182.138	..	387.021
Samlet antal pensionister, % af alle pensionister	..	14,2	..	..
2012				
Pensionistpar	52.833	10.447	2.488	14.879
Enlige pensionister	280.746	167.245	55.840	238.595
Samlet antal husholdninger	333.579	177.692	58.328	253.474
Samlet antal pensionister	..	184.186	..	381.923
Samlet antal pensionister, % af alle pensionister	..	14,2	..	..

1 Fra 2003 inkl. nye førtidspensionister med boligstøtte efter de nye regler som følge af førtidspensionsreformen fra 1. januar 2003

2 Alders- og invalidepensionister

3 135.976 personer i 2005, 138.232 i 2007, 137.475 i 2009, 127.214 i 2010, 122.847 i 2011 og 117 440 i 2012 med syge/aktivitetsydelse

I Danmark kan boligstøtten også gives til pensionister i egen bolig (ejerbolig og andelsboliger), dog kun i form af lån efter 1. juli 2008. Der ydes desuden varmetillæg i form af personlige tillæg efter pensionsloven til dækning af varmeudgifter. Der gives både støtte til alders - og førtidspensionister på gammel ordning. Tidligere blev boligstøtten givet efter de samme regler til begge typer af pensionister(boligydelse), men efter førtidspensionsreformen er trådt i kraft i 2003, får nye førtidspensionister boligstøtten udmålt efter regler, som er lidt mindre gunstige (boligsikring) end dem, som gælder for alderspensionister og førtidspensionister under den gamle ordning.

Pensionister, der anvises en ældrebolig af kommunen, modtager boligstøtte på særligt favorable vilkår.

I Finland kan der gives boligstøtte på grund af alder eller når man er berettiget til pension. For pensionister, der har en lav indkomst betales der boligstøtte uanset om de bor i egen eller lejet bolig. Der tages desuden hensyn til opvarmningsudgifter og udgifter til vand, hvis de ikke indgår som en del af huslejen. Den boligudgift, der kan godkendes pr. år, er afhængig af boligens beliggenhed og familiens størrelse. Siden 2008 har man adskilt boligstøtten til pensionister som en egentlig ydelse, hvilket vil sige at det ikke længere er en del af grundpensionen.

Tabel 7.5 Den gennemsnitlige boligstøtte pr. måned til pensionister 2012

	Danmark ¹⁾	Finland	Norge	Sverige
Den gennemsnitlige boligstøtte pr. måned for pensionistpar				
- KR/EUR	2.297	191	2.504	2.126
- KKP-Euro	226	156	216	186
Den gennemsnitlige boligstøtte pr. måned for enlige pensionister				
- KR/EUR	2.922	204	1.708	2.446
- KKP-Euro	287	166	147	214

1 Omfatter folke- og førtidspensionister

I Island kan der gives et tillæg til grundpensionen til personer, der bor alene. Ydelsen er ikke knyttet direkte til boligudgiften, men gives hovedsageligt til pensionister, der bor alene og har en lav indkomst.

I Norge kan alle personer med pension eller trygd få boligstøtte. I Sverige gives der boligstøtte til alderspensionister, personer med syge- /aktivitetsydelse og til personer, der modtager enke-/enkemandspension, og som har lav indkomst. Boligstøtten tildeles efter ensartede principper i hele landet.

Udgifter til og finansiering af boligydelser

Forskelle og ligheder i sociale udgifter til boligydelser

Der er markante forskelle på, hvor meget landene anvender til boligydelser målt i KKP pr. capita. Danmark anvender mest, mens Norge anvender mindst. Både i Danmark, Finland og Sverige spiller boligydelserne en væsentlig rolle for pensionister med lave pensionsindtægter, men især i Sverige findes der også mange enlige forsørgere med lave indkomster, som modtager boligstøtte. I Finland udbetales boligyldelse siden 2008 som en egentlig ydelse, hvilket vil sige, at det ikke længere er en del af grundpensionen.

Ændringer i de sociale udgifter til boligydelser fra 2010 til 2011

I Danmark faldt udgifterne til boligydelser fra 2010 til 2011 med 741 mio. DKK svarende til 5,5 pct.

I Finland steg udgifterne til boligydelse med 1,8 pct. målt i faste priser. Antallet af husholdninger som modtog almindelig boligstøtte steg med 1,9 pct. Antallet af pensionisthusholdninger steg med 1,5 pct.

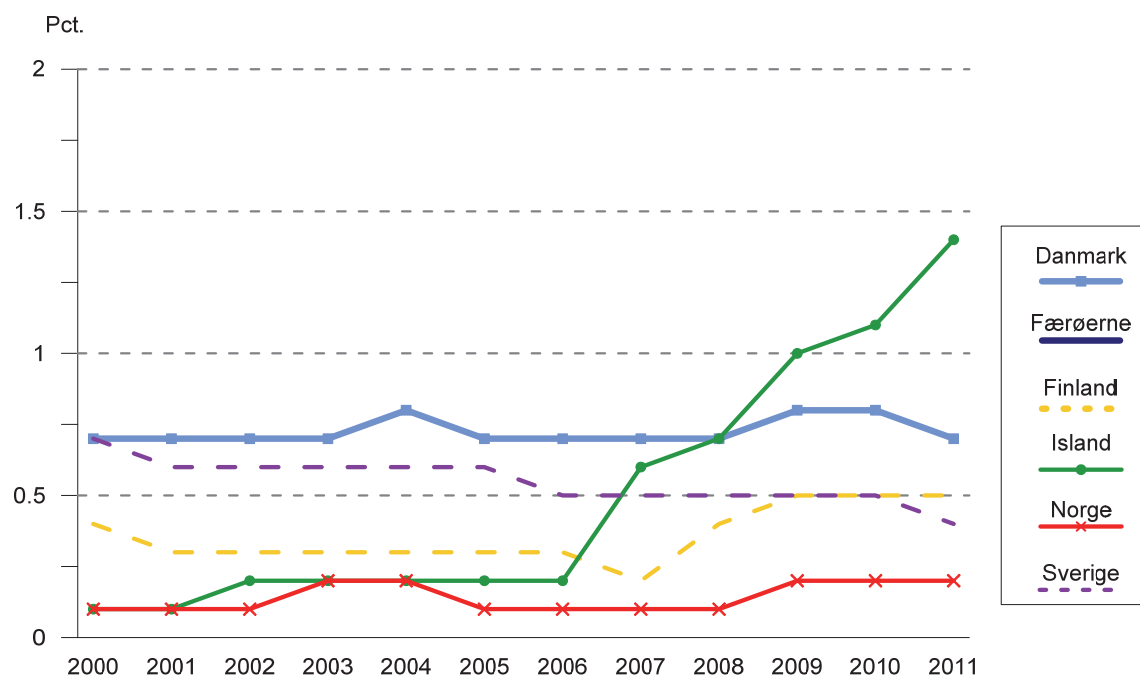
I Island steg udgifterne til boligydelse med 5,4 pct. i 2010-priser deraf steg udgifter til ydelser til personer som bor i egen bolig med 6,4 pct. som forklares af øget støtte til lettelse af gældsbyrden af individer og familier efter finanskrisen.

I Norge steg udgifterne til boligydelse med 8,3 pct. målt i faste priser. Der har været en stigning i udgifterne til de, som bor i lejet bolig med 12,4 pct. og de som bor i egen bolig med 7,1 pct.. Udgifterne til de, som bor i lejet bolig udgør 65,1 pct. af de totale udgifter.

I Sverige faldt udgifterne til boligstøtte med 1,2 pct. målt i faste priser. Udgifterne steg med 4,0 pct. til de ældre og faldt med 5,7 pct. til familier.

Tabel 7.6 Udgifter til og finansiering af boligydelse 2011

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
	DKK	EUR	ISK	NOK	SEK
<i>Serviceydelser, mio.</i>					
A. Ydelser til personer, der bor i lejet bolig	12.701	938	4.679	2.946	15.551
a. Heraf ældre	9.198	179	-	481	7.594
B. Ydelser til personer, der bor i egen bolig	-	34	18.969	603	-
a. Heraf ældre	-	12	-	191	-
Serviceydelser i alt	12.701	973	23.648	4.524	15.551
Udgifter i alt, mio.	12.701	973	23.648	4.524	15.551
Udgifter i alt pr. capita, KKP-Euro	224	1.972	3.597	77	269
Udgifter i pct. af BNP	0,7	0,5	1,4	0,2	0,4
<i>Finansieret af (pct.)</i>					
- Det offentlige	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
- Arbejdsgivere	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
- Forsikredes præmier og særskatter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
<i>Ændringer 2010-2011 i 2011-priser</i>					
- Mio.	-741	18	6.737	347	-184
- Pct.	-5,5	1,8	39,8	8,3	-1,2

Figur 7.1 Udgifter til boligydelse i pct. af BNP 2000-2011

Kapitel 8

Andre sociale ydelser

Links til supplerende information:

[EUROSTAT - database](#)

[Typical cases](#)

[Sociale udgifter](#)

I de foregående kapitler er der givet en beskrivelse af sociale ydelser, som gives i forbindelse med definerede sociale begivenheder og målgrupper. I en række tilfælde indtræffer der imidlertid sociale begivenheder, som ikke kan inkluderes i de tidligere kapitler. Omfanget af disse ydelser lader sig kun vanskeligt sammenligne landene imellem, hverken når det gælder EU eller de nordiske lande.

Tabel 8.1 Udgifter til andre sociale formål i pct. af BNP i EU, Færøerne, Island og Norge 2010

Danmark	0,9	Belgien	0,8	Italien	0,1 ^p	Slovakiet	0,4 ^p
Færøerne	0,5	Bulgarien	0,2	Letland	0,1 ^p	Slovenien	0,5 ^p
Finland	0,7	Cypern	1,4	Litauen	0,4 ^p	Spanien	0,3 ^p
Island	0,7	Estland	0,1	Luxemburg	0,5	Storbritannien	0,2 ^p
Norge	0,7	Frankrig	0,6 ^p	Malta	0,4	Tjekkiet	0,2
Sverige	0,7 ^p	Grækenland	0,6	Polen	0,2	Tyskland	0,2 ^p
		Holland	2,0 ^p	Portugal	0,3	Ungarn	0,1
		Irland	0,6	Rumænien	0,2	Østrig	0,3

^p Foreløbige data

Anmærkning: Kilden er EUROSTAT: Database for Social Protection Expenditure and Receipts. Kilden for Færøerne er Almanamálaráðið

Særlige forhold i de enkelte lande

En række særlige forhold i de nordiske lande gør det vanskeligt statistisk at sammenligne landenes data i dette kapitel.

I Danmark, på Færøerne og i Island kan ikke-forsikrede arbejdsløse, som ikke har ret til dagpenge, under visse betingelser modtage socialhjælp i tilfælde af arbejdsløshed, mens ikke-forsikrede arbejdsløse i Finland og Sverige får udbetalt en særlig arbejdsmarkedsydelse efter arbejdsmarkedslovgivningen, og ofte også supplerende social hjælp jfr. kapitel 4 (økonomisk bistand). I Norge er arbejdsløshedsforsikringen obligatorisk således, at alle, som bliver arbejdsløse og opfylder kravet om tidligere indkomst, har ret til dagpenge, jf. kapitel 4 (Kontantydelse i forbindelse med arbejdsløshed).

I alle landene henregnes socialhjælpen til særskilt lovgivning.

I alle landene findes der en række særlige ydelser, der er placeret under Andre sociale ydelser. Det kan for eksempel være hjælp til flytning i Danmark, støtte til værnepligtige i Finland, hjælp til medborgere i udlandet og hjælp til afholdelse af enkeltudgifter.

I alle de nordiske lande kan lønmodtagere få udbetalt løn fra særlige garantifonde, såfremt arbejdsgiveren går konkurs og ikke er i stand til at afholde lønudgiften til de ansatte.

Kontante ydelser

Socialhjælp

I samtlige nordiske lande er det muligt at få socialhjælp, når alle øvrige former for hjælp ved indkomstbortfald eller i andre sociale situationer er udelukket. Hjælpen, der i alle landene er indkomstprøvet, er således den sidste hjælp, der ydes i det sociale system. Den gives dels som erstatning for anden indkomst, dels som supplement ved meget lav indkomst. Der kan også ydes Socialhjælp til andre formål, som for eksempel tandbehandling, sygdomsbehandling, briller, udstyr i hjemmet samt udgifter til flytning.

Hjælpen er behovsprøvet og ydes efter behov til dækning af leveomkostninger med undtagelse af Island, hvor hjælpen gives, hvis indkomsten falder under et vist niveau. I alle landene er socialhjælpen afhængig af husstandens indtægter.

I Danmark og Island er socialhjælpen skattepligtig. På Færøerne, i Finland, Norge og Sverige udbetales den som en skattefri ydelse.

I Danmark afhænger størrelsen af socialhjælpen (kontanthjælpen) blandt andet af kontanthjælpsmodtagerens alder og forsørgelsespligt over for børn. Størrelsen af kontanthjælp afhænger eksempelvis af, om man er over eller under 25 år.

Formue og indtægt påvirker også kontanthjælpen. Det er ikke muligt at få kontanthjælp, hvis man eller ens ægtefælle har formue. Kommunen ser dog bort fra beløb på op til 10.000 kroner per person.

For at være berettiget til kontanthjælp i Danmark, skal man som udgangspunkt have opholdt sig i Danmark i syv år inden for de seneste otte år. Opfylder man ikke denne betingelse, kan man i stedet søge starthjælp. Det er muligt at modtage kontanthjælp, hvis der er indtruffet en social begivenhed, fx sygdom, arbejdsløshed eller samlivsophør.

Hvis man søger om kontanthjælp alene på grund af arbejdsløshed, skal man stå til rådighed for arbejdsmarkedet. At stå til rådighed betyder, at man skal møde op til de samtaler, som kommunen indkalder til, at man tager imod de rimelige tilbud om aktivering eller arbejde, som kommunen giver, og at man aktivt selv søger arbejde. Hvis man ikke står til rådighed for arbejdsmarkedet, bliver man omfattet af sanktioner. Kommunen kan give forskellige former for sanktioner der nedsætter kontanthjælpen.

På Færøerne er hjælp efter forsorgsloven opdelt i forbigående hjælp og varig hjælp. Forbigående hjælp ydes, når der indtræffer sociale begivenheder så som syg-

dom, skilsmisse eller svigtende arbejdsmuligheder. Varig hjælp ydes med et beløb af samme størrelse som til alderspensionister, der ikke har andre indtægter, med tillæg for hvert barn svarende til børnetillægget efter pensionsloven.

I Finland fastsætter regeringen hvert år størrelsen af socialhjælpens (utkomststødets) grundbeløb, men det er kommunerne, der står for udbetalingen. Ydelsen kan udbetales, hvis andre sociale ydelser er forsinkede. Kommunerne kan også udbetale forebyggende socialhjælp for i god tid at hjælpe personer med indkomstproblemer. Hvis en person vægrer sig ved at modtage et anvist arbejde eller undervisning et antal gange, kan socialhjælpen reduceres med 20 eller 40 pct.

I Island er det kommunerne, der er forpligtiget til at udbetale socialhjælp til de, der ikke kan forsørge sig selv. Velfærdsministeriet har udarbejdet retningslinjer for, hvad der skal tages hensyn til ved udbetalingen, men grundbeløbets størrelse fastsættes ikke af staten.

I Norge er der udarbejdet statslige, vejledende retningslinjer for udmålingen af støtten, der omfatter udgifterne til de løbende, daglige udgifter til opretholdelse af livet. De statslige retningslinjer er et vejledende udgangspunkt for de skøn som kommunerne skal udøve. Skønnet tager udgangspunkt i alle ansøgerens indtægter og økonomiske rettigheder samt alle nødvendige udgifter til at opretholde livet. Der er ingen reguleret øvre grænse for ydelsens størrelse. Ydelsen kan også gives i form af lån. De sociale myndigheder kan i særlige tilfælde yde økonomisk bistand til personer, der har behov for hjælp for at kunne overvinde eller tilpasse sig en vanskelig livssituation, hvor vilkårene for socialhjælp ellers ikke er opfyldt. Der kan stilles en række vilkår overfor personer som modtager socialhjælp. Vilkaarene skal først og fremmest bidrage til at modtageren af ydelsen forbedrer sin egen situation og muligheden for at forsørge sig selv, som at møde til vejledningssamtaler, søge relevante job, deltage på erhvervsrettede kurser og tiltag, i uddannelses- og oplæringsstiltag eller andre aktiviteter. Personer i den erhvervsaktive alder med væsentlig nedsat arbejds- og indtægts evne har efter lov om sociale tjenester i Arbejds- og velferdsforvaltningen ret til deltagelse i et kvalificeringsprogram kombineret med en kvalificeringsydelse. Retten til kvalificeringsprogrammet med tilhørende ydelse forudsætter, at man ikke har ret til ydelser efter folketygdeloven eller arbejdsmarkedsloven, hvilket indebærer at den primære målgruppe er de, der har socialhjælp som hovedindtægtskilde. Ydelsen er ikke indkomstprøvet, men kvalificeringsydelsen er skattepligtig og udgør årligt 170.490 NOK for personer over 25 år pr. 1. maj 2013. Personer under 25 år får 2/3 af fuld ydelse. Ydelsen justeres årlig. Som et supplement kan der ydes et børnetillæg på 27 NOK pr. dag. Deltagelse i et kvalificeringsprogram kan besluttes for op til et år med et års forlængelse og yderligere 6 måneders forlængelse i særlige tilfælde. Programmet skal være på fuld tid, individuelt tilpasset og kan blandt andet indeholde motiverings, oplærings, behandlings- og arbejdsmarkedsforanstaltninger med det formål, at kvalificere den pågældende til arbejdslivet.

I Sverige skal socialhjælpen, som benævnes "økonomisk bistand", opfylde to formål, hvis behovet ikke kan tilgodeses på anden måde. Den skal dels sikre familien et rimeligt økonomisk levestandard, dels virke forebyggende og revaliderende. Det er normalt, at kommunerne tilbyder arbejdsløse socialhjælpsmodtagere arbejdsforbe-

redende foranstaltninger. Personer, der er i stand til at arbejde, men som ikke søger arbejde eller tager imod et tilbud om arbejde eller tilsvarende, mister for det meste retten til økonomisk bistand. Regeringen fastsætter hvert år rigsnormer for sædvanlige leveomkostninger for eksempel til levnedsmidler, tøj og forbrugsvarer. Til sædvanlige leveomkostninger medregnes også husleje og transport.

Ved beregningen af socialhjælpens størrelse tages der hensyn til modtagerens samlede indtægter såsom underholdsbidrag, børnetilskud, boligydelse m.v. Hvis boligydelsen for eksempel stiger med 200 SEK pr. måned reduceres socialhjælpen tilsvarende. Ligesom i Norge findes der ingen øvre grænse og den økonomiske bistand kan også gives med tilbagebetalingspligt, eksempelvis når en person venter på en indkomst, der gør det muligt at betale tilbage.

Tabel 8.2 Regler for tildeling af socialhjælp 2012

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
Udbetales socialhjælpen med de samme beløb i hele landet?	Ja	Ja	Ja ³⁾	Ja ⁴⁾	Nej ⁵⁾	Nej ⁶⁾
Udbetales socialhjælpen individuelt fastsat af kommunen?	Nej	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja
Har boligudgifternes størrelse indflydelse på størrelsen af socialhjælpen	Nej ¹⁾	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Er socialhjælpen skattepligtig?	Ja	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej
Kan socialhjælpen gives som et supplement til andre sociale ydelser?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Kan socialhjælpen gives som et supplement til lønindkomster?	Nej ²⁾	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja

- 1 Størrelsen af selve kontanthjælpen er uafhængig af huslejens størrelse. Kontanthjælpsmodtagere med høje nettoboligudgifter modtager en særlig støtte, for eksempel når huslejen mv. efter fradrag af boligstøtte overstiger nærmere fastsatte grænsebeløb
- 2 Socialhjælp (kontanthjælpen) kan ikke generelt ydes som supplement til lav lønindkomst. Udbetaling af kontanthjælp forudsætter, at der er indtruffet en social begivenhed i form af for eksempel arbejdsløshed eller samlivsophør
- 3 Der beregnes hvert år en "rigsnorm" som kommunerne forholder sig til når socialhjælpen udmåles, jfr. teksten. Kommunerne kan desuden udbetale en såkaldt forebyggende socialhjælp individuelt
- 4 Der udarbejdes to typer statslige vejledende retningslinjer som et udgangspunkt for de skøn kommunerne skal udøve. I 2011 var maksimumsbeløbet for enlige over 18 år 157.493 ISK og for samboende 236.240 ISK i Reykjavik kommune. Indtægter i den måned der søges samt måneden før fratrækkes beløbet med undtagelse af børne- og boligudgifter
- 5 Der er udarbejdet statslige vejledende retningslinjer som et udgangspunkt for de skøn som kommunerne skal udøve
- 6 Regeringen fastsætter hvert år en gældende rigsnorm for hele landet for de helt grundlæggende behov. Derudover kan man modtage socialhjælp for rimelige huslejeudgifter og visse andre opståede behov

Ækvivalent disponibel indkomst og kompensationsgrader ved modtagelse af socialhjælp

Tabel 8.3-8.6 viser den ækvivalente kompensationsgrad for forskellige familietyper ved modtagelse af socialhjælp i pct. af indkomst ved arbejde fordelt på AW. Kompensationsgraderne er efter skat, betaling af daginstitution og husleje. Figur 8.1 og 8.2 viser udviklingen i kompensationsgrader over de seneste år. Kompensationsgraden er højst i Danmark, men den falder i alle landene med stigende AW.

Tabel 8.7 viser den ækvivalente disponible indkomst ved modtagelse af socialhjælp fordelt på familietyper. Den ækvivalente disponible indkomst er efter skat, betaling af daginstitution og husleje. Det beløb som enlige og par har at leve for når de er på socialhjælp varierer noget mellem de nordiske lande, hvor beløbet er størst i Danmark og på Færøerne og mindst i Sverige. Det skal dog bemærkes, at det kun er i Danmark og Island, at ikke-forsikrede modtager socialhjælp ved arbejdsløshed. I Norge er alle principielt forsikrede ved ledighed, jf. kapitel 4, men kompensationsgrader angives alligevel for en person som af en eller anden grund ikke er forsikret mod ledighed. I Finland og Sverige får ikke-forsikrede en særlig ydelse, der kan suppleres med socialhjælp. I tabel 8.7 er det dog de personer, der kun modtager socialhjælp.

Tabel 8.3 Kompensationsgrad efter skat og husleje for en enlig uden børn ved modtagelse af socialhjælp i pct. af disponibel indkomst ved arbejde 2012

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
67 pct. AW	52	107	26	28	9	32
100 pct. AW	33	75	19	27	6	20
150 pct. AW	22	51	14	19	4	14

Tabel 8.4 Kompensationsgrad ved modtagelse af socialhjælp efter skat, betaling af daginstitution og husleje for et par med to børn, som begge modtager socialhjælp i pct. af disponibel indkomst ved arbejde 2012

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
67/100 AW	55	88	31	30	9	32
100/100 AW	45	75	28	27	8	26

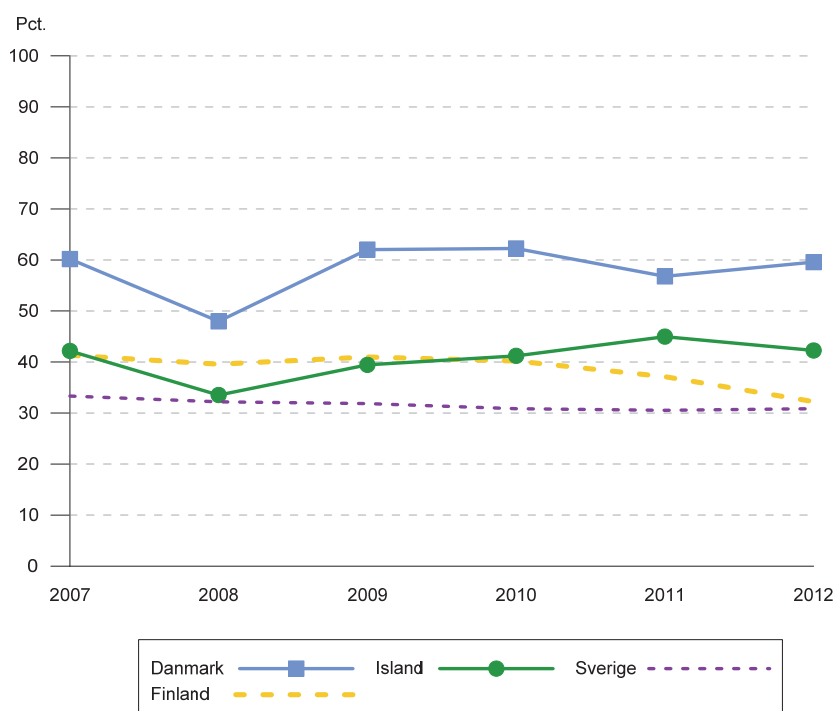
Tabel 8.5 Kompensationsgrad efter skat, betaling af daginstitution og husleje for en enlig med 1 barn ved modtagelse af socialhjælp i pct. af disponibel indkomst ved arbejde 2012

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
67 pct. AW	79	106	41	55	20	46
100 pct. AW	60	84	32	42	15	31
150 pct. AW	43	59	24	33	10	22

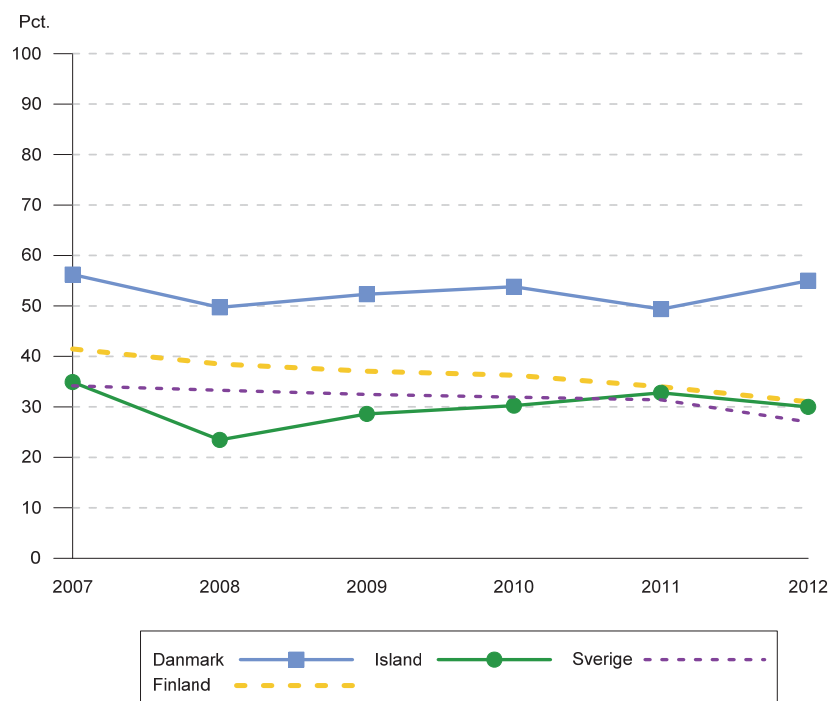
Tabel 8.6 Kompensationsgrad ved modtagelse af socialhjælp efter skat og betaling af husleje for et par uden børn, hvor begge er i arbejde i pct. af disponibel indkomst ved arbejde 2011

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
67/100 AW	39	88	19	26	11	18
100/100 AW	32	75	16	23	9	15

Figur 8.1 Kompensationsgrad for en enlig med et barn ved modtagelse af socialhjælp, AW 100 pct.

Figur 8.2 Kompensationsgrad for et par med to børn, som begge modtager socialhjælp, AW 67/100 pct.

Tabel 8.7 Ækvivalent disponibel indkomst pr. måned efter skat, betaling for daginstitution og husleje ved modtagelse af socialhjælp (december) 2012

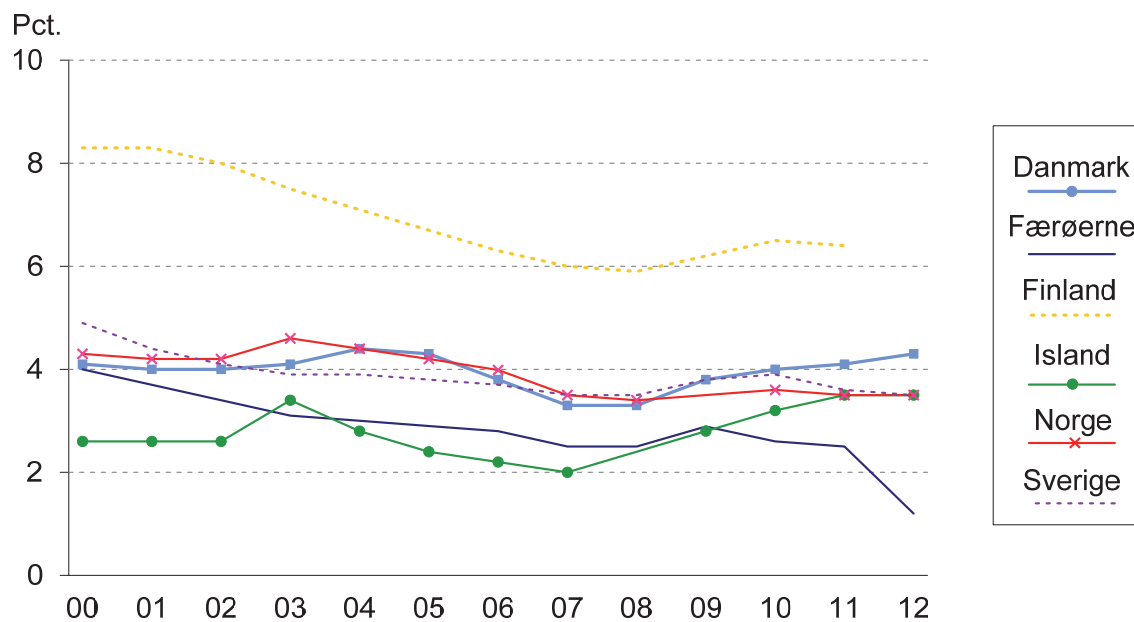
	Danmark ¹⁾	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Kroner/Euro</i>						
Enlig med 1 barn	7.904	10.928	614	100.285	3.338	4.546
Enlig uden børn	5.166	11.744	461	75.370	1.769	3.840
Par med 2 børn	7.084	11.208	654	71.214	2.022	5.286
Par uden børn	7.420	15.659	523	86.365	3.514	4.200
<i>KKP-Euro</i>						
Enlig med 1 barn	776	1.073	502	541	287	399
Enlig uden børn	507	1.153	377	406	152	337
Par med 2 børn	696	1.101	535	384	174	463
Par uden børn	729	1.538	427	466	303	368

1 Ydelsen er den samme som til ikke forsikrede arbejdsløse, men i denne beregning er husleje medregnet som en udgift

Tabel 8.8 Personer, der modtog socialhjælp i løbet af året i tusinder og i pct. af befolkningen 16/18 år og derover

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
	2012	2012	2011	2012	2011	2012
I tusinder	189	0	277	8	137	268
I pct. af befolkningen i alderen 16/18 år og derover	4,3	1,2	6,4	3,5	3,5	3,5

Anm.: Tællingsenheden er alle personer i alderen 18 år og derover. Børn tælles ikke med. Ægtepar, som får socialhjælp, men hvor hjælpen udbetales i den ene af ægtefællernes navn, tælles som to personer. I Sverige og Island tælles hjemmeboende børn over 18 år også med som bistandsmodtagere. De svenske cifre er inkl. flygtninge

Figur 8.3 Personer, der modtog socialhjælp i løbet af året i pct. af befolkningen 16/18 år og derover 2000-2012

Se anmærkning ved Tabel 8.6

Tabel 8.9 Personer 16/18 år og derover som modtager socialhjælp i alt og i pct. af befolkningen på opgørelsestidspunktet 2000-2012

	Danmark	Færøerne	Finland	Island ¹⁾	Norge ²⁾	Sverige ³⁾
<i>I alt</i>						
2000	..	430	147.824	1.841	63.732	..
2005	..	447	124.882	1.794	68.843	135.565
2010	87.250	429	137.410	2.608	59.134	163.686
2011	94.170	398	135.730	3.165	56.372	158.610
2012	105.372	437	..	3.147	..	154.537
<i>I pct. af befolkningen i alderen 16/18 år og derover</i>						
2000	..	1,3	3,7	0,9	1,9	..
2005	..	1,3	3,0	0,8	1,9	1,9
2010	2,0	1,2	3,2	1,1	1,6	2,2
2011	2,2	1,1	3,1	1,3	1,5	2,1
2012	2,4	1,2	..	1,3	..	2,0

1 Gennemsnitligt antal personer i husholdninger som modtager socialhjælp per måned

2 Fra og med 2003 inkluderer tallene modtagere af introduktionsydelsen, således at tal før og efter 2003 ikke er direkte sammenlignelige

3 Personer fra det fyldte 18. år i husholdninger med socialhjælp som modtog hjælp i november måned. Mellem 1993 og 2011 indgik introduktionsydelse ifølge loven om introduktionsydelse til flygtninge og visse udlændinge i statistikken over økonomisk bistand. Fra og med 2012 er opgørelsen af økonomisk bistand eksklusiv introduktionsydelse

Tabel 8.10 Personer, der modtog socialhjælp i løbet af året fordelt efter alder, i alt og i pct. af aldersgruppen

	Modtagere		Modtagere i pct. af aldersgruppen			
	I alt	18-24 år	25-39 år	40-54 år	55-64 år	65+ år
<i>Danmark 2012</i>						
Modtagere i alt	190.314	10,8	6,9	4,3	1,8	0,2
Nytilkomne i alt	57.974	5,0	1,8	0,9	0,4	0,0
<i>Færøerne 2012</i>						
Modtagere i alt	429	31,0	37,5	21,2	8,4	1,1
Nytilkomne i alt	..	..	..	..	..	..
<i>Finland 2011</i>						
Modtagere i alt	277.277	14,1	8,6	6,9	4,5	1,5
Nytilkomne i alt	75.708	4,9	2,1	1,5	1,1	0,6
<i>Island 2012</i>						
Modtagere i alt	8.396	7,1	5,5	2,5	1,4	0,5
Nytilkomne i alt	4.378	3,7	2,9	1,3	0,7	0,2
<i>Norge 2011</i>						
Modtagere i alt	136.744	5,9	5,4	3,9	1,9	0,5
Nytilkomne i alt	49.374	2,6	1,9	1,3	0,6	0,2
<i>Sverige 2012¹⁾</i>						
Modtagere i alt	267.755	7,6	5,0	3,7	2,4	0,5
Nytilkomne i alt	68.373	2,3	1,2	0,7	0,4	0,3

1 Nytilkomne omfatter kun personer med et komplet personnummer. Mellem 1993 og 2011 indgik introduktionsydelse ifølge loven om introduktionsydelse til flygtninge og visse udlændinge i statistikken over økonomisk bistand. Fra og med 2012 er opgørelsen af økonomisk bistand eksklusiv introduktionsydelse

Tabel 8.11 Familier, der har modtaget socialhjælp i løbet af året i pct. af alle familier efter familietyper

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
	2012	2011	2012	2011	2012
<i>Familier efter familietype (pct.)</i>					
Enlige mænd	8,9	13,8	17,0	7,3	10,2
- med børn	9,4	15,9	17,5	6,2	22,6
- uden børn	8,9	13,7	16,9	7,3	7,4
Enlige kvinder	6,5	10,2	12,9	6,1	8,8
- med børn	20,2	25,4	22,1	14,3	8,4
- uden børn	4,1	8,3	8,2	4,4	8,8
Gifte/samboende par	4,2	3,0	0,8	2,5	1,8
- med børn	6,0	4,7	1,1	3,3	2,5
- uden børn	2,7	2,1	0,5	1,9	1,1
<i>I alt</i>	6,1	8,1	6,3	4,6	5,7
- med børn	8,4	7,2	5,4	5,3	..
- uden børn	5,2	8,3	6,8	4,4	..

Anm: For Sverige kun husholdninger hvor den registrerede er mellem 18-64 år. Det samlede antal husholdninger er beregnet

Hjælp til flygtninge i Norden

De fem nordiske lande har alle tiltrådt Genève-konventionen om ret til politisk asyl/flygtningestatus for personer, der på grund af race, nationalitet, politisk opfattelse eller særligt socialt tilhørsforhold forfølges i deres hjemland. Ud over disse grunde kan man i de nordiske lande også få tildelt opholdstilladelse af humanitære grunde. I samtlige lande kan personer, der opnår asyl, få opholdstilladelse til deres nære slægtninge, hvilket benævnes familiesammenføring.

Det er fælles for de nordiske lande, at der er opbygget et socialt sikkerhedsnet og indført en række foranstaltninger til integration af de flygtninge, landene modtager. Reglerne herfor varierer dog en del fra land til land.

I Danmark modtager asylansøgere kost, logi og lommepenge under opholdet på et asylcenter. Kommunerne varetager integrationsindsatsen overfor nyankomne flygtninge og andre udlændinge, der tilbydes et 3-årigt integrationsprogram, som omfatter kursus i samfundsforståelse, danskundervisning og aktive tilbud. Udlændingene, omfattet af integrationsprogrammet modtager kontanthjælp. Staten refunderer 50 pct. af kommunernes udgifter til kontanthjælpen under det 3-årige integrationsprogram og yder desuden en række tilskud til dækning af kommunernes udgifter.

Flygtningepolitik på Færøerne er et dansk anliggende. Den danske udlændingelov er implementeret på Færøerne. Det er Udlændingetjenesten i Danmark, der er øverste ansvarlige myndighed på området, og det er Udlændingetjenesten, der træffer beslutninger i sager om asyl og opholdstilladelse på Færøerne. Beslutningerne træffes dog i samråd med de Færøske myndigheder. Disse sager er meget sjældne på Færøerne, og hidtil har der været år imellem hver ansøgning om asyl eller opholdstilladelse af humanitære årsager.

I Finland skal asylansøger indkvarteres på et flygtningecenter og under ansøgningsprocessen tilgodeses ansøgerens vitale behov, så som indkvartering, socialhjælp samt

nødvendig sundhedsservice. Ligeledes kan der gives tolkebistand og retshjælp ved ansøgningen. Desuden etableres der studier og efter 3 måneder har ansøgerne ret til at arbejde uden for centret. Asylansøgere kan også selv sørge for en bolig, men da får de ingen betaling.

Asylansøger får 30 pct. mindre i socialhjælp end de, der bor i landet, da de modtager en del ydelser fra centret. Socialhjælpen er skattefri. Hvis en person har behov for sprogundervisning kan udbetalingen reduceres med 20 pct. Asylansøgere er ikke sygeforsikret og modtager heller ikke børnetilskud eller boligydelse. Staten betaler en del af kommunens udgifter ligesom staten kan refunderer visse ydelser så som tolkebistand.

I Island modtager flygtninge socialhjælp fra modtagelsestidspunktet, som staten betaler de første 12 måneder.

I Norge får asylansøgere og flygtninge, som befinder sig i en statslig asylmodtagelse, udbetalt en underholdsydelse efter særlige regler, som gælder for personer i sådanne modtagelser. Asylansøgere kan også få undervisning i norsk i op til 250 timer i den periode de befinder sig i en asylmodtagelse. For personer, der har fået endelig afslag på asylansøgningen bliver ydelsen reduceret. Staten dækker kommunernes gennemsnitlige udgifter til flygtninge og personer med ophold på et humanitært grundlag de fem første år af deres opholdstid. Socialhjælp til flygtninge gives efter loven om sociale tjenester i arbejds- og velferdsforvaltningen på samme måde som til alle andre socialhjælpsmodtagere.

Der er indført en ordning, der giver nyankomne indvandre med behov for grundlæggende kvalificering ret og pligt til at deltage i et individuelt tilrettelagt oplæringsprogram. Programmet skal være helårligt og på fuld tid. Deltagelsen giver ret til en ydelse på 164 244 NOK 1. maj 2012. Ydelsen er skattepligtig. Programmet skal indeholde oplæring i norsk, samfundskundskab og andre foranstaltninger som en forberedelse på senere at deltage i arbejdslivet. Der kan som et supplement til ydelsen, gives supplerende socialhjælp efter de gældende regler.

I Sverige indførtes loven om etableringsforanstaltninger for visse ny-ankomne indvandrere i december 2010. Loven omfatter nyankomne i den arbejdsdygtige alder samt forældreløse nyankomne i alderen 18-19 år. Når en nyankommen ankommer til en kommune skal arbejdsformidlingen have en etableringssamtale, som skal munde ud i en etableringsplan. Denne skal maksimalt omfatte 24 måneder. Etableringsplanen skal beskrive de aktiviteter, som den nyankomne skal deltage i, for at komme i arbejde hurtigst muligt. På arbejdsformidlingen får den nyankomne hjælp af en såkaldt etableringskontaktperson, og det er den nyankomne selv, som vælger kontaktpersonen. Under oprettelse af etableringsplanen er etableringsydelsen 231 SEK per dag, fem dage om ugen. Ydelsen øges til 308 SEK når den ankomne deltager i de aktiviteter, som findes i planen.

Etableringsydelsen ydes af staten og den nyankomne får samme ydelse uanset hvor i landet den nyankomne bor. I visse tilfælde kan etableringsydelsen suppleres med yderligere støtte. Etableringsydelsens størrelse fastsættes af arbejdsformidlingen og udbetales af Forsikringskassen, mens de supplerende ydelser fastsættes og udbetales af Forsikringskassen.

Kommunerne får også fortsat kompensation fra staten, da de har et fortsat stort ansvar for nyankomnes etablering. Kommuner får dels en grundydelse og dels en schablon ydelse. Disse ydelser skal dække omkostningerne med hensyn til bolig, samfundsorientering og tolk.

For tiden udgøres de fleste af asylansøgerne eller flygtningene i de nordiske lande af personer, der er ankommet til landets grænse med anmodning om asyl. I statistikken indgår der både personer, som er ankommet til landenes grænser og har anmodet om asyl uden at blive afvist, og konventionsflygtninge.

Tabel 8.12 Antal modtagne flygtninge, eksklusiv familiesammenføringer, som har fået opholdstilladelse i de nordiske lande 2000-2012

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
2000	5.156	1.167	31	6.800	10.546
2005	1.147	1.347	2	3.999	7.332
2010	2.124	1.535	10	6.831	12.241
2011	2.259	2.123	11	6.105	12.938
2012	2.583	2.534	9	7.185	18.791

Tabel 8.13 Antal ansøgninger om asyl 2000-2012

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
2000	10.347	3.170	25	10.843	16.303
2005	1.283	3.574	87	5.402	17.530
2010	5.115	4.018	44	10.064	31.819
2011	3.806	3.088	75	9.053	29.648
2012	6.184	3.129	120	9.785	43.887

Serviceydelser

I dette afsnit omtales kun serviceydelser, der ikke retter sig mod en bestemt sektor. Det drejer sig først og fremmest om tilbud til misbrugere. Tilbuddene gives inden for såvel sygehussektoren som i det sociale bistandssystem.

I samtlige nordiske lande findes der endvidere en række serviceforanstaltninger, som ikke henvender sig direkte til nogen af de tidligere omtalte målgrupper. Det kan dreje sig om uspecificerede serviceydelser fra de sociale kontorer, krisehjælp, krisecentre for voldsramte kvinder, forsorgshjem, herberger m.v. for hjemløse og andre, der har særlige sociale vanskeligheder og som har behov for midlertidige boligtilbud.

Behandling for alkohol- og narkotikamisbrug

Behandling af misbrugere foregår blandt andet på særlige institutioner for misbrugere. Der findes både institutioner for alkoholmisbrugere og institutioner for misbrugere af euforiserende stoffer. En del af disse institutioner er private, men har driftsoverenskomst med det offentlige. I alle landene foregår en del af behandlingen inden for det psykiatriske behandlingssystem.

Det er også muligt at få ambulant behandling i alle fem lande, og i flere af landene arbejdes der for at inddrage familien og det sociale netværk i behandlingen.

I både Danmark, Finland og Sverige kan der iværksættes tvangsbehandling, hvis misbrugeren selv eller personer i dennes omgivelser er truet på livet. I Norge kan personer tvangsanbringes på en institution i op til 3 måneder til undersøgelse og tilrettelæggelse af behandling. Også gravide misbrugere kan tvangsanbringes på en institution og holdes tilbage under hele graviditeten, hvis misbruget er af en sådan karakter, at det er overvejende sandsynligt at barnet bliver født skadet og at andre hjælpeforanstaltninger ikke er tilstrækkelige.

Det er vanskeligt at opgøre omfanget af misbrugere og behandlingen af dem, da misbrugsbehandlingen statistisk ikke kan udskilles fra den øvrige somatiske og psykiatriske behandling. I Danmark var knap 14.600 i stofmisbrugsbehandling i 2010.

Udgifter til og finansiering af andre sociale ydelser

Udgifter til andre sociale ydelser er størst i Norge efterfulgt af Danmark og mindst på Færøerne målt i KKP pr. capita.

De relativt høje udgifter i Danmark skyldes, at ikke forsikrede som ikke har ret til arbejdsløshedsdagpenge modtager kontanthjælp. I Finland og Sverige modtager sådanne personer en kontant arbejdsmarkedsstøtte, som kan suppleres med socialhjælp, hvis der er behov derfor. En stor del af udgifterne til socialhjælp i Finland og Sverige er supplerende ydelser til arbejdsløse. Desuden spiller antallet af modtagne flygtninge og asylansøger en rolle idet disse i alle lande modtager socialhjælp eller en anden indkomsterstattende ydelse. Endelig findes der også visse forskelle mellem landene i hvorvidt misbrugere behandles på særlige institutioner eller inden for den almindelige somatiske og psykiatriske behandling.

Ændringer i udgifterne til andre sociale ydelser fra 2010 til 2011

I Danmark steg udgifterne fra 2009 til 2010 med 610 mio. DKK, svarende til en vækst på 4,1 pct. Udgiftsstigningen vedrørte primært serviceydelser, der steg med 548 mio. DKK svarende til 12, 1 pct.

På Færøerne forekom en mindre stigning af udgifterne fra 2010 til 2011 på 2,0 pct., svarende til 3 mio. kr. Der er særlig tale om en mindre stigning i udgiften til socialhjælp.

I Finland steg udgifterne til andre sociale ydelser med 7,3 pct. målt i faste priser. Hovedårsagen var den nye garantipension. Den bliver udbetalt til de, hvis øvrige pension ikke overstiger det maksimale beløb der kvalificerer til mindste garantipension. Udgifterne til socialhjælp faldt med 0,8 pct.

I Island faldt udgifterne til andre sociale ydelser med 13,3 pct. i 2011 priser, hvor kontantydelserne faldt med 3,6 pct. mens serviceydelserne faldt med 24,9 pct.

I Norge steg udgifterne til andre sociale formål med 4,7 pct. fra 2010 til 2011, målt i faste priser. Udgifterne til kontantydelser faldt med 0,4 pct. og udgifterne til serviceydelser øgedes med 8,4 pct. Udgifterne til serviceydelser udgjorde 60,0 pct. af de totale udgifter.

I Sverige faldt udgifterne til andre sociale ydelser med 2,4 pct. Kontantydelserne faldt med 2,9 pct. og udgifterne til omsorg steg med 1,4 pct. Det er frem for alt udgifter til socialhjælp samt udgifter til institutioner, der bidrager til stigningen.

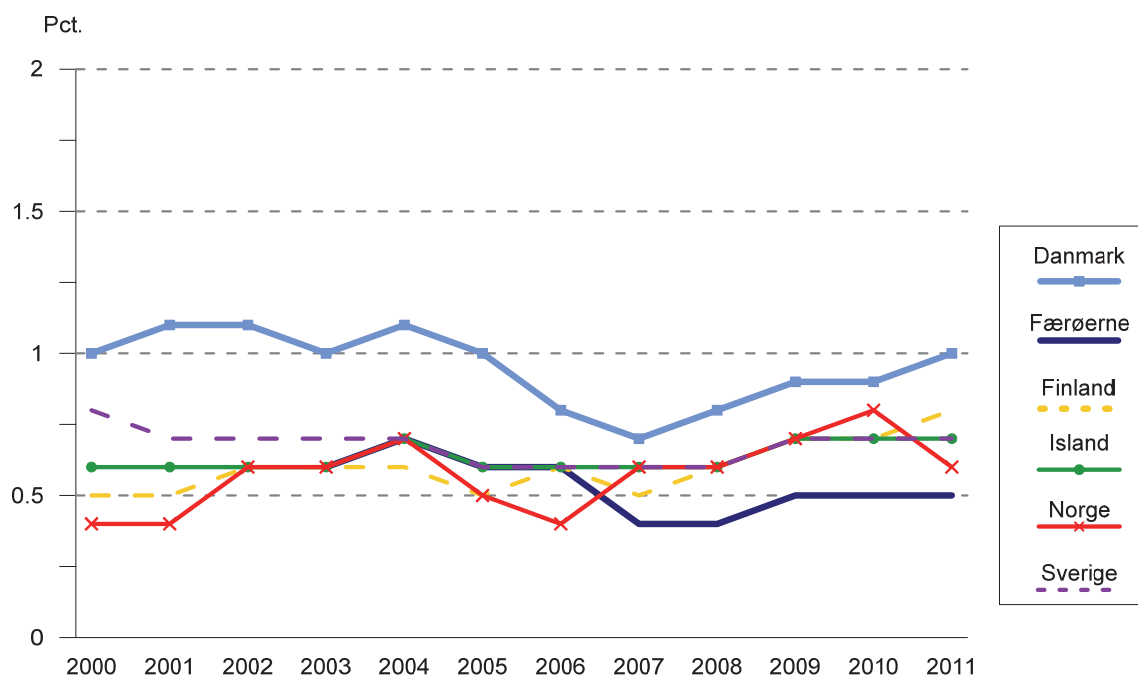
Tabel 8.14 Udgifter til og finansiering af andre sociale ydelser 2011

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
	DKK	DKK	EUR	ISK	NOK	SEK
<i>Kontantydelse, mio.</i>						
A. Indkomsterstøttende/ supplerende ydelser	10.702	49	635	4.997	7.128	11.262
a. Heraf socialhjælp	-	35	616	3.679	4.794	11.262
B. Anden hjælp	2.997	-	159	1.280	831	661
Kontantydelse i alt	13.699	49	794	6.276	7.959	11.923
<i>Serviceydelse, mio.</i>						
A. Institutioner m.v.	966	4	157	-	2.228	3.480
B. Revalidering og behandling af misbrugere	1.266	10	189	977	5.457	5.503
C. Øvrigt	2.494	2	305	3.125	4.231	2.811
Serviceydelse i alt	4.725	17	651	4.102	11.916	11.794
Udgifter i alt, mio.	18.424	65	1.444	10.378	19.875	23.717
Udgifter i pct. af BNP	1,0	0,5	0,8	0,6	0,7	0,7
<i>Finansieret af (pct.)</i>						
- Det offentlige	95,9	100,0	97,7	78,5	98,2	100,0
- Arbejdsgivere	4,1	0,0	2,3	20,2	1,0	0,0
- Forsikredes præmier og særskatter	0,0	0,0	0,0	1,3	0,8	0,0
<i>Ændringer 2010-2011 i 2011-priser</i>						
- Mio.	2.782	2	98	-1.599	897	-649
- Pct.	17,8	3,2	7,3	-13,3	4,7	-2,7

Tabel 8.15 Udgifter til andre sociale ydelser i KKP/capita 2011

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
Kontantydelse i alt	241	99	121	107	138	109
Serviceydelse i alt	83	33	99	70	206	108
Andre sociale ydelser i alt	325	132	220	176	344	217

Figur 8.4 Udgifter til andre sociale ydelser 2000-2011, i pct. af BNP

Kapitel 9

De sociale udgifter

Links til supplerende information:

[EUROSTAT - database](#)

[Typical cases](#)

[Sociale udgifter](#)

[Society at a Glance 2011 - OECD Social Indicators](#)

Efter i de foregående kapitler at have beskrevet de sociale tryghedssystemer, gives der i dette kapitel en samlet fremstilling af de sociale udgifter. Som det beskrives i bilag 1, følger den nordiske sociale udgiftsstatistik EUROSTAT's opgørelsesmetode.

De nordiske landes og EU's udgifter til sociale formål, målt i forhold til bruttonationalproduktet (BNP) og målt pr. capita i KKP-Euro fordelt på funktioner, fremgår af de to første tabeller.

Tabel 9.1 Udgifter til sociale formål i pct. af BNP i EU, Færøerne, Island og Norge 2010

Danmark	32,4	Belgien	28,4	Italien	28,6	^p	Slovakiet	18,0	^p
Færøerne		Bulgarien	17,6	Letland	17,6	^p	Slovenien	24,3	^p
Finland	29,7	Cypern	21,3	Litauen	18,3	^p	Spanien	25,2	^p
Island	24,3	Estland	17,9	Luxemburg	22,3		Storbritannien	27,1	
Norge	25,1	Frankrig	32,0	^p	Malta	19,6	Tjekkiet	19,5	
Sverige	29,9	^p	Grækenland	28,2	Polen	18,6	Tyskland	29,4	^p
		Holland	30,2	^p	Portugal	25,5	Ungarn	22,5	
		Irland	28,3	^p	Rumænien	17,4	Østrig	29,5	

^p Foreløbige data

Anmærkning: Kilden er EUROSTAT: Database for Social Protection Expenditure and Receipts. Kilden for Færøerne er Almannamálaráðið

Tabel 9.2 Udgifter pr. indbygger til sociale ydelser fordelt på hovedgrupper i EU, Island og Norge 2010 KKP-Euro

	Familier og børn	Arbejdsløs hed	Sygdom	Ældre, funktions- hæmmede og efterlevende	Bolig ydelser	Andre sociale ydelser	Total
Danmark	1.245,8	750,5	2.258,0	5.269,6	232,4	270,5	10.026,8
Finland	923,4	683,4	2.095,7	4.261,0	144,4	203,3	8.311,2
Island	849,3	447,5	2.328,4	2.482,9	287,5	203,6	6.599,3
Norge	1.389,8	360,4	3.510,9	5.430,2	72,3	328,2	11.091,9
Sverige	943,7	411,9	2.257,2	5.107,7	139,0	215,2	9.074,6
Belgien	636,6	1.102,2	2.329,0	3.892,1	64,1	235,0	8.258,9
Bulgarien	214,9	64,5	455,3	1.119,2	1,0	27,1	1.882,0
Cypern	500,3	250,4	1.174,8	469,1	262,9	361,7	5.019,4
Estland	357,9	118,9	752,8	1.546,6	7,9	23,1	2.807,1
Frankrig	701,2	578,3	2.432,9	4.305,7	217,1	201,6	8.436,7
Grækenland	384,1	366,3	1.758,8	3.297,3	82,2	132,5	6.021,2
Holland	401,7	508,9	3.453,3	4.644,2	123,6	668,3	9.799,9
Irland	1.142,3	1.095,1	3.833,3	2.489,3	104,1	190,5	8.854,6
Italien	321,4	206,4	1.793,1	4.672,4	6,1	18,0	7.017,4
Letland	187,8	164,7	459,5	1.352,5	17,8	29,8	2.212,2
Litauen	306,7	112,7	664,3	1.388,6	0,3	100,5	2.573,1
Luxemburg	2.603,4	820,4	3.726,0	5.680,0	198,8	325,2	14.632,4
Malta	250,7	111,1	1.170,6	2.376,4	32,9	66,1	4.007,7
Polen	120,3	63,9	690,2	1.943,8	8,7	22,5	2.849,5
Portugal	286,1	282,0	1.365,0	2.986,4	0,4	65,7	4.985,6
Rumænien	190,5	64,1	504,9	1.183,4	2,5	31,4	1.976,9
Slovakiet	315,5	165,5	996,5	1.674,3	..	83,1	3.234,9
Slovenien	450,4	139,4	1.638,0	2.708,1	1,9	121,2	5.058,9
Spanien	369,6	866,8	1.761,5	3.041,6	54,8	56,9	6.151,3
Storbritannien	511,8	199,0	2.350,3	3.915,2	414,0	59,1	7.449,5
Tjekkiet	260,5	159,7	1.231,1	2.094,6	22,2	44,1	3.812,1
Tyskland	926,7	491,6	2.752,4	4.132,2	182,4	51,5	8.536,9
Ungarn	459,4	142,9	894,7	1.947,4	83,2	17,9	3.545,6

Redegørelsen for de sociale udgifter er opdelt i fire afsnit: Først redegøres der for udviklingen i de sociale udgifter fra 2000 til 2011, dernæst belyses de sociale udgifters formål, efterfulgt af finansieringen af de samlede sociale udgifter og til sidst belyses beskatningens betydning for de samlede sociale udgifter.

Udviklingen i de sociale udgifter 2000-2011

I de følgende tabeller fremgår udviklingen i de sociale udgifter i alt og pr. indbygger, i løbende og faste priser samt i forhold til bruttonationalproduktet (BNP) og i købekraftspariteter (KKP-Euro) siden 2000. Det skal bemærkes at alle landene nu anvender ESA95/ SNA93-klassifikationen ved opgørelsen af BNP, hvilket har medført korrektioner af bruttonationalproduktet.

Tabel 9.3 Sociale udgifter i alt og pr. indbygger 2000-2011

	Sociale udgifter		Sociale udgifter pr. indbygger		Sociale udgifter pr. indbygger i alderen 16-64 år	
	I løbende priser Mio. KR/EUR	I 2011-priser Mio. KR/EUR	I løbende priser KR/EUR	I 2011-priser KR/EUR	I løbende priser KR/EUR	I 2011-priser KR/EUR
Danmark						
2000	373.495	466.046	69.978	87.318	104.962	130.971
2005	467.251	529.395	86.273	97.747	130.478	147.832
2010	583.628	595.185	104.007	106.067	164.218	167.470
2011	613.642	613.642	110.231	110.231	172.740	172.740
Færøerne						
2003	2.447	2.804	51.060	58.504	80.670	92.431
2005	2.709	3.023	56.145	62.658	88.134	98.358
2010	3.884	3.905	80.058	80.491	129.514	130.214
2011	3.906	3.906	80.710	80.710	130.753	130.753
Finland						
2000	33.142	40.017	6.403	7.731	9.567	11.552
2005	42.001	47.671	8.006	9.087	12.003	13.623
2010	54.645	56.538	10.211	10.565	15.692	16.236
2011	56.695	56.695	10.522	10.522	16.308	16.308
Island¹⁾						
2000	131.390	249.255	467.324	886.541	717.535	1.361.206
2005	222.271	344.076	751.260	1.162.950	1.135.291	1.757.430
2010	377.070	392.274	1.191.604	1.239.653	1.810.104	1.883.092
2011	407.110	407.110	1.276.150	1.276.150	1.953.718	1.953.718
Norge¹⁾						
2000	360.341	444.827	80.237	99.049	123.766	152.784
2005	463.983	525.229	100.358	113.605	152.870	173.049
2010	647.016	654.533	133.587	135.139	203.905	206.274
2011	692.007	692.007	139.712	139.712	215.542	215.542
Sverige						
2000	674.658	805.962	76.043	90.843	118.252	141.267
2005	855.600	950.572	94.755	105.273	145.075	161.178
2010	1.016.094	1.046.228	107.916	111.116	169.553	174.581
2011	1.029.946	1.029.946	108.998	108.998	171.454	171.454

¹ De stiplede linjer ved Norge og Island viser brud i tidsserien. Norge og Island er fra og med henholdsvis 2002 og 2007 gået over til at anvende nationalregnskabet som grundlag for beregningerne af de sociale udgifter. Dette har medført, at de sociale udgifter fra 2001/2006 og tidligere ikke er helt sammenlignelige med tallene for 2002/2007 og senere

Tabel 9.4 Sociale udgifter i forhold til bruttonationalproduktet 2000-2011

	BNP, mio. KR/EUR	Sociale udgifter i pct. af BNP	Indeks for sociale udgifter målt i forhold til BNP (2000 = 100) ¹⁾
Danmark			
2000	1.293.964	28,9	100
2005	1.551.967	30,1	104
2010	1.742.700	32,6	113
2011	1.791.518	34,3	119
Færøerne			
2003	8.582	28,5	100
2005	10.039	27,0	95
2010	12.942	30,0	105
2011	13.254	29,5	103
Finland			
2000	132.272	25,1	100
2005	157.162	26,7	106
2010	179.721	29,6	118
2011	189.489	29,9	119
Island			
2000	683.748	19,2	100
2005	1.026.718	21,6	113
2010	1.534.227	24,3	127
2011	1.631.969	24,9	130
Norge			
2000	1.510.866	23,8	100
2005	2.154.573	21,5	90
2010	2.523.226	25,6	108
2011	2.749.963	25,2	106
Sverige			
2000	2.196.764	30,7	100
2005	2.670.547	32,0	104
2010	3.330.581	30,0	98
2011	3.499.914	29,4	96

Kilde: Eurostat

1 For Færøerne er indeks år 2003. De stiplede linjer ved Norge og Island viser brud i tidsserien. Norge og Island er fra og med henholdsvis 2002 og 2007 gået over til at anvende nationalregnskabet som grundlag for beregningerne af de sociale udgifter. Dette har medført, at de sociale udgifter fra 2001/2006 og tidligere ikke er helt sammenlignelige med tallene for 2002/2007 og senere

Tabel 9.5 Sociale udgifter pr. indbygger 2000-2011 (KKP-Euro i 2011-priser)¹⁾

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
2000	8.576	5.746	6.322	4.779	8.530	7.964
2005	9.600	6.154	7.431	6.269	9.783	9.229
2010	10.418	7.906	8.640	6.682	11.638	9.741
2011	10.827	7.927	8.604	6.879	12.032	9.555

1 De stiplede linjer ved Norge og Island viser brud i tidsserien. Norge og Island er fra og med henholdsvis 2002 og 2007 gået over til at anvende nationalregnskabet som grundlag for beregningerne af de sociale udgifter. Dette har medført, at de sociale udgifter fra 2001/2006 og tidligere ikke er helt sammenlignelige med tallene for 2002/2007 og senere

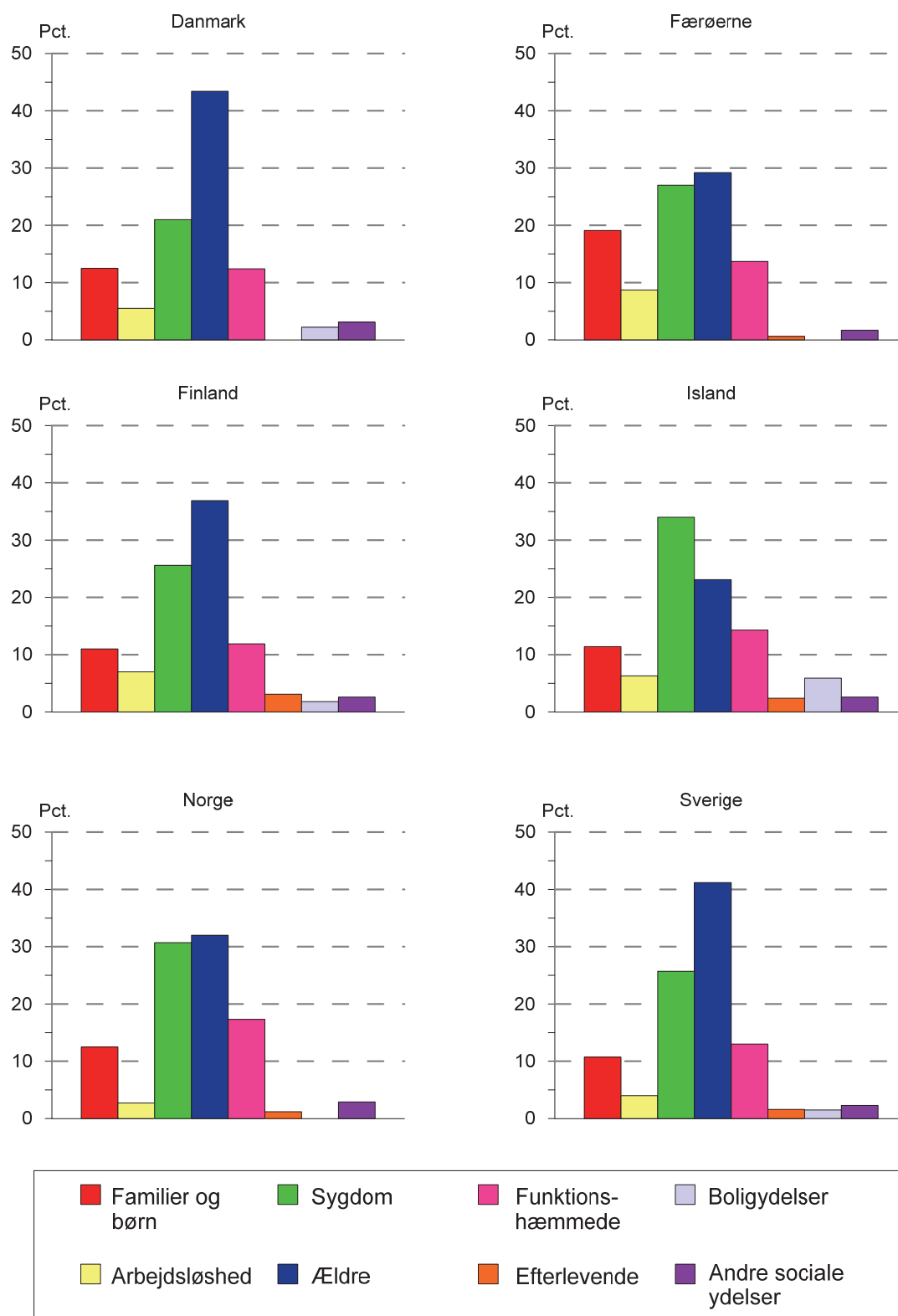
De sociale udgifter efter art og formål

De sociale ydelser fordeles efter art i kontantydelse og serviceydelser. Ved ydelseernes fordeling efter formål foretages opdelingen efter, hvilke sociale behov eller risici ydelsen primært er bestemt til at afhjælpe. Fordelingen af de sociale udgifter efter ydelsens formål er ret stabil i det enkelte land. Ny lovgivning og ændringer i det sociale mønster har dog givet anledning til forskydninger i fordelingerne. Sammenligningen landene imellem viser nogle forskelle i fordelingen af de sociale udgifter efter formål. Baggrunden herfor hænger i nogen grad sammen med forskelle i de enkelte landes prioritering af ydelser til forskellige formål.

Tabel 9.6 De sociale udgifter procentvis fordelt efter hovedgrupper 2000-2011¹⁾

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>2000</i>						
Familier og børn	13,1	..	12,5	11,7	12,8	9,8
Arbejdsløshed	10,5	..	10,4	1,3	2,7	6,5
Sygdom	20,2	..	23,8	39,2	34,3	27,4
Ældre	38,0	..	31,8	28,5	29,6	37,3
Funktionshæmmede	12,0	..	13,9	13,9	16,4	12,2
Efterlevende	-		4,0	2,6	1,2	2,2
Boligydelser	2,4	..	1,5	0,7	0,5	2,1
Andre sociale ydelser	3,7	..	2,1	2,1	2,6	2,4
I alt	100,0	..	100,0	100,0	-----100,0-----	100,0
<i>2005</i>						
Familier og børn	12,9	19,0	11,6	13,9	12,1	9,8
Arbejdsløshed	8,6	4,5	9,3	1,8	2,7	6,2
Sygdom	20,7	28,0	25,9	34,8	32,2	24,3
Ældre	37,5	29,8	33,7	28,6	29,5	38,3
Funktionshæmmede	14,4	15,8	12,9	15,1	19,1	15,4
Efterlevende	-	0,5	3,6	2,6	1,2	2,2
Boligydelser	2,4	.	1,1	1,0	0,6	1,8
Andre sociale ydelser	3,4	2,5	2,0	2,3	2,6	2,0
I alt	100,0	100,0	100,0	-----100,0-----	100,0	100,0
<i>2010</i>						
Familier og børn	12,4	19,3	11,0	12,9	12,5	10,4
Arbejdsløshed	7,5	7,5	8,2	6,8	3,2	4,5
Sygdom	22,5	27,8	25,3	35,3	31,7	24,9
Ældre	37,7	28,3	36,0	21,1	30,5	40,4
Funktionshæmmede	14,9	14,8	12,1	14,1	17,4	14,2
Efterlevende	0,0	0,6	3,2	2,4	1,1	1,7
Boligydelser	2,3	0,0	1,7	4,4	0,7	1,5
Andre sociale ydelser	2,7	1,7	2,4	3,1	3,0	2,4
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>2011</i>						
Familier og børn	12,5	19,1	11,0	11,4	12,5	10,7
Arbejdsløshed	5,5	8,7	7,0	6,3	2,7	4,0
Sygdom	21,0	27,0	25,6	34,0	30,7	25,7
Ældre	43,4	29,2	36,9	23,1	32,0	41,2
Funktionshæmmede	12,4	13,7	11,9	14,3	17,3	13,0
Efterlevende	0,0	0,6	3,1	2,4	1,2	1,6
Boligydelser	2,2	0,0	1,8	5,9	0,0	1,5
Andre sociale ydelser	3,1	1,7	2,6	2,6	2,9	2,3
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

1 De stiplede linjer ved Norge og Island viser brud i tidsserien. Norge og Island er fra og med henholdsvis 2002 og 2007 gået over til at anvende nationalregnskabet som grundlag for beregningerne af de sociale udgifter. Dette har medført, at de sociale udgifter fra 2001/2006 og tidligere ikke er helt sammenlignelige med tallene for 2002/2007 og senere

Figur 9.1 Sociale udgifter procentvis fordelt efter hovedgrupper 2011

Tabel 9.7 Sociale udgifter efter art og formål i pct. af BNP 2011

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Familier og børn</i>						
Kontantydelse	1,6	2,5	1,6	1,2	1,3	1,5
Serviceydelser	2,5	3,1	1,6	1,6	1,8	1,6
I alt	4,1	5,5	3,2	2,8	3,1	3,1
<i>Arbejdsløshed</i>						
Kontantydelse	1,3	2,5	1,8	1,5	0,5	0,9
Serviceydelser	0,5	0,0	0,3	0,1	0,2	0,3
I alt	1,8	2,5	2,0	1,6	0,7	1,1
<i>Sygdom</i>						
Kontantydelse	1,1	0,5	1,3	1,4	2,4	1,1
Serviceydelser	5,8	7,3	6,2	7,0	5,2	6,3
I alt	6,9	7,8	7,5	8,4	7,6	7,4
<i>Ældre</i>						
Kontantydelse	12,1	5,8	9,6	5,3	5,9	9,4
Serviceydelser	2,2	2,7	1,2	0,5	2,0	2,5
I alt	14,2	8,4	10,8	5,7	7,9	11,9
<i>Funktionshæmmede</i>						
Kontantydelse	2,7	1,8	2,3	2,8	3,7	1,7
Serviceydelser	1,4	2,1	1,2	0,8	0,5	2,1
I alt	4,1	3,9	3,5	3,5	4,3	3,8
<i>Efterlevende</i>						
Kontantydelse	0,0	0,2	0,9	0,6	0,3	-
Serviceydelser	0,0	0,0	0,0	-	0,0	-
I alt	0,0	0,2	0,9	0,6	0,3	0,5
<i>Boligydelser</i>						
Serviceydelser	0,7	-	0,5	1,4	0,2	0,4
I alt	0,7	-	0,5	1,4	0,2	0,4
<i>Andre sociale ydelser</i>						
Kontantydelse	0,8	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3
Serviceydelser	0,3	0,1	0,3	0,3	0,4	0,3
I alt	1,0	0,5	0,8	0,6	0,7	0,7
<i>Kontantydelse i alt</i>	19,5	13,5	17,8	13,1	14,4	14,9
<i>Serviceydelser i alt</i>	13,3	15,4	12,2	11,6	10,3	13,5
<i>Sociale udgifter i alt¹⁾</i>	32,8	28,9	30,0	24,7	24,6	28,4

1 De sociale udgifter i alt er i denne tabel uden administrationsudgifter

Tabel 9.8 Sociale udgifter, procentfordeling efter art og formål 2011

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Familier og børn</i>						
Kontantydelse	40	44	49	44	42	48
Serviceydelser	60	56	51	56	58	52
I alt	100	100	100	100	100	100
<i>Arbejdsløshed</i>						
Kontantydelse	70	99	86	94	67	78
Serviceydelser	30	1	14	6	33	22
I alt	100	100	100	100	100	100
<i>Sygdom</i>						
Kontantydelse	15	6	17	17	32	15
Serviceydelser	85	94	83	83	68	85
I alt	100	100	100	100	100	100
<i>Ældre</i>						
Kontantydelse	85	68	89	92	75	79
Serviceydelser	15	32	11	8	25	21
I alt	100	100	100	100	100	100
<i>Funktionshæmmede</i>						
Kontantydelse	66	46	67	79	88	45
Serviceydelser	34	54	33	21	12	55
I alt	100	100	100	100	100	100
<i>Efterlevende</i>						
Kontantydelse	1	91	100	100	98	..
Serviceydelser	99	9	0	0	2	..
I alt	100	100	100	100	100	..
<i>Boligydelser</i>						
Serviceydelser	100	.	100	100	100	100
I alt	100	.	100	100	100	100
<i>Andre sociale ydelser</i>						
Kontantydelse	74	75	55	60	40	50
Serviceydelser	26	25	45	40	60	50
I alt	100	100	100	100	100	100
<i>Kontantydelse i alt</i>	59	47	61	53	58	53
<i>Serviceydelser i alt</i>	41	53	39	47	42	47
<i>Sociale udgifter i alt¹⁾</i>	100	100	100	100	100	100

Finansiering af de sociale udgifter

Til at belyse finansieringen af de sociale udgifter i den nordiske statistik medtages den direkte finansiering af ydelser og de løbende indbetalinger til sociale fonde. I modsætning til tidligere medtages renter og andre formueindtægter nu i den sociale udgiftsstatistik. Rente- såvel som formueindtægter forekommer især i de fonde, der opbygges til sikring af pensioner, men også i andre sociale forsikringsordninger. Dette belyses nærmere i næste afsnit.

Fordelingen af løbende bidrag efter finansieringskilder

Løbende bidrag til finansiering af de sociale udgifter fordeles i den nordiske statistik efter de kilder, der bidrager til de enkelte ydelser, dvs. det offentlige, arbejdsgivere, de sikredes præmier og særskatter samt renter og formueindtægter (anden finansiering). Som nævnt i Bilag 1 er de sociale udgifter opgjort netto, således at investeringer m.v. og borgernes egenbetaling for sociale ydelser ikke medregnes.

Finansieringen af de sociale trykkesystemer i de nordiske lande har mange lighedspunkter, men der er også store forskelle.

Kontantydelse, som er indkomstrelaterede finansieres i Finland og Sverige via arbejdsgiver- og arbejdstagerafgifter, men grundforsikringen finansieres via statsudgifter. Det er kommunerne der spiller den største rolle, når det gælder finansieringen af serviceydelserne. Selv i det dette tilfælde spiller staten dog en betydelig rolle gennem de generelle, ikke formålsbestemte, statstilskud.

Det offentliges (stat, regioner, amter og kommuners) direkte finansiering af de sociale kontantydelse varierer fra ca. 81,7 pct. på Færøerne til ca. 16 pct. i Sverige. Både i Finland, Norge og Sverige er de største bidragsydere til de sociale kontantydelse arbejdsgiverne, mens sikredes præmier og særskatter udgør den største part i Danmark mens det offentliges direkte finansiering af serviceydelserne varierer fra 99,9 pct. på Færøerne til 87,7 pct. i Sverige (jfr. tabel 9.10).

I Danmark, Finland og Sverige har regionerne ansvaret for hospitalssektoren. På Færøerne, i Norge og Island er det staten, der har ansvaret for hospitalssektoren. I de fleste nordiske lande er det kommunerne, der har det daglige ansvar for serviceydelserne så som børnepasning, børne- og ungdomsforsorg, sundhedsvæsenet samt pleje og omsorg for ældre og funktionshæmmede.

I Danmark er det kommunerne, der har ansvaret for administrationen af kontantydelse, mens det i de andre lande er forsikringsinstitutionernes eller et anliggende for de statslige myndigheder.

Alle nordiske lande har høje ambitioner på det sociale område, hvilket medfører at finansieringen omfatter meget store beløb med både store makroøkonomiske og statsfinansielle betydning.

Skattekvoterne, det vil sige summen af de direkte og indirekte skatter som andel af BNP, er generelt set høj og blandt de højeste i verden.

Til trods for de store fællestræk, findes der dog også betydelige forskelle.

Her skal det nævnes at Finland og Sverige i højere grad end de øvrige lande anvender arbejdsgiverafgifter til finansieringen af de kontante social-ydelser. Over halvdelen af kontantydelse finansieres i disse to lande gennem arbejdsgiverafgifter. Arbejdstagernes andel er højst i Danmark. Kommunernes bidrag til finansieringen af kontantydelse er generelt begrænset. Det er højst i Danmark, hvor staten ikke refunderer kommunernes udgifter til kontantydelse fuldt ud.

Når det gælder finansieringen af den sociale service er den vigtigste forskel byrdefordelingen mellem stat og kommuner. Dette afspejler statstilskuddenes rolle for finansieringen og i hvilken udstrækning disse er generelle eller øremærkede. I Danmark og Sverige, hvor statstilskuddene hovedsageligt er generelle, finansierer kommuner langt hovedparten af serviceudgifterne. I Finland, som har en høj andel af sektorvise statstilskud, er statens andel af finansieringen betydeligt højere.

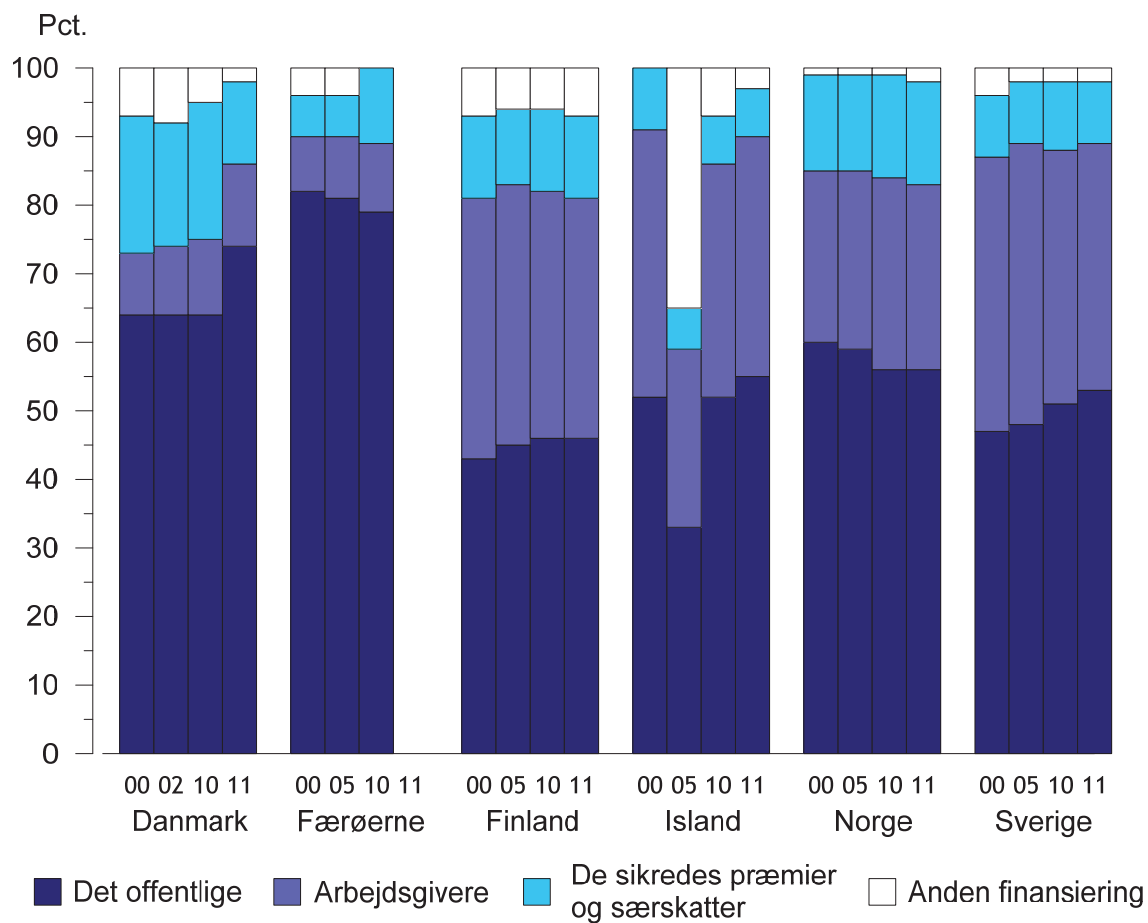
Fordelingen af løbende bidrag til finansiering af de sociale udgifter i årene 2000-2009 fremgår af figur 9.1. Anden finansiering består hovedsageligt af afkast fra pensionsfondene.

Tabel 9.9 Løbende bidrag til finansiering af de sociale udgifter, procentvis fordelt på det offentlige, arbejdsgiverne, de sikredes bidrag samt anden finansiering 2000-2011¹⁾

	Det offentlige i alt	Arbejdsgivere	De sikredes præmier og særskatter	Anden finansiering	I alt
<i>Danmark</i>					
2000	64	9	20	7	100
2005	63	10	18	8	100
2010	65	11	20	5	100
2011	74	12	12	2	100
<i>Færøerne</i>					
2003	82	8	6	4	100
2005	81	9	6	4	100
2010	79	10	11	0	100
2011	79	10	11	1	100
<i>Finland</i>					
2000	43	38	12	7	100
2005	44	38	11	6	100
2010	46	36	12	6	100
2011	46	35	12	7	100
<i>Island</i>					
2000	51	39	9	-	100
2005	33	26	6	35	100
2010	52	34	7	6	100
2011	55	35	7	3	100
<i>Norge¹⁾</i>					
2000	60	24	14	1	100
2005	58	26	14	1	100
2010	56	27	15	1	100
2011	56	27	15	2	100
<i>Sverige</i>					
2000	47	40	9	4	100
2005	48	41	9	2	100
2010	51	37	9	2	100
2011	53	36	10	2	100

1 De stiplede linjer ved Norge og Island viser brud i tidsserien. Norge og Island er fra og med henholdsvis 2002 og 2007 gået over til at anvende nationalregnskabet som grundlag for beregningerne af de sociale udgifter. Dette har medført, at de sociale udgifter fra 2001/2006 og tidligere ikke er helt sammenlignelige med tallene for 2002/2007 og senere

Figur 9.2 Løbende bidrag til finansiering af de sociale udgifter 2000, 2005, 2010 og 2011

Tabel 9.10 Finansiering af de sociale udgifter, i pct. 2011

	Det offentlige i alt	Heraf staten	Arbejdsgivere (bidrag og præmier)	Sikrede (præmier og særskatter)	Anden finansiering	I alt
<i>Danmark</i>						
Kontantydelse, i alt	59,3	46,3	19,1	17,8	3,8	100,0
Serviceydelser, i alt	100,0	43,4	-	-	-	100,0
<i>Færøerne</i>						
Kontantydelse, i alt	61,7	57,3	21,1	17,2	-	100,0
Serviceydelser, i alt	94,6	75,4	-	5,1	0,3	100,0
<i>Finland</i>						
Kontantydelse, i alt	24,1	22,0	59,2	16,7	-	100,0
Serviceydelser, i alt	83,9	39,1	9,0	7,1	-	100,0
<i>Island</i>						
Kontantydelse, i alt	23,9	21,4	59,2	11,8	5,1	100,0
Serviceydelser, i alt	98,8	74,2	1,2	0,0	-	100,0
<i>Norge</i>						
Kontantydelse, i alt	27,7	25,9	44,2	24,7	3,4	100,0
Serviceydelser, i alt	92,7	43,6	4,1	3,0	0,1	100,0
<i>Sverige</i>						
Kontantydelse, i alt	17,1	15,3	61,3	17,6	4,0	100,0
Serviceydelser, i alt	98,0	22,4	2,0	-	-	100,0

Bloktilskud og statsrefusioner til kommuner og amtskommuner

Kommunerne i de nordiske lande har ansvaret for administrationen af en vis del af de sociale ydelser.

Kommunerne, regionerne og amtskommunerne modtager et bloktilskud og/eller refusion fra staten. Bloktilskuddet kan enten gives uden bindinger eller være øremærket til bestemte formål. Bloktilskud kan for eksempel beregnes efter antallet af indbyggere og deres aldersfordeling eller efter beskatningsgrundlaget i den enkelte kommune.

Statsrefusioner kan i lovgivningen være fastsat som procentandele af kommunernes udgifter eller som faste beløb. Statsrefusioner kan også beregnes som forskellen mellem udgifter og bidrag fra anden side, herunder kommunernes bidrag.

I Danmark er det kommunerne, der administrerer hovedparten af de sociale kontantydelse og i første omgang afholder udgifterne hertil, hvorefter de får hel eller delvis refusion for udgifterne fra staten. I de øvrige nordiske lande administreres de sociale sikringsydelser hovedsagelig af statslige eller andre centrale organer.

Fonde til pensionsformål

De indbetalinger, der finansierer de sociale udgifter, anvendes normalt til løbende udbetalinger i løbet af året, men især inden for pensionsområdet også til opbygning af fonde.

Hensigten med fondene kan være, at garantere at der er midler til rådighed til dækning af fremtidige udbetalinger (præmiereservesystemer). Op-bygning af fonde kan også forekomme i fordelingssystemer (hvor udgifterne i princippet skal dækkes af årets indbetalinger), med det formål at skabe en buffer til udjævning af variationer i ind- og udbetalinger over tid.

I Norge finansieres de sociale udgifter, inkl. tillægspensioner, løbende over de offentlige budgetter, og udgifterne er derfor ikke medtaget i Tabel 9.11. Folketrygdefonden, der er en uafhængig, offentlig fond, medvirker ikke direkte ved finansieringen af folketrygdens løbende driftsudgifter.

Tabel 9.11 Størrelsen af fonde til pensionsformål pr. december 2012
Mia. KR/EUR

	Grundpension/ Garanteret mindstepension	Tillægspension/ arbejdspension	Supplerende pension
<i>Danmark¹⁾</i>	.	..	.
<i>Finland</i>	0,1	149	10
<i>Island²⁾</i>	.	2.098	.
<i>Sverige³⁾</i>	.	958	.

1 Tillægspension omfatter ATP og den særlige pensionsopsparing, men er eksklusiv lønmodtagernes dyrtidsfond

2 2011

3 Omfatter kun AP-fondene

Skatteregler og beskatningens indflydelse på de sociale udgifter

Sociale kontantydelse kan enten være skattefrie eller skattepligtige. I alle landene er det af stor betydning, om ydelserne er skattefrie eller skattepligtige, da beskatningsgraden er relativt høj. De beskattede kontantydelsers andel af samtlige kontantydelse er i de senere år vokset i alle fem lande. Der er dog væsentlige forskelle mellem landene. De største skattefrie kontantydelse gives til familier og børn. Andre sociale ydelser (socialhjælpen) er skattepligtige i Danmark og Island, men beskattes ikke i de øvrige nordiske lande. Boligydelser er i følge ESSPROS-klassifikationen serviceydelser.

For at vurdere betydningen af disse forskelle har både OECD og EUROSTAT udviklet forskellige metoder til at opgøre de sociale udgifter netto.

I OECD's beregninger af de sociale udgifter netto er både de direkte og indirekte skatter fratrasket de sociale udgifter. Tilsvarende er beregnede værdier af skattefradrag af sociale årsager lagt til. For at undgå dobbeltberegninger er de skattelettelser, der gives ved en lavere beskatning, og derved allerede er indregnet, ikke medtaget.

Der tilbagestår adskillige metodiske og praktiske spørgsmål i forhold til beregningerne af de sociale udgifter netto.

EU's beregninger er baseret på de sociale udgifter minus direkte skatter, jf. figur 9.2. Indirekte skatter indgår ikke i beregningerne. Af figuren fremgår, at det er Frankrig, der har de højeste sociale udgifter efterfulgt af Sverige, og at Letland har de laveste.

I alle de europæiske lande er de sociale udgifter netto mindre end i den traditionelle opgørelse af de sociale udgifter. Dog er der betydelige forskelle mellem de europæiske lande.

I Tabel 9.12 er medtaget beskatningsprocenterne inklusiv de sociale afgifter, for en enlig uden børn med en gennemsnitlig lønarbejders løn (AW100). Oplysningerne er hentet fra typetilfælde 0 og 1 til 6 (se bilag 1).

Når det gælder fødselsdagpengene drejer oplysningerne sig om en enlig uden andre børn end den nyfødte.

Tabellen illustrerer de forskelle, der er mellem landene i beskatning både af løn og sociale ydelser. Island, der generelt set har den laveste beskatning på lønindkomster, har stort set ingen skat på sociale ydelser. Tilsvarende findes der også i de øvrige lande en betydeligt lavere beskatning på flere af ydelserne, og især pensionerne. Tabellen giver ikke en uddybende forklaring på beskatningens betydning for de sociale ydelser, men er med til at illustrere effekten deraf.

Størstedelen af de sociale kontantydeler er skattepligtige i de nordiske lande.

I flere af de øvrige OECD lande bliver en væsentlig del af kontantydelerne ikke beskattet, eller der findes lempelige beskatningsregler for denne type af indkomster. Lavere sociale kontantydeler bliver på den måde kompenseret gennem skattesystemet.

I adskillige lande gives der også skattelettelser af sociale årsager i stedet for direkte kontantydeler. For eksempel vil skattelettelser for børn modsvare børnetilskud.

I de nordiske lande er der meget få skattefradrag af sociale årsager.

I tillæg til den direkte beskatning betaler modtagerne af sociale kontant-ydelser også indirekte skat gennem deres forbrug, hvor der er betydelige forskelle mellem landene. Den traditionelle måde at belyse de sociale udgifter på, tager ikke hensyn til disse forskelle i beskatningen.

Tabel 9.12 Skatteprocent og sociale afgifter af løn og sociale ydelser, pr. måned, for en enlig AW 100 pct. uden børn 2012, i national valuta

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
Løn brutto	32.620	26.466	3.445	406.000	39.242	32.363
Løn netto	19.883	15.752	2.423	282.921	28.075	23.983
Skat af løn i pct.	28	36	22	26	21	18
Disponibel indkomst i procent af brutto	61	60	70	70	72	74
Dagpenge ved graviditet og fødsel brutto	17.073	25.000	2.388	160.000	39.242	25.113
Dagpenge ved graviditet og fødsel netto	11.351	14.953	1.783	141.089	29.133	17.338
Skat af dagpenge ved graviditet og fødsel i pct.	27	36	24	7	18	23
Dagpenge ved graviditet og fødsel						
Disponibel indkomst i procent af brutto	66	60	75	88	74	69
Dagpenge ved arbejdsløshed brutto	17.073	17.500	1.856	211.583	24.487	14.563
Dagpenge ved arbejdsløshed netto	11.326	10.873	1.439	171.475	18.602	10.645
Skat af dagpenge ved arbejdsløshed i pct.	27	33	21	14	16	19
Dagpenge ved arbejdsløshed						
Disponibel indkomst i procent af brutto	66	62	78	81	76	73
Dagpenge ved sygdom brutto	17.073	17.264	2.186	.	39.242	21.282
Dagpenge ved sygdom netto	11.920	10.745	1.658	.	28.075	14.848
Skat af dagpenge ved sygdom i pct.	27	33	23	.	21	22
Dagpenge ved sygdom. Disponibel indkomst i procent af brutto	70	62	76	.	72	70
Alderspension brutto	15.939	.	2.129	211.120	18.383	18.191
Alderspension netto	11.436	.	1.668	176.165	16.501	13.089
Skat af alderspension i pct.	28	.	20	15	8	28
Alderspension. Disponibel indkomst i procent af brutto	72	.	78	83	90	72
Førtidspension brutto	19.258	15.094	1.768	.	20.518	17.600
Førtidspension netto	13.460	12.876	1.440	.	17.763	12.702
Skat af førtidspension i pct.	30	13	17	.	10	28
Førtidspension. Disponibel indkomst i procent af brutto	70	85	81	.	87	72
Socialhjælp, brutto	11.114	11.744	932	175.493	9.671	8.568
Socialhjælp, netto	8.645	11.744	932	163.217	9.671	8.568
Skat af socialhjælp i pct.	23	0	0	8	0	0
Socialhjælp, ikke-forsikrede.						
Disponibel indkomst i procent af brutto	78	100	100	93	100	100

Tabel 9.13 Beskatning af kontantydelse 2011

	Sociale udgifter, mio. KR/EUR	Heraf kontantydelse, mio. KR/EUR	Skattefrie kontantydelse i pct. af alle kontantydelse	Skattepligtige kontantydelse i pct. af alle kontantydelse
	1.	2.	3.	4.
<i>Danmark</i>				
I. Familier og børn	73.335	29.120	66	34
II. Arbejdsløshed	32.137	22.540	3	97
III. Sygdom	123.229	18.833	-	100
IV. Ældre	254.973	216.415	1	99
V. Funktionshæmmede	72.571	48.017	5	95
VI. Efterlevende	137	2	-	100
VII. Boligydelser	12.701	-	..	..
VIII. Andre sociale ydelser	18.424	13.699	9	91
IX. Bogførte udgifter til administration	26.134	..	..	..
I alt I.-IX.	613.642	348.626	7	93
<i>Finland</i>				
I. Familier og børn	6.095	2.987	52	48
II. Arbejdsløshed	3.879	3.335	-	100
III. Sygdom	14.156	2.389	-	100
IV. Ældre	20.384	18.187	0	100
V. Funktionshæmmede	6.558	4.363	12	88
VI. Efterlevende	1.700	1.695	2	98
VII. Boligydelser	973	..	..	..
VIII. Andre sociale ydelser	1.444	794	81	19
IX. Bogførte udgifter til administration	1.506			
I alt I.-IX.	56.695	33.750	8	92
<i>Island</i>				
I. Familier og børn	45.839	19.947	50,1	49,9
II. Arbejdsløshed	25.382	23.797	5,9	94,1
III. Sygdom	136.876	23.223	0,8	99,2
IV. Ældre	93.285	85.714	0,0	100,0
V. Funktionshæmmede	57.795	45.433	5,0	95,0
VI. Efterlevende	9.793	9.793	2,4	97,6
VII. Boligydelser	23.648	23.648	87,5	12,5
VIII. Andre sociale ydelser	10.378	6.276	-	100,0
IX. Bogførte udgifter til administration	4.116	..	..	..
I alt I.-IX.	407.110	237.833	14,6	85,4

Tabellen fortsættes

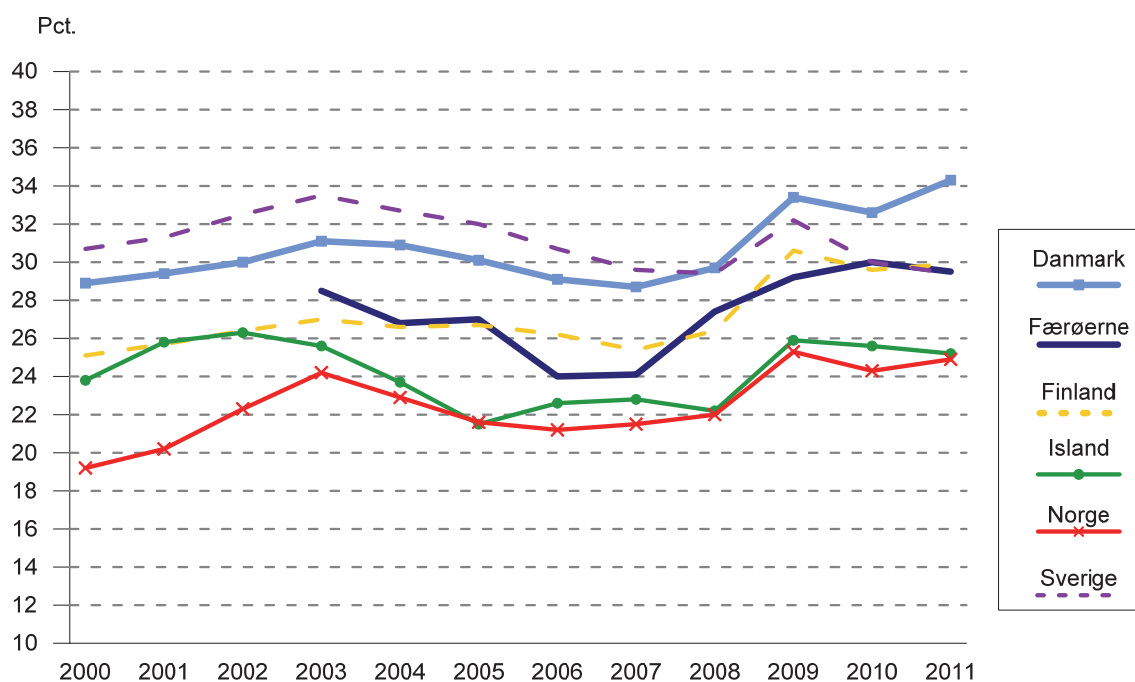
Tabel 9.13, fortsat

	Sociale udgifter, mio. KR/EUR	Heraf kontantydelse, mio. KR/EUR	Skattefrie kontantydelse i pct. af alle kontantydelse	Skattepligtige kontantydelse i pct. af alle kontantydelse
	1.	2.	3.	4.
<i>Norge</i>				
I. Familier og børn	84.799	35.456	49,3	50,7
II. Arbejdsløshed	18.510	12.409	0,0	100,0
III. Sygdom	208.273	66.434	0,0	100,0
IV. Ældre	216.683	161.889	0,0	100,0
V. Funktionshæmmede	117.163	103.026	3,4	96,6
VI. Efterlevende	7.997	7.828	0,1	99,9
VII. Boligydelse	4.524	..	..	..
VIII. Andre sociale ydelser	19.875	7.959	60,2	39,8
IX. Bogførte udgifter til administration	13.350			
I alt I.-IX.	691.174	395.001	7	93,5
<i>Sverige</i>				
I. Familier og børn	107.929	51.946	51	49
II. Arbejdsløshed	40.083	31.154	0,0	100,0
III. Sygdom	259.878	38.617	0	100
IV. Ældre	416.114	330.155	0	100
V. Funktionshæmmede	131.422	58.939	2,1	97,9
VI. Efterlevende	16.362	16.362	0,0	100,0
VII. Boligydelse	15.551	0	..	..
VIII. Andre sociale ydelser	23.717	11.923	100	0
IX. Bogførte udgifter til administration	18.890	0	..	..
I alt I.-IX.	1.029.946	539.096	0	1

Tabel 9.14 Skattefrie og skattepligtige kontantydelse i alt samt i forhold til BNP 2000-2011¹⁾

	Skattefrie kontantydelse			Skattepligtige kontantydelse		
	I alt, mio. KR/EUR	I pct. af BNP	I pct. af samtlige kontantydelse	I alt, mio. KR/EUR	I pct. af BNP	I pct. af samtlige kontantydelse
<i>2000</i>						
Danmark	23.737	2	11	199.950	15	89
Finland	2.601	2	12	18.599	14	88
Island	5.672	1	9	57.501	9	91
Norge	23.736	2	12	178.615	13	88
Sverige	32.695	2	8	352.586	16	92
<i>2005</i>						
Danmark	25.970	2	9	250.079	16	91
Finland	2.730	2	11	23.001	15	89
Island	8.719	1	8	99.440	10	92
Norge	26.444	1	10	243.125	13	90
Sverige	34.379	1	7	455.309	17	93
<i>2010</i>						
Danmark	23.057	..	7	312.118	..	93
Finland	2.787	2	8	30.139	17	92
Island	28.756	2	14	183.660	12	87
Norge	25.528	1	7	342.100	14	93
Sverige	40.126	1	7	502.724	15	93
<i>2011</i>						
Danmark	24.992	..	7	323.634	..	93
Finland	2.795	1	8	30.955	16	92
Island	34.774	2	15	203.059	12	85
Norge	25.804	1	7	369.197	13	93
Sverige	40.217	1	7	498.879	14	93

1 Tal før og efter 2001 kan ikke sammenlignes for Norge

Figur 9.3 Sociale udgifter i pct. af bruttonationalproduktet 2000-2011

Bilag 1

Metode

Denne rapport følger ESSPROS -nomenklaturen i sin opbygning, afgrænsning og definitioner. Den overordnede afgrænsning i Social tryghed i de nordiske lande har dog tidligere været næsten identisk med den afgrænsning, EUROSTAT anvender.

Afgrænsning

Både i de tidligere udgaver af Social tryghed i de nordiske lande og i ESSPROS bygger statistikken på, at den primært skal omfatte samtlige offentlige indkomstoverførsler og serviceforanstaltninger, som har til formål at sikre borgerne i visse, nærmere bestemte situationer og mod følgerne af visse typer sociale begivenheder. Endvidere indgår også ordninger, som er obligatoriske for større grupper som følge af kollektive aftaler eller overenskomster.

Statistikken vedrører de løbende driftsudgifter. Som hovedregel medtages investeringsudgifter og skattelettelser ikke.

Finansiering

Indtægter eller bidrag til finansiering af de sociale udgifter er fordelt på midler, der stammer fra det offentlige, fra arbejdsgivere og fra forsikrede personer eller husholdninger. Indtægterne anvendes til løbende udbetalinger i årets løb, men i visse tilfælde også til opbygning af fonde, som skal bidrage til at sikre fremtidige udbetalinger. Efter behov og regler dækker fondsmidler også løbende udbetalinger.

Afkast fra fonde i form af rente- og formueindtægter forekommer først og fremmest på pensionsområdet. Når der sker overførsler til fonde, og når fondsmidler er medgået til finansiering af de løbende sociale udgifter, angives disse med nettobeløb i udgiftsstatistikken.

Ydelser fra det offentlige, som kun er beregnet til egne ansatte betragtes som ydelser fra arbejdsgiver. Visse ydelser fra arbejdsgivere til egne ansatte, for eksempel dagpenge i en vis del af sygeperioden, betragtes som værende finansieret af arbejdsgiver, selvom ydelserne i andre forbindelser betragtes som en del af de ansattes løn.

Borgernes egenbetaling (brugerbetaling) for sociale ydelser er ikke medregnet i tabellerne over de sociale udgifter. Afkast af fast ejendom indgår som en del af finansieringen efter ESSPROS' opgørelsesmetode.

Specifikationer

Specifikationer af de enkelte udgiftsposter kan hentes her.

Administrationsudgifter

Administrationsudgifterne er i denne rapport anført i én samlet post. I princippet er det kun udgifter til den direkte administration af de sociale udgifter som medtages. Det er dog ikke i alle tilfælde muligt at udskille administrationsudgifterne fra de øvrige løn- og driftsudgifter.

Fastprisberegninger

Ved omregning til faste priser er der anvendt konsumprisindekset, som hentes fra Nordisk Statistisk Årbog.

Typetilfælde

Beregningerne, der foretages i forbindelse med typetilfælde, sigter mod at gøre de landespecifikke oplysninger så sammenlignelige som mulig landene i mellem.

Beregningerne giver et billede af, hvordan indkomstniveauerne ser ud for personer, der er på offentlig forsørgelse - typetilfælde I-VII - sammenlignet med en situation med lønindkomst - typetilfælde 0 - i de nordiske lande. På grundlag heraf beregnes kompensationsgrader for forskellige niveauer af indkomst fra 67 pct. op til 150 pct. af lønnen for en gennemsnitlig lønarbejder (den såkaldte AW-løn, se nedenfor).

Til at forestå beregningerne for typetilfældene og indkomstfordelingen er der nedsat en særlig arbejdsgruppe, som har ansvaret for dette.

De typetilfældeberegninger, som ligger til grund for tabeller og figurer om kompensation ved indkomstbortfald, bliver løbende revideret med hensyn til antallet af familietyper. Til gengæld er beregningsgrundlaget uændret siden 1998.

Der er således ved beregningerne af den disponible indkomst medtaget både boligstøtte og betaling for dagpasning af børn. Da størrelsen af såvel boligstøtte som daginstitutionsbetaling er afhængig af indkomsten, spiller dette en væsentlig rolle for kompensationen i forbindelse med de sociale begivenheder, som indgår i typetilfældeberegningerne.

Typetilfældet vedrørende socialhjælp opgøres den disponible indkomst også efter huslejen er betalt.

Siden 2004 har OECD (Færøernes Statistik for Færøerne) anvendt lønnen for en AW (gennemsnitlig lønarbejder) idet udviklingen i de fleste OECD-lande har gjort, at lønnen til en APW (gennemsnitlig produktiv lønarbejder) ikke er det bedste grundlag for at foretage sammenlignelige studier.

På NOSOSKO's hjemmeside findes der for 2004 kompensationsberegninger for 2004 både for AW og APW.

Beregningerne skal ske på et så aktuelt regel- og lovgrundlag som mulig, hvorfor der er valgt de regelsæt, der var gældende i 2010. OECD's AW'er findes kun for 2009, hvorfor landene har opdateret OECD's 2009 AW'er til 2010 priser ved at anvende de nationale lønindekser, jf. følgende oversigt:

Konstruktion af AW for 2012

		AW 2011	Lønindeks 2012	AW 2012
Danmark	DKK	386.500	1,01	390.365
Færøerne	DKK	308.665	1,03	317.587
Finland	EURO	39.936	1,04	41.334
Island	ISK	4.392.000	1,11	4.872.000
Norge	NOK	453.000	1,04	470.900
Sverige	SEK	376.309	3,20	388.351

Anmærkning: Kilden for Færøerne er H376 309agstova Føroya

De vigtigste forudsætninger for beregningerne af typetilfælde er gennemgået nedenfor:

Arbejdsgiverens omkostninger

For bedre at kunne belyse den samlede beskatning i de nordiske lande i form af såvel indkomstskat som sociale bidrag er arbejdsgiverens omkostninger, dvs. bruttolønnen plus arbejdsgiverens lovpligtige sociale bidrag, medtaget. Der er derfor udarbejdet to opgørelser over nettoindkomsten (dvs. bruttolønnen minus indkomstskat og lønmodtagerens sociale bidrag) i forhold til "bruttoindkomst": Dels nettoindkomst i forhold til arbejdsgiverens omkostninger, dels nettoløn i forhold til selve bruttolønnen. Som et supplement er nettoindkomsten efter huslejebetaling også medtaget for at kunne beregne typetilfælde for socialhjælp.

For Danmarks vedkommende kan arbejdsgivernes lovpligtige sociale bidrag ikke beregnes. Det skønnes dog, at de for en lønmodtager med en løn svarende til AW udgør i størrelsesordenen 1½ pct. af lønnen. Dette skøn er alene anvendt i typetilfælde 0 for enlige med en løn svarende til AW. I beregningen af de laveste AW-værdier er socialhjælp ikke indregnet, selvom de pågældende med en sådan indkomst ville være berettiget dertil.

Skattebetaling

Der er anvendt gennemsnitlige skatteprocenter på landsplan, dvs. de gennemsnitlige kommunale skatteprocenter, inkl. de gennemsnitlige kirkeskatteprocenter samt den statslige skattedel.

Bruttoindkomsten

Bruttoindkomsten er den rene lønindkomst og inkluderer for eksempel ikke børnetilskud og boligstøtte.

Disponibel indkomst

Den disponible indkomst beregnes som bruttoindkomst plus børnetilskud og boligstøtte, fratrukket indkomstskat, sociale bidrag for lønmodtagerne og betaling for daginstitution. Lønmodtagernes sociale bidrag omfatter for Danmarks, Finlands og Sveriges vedkommende også bidrag til den frivillige arbejdsløshedsforsikring i form af kontingent til arbejdsløhedskassen. Derimod er der ikke medtaget fagforeningskontingenter i beregningerne.

De disponible indkomster er beregnet på årsbasis, både for lønmodtagere i beskæftigelse og i forbindelse med modtagelse af forskellige sociale ydelser. Beregningsmæssigt er det således forudsat, at de pågældende personer modtager de sociale ydelser hele året, selvom dette i nogle tilfælde, som ved for eksempel fødselsdagpenge, ikke er muligt. De angivne indkomster pr. måned er disse årsbeløb divideret med 12.

Ækvivalent disponible indkomst

For at gøre den disponible indkomst sammenlignelig mellem husstande af forskellig størrelse er det almindeligt at man dividerer husstandens disponible indkomst med en ækvivalensvægt. I denne publikation anvendes den såkaldte modificerede OECD-skala. Den anvendes desuden i EU-SILC.

I denne skala gives vægten 1 til den første voksne person i husstanden og vægten 0,5 til følgende voksne personer i husstanden. Børn i alderen 0-13 år gives vægten 0,3 mens ældre børn får vægten 0,5.

Dette medfører at for et par med to små børn bliver ækvivalensvægten $1 + 0,5 + 0,3 + 0,3 = 2,1$

Hvis husholdningens årlige disponible indkomst er 500.000 kroner bliver den ækvivalente disponible indkomst:

$$500.000 / 2,1 \approx 238.000 \text{ kroner}$$

Kompensationsgrad

Kompensationsgraden udtrykker den indkomst man får efter en social hændelse (fx indkomst i form af arbejdsløshedsdagpenge ved arbejdsløshed) i forhold til den indkomst man ville have haft ved arbejde, hvis den sociale hændelse ikke var indtruffet. Indkomsten måles som ækvivalent disponible indkomst, og kompensationsgraden udtrykkes i pct.

Kompensationsgrad = $100 \cdot \frac{\text{Ækvivalent disponible indkomst efter hændelsen}}{\text{Ækvivalent disponible indkomst før hændelsen}}$

Børnenes alder og benyttelse af daginstitution

Børnetilskuddets størrelse og betaling for daginstitution er beregnet ud fra følgende familietyper:

- Enlig med et 0-årigt barn, dvs. en nyfødt i typetilfælde I.
- Enlig med 1 barn: Barnet er 5 år, dvs. et barn som er i daginstitution.
- Par med 2 børn: ét barn på 5 år og ét barn på 8 år, dvs. ét barn som er i daginstitution og ét barn der går i skole, men som stadig har behov for pasning efter skoletid.

Betaling for daginstitution er så vidt muligt beregnet på grundlag af gennemsnitlige takster og betalingsregler på landsplan. I Norge er benyttet satserne i Oslo, på Færøerne på baggrund af satserne i Torshavn og i Island satserne i Reykjavik. For Finlands vedkommende er det forudsat at også andre børn i førskolealderen kun anvender deltidspasning.

I alle typetilfældene er det forudsat, at børnene er i daginstitution. Det gælder dog ikke den nyfødte i typetilfælde I. Med hensyn til børnetilskud er der ud over selve børnetilskuddene til enlige og parfamilier med børn også medregnet børnebidrag til enlige med børn svarende til størrelsen af de bidrag, som det offentlige udbetaler forskudsvis, jf. Kapitel 3.

Boligudgifter og boligstøtte

Det er forudsat, at familierne i alle tilfælde bor i en lejet bolig. Størrelsen af boligudgiften/huslejen afhænger kun af familietyper, men er uafhængig af indkomstens størrelse. Boligudgiften omfatter selve huslejen og ved beregningen af typetilfælde om socialhjælp udgifter til varme.

Det har ikke været muligt at fastsætte størrelsen af huslejen for de enkelte familietyper på en ensartet måde for alle landene. I nogle lande er huslejen fastsat på grundlag af skøn over størrelsen af udgifterne til lejeboliger for den enkelte familietype og opgørelser af den gennemsnitlige husleje pr. kvadratmeter på landsplan, mens den i andre lande er baseret på survey data over huslejer for forskellige familietyper inden for bestemte kommunegrupper.

Med undtagelse af typetilfælde om socialhjælp er huslejen for de enkelte familietyper alene anvendt til at beregne størrelsen af en eventuel boligstøtte, mens selve huslejen ikke er medtaget ved beregningen af den disponible indkomst, med undtagelse af typetilfælde 0 (som et supplement) og typetilfælde om socialhjælp. Husleje i Island i disse tilfælde bygger på data som kun dækker Reykjavik. For Norge er der for boligudgifter/husleje benyttet statistik for Oslo i første kvartal 2011. Der er her antaget at huslejen er afhængig af størrelsen på familien.

Boligstøtten er anslået ved hjælp af en boligstøttekalkulator fra Husbanken. Der er her også antaget satser, som i Oslo.

Oversigt over typetilfældene, 2012

De forskellige typetilfælde, der anvendes i publikationen, ses i nedenstående tabel.

	Enlig med et barn	Enlig uden børn	Par med 2 børn	Par uden børn
Typetilfælde 0 Indkomst og skat i typetilfælde for AW	Enlig med 1 barn. AW 67 pct., AW 100 pct. og AW 150 pct.	Enlig uden børn. AW 67 pct., AW 100 pct. og AW 150 pct.	Par med 2 børn. AW 67/100 pct. og AW 100/100 pct.	Par uden børn. AW 67/100 pct. og AW 100/100 pct.
Typetilfælde I Erstatningsniveau i typetilfælde i forbindelse med fødsel	Enlig på dagpenge med et nyfødt barn, set i forhold til en enlig uden børn i arbejde. AW 67 pct., AW 100 pct. og AW 150 pct.	.	Par med 2 børn (5 og 8 år) ud over den nyfødte, hvor den person der havde den laveste indkomst er på dagpenge, set i forhold til et par med 2 børn (5 og 8 år), hvor de voksne begge er i arbejde. AW 67/100 pct. og AW 100/100 pct.	Par med et nyfødt barn, hvor den person, der har den laveste indkomst er på dagpenge, set i forhold til et par uden børn, hvor de voksne begge er i arbejde. AW 67/100 pct. og AW 100/100 pct.
Typetilfælde II Erstatningsniveau i typetilfælde i forbindelse med arbejdsløshed for forsikrede	Enlig på arbejdsløshedsdagpenge med et barn set i forhold til en enlig med et barn i arbejde. AW 67 pct. og AW 100 pct.	Enlig på arbejdsløshedsdagpenge uden børn set i forhold til en enlig uden børn i arbejde. AW 67 pct., AW 100 pct. og AW 150 pct.	Par med 2 børn (5 og 8 år), hvor den person der havde den laveste indkomst er på arbejdsløshedsdagpenge set i forhold til et par med 2 børn (5 og 8 år), hvor de voksne begge er i arbejde. AW 67/100 pct. og AW 100/100 pct.	Par uden børn, hvor den person, der har den laveste indkomst er på arbejdsløshedsdagpenge set i forhold til et par uden børn, hvor de voksne begge er i arbejde. AW 67/100 pct. og AW 100/100 pct.
Typetilfælde III Erstatningsniveau i typetilfælde i forbindelse med arbejdsløshed for ikke-forsikrede	.	Enlig på kontanthjælp uden børn set i forhold til en enlig uden børn i arbejde. AW 67 pct., AW 100 pct., og AW 150 pct. Det er forudsat er vedkommende er fyldt 30 år.	.	.
Typetilfælde IV Erstatningsniveau i typetilfælde i forbindelse med sygdom	.	Enlig på sygedagpenge uden børn set i forhold til en enlig uden børn i arbejde. AW 67 pct., AW 100 pct. og AW 150 pct.	.	.

Tabellen fortsættes

Tabellen fortsat

	Enlig med et barn	Enlig uden børn	Par med 2 børn	Par uden børn
Typetilfælde V Erstatningsniveau i typetilfælde i forbindelse med alderspension	.	Enlig på alderspension uden børn set i forhold til en enlig uden børn i arbejde. AW 0 (forudsat at vedkommende aldrig har været på arbejdsmarkedet), AW 67 pct. og AW 100 pct. (forudsat at vedkommende har været på arbejdsmarkedet i 40 år)	.	.
Typetilfælde VI Erstatningsniveau i typetilfælde i forbindelse med førtidspension	.	Enlig på førtidspension uden børn (pensjonsalder 50 år) set i forhold til en enlig uden børn i arbejde. AW 0 (forudsat at vedkommende aldrig har været på arbejdsmarkedet), AW 67 pct. og AW 100 pct. (forudsat at vedkommende har været på arbejdsmarkedet i mindst 25 år)	.	.
Typetilfælde VII Erstatningsniveau i typetilfælde i forbindelse med socialhjælp	Enlig på socialhjælp med et barn set i forhold til en enlig med et barn i arbejde. AW 67 pct., AW 100 pct. og AW 150 pct.	Enlig på socialhjælp uden børn set i forhold til en enlig uden børn i arbejde. AW 67 pct., AW 100 pct. og AW 150 pct.	Par med 2 børn (5 og 8 år), hvor den person der havde den laveste indkomst er på socialhjælp set i forhold til et par med 2 børn (5 og 8 år), hvor de voksne begge er i arbejde. AW 67/100 pct. og AW 100/100 pct. Der er ydermere forudsat, at begge hverken modtager løn fra erhvervsarbejde eller andre indkomsterstättende ydelser	Par uden børn, hvor den person, der har den laveste indkomst er på socialhjælp set i forhold til et par uden børn, hvor de voksne begge er i arbejde. AW 67/100 pct. og AW 100/100 pct. Begge modtager hverken løn fra erhvervsarbejde eller andre indkomsterstättende ydelser

Beregninger over indkomstfordelingen

Beregningsgrundlaget for tabellerne om indkomstfordeling og relativ risiko for fattigdom er følgende:

EU-SILC's definitioner:

Den første EU-SILC survey kom i 2004 med indkomstdata for 2003 og der er nu tilgængelige data for 2004-2009 for indkomstårene 2003 til 2008.

Der indsamles data i surveys for personer 16 år og ældre, der lever i private husholdninger.

Personer med risiko for fattigdom er defineret som den procentandel af befolkningen med en ækvivalent disponibel indkomst under 60 pct. af medianen.

For hver person er den ækvivalente disponible indkomst defineret som hans/hendes husholdnings disponible indkomst divideret med husholdningens ækvivalensvægt.

Husstandens samlede disponible indkomst er udregnet ved at sammenlægge al personlig indkomst fra husstandens medlemmer plus anden indkomst på husstands niveau. Husstandens disponible indkomst divideres med deres ækvivalensvægt og dermed fås et mål på den økonomiske standard, som gør husstande med forskellige sammensætninger af voksne og børn mere sammenlignelige.

Den disponible indkomst er husstandens samlede indkomst efter beskatning inklusiv sociale overførselsindkomster og ifølge EUROSTAT's definitioner er kapitalafkast ikke inkluderet i den disponible indkomst.

Andre indkomster så som renter og dividender er inkl. Kapitalindkomster som følge af bl.a. salg af aktier og obligationer er ikke inkl. Sociale indkomstoverførsler dækker førtids-, alders- og efterlevende pension og andre familieydelser, børnefamilieydelser, dagpenge ved graviditet og fødsel, bidragsforskud, boligydelse og andre sociale ydelser. Beregnede renteindtægter på boliger er først medtaget fra 2007 for indkomståret 2006, for Danmarks vedkommende var de dog allerede medtaget tidligere.

Husstande

En husstand består af personer, som lever sammen og er fælles om husstandsøkonomien. EU-SILC medtager ikke personer, der bor på institutioner/plejehjem, fængsler m.v. En husstand kan også bestå af andre familietyper.

Enlige

Enlige husstande består af en voksen (over 17 år) samt evt. børn som bor på samme adresse uanset barnets alder.

Samboende

Samboende består af 2 voksne (over 17 år) og evt. børn, som bor på samme adresse, uanset barnets alder. Husstande med mere end 2 voksne er også medtaget i denne gruppe.

Børn

Aldersgrænsen for afhængige børn er fastsat til personer under 16 år (0-16). Personer i alderen 17-24 år, som er økonomisk inaktive og som bor i samme husstand som mindst en forælder, tælles også som et afhængigt barn.

Købekraftspariteter

Købekraftspariteter (KKP) defineres som den valutaomregningsfaktor, der svarer til købekraften i de enkelte valutaer. Det betyder, at et vist beløb, når det omregnes fra forskellige valutaer ved hjælp af KKP-faktorer, vil kunne købe den samme mængde ("kurv") varer og tjenesteydelser i alle landene.

KKP-beregningerne er dels anvendt ved sammenligning af de sociale udgifter og dels ved sammenligninger af kompensationsgraderne for forskellige sociale begivenheder.

Købekraftspariteter (KKP) for de nordiske lande 2011 og 2012

	KKP 2011	KKP 2012
Danmark	10,19	10,18
Færøerne	10,19	10,18
Finland	1,22	1,22
Island	184,56	185,52
Norge	11,66	11,61
Sverige	11,57	11,41

KKP-beregningerne i denne publikation er i KKP-Euro (EU 27=1) for det private konsum. Der er anvendt 2010-estimer. Man udarbejder ikke et selvstændigt KKP for Færøerne, derfor anvendes det danske KKP i publikationen.

Mulighederne for at sammenligne Norden med andre

I indledningen til de enkelte kapitler er der en tabel over de sociale udgifter på de respektive områder, set i relation til BNP.

Når de sociale udgifter i Norden sammenlignes med andre EU-lande skal man være klar over, at de sociale kontantydelse for det meste er skattepligtige i de nordiske lande, mens en del af disse ydelser i de øvrige EU-lande er skattefrie. Desuden findes der i flere lande skattelettelse (fradrag) for børnefamilier, men disse beløb medregnes ikke som sociale udgifter.

Det skal desuden bemærkes at grænserne mellem social- og uddannelsessektoren varierer mellem landene. Således er der en meget tidligere skolestart i flere europæiske lande, hvorfor udgifterne til pasning af førskolebørn er vanskeligt at sammenligne.

OECD og EUROSTAT arbejder på at få udviklet modeller til beregning af de sociale netto udgifter (efter skat), jf. Figur 9.2.

Det skal bemærkes at OECD's opgørelser over udgifter til sundhedsvæsenet afviger væsentligt fra de opgørelser som findes i ESSPROS systemet og i denne publikation. Mens der i ESSPROS gøres bestræbelser på at få så nøjagtige oplysninger om udgifterne til den sociale service til ældre og funktionshæmmede som muligt, er størsteparten af dette i OECD's opgørelser i A System of Health Accounts medregnet som sundhedsudgifter. Dertil kommer at udgifterne i ESSPROS opgøres netto, mens OECD's opgørelser er bruttoudgifter (det vil sige inkl. investeringer, egenbetaling m.v.).

Øvrigt

Norge og Island er fra og med henholdsvis 2002 og 2007 gået over til at anvende nationalregnskabet som grundlag for beregningerne af de sociale udgifter. Dette har medført, at de sociale udgifter fra 2001/2006 og tidligere ikke er helt sammenlignelige med tallene for 2002 /2007 og senere. I 2004-udgaven var der en nærmere beskrivelse af dette for Norge.

Bilag 2

Grundlaget for reguleringen af de sociale ydelser

DANMARK: Alle overførselsindkomster og visse andre satser reguleres årligt pr. 1. januar med en satsreguleringsprocent, som afspejler årslønsudviklingen på arbejdsmarkedet, dog med en reduktion hvis lønudviklingen overstiger 2 pct. Den årlige regulering med satsreguleringsprocenten omfatter således satserne for bl.a. sociale pensioner, syge-, barsels- og arbejdsløshedsdagpenge, efterløn, kontanthjælp, revalidering, børnetilskud og boligydelse. De forskellige beløb, der indgår i grundlaget for beregningerne af de forskellige ydelser og støtte reguleres ligeledes med satsreguleringsprocenten. Boligsikring reguleres med stigningen i forbrugerprisindekset. Tilsvarende gælder for børne- og ungeydelse, der normalt reguleres med hvad der svarer til stigningen i forbrugerprisindekset to år forud for kalenderåret. I 2012 og 2013 udsættes børne- og ungeydelsen for en yderligere beskæring af reguleringen i hvert af årene med 1,9 pct. i forhold til den normale regulering.

Arbejdsløshedsdagpengenes maksimale beløb reguleres med satsreguleringsprocenten. For personer, der får individuelle dagpenge under maksimumsbeløbet, reguleres beregningsgrundlaget for de individuelle dagpenge (dvs. den tidligere løn) med satsreguleringsprocenten. Dagpengene udgør herefter 90 pct. af det nye beregningsgrundlag. Modtagere af individuelle dagpenge under maksimumsbeløbet får således også reguleret deres ydelse pr. 1. januar.

Syge- og barsels dagpengenes maksimale beløb bliver ligeledes reguleret med satsreguleringsprocenten. For personer, der får mindre end det maksimale beløb og hvor dagpengene således udgør 100 pct. af deres tidligere løn, sker der en regulering af dagpengene, i det omfang lønnen hos de pågældendes arbejdsgivere reguleres typisk i henhold til overenskomsten.

Reguleringen er fastsat dels i en lov om en satsreguleringsprocent dels i de enkelte love om de forskellige kontantydelse m.v. Reguleringsprocenten beregnes på grundlag af ændringen i årslønnen for arbejdere og funktionærer i året to år forud for det år, reguleringsprocenten vedrører, set i forhold til året tre år forud. Reguleringsprocenten for 2010 er således fastsat på grundlag af ændringen i årslønnen fra 2007 til 2008. Såfremt ændringen i årslønnen er højere end 2,3 pct., reduceres satsreguleringsprocenten med 0,3 pct. Hvis ændringen i årslønnen er højere end 2 pct. men mindre end 2,3 pct., reduceres satsreguleringsprocenten med den del, der ligger ud over 2 pct. (dvs. med mellem 0 og 0,3 pct.). Et beløb svarende til reduktionen overføres til satsreguleringspuljen, som anvendes til foranstaltninger på social-, sund-

heds- og arbejdsmarkedsområderne med henblik på at forbedre vilkårene for modtagere af overførselsindkomster og svage grupper.

FÆRØERNE: Reguleringen af de sociale ydelser har baggrund i en særskilt lov, som fastsætter den årlige regulering. Reguleringen sker pr. 1. januar i året. Loven omfatter pensioner, pensionstillæg, særlige tillæg til pensionister og børnebidrag. Undtaget er dog alderspensionens grundbeløb, som ikke reguleres.

Enkelte forsorgsydelser reguleres afledt af dette, da ydelsesniveauet svarer til hel- eller delvis alderspension.

Arbejdsløshedsdagpenge, sygedagpenge, dagpenge ved graviditet m.v. reguleres i forhold til lønudviklingen på det private arbejdsmarked.

FINLAND: De sociale ydelser reguleres på følgende måde:

Arbejdsløshedsdagpenge, socialhjælp og grund/mindstepensionen reguleres en gang årligt efter det forrige års konsum prisindex.

Arbejdspensionen forhøjes årligt. For 20 procents vedkommende i forhold til lønudviklingen og for 80 procents vedkommende i forhold til konsumpriserne.

Desuden reguleres optjening og pengebeløb i optjeningsafhængig pension til niveauet for det år, man går på pension, ved hjælp af en lønkoefficient, hvor lønændringer vægtes med 80 procent og prisstigninger vægtes med 20 procent. Også eksempelvis indkomstgrænser i forbindelse med sygedagpenge og fødselsdagpenge reguleres årligt efter denne lønkoefficient.

Fra og med den 1. marts 2011 knyttede man minimumsydelserne (sygedagpenge, moderskabs-, faderskabs- og forældreydelserne og revalideringsydelsen,) børnetilskud og støtte til privat pasning af børn til folkepensionsindekset.

ISLAND: Alle sociale ydelser reguleres årligt pr 1. januar i forhold til løn- og prisudviklingen i reguleringsprocenten. De ydelser, der er omfattet er grundpensionen til alders og førtidspensionister, arbejdsløshedsdagpenge, de offentlige sygedagpenge og fødselsdagpenge for de personer, der er udenfor erhverv. Desuden reguleres indkomstgrænsen for grund- og førtidspensionen i forhold til lønudviklingen fra 1. september hvert år.

Arbejdspensionen bliver reguleret efter konsumprisindekset.

NORGE: Alderspensionen fra folketrygden beregnes med udgangspunkt i folketrygdens grundbeløb. Som et led i pensionsreformen er der fra 2011 indført nye reguleringsbestemmelser for folketrygdens grundbeløb og pensioner. Grundbeløbet fastsættes af Kongen og reguleres årligt fra 1. maj i overensstemmelse med væksten i indtægt for de erhvervsaktive. Til grund for bestemmelsen lægges forventet lønudvikling i reguleringsåret, justeret for eventuelle afvigelser mellem forventet og faktisk lønudvikling sidste år. Fra 1. maj 2012 vil afvigelser mellem forventet og faktisk lønudvikling gælde for to sidste år. Der gennemføres forhandlinger mellem regeringen og pensionisternes organisationer om grundlaget for reguleringen. Alderspensioner reguleres først med indtægtsudviklingen (grundbeløbet) og fra denne sum fratrækkes 0,75 pct. når pensionsydelsen ligger tilstrækkeligt over mindsteniveauet. Satserne for mindste pensionsniveau reguleres i overensstemmelse med indkomstudviklingen og justeres derefter for effekten af levealdersjusteringen for 67-årige i reguleringsåret.

Uførepension (førtidspensionen) beregnes med udgangspunkt i tidligere pensionsgivende indtægt og folketrygdens grundbeløb.

Den midlertidige folketrygd ydelse arbejdsavklaringspenge beregnes ud fra modtagerens tidligere pensionsgivende indtægt. Ydelsen reguleres årligt i tråd med ændringerne i folketrygdens grundbeløb.

Udbetaling af sygedagpenge reguleres ikke i løbet af sygdomsperioden. Sygedagpengene reguleres dermed ikke, hvis der sker ændringer i den sygemeldtes lønniveau eller grundbeløb i sygedagpengeperioden.

Indtægtsgrundlaget for fastsættelse af dagpenge ved arbejdsløshed fastsættes for hele perioden ved overgangen til dagpenge ved arbejdsløshed, og ændres ikke ved ændringer i det generelle indtægtsniveau i samfundet.

Økonomisk socialhjælp er en behovsprøvet ydelse. Ydelsen udmåles konkret og individuelt. Der er givet statslige vejledende retningslinjer for udmåling til støtte til livsophold (økonomisk socialhjælp) til voksne og børn i forskellige aldersgrupper. Disse bliver vurderet og revideret årligt af departementet.

SVERIGE: De ydelser, der er et supplement til arbejdsindkomster eller en forlængelse af disse (så som pensioner) er oftest automatisk reguleret i forhold til prisudviklingen. Det er prisbasisbeløbet, der anvendes for reguleringen for mindstepensionen. Niveauet på pensionerne og loftet på syge- og forældreforsikringerne (syge- og forældredagpenge) er vigtige eksempler på ydelser som reguleres af prisbasisbeløbet.

Ydelser, der er behovsprøvet reguleres ofte på en anden måde.

Når det gælder rigsnormen for Socialbidraget (socialhjælpen) bliver der af regeringen årligt taget beslutning om regulering med udgangspunkt i prisændringer og Konsumentverkets (Forbrugerstyrelsen) beregning over hvad forskellige familietyper behøver til forsørgelse. I systemet er der indarbejdet muligheder for at tage hensyn til forandrede forbrugsmønstre m.v.

Boligydelserne er fastsat i faste beløb og ydes i relation til givne indkomster. De ændres kun efter politisk beslutning. Det samme gælder bidragsforskuddet.

Børnetilskuddet er et generelt tilskud, der til trods for dette ikke reguleres i forhold til prisudviklingen, men reguleres kun i forhold til en politisk beslutning.

Bilag 3

Den nordiske socialpolitik

Den nordiske velfærdsmodel

Den nordiske velfærdsmodel kan karakteriseres på følgende måde:

1. Den offentlige velfærdspolitik er omfattende. Velfærdspolitikken omfatter social sikring, social service, sundhed, uddannelse, bolig, beskæftigelse mv. med det formål at sikre de mest basale behov.
2. Statens involvering har været stærk på alle politikområder. De politiske foranstaltninger for at opnå fuld beskæftigelse har været baseret på både makroøkonomisk politik, socialpolitik og en aktiv arbejdsmarkedspolitik, hvor arbejdsmarkedets parter spiller en betydelig rolle.
3. De nordiske velfærdssystemer er baseret på en høj grad af universalisme forstået på den måde, at alle borgere har ret til basal social tryghed og service uafhængigt af deres position på arbejdsmarkedet. Universalismen har bidraget til en bred folkelig støtte til velfærdspolitikken.
4. Indkomstsikringen er baseret på to elementer: I de fleste ordninger er der en indkomstuafhængig grundsikring og en indkomstafhængig ydelse for dem, der har været på arbejdsmarkedet. Sammenlignet med andre industrialiserede lande spiller de offentlige indkomstoverførsler en betydelig rolle, hvorfor de sociale udgifters andel af BNP har været høj. Offentlig finansiering af overførselsindkomster har været betydelig og skatteniveauet har derfor været højt.
5. De nordiske lande kan endvidere karakteriseres som servicestater, hvor betydning af det lokale demokrati er stor. Social- og sundhedsservicen er finansieret gennem skatter uden høj brugerbetaling, hvor målsætninger er, at alle borgere får opfyldt deres behov. Servicen bliver ydet af de lokale og regionale myndigheder (kommuner og regioner/amter) og bliver for det meste også produceret af disse.
6. Indkomstfordelingen er relativt lige. Både i form af lønspredning og disponible indkomster har de nordiske lande en lav indkomstmulighed sammenlignet med andre lande. Der er ingen dybe kløfter mellem forskellige indkomstgrupper og som følge heraf har fattigdom og forskelle i levestandard været relativt begrænset.
7. Ligestilling mellem kønnene er et grundlæggende princip i de nordiske velfærdsstater. I de nordiske lande har kvinder en høj beskæftigelsesfrekvens og i de fleste familier er der to forsørgere. Socialpolitiske foranstaltninger er baseret på individuelle rettigheder, således at kvinder ikke er økonomisk afhængige af deres ægtefælle.

Selvom de grundlæggende principper for de nordiske velfærdstater stadigvæk er gældende er der i nogle lande stigende tendens hen imod anvendelse af brugerbetaling, i stedet for at finansiere alle velfærdsydelser gennem skatter. Fondsdannelser til finansiering af pensioner får ligeledes en større og større betydning.

Organiseringen af den nordiske socialpolitik

DANMARK: Der er et tredelt administrationssystem i Danmark (stat, regioner og kommuner). Skattesystemet er todelt, idet det kun er staten og kommunerne, der kan opkræve skatter.

Folketinget og regeringen har det overordnede ansvar for lovgivningen og tilrettelæggelsen af socialpolitikken, mens kommunerne og regionerne administrerer og udbetaler langt hovedparten af de sociale ydelser.

Det er de kommunale myndigheder, som har ansvaret for den største del af de sociale kontantydelse så som pensioner, sygedagpenge, revalidering, boligydelse, ydelser til flygtninge samt socialhjælpen. Kommunerne afholder udgifterne i første omgang, mens de efterfølgende bliver helt eller delvist refunderet af staten. For en række af ydelserne gælder der, at administrationen og udbetalingen heraf varetages af Udbetaling Danmark (UDK).

Administration og udbetaling af arbejdsløshedsdagpenge foretages af de frivillige arbejdsløsheds-kasser.

Kommunerne er også ansvarlige for og administrerer den største del af den sociale service så som dagtilbud, døgninstitutionerne og forebyggende foranstaltninger for børn og unge, botilbud til funktionshæmmede og socialt udsatte grupper samt pleje og omsorg for ældre og funktionshæmmede (hjemmesygepleje, hjemmehjælp, plejehjem mv.). Udgifterne finansieres af den kommunale beskatning og bloktilskud fra staten.

Regionerne har det daglige ansvar for sundhedsvæsenet, hvilket omfatter driften af hospitalerne samt administration af ydelser fra sygesikringen, herunder udbetaling af ydelser til de praktiserende læger og tandlæger, samt tilskud til medicin. Regionernes udgifter finansieres af bloktilskud fra staten og kommunale bidrag på sundhedsområdet.

Kommunerne er ansvarlige for beskæftigelsesindsatsen i forhold til virksomhederne, de forsikrede ledige og de øvrige målgrupper (modtagere af kontanthjælp, revalidering, sygedagpenge mv.).

FÆRØERNE: Der er et todelt skatte- og administrativt system på Færøerne (hjemmestyret og kommuner). Hjemmestyret har det overordnede ansvar for lovgivningen og har også ansvaret for administration og udbetaling af hovedparten af de sociale ydelser samt hovedparten af den sociale service.

Kommunerne har ansvaret for dagtilbud til børn samt visse forsorgsydelser. Endvidere betaler kommunerne en mindre del af udgifterne til kommunelæger, skolelæger, sundhedsplejersker, hjemmesygeplejersker m.v.

Arbejdsløshedsforsikringen finansieres af arbejdsmarkedets parter og administreres af en bestyrelse sammensat af repræsentanter for arbejdsmarkedet.

I 1995 trådte en rammelov i kraft, der betød at sociale ydelser skulle administreres af de færøske myndigheder. Sociale ydelser blev herefter knyttet til bloktilskuddet, hvor det tidligere havde været baseret på refusionsordninger. Den efterfølgende færøske sociallovgivning kunne dermed tilpasses særlige færøske forhold, og danske myndigheders tilsynspligt på området kunne ophøre.

En del af alderspensionerne administreres og finansieres af parterne på arbejdsmarkedet. Der er tale om en solidarisk arbejdsmarkedspension, der udbetales til alle fra det fyldte 67. år. Udbetaling sker til alle med bopæl på Færøerne. Udlændinge kan dog søge om ydelsen, og retten til ydelsen følger af registreret bopæl og ophold på Færøerne gennem arbejdslivet.

FINLAND: Det er regeringen, der har det overordnede ansvar for lovgivningen i Finland. Beskatningssystemet er todelt (stat og kommuner) mens der er et tredelt administrativt system (stat, regioner og kommuner).

Pensionssystemet består af to dele. En arbejdspension og en folkepension. Arbejdspensionen er arbejds- og forsikringsbaseret, mens folkepensionen gives til alle borgere i landet, der enten kun har en lille eller ingen arbejdspension. Den private sektors arbejdspensioner administreres af de private pensionsselskaber.

Kommunerne har ansvaret for såvel sundheden som den sociale service, som ydes til alle borgere i kommunerne. Det offentlige sundhedsvæsen bliver suppleret med private udbydere af sundhedsydelser, hvor udgifterne til dette delvist er dækket af den offentlige sygesikring.

Kontantydelse i forbindelse med arbejdsløshed består dels af en optjeningsrelateret ydelse og dels af et basisbeløb. De fleste lønmodtagere er dækket af arbejdsløshedsforsikringen og disse er berettiget til den optjeningsbaserede ydelse.

ISLAND: Der er et todelt skatte og administrativt system i Island (stat og kommuner). Staten har det overordnede ansvar for lovgivningen og herunder beslutninger og ansvar for socialpolitikken. Staten har også ansvaret for den største del af den sociale service, så som hospitaler, sundhedscentre (det primære sundhedsvæsen) samt hjemmesygeplejen.

Kommunerne har ansvaret for hjemmehjælpen og institutioner og omsorg for børn og unge og fra 2011 for funktionshæmmede. I et samarbejde med staten har kommunerne også ansvaret for service til de ældre.

Når det gælder indkomstoverførsler (sociale kontantydelse og pensioner) deler staten ansvaret delvist med arbejdsmarkedets parter. Pensionerne er delvist administreret af den statslige socialstyrelse (grundydelse) og delvist af en uafhængig pensionsfond (arbejdsmarkedspensionerne), der er administreret af bidragsyderne (de ansatte og arbejdsgiverne).

Arbejdsløshedsforsikringen er administreret af staten, mens størstedelen af ydelserne ved sygdom kommer fra løn under sygdom.

Det er kommunerne, der har ansvaret for socialhjælpen.

NORGE: Der er et tredelt administrativt og politisk system i Norge (stat, amter og kommuner) og det samme gælder for det sociale område.

Størstedelen af de sociale indkomstoverførsler (kontantydelse ved arbejdsløshed, sygedagpenge, revalideringsydelse (arbejdsavklaringspenge) og pensioner) varetages af staten gennem folketrygden.

Folketrygden er finansieret gennem bidrag fra arbejdstagere, arbejdsgivere og staten. Arbejdsgivernes bidrag er afhængig af, hvilken regional zone virksomheden befinder sig i (i alt er der 5 zoner).

Kommunerne administrerer og har ansvaret for socialhjælpen, det primære sundhedsvæsen, hjemmehjælpen og hjemmesygeplejen samt institutionerne for såvel børn og unge som ældre og funktionshæmmede.

Staten har overtaget ansvaret for hospitalsvæsenet, hvilket har medført, at der kun er et mindre ansvarsområde tilbage i amterne.

SVERIGE: Der findes et tredelt administrativt system i Sverige (stat, amter og kommuner). Staten har ansvaret for de fleste indkomstoverførsler, så som sygedagpenge, forældreydelse, arbejdsløshedsdagpenge samt arbejdsskadeforsikringen, der administreres af Arbejdsløshedskassen Sverige. Størsteparten af pensionerne kommer fra pensionsfondene og er administreret af bidragsyderne. Amterne har ansvaret for hospitalerne og det meste af det primære sundhedsvæsen (sundhedscentre). Kommunerne har ansvaret for hjemmehjælpen, hjemmesygeplejen, socialhjælpen samt institutioner og omsorg til såvel børn og unge som ældre og funktionshæmmede.

Bilag 4**Yderligere information**

Yderligere statistiske oplysninger om de nordiske landes sociale tryghedssystemer kan fås fra de enkelte statistikproducenter i de respektive lande.

Nedenfor gives oplysninger om, hvor man kan henvende sig, med henblik på at få mere information.

DANMARK

Danmarks Statistik
www.dst.dk

Sundhedsstyrelsen
www.sst.dk

SFI - Det Nationale Forskningscenter for
 Velfærd
www.sfi.dk

Beskæftigelsesministeriet
www.bm.dk

Udbetaling Danmark
www.udbetalingdanmark.dk

Arbejdsmarkedsstyrelsen
www.ams.dk

Arbejdsmarkedets Tillægspension
www.atp.dk

Social-, Børne- og Integrationsministeri-
 et-
www.sm.dk

Ankestyrelsen
www.ast.dk

Styrelsen for fastholdelse og rekruttering
www.sfr.dk

FÆRØERNE

Almannamálaráðið
 (Socialministeriet)
www.amr.fo

Hagstova Føroya (Færøernes Statistik)
www.hagstova.fo

FINLAND

Folkpensionsanstalten
www.kela.fi

(THL) Institutet for helse og velfærd
www.thl.fi

Pensionsskyddscentralen
www.etk.fi

Social och hälsovårdsministeriet
www.stm.fi

Statistikcentralen
www.stat.fi

Arbets- och näringsministeriet
www.tem.fi

ISLAND

Hagstofa Íslands (Islands Statistik)
www.statice.is

Vinnumálastofnun (Arbejdsdirektoratet)
www.vinnumalastofnun.is

Landssamtök Lífeyrissjóða
(De faglige pensionsfondsforbund)
www.ll.is
Velferðarráðuneytið
(Velferdsministeriet)
www.velferdarraduneyti.is

NORGE

Statistisk sentralbyrå
www.ssb.no
Arbeids- og velferdsdirektoratet
www.nav.no

SVERIGE

Socialdepartementet
www.regeringen.se
Försäkringskassan
www.forsakringskassan.se
Inspektionen för
arbetslöshetsförsäkringen, IAF
www.iaf.se
Pensionsmyndigheten
www.pensionsmyndigheten.se

Tryggingastofnun Ríkisins
(Direktoratet for socialforsikring)
www.tr.is

Arbejdsdepartementet
www.regjeringen.no/ad

Socialstyrelsen
www.sos.se
Statistiska centralbyrån
www.scb.se
Skolverket
www.skolverket.se

Publikationer udgivet af NOSOSKO efter 2000

Tilbagevendende publikationer

Nososko udgiver hvert år *Social tryghed i de nordiske lande* (engelsk version *Social Protection in the Nordic Countries*). Derudover er der udgivet et antal temapublikationer, som findes herunder.

Nordic/Baltic Social Protection Statistics 2000.

Nordisk Socialstatistisk Komité nr. 19:03. København 2003.

Sustainable Social and Health Development in the Nordic Countries. Seminar 27th May 2003, Stockholm. Nordic Social-Statistical Committee no. 22:03. Copenhagen 2003.

Sustainable Social and Health Development in the Nordic Countries. Seminar 6th April 2006, Oslo. Nordic Social-Statistical Committee no. 29:06. Copenhagen 2006.

Ålderspensionssystem i Norden. Nordisk Socialstatistisk Komité nr. 34:08. København 2008.

Old-age Pension Systems in the Nordic Countries. Nordic Social-Statistical Committee no. 35:09. Copenhagen 2009

Opmuntrer de nordiske systemer 60-74-årige til at arbejde? Nordisk Socialstatistisk Komité nr. 38:09. København 2009

Do the Nordic Welfare Systems Encourage the 60-74-Year-Olds to Work? Nordic Social-Statistical Committee no. 39:10. Copenhagen 2010

Udfordringer for den nordiske velferdsstaten. Sammenlignbare indikatorer Nordisk Socialstatistisk Komité nr. 41:10. Copenhagen 2009

Challenges to the Nordic Welfare State. Comparable Indicators. Nordic Social-Statistical Committee no. 42:10. Copenhagen 2010

Ungdomsarbejdsledighed i Norden - En studie av rettigheter og tiltak for unge arbeidssøkere. Nordisk Socialstatistisk Komité nr. 47:11. København 2011

Youth Unemployment in the Nordic Countries - A Study on the Rights of and Measures for Young Jobseekers. Nordic Social-Statistical Committee no. 50:11. Copenhagen 2011

Udfordringer for den nordiske velferdsstaten. Sammenlignbare indikatorer. 2. udgave Nordisk Socialstatistisk Komité nr. 52:13. Copenhagen 2013